

13–18 maj

Debatter m. m.

Fredagen den 13 maj

Sid.

Svar på interpellation av herr Fahlander om distribution genom Förenta Nationerna av vissa länders livsmedelsöverskott	3
Anslag till bostadsbyggnad vid universitetet i Lund	7
Nybyggnad för biblioteket vid Chalmers tekniska högskola	8
Revision av GATT-avtalet	12
Valutatilldelning för utsändning från radiostationen i Tanger	21
Regeringsrättens arbetsbalans	24
Omorganisation av det statliga försöksgårdsväsendet	25

Tisdagen den 17 maj

Svar på interpellationer:

av herr Arrhén om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan	36
av herr Näsgård ang. vissa skolmyndigheters byggnadspolitik	55
Interpellation av herr Norling ang. ifrågasatt reglering av sjön Immeln	59

Onsdagen den 18 maj

Ändrade regler för företagsbeskattningen	62
Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.	113
Införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.	133
Pensionsåldern för statstjänstemän	149
Omreglering av vissa olycksfallsersättningar m. m.	154
Ändrade bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring m. m. . .	160

Samtliga avgjorda ärenden

	Sid.
Fredagen den 13 maj	
Utrikesutskottets utlåtande nr 4, ang. vissa av Europarådets rådgivande församling år 1954 fattade beslut	7
Statsutskottets utlåtande nr 121, ang. vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde	7
Bevillningsutskottets betänkande nr 43, ang. fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)	12
— nr 44, ang. reglering av sockernäringen i riket m. m.	21
Bankoutskottets memorial nr 20, ang. pension åt redaktören Nils Andersson	21
— utlåtande nr 25, ang. tillstånd för International Broadcasting Association AB (IBRA) att inköpa viss utländsk valuta m. m.	21
Första lagutskottets utlåtande nr 34, ang. ändrad lydelse av 1 § lagen om tillfällig ökning av regeringsrådets antal	24
Jordbruksutskottets utlåtande nr 24, ang. anslag till statens försöksgårdar m. m.	25
Onsdagen den 18 maj	
Gemensam omröstning ang. vissa statstjänstemäns löneförmåner vid militärtjänstgöring under andra världskriget	61
Bevillningsutskottets betänkande nr 45, ang. ändrade regler för företagsbeskattningen	62
Sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 3, om utredningar ang. nådeinstitutet	113
Statsutskottets utlåtande nr 122, ang. försöksverksamheten med nio-årig enhetsskola m. m.	113
— nr 123, ang. anslag till S:t Lukasstiftelsen	133
— nr 124, ang. stat för riksgäldsfonden	133
— nr 125, ang. införande av ett andra program i den svenska rundradion m. m.	133
— nr 126, ang. tillämpningen av gällande pensionsålderssystem m. m.	149
— nr 127, ang. avgångsåldern för befattningshavare underkastade SPA-reglementet m. m.	154
Sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, ang. omreglering av vissa olycksfallsersättningar m. m.	154
Andra lagutskottets utlåtande nr 30, ang. omreglering av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada under militärtjänstgöring m. m.	160
— nr 28, ang. ändring i lagen om allmän sjukförsäkring m. m.	160
— nr 31, ang. ändringar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen	168
Sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 2, ang. ändring i lagen om allmän sjukförsäkring m. m.	168
— nr 3, ang. anslag till Bidrag till sjukkassor m. m.	168
Första lagutskottets utlåtande nr 35, ang. ändring i 19 och 20 kap. föräldrabalken m. m.	168
Tredje lagutskottets utlåtande nr 22, ang. ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen	168
— nr 23, ang. handläggningen av vissa skiftesförrättningar i Kiruna stad	168
— nr 25, ang. ändring i 9 kap. 2 § jorddelningslagen	168

Fredagen den 13 maj

Kammaren sammanträdde kl. 13.00.

Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 202, i anledning av väckt motion om ändrad ordning för beräkning av antalet elektorer vid förstakammarval; och

nr 275, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i grunderna för mandatfördelningen mellan valkretsarna vid val till riksdagens första kammare.

Anmälades och godkändes allmänna beredningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 252, till Konungen i anledning av väckta motioner om utredning angående åldringarnas anpassning i produktionslivet.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 264, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avstängning av domare.

Om distribution genom Förenta Nationerna av vissa länders livsmedelsöverskott

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDÉN, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Fahlanders interpellation om distribution genom Förenta Nationerna av vissa länders livsmedelsöverskott, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare, herr Fahlander, har till mig

framställt en interpellation, vari uppmärksamheten fästes vid de väldiga överskottslagren av jordbruksprodukter i vissa länder, särskilt USA, i relation till nöden i andra länder. Interpellanten undrar om jag anser att detta problem bör bringas inför FN:s forum och, i jakande fall, om jag vill medverka till ett svenskt initiativ härtil.

Interpellanten framhåller att USA brottas med stora svårigheter redan när det gäller lagringen av de enorma överskottsmängder av jordbruksprodukter som år efter år samlats och vilkas värde för närvarande säges uppgå till c:a 8 miljarder dollars. Enligt prognoserna skulle lagerökningen i år dessutom fortgå och lagren därmed komma att överskrida 10 miljarder dollars värde.

Även Sverige och en del andra länder, säger interpellanten vidare, kämpar tidvis med besvärande överskott. Som motsats härtil nämnes den svält som för närvarande råder i stora delar av världen. Och interpellantens slutsats blir följande: »Det borde inte vara oöverkomligt att inom FN:s ram verkställa uppköp av dylika livsmedelsöverskott och att på förhyrt tonnage distribuera dem till de delar av världen där de bäst behövas.»

Detta problem om de rika och de fattiga folken har berörts i en interpellationsdebatt i andra kammaren i höstas och i någon mån diskuterats i samma kammare under årets utrikesdebatt. Jag hänvisar till vad därvid yttrades från regeringsbanken. En ledamot av andra kammaren, herr Kilsmo, hade från liknande utgångspunkter som interpellanten i en motion föreslagit en ökning av det statliga svenska anslaget för hjälp till tekniskt underutvecklade länder med 10 miljoner kronor. Men om den ärade interpellanten skulle få sitt nyss nämnda uppslag förverkligat och om medlemsstaterna i FN antoges finansiellt bidraga enligt gällande bidragsskala för

Om distribution genom Förenta Nationerna av vissa länders livsmedelsöverskott anslag till FN:s budget till denna utdelning av jordbruksprodukter till 10 miljarder dollars värde bland de fattiga folken, så skulle på Sveriges lott falla, inte den skärv av ytterligare 10 miljoner kronor som herr Kilsmo motionerat om, utan ett belopp å något mer än 800 miljoner kronor.

När interpellanten menar att det inte borde vara överkomligt att inom FN:s ram verkställa uppköp av livsmedelsöverskott till 10 miljarder dollars värde för distribution bland behövande länder, så visar han onekligen en stark tro på offervilligheten och förmågan hos FN:s medlemsstater.

Under de senare åren har som bekant FN:s församling ägnat mycken uppmärksamhet åt den tekniska och finansiella hjälpen till s. k. underutvecklade länder. Men därvid har man inte haft som målsättning en väldig gratisutdelning av livsmedel till de mindre bemedlade folken. Utan programmet har varit att stärka dessa länders produktionsförmåga, att sålunda hjälpa dem att utnyttja sina egna naturliga tillgångar och sin mänskliga arbetskraft på ett ekonomiskt och tekniskt mer givande och tillfredsställande sätt än för närvarande. Om de genom kapitalinvesteringar, förmedlade av FN eller annorledes, och genom utbildning av experter på olika områden av näringsliv och samhällsliv sättes i stånd att gradvis öka sin produktion, kan de också genom vanligt handelsutbyte förvärva sig exempelvis erforderliga jordbruksprodukter mot export av inhemska produkter av det ena eller andra slaget. En ökning av dessa länders produktionsförmåga med FN:s stöd ger givetvis på lång sikt rikare resultat och skapar också en helt annan känsla av oberoende än om FN:s ansträngningar inriktas på att öva välgörenhet i form av gratis livsmedelsleveranser.

När det gäller den tekniska hjälpen till materiellt och kulturellt framåtskridande, är behoven nära nog omätliga, allra helst om befolkningen ökas i kapp med eller snabbare än avkastningen av gjorda insatser. Den verksamhet och de investeringar, som kan göras genom FN

och i enskilda länders regi, kräver sin rundliga tid, även om offervilligheten vore aldrig så stor hos de bidragande länderna. Det är av största vikt att hjälpen sättes in på sådant sätt att inhemska krafter kan från början medverka och med tiden väsentligen överta ansvaret för de nya företagen, för fabriker, maskinparker, skolor eller vad det vara må. Tyvärr går det alltför långsamt att bygga upp denna verksamhet, trots betydande insatser av vissa länder, särskilt USA. Det är utan tvivel vår tids största sociala problem att avskaffa den oerhörde fattigdomen i stora delar av världen.

Om jag efter dessa korta reflexioner får återkomma till interpellantens precisa frågor, blir svaret följande. De ifrågavarande problemen behandlas kontinuerligt i Förenta Nationernas respektive fackorgan och sedan i församlingen på grundvalen särskilt av årsrapporter från Ekonomiska och sociala rådet. Det finns därför ingen anledning för svenska regeringen att ta initiativ till frågornas upptagande på församlingens dagordning.

Herr FAHLANDER (s):

Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr utrikesministern få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. I svaret framhålles, att vår tids största sociala problem utan tvivel är avskaffandet av den oerhörda fattigdom, som råder i stora delar av världen. Vidare lämnas en kort redogörelse för de arbetsformer, som tillämpas inom FN:s olika organ för att nå detta mål. Det är ett arbete på lång sikt, ett arbete som man gläder sig åt och som man väntar sig mycket av.

Min fråga gällde egentligen mer aktuella ting. Den var föranledd av de helt nyligen lämnade uppgifterna om det stora livsmedelsöverskottet i Förenta staterna. Enligt svaret har man inom FN inte haft som målsättning att gratis dela ut livsmedel. Men om livsmedelsöverskottet, särskilt i Förenta staterna, ständigt växer, vilket det onekligen tycks göra, måste man inom snar framtid stäl-

Om distribution genom Förenta Nationerna av vissa länders livsmedelsöverskott

las inför nödvändigheten att på något sätt göra sig av med det. Jag hoppas att man då inte behöver uppleva det makabra skådespelet, att stora mängder kastas i havet eller bränns upp, som tidigare förekommit. Det vore en utmaning mot de svältande folken. Det kan tänkas, att i en sådan situation priset på överskottsprodukterna starkt skulle kunna reduceras, att upplagt tonnage gratis skulle ställas till förfogande i barmhärtighetens tjänst och att de mottagande folken skulle vara i stånd att lämna någon ersättning. Härigenom skulle de oerhörda kostnader, som nämns i svaret, väsentligt kunna nedbringas.

Redan nu har den politiska propagandan i de underutvecklade länderna utomordentliga argument, när det gäller att skapa ökad motsättning mellan den mer välnärda delen av världen och den svältande. Man kan för det första peka på förefintligheten av dessa livsmedelsöverskott, för det andra på särskilt Förenta staternas strävan att för varje år söka nedbringa den areal, som frambringar dessa produkter, och för det tredje den övergödning, som i den bättre situerade världen håller på att bli ett hälsovårdsproblem av stora mått. I den jordmån, som den spirande nationalismen skapar, har denna propaganda säkerligen stor effekt.

Jag vill erinra om de helt motsatta åtgärderna segrarmakterna vidtog gentemot det svältande Tyskland efter andra världskrigets slut. Man iståndsatte inte industrierna utan nedmonterade dem, man avstod inte från att sända livsmedel utan tvärtom sände det England, som själv svalt, livsmedel så länge, att man till slut började undra, om inte sändningarna bort gå i motsatt riktning. Även om problemen inte är helt likartade, finns det dock paralleller. Det är då kanske inte att undra på om en enkel lekman har svårt att helt förstå den statsmannavisdom, som i tvenne relativt likartade fall vidtar åtgärder, som är diametralt motsatta till sin innebörd. Man tvingas dra den slutsatsen att av sin knapphet kan man dela med sig, men ej av sitt överflöd.

Jag är övertygad om att detta problem en gång måste bli föremål för samfällt övervägande. Det kan tänkas, att någon annan medlemsstat tar initiativ i detta syfte. Jag vågar hysa den förhoppningen, att svensk utrikesledning i en sådan situation helhjärtat kommer att stödja ett sådant initiativ.

Herr WAHLUND (bf):

Herr talman! Den fråga, som den ärade interpellanten här har fört fram, diskuteras för närvarande världen runt. För jämnt ett år sedan fördes det en stor debatt i ämnet i det engelska överhuset.

Ofta får diskussionerna på detta område en politisk färg: Man pekar på det rika Förenta staterna, där befolkningen lever i överflöd och inte vet var den skall göra av sitt livsmedelsöverskott, och så målar man å andra sidan upp bilden av de underutvecklade länderna och framhåller, att två tredjedelar av världens befolkning inte har livsmedel för att upprätthålla en normal hälsostandard och att stora delar av världsbefolkningen faktiskt lever vid svältgränsen — den gräns där döden på grund av undernäring gör sig påmind. Det där kan väl vara sant, men man glömmer bort att tillägga, att Förenta staterna ju har haft en storslagen hjälpverksamhet, indirekt genom Förenta Nationerna men framför allt direkt genom Point Four programmet.

Det finns emellertid andra, som lägger upp problemet mera modest, liksom den ärade interpellanten har gjort, och som pekar på att det finns överskottsområden i fråga om livsmedel och att det finns underskottsområden och att det rimligen bör ordnas med en distributionsapparat, genom vilken livsmedlen kan föras över dit där de verkligen behövs. De pekar med rätta på det förhållandet, att vi här i väster är mästare i att frambringa livsmedel men klåpare när det gäller att distribuera dem till folk, som verkligen behöver mat. Men jag har alltid ansett — och jag skulle här vilja säga några ord i anslutning till vad hans excellens utri-

Om distribution genom Förenta Nationerna av vissa länders livsmedelsöverskott
kesministern har sagt — att man överdimensionerat möjligheterna att lösa detta problem. Jag instämmer och vill komplettera vad hans excellens utrikesministern sade med några andra aspekter.

Jag har här framför mig en statistik rörande livsmedelsproduktionen i Förenta staterna; jag skall nöja mig med att redovisa siffrorna för veteproduktionen — vetet är i detta sammanhang det viktigaste. År 1952 producerades i Förenta staterna 35,2 miljoner ton vete. Det mesta av detta vete konsumerade man naturligtvis själv. Man exporterade 8,7 miljoner ton, men vid konsumtionsårets slut var det 15,2 miljoner ton över. Då satte man in reduktioner — herr Fahlander har redan berört saken — av vetearealen med 20 procent, men därmed var man, såsom vid hörde, inte hjälpt.

Mot detta vill jag ställa siffror från Indien, varifrån jag har tillgång till absolut färsk data. I 5-årsplanen räknar man med att Indien år 1956 skall ha ett spannmålsunderskott på 7 miljoner ton, trots att Indien i själva verket är ett utpräglat jordbruksland. Denna siffra ger emellertid inte en riktig bild av läget, då den är beräknad efter en mycket låg konsumtionsnivå; man har räknat med 1950 års konsumtion. Men om man går ut ifrån en konsumtion som anses rimlig ur hälsosynpunkt — man brukar då räkna med ett pound per person och dag eller 4,5 hekto — så kommer man i Indien till ett underskott år 1956 på 15,8 miljoner ton brödsäd, alltså ungefär lika stort underskott som överskottet i Förenta staterna. Av dessa siffror ser vi ju, att även om vi bortser från alla transportsvårigheter, skulle överskottet inte räcka mer än till Indien, under det att två tredjedelar av jordens befolkning för närvarande torde vara i behov av mera mat.

Man kan se på frågan ur en annan aspekt. Om man utgår ifrån siffrorna för livsmedelsproduktionen i Förenta staterna under de senaste åren, så kan man konstatera att vid Förenta staternas konsumtionsstandard landet skulle kunna livnära 165 miljoner människor mera än vad Förenta staternas befolkning repre-

senterar. Men vi måste komma ihåg, att jordens befolkning stiger med 30 miljoner människor om året. Förenta staternas spannmålsöverskott representerar alltså blott 5 till 6 års *tillväxt* av jordbefolkningen. Vi kommer här in på det grundläggande spørsmålet, som också har berörts från den svenska delegationens sida inom Förenta Nationerna, nämligen överbefolkningsproblemet.

Jag instämmer med hans excellens, att vad vi kan göra det är i första hand att lämna teknisk hjälp och hjälp till självhjälp. Det är självklart att vi i dagens läge inte kan göra något effektivt för att avskaffa den *kroniska* svälten i världen, men å andra sidan kan det göras åtskilligt för att hjälpa människor som lever i *akut* svält. Mer eller mindre tillfällig hungersnöd kan vara åstadkommen av många orsaker, men vanligtvis är bakgrunden den, att regnet i monsuntrakterna uteblir och därmed även skörden — jag skall inte alls försöka ge kammaren någon bild av de fruktansvärda förhållanden som kan råda i dessa svält-distrikt.

Det är ju självklart att här vill man i världssolidaritets namn hjälpa. Naturligtvis är det en möjlighet att lägga upp buffertlager av spannmål, som vid behov kan skickas till svältområden. Även andra åtgärder är tänkbara. Men Förenta Nationerna är redan inne på liknande linjer. Jag påminner om t. ex. den internationella barnfondens verksamhet. Hithörande frågor diskuteras kontinuerligt framför allt inom generalförsamlingens andra och tredje kommittéer, och där har också från svenskt håll gjorts framstötter i diskussionerna.

Mitt ärende här, herr talman, har framför allt varit att reducera hithörande problem till deras riktiga dimensioner.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**:

Herr talman! Jag skall bara göra en kort reflexion i anledning av interpellantens yttrande här i kammaren. Han uttryckte den förhoppningen att Sverige skulle helhjärtat stödja ett förslag i den riktning han här talat om.

Anslag till bostadsbyggnad vid universitet i Lund

Det är klart, att det är igen konst att stödja förslaget, om det går ut på att säga, att vi yrkar att Förenta staterna skall skänka bort sitt överflöd till de behövande länderna, men detta vore kanske ur politisk synpunkt inte någon synnerligen lämplig attityd. Om man gör sådana yrkanden, så får man nog förbinda dem med den förklaringen, att vi för vår del är villiga att ge ett rimligt bidrag, som står i proportion till andras bidrag, och det var med tanke på siffrorna för ett sådant bidrag, om man ville köpa upp det nu befintliga spannmålsöverskottet, som jag i mitt svar pekade på frågans storleksordning.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Anmälades och godkändes tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 265, till Konungen i anledning av väckta motioner om åtgärder för stävande av den illojala förmedlingsverksamheten i fråga om uthyrning av lägenheter och möblerade rum.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets utlåtande nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa av Europarådets rådgivande församling år 1954 vid dess sjätte ordinarie möte fattade beslut, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2**Anslag till bostadsbyggnad vid universitetet i Lund**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att till Bostadsbyggnad vid universitetet i Lund för budgetåret 1955/56 under sta-

tens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 250 000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten yttrat:

»Kostnaden för ifrågavarande byggnadsföretag har synts utskottet högt beräknad. Utskottet har emellertid icke velat motsätta sig att den av Kungl. Maj:t äskade anslagssumman beviljas, varvid utskottet förutsätter, att byggnadsföretaget utbjudes på entreprenad.

Utskottet hemställer, att riksdagen må till Bostadsbyggnad vid universitetet i Lund för budgetåret 1955/56 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 250 000 kronor.»

Reservation hade anmälts av herrar *Hesselbom, Bergman* och *Andersson* i Malmö, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **BERGMAN** (s):

Herr talman! Jag har tillsammans med två andra ledamöter av statsutskottet vid denna punkt fogat vad man kallar en blank reservation.

Motivet härtill är en formulering i utskottets yttrande som jag tycker är litet oklar och som kan föranleda missförklaringar.

Själva sakfrågan är ju inte så stor, det gäller ett byggnadsföretag om fyra bostadslägenheter i Lund. Men det är ingen tvekan om att det anslag som begäres, 250 000 kronor, är ett stort belopp med tanke på ändamålet. Byggnadskostnaderna är i detta fall onormalt höga. Om man jämför dessa byggnadskostnader med dem, som bostadsstyrelsen vanligen godtar för byggnader av motsvarande storlek, finner man en avsevärd skillnad. I det avseendet föreligger ingen tvekan om riktigheten i vad utskottet har anfört, och några delade meningar därom torde väl inte heller råda här i kammaren.

De slutsatser som utskottet drar av detta förhållande har jag emellertid funnit vilseledande och kanske ägnade att verka prejudicerande för framtiden. Utskottet säger, att det »förutsätter, att byggnadsföretaget utbjudes på entreprenad». Detta måste innebära att det and-

Om nybyggnad för biblioteket vid Chalmers tekniska högskola

ra alternativet — att byggnaden uppföres i byggnadsstyrelsens egen regi — skulle vara den formen av byggnadsverksamhet som förorsakar den höga byggnadskostnaden som utskottet här riktat kritiska anmärkningar emot.

Nu förhåller det sig på det sättet, att byggnadsstyrelsen som regel icke uppför bostadshus i egen regi, utan sådana byggnader utlämnas vanligen på entreprenad, och det är därför att dessa entreprenadanbud ligger så högt som byggnadsstyrelsen har räknat med denna höga kostnad.

Under diskussionerna i statsutskottet framförde jag ett förslag till yttrande, som inte bifölls därför att majoriteten ansåg att vi hade samma syfte och att den formulering, som utskottet stannade för, täckte detta syfte. Vad jag tycker är viktigt att få klarlagt är, om utskottet menar att byggnadsstyrelsen är tvungen att anta något av de inkomna anbudena, d. v. s. att byggnaden under alla förhållanden måste utlämnas på entreprenad. Jag har inte några »barn ihop med byggnadsstyrelsen», även om jag hyser mycket stor respekt för dess nuvarande chef och hans effektivitet när det gäller att rätta till förhållanden, som inte varit så idealiska. Men då det gäller att råda bot på ett missförhållande, bör man ju inte rekommendera sådana vägar, som man förut beträtt och som lett till just de missförhållanden, som man nu vill ändra på.

Det är i fråga om den detaljen jag vill ha klarhet om vad utskottet menar, och jag hoppas att utskottets talesman kommer att ge ett besked, som gör mig nöjd och dem missnöjda, som önskar att meningen med utskottets uttalande vore en annan.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror inte det råder någon större meningsskiljaktighet mellan utskottets majoritet och reservanterna på denna punkt. Vad vi såväl på avdelningen som i utskottet velat framhålla är att vi ansett att kostnaden på 250 000 kronor för ifrågavarande byggnad förefaller oss vara väl hög. I det avseendet har

vi sedermera fått veta att man 1951—1952 byggde ett liknande hus i Lund för 190 000 kronor, men då förelåg speciella omständigheter där nere.

Vad herr Bergmans anmärkning beträffar vill jag säga, att jag för min del anser att utskottets skrivning bör tolkas på det sättet, att om byggnadsstyrelsen anser att inkomna anbud inte är för staten fördelaktiga, skall den bygga i egen regi. Jag kan inte lägga in någon annan förnuftig mening i utskottets yttrande. Har ett statligt organ rätt att välja mellan dessa båda möjligheter, är det naturligtvis dess plikt att välja det alternativ som ur statens synpunkt är mest fördelaktigt. Skulle alltså inkomna anbud ligga för högt, bör byggnadsstyrelsen bygga själv och därvid se till att kostnaderna hålls inom rimliga gränser.

Genom de undersökningar, som andra statsorgan företagit, har vi ju fått reda på att byggnadskostnaderna just i Malmö—Lund-området är de som ligger lägst när det gäller de större orterna. Därför förvånar det oss en smula att kostnaderna för ifrågavarande byggnadsuppförande har beräknats till ett så stort belopp. Om den fråga, som herr Bergman här har talat, tror jag inte att vi har några delade meningar. Utskottet anser som sagt att det statliga organet har både rättighet och skyldighet att se till, att det lämpligaste byggnadssättet kommer till användning, oavsett om uppförandet sker på entreprenad eller i dess egen regi.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 4**Om nybyggnad för biblioteket vid Chalmers tekniska högskola**

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 142 därom framlagda för-

Om nybyggnad för biblioteket vid Chalmers tekniska högskola

slag hade utskottet i förevarande punkt hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) medgiva, att den av framlidna fru Karin Jacobssons dödsbo till Chalmers tekniska högskola gjorda donationen av fastigheten Råö 8¹ i Onsala socken finge av högskolan mottagas;

b) till Nybyggnader för Chalmers tekniska högskola för budgetåret 1955/56 under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 350 000 kronor;

II. att motionerna I: 467 och II: 576 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I de likalydande motionerna I: 467, av herr *Ohlon* m. fl., och II: 576, av fröken *Vinge*, hade hemställts, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa års riksdag rörande igångsättandet av nybyggnad för Chalmers tekniska högskolas bibliotek.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Ohlon*, *Sundelin*, *Bergman*, *Jacobsson* och *Malmborg* i Skövde, fröken *Elmén*, herr *Gustafsson* i Skellefteå samt fröken *Vinge* ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under II hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 467 och II: 576, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1956 års riksdag rörande igångsättande av nybyggnad för biblioteket vid Chalmers tekniska högskola.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! Chalmers tekniska högskola kan i år fira ett slags femtonårsjubileum. Det var nämligen för femton år sedan som högskolan för första gången begärde en byggnad för sitt bibliotek. Det hände ingenting förrän år 1947. Då beslöt riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t, att en byggnad för biblioteket skulle uppföras, och samtidigt anslogs ungefär halva kostnadssumman härför eller 700 000 kronor. Man beräknade då, att kostnaden skulle belöpa sig till en

och en halv miljon. I statsverkspropositionen skrev dåvarande ecklesiastikministern — jag tror inte att jag är felaktigt underrättad, då jag säger att den ecklesiastikminister som höll i pennan den gången var nuvarande statsministern — följande: »En lösning av bibliotekets byggnadsfråga kan enligt min mening nu icke ytterligare uppskjutas. Behovet av nya lokaler för denna institution har sålunda numera blivit alltmer framträdande genom den snabba utveckling, som biblioteket undergått under senare år.»

Det var som sagt år 1947. Sedan dess har statens anslag för årliga bokinköp till biblioteket ökats. Det är högskolan givetvis tacksam för, men det har haft till följd, att bokbeståndet har för varje år ökats med minst 250 löpmeter. Resultatet av denna utveckling är, att man nu inte längre får placera böcker i de ordinarie bibliotekslokalerna, eftersom nedböjningskoefficienten överskridits. Därför har man måst splittra biblioteksbeståndet på många olika ställen i staden, och det är som alla förstår till förfång för bibliotekets verksamhet.

Strax efter det att riksdagen hade beslutat om biblioteksbygget och anslagit medel härför, begärde byggnadskommittén byggnadstillstånd. Från vederbörande myndighet kom då intet svar, det blev varken avslag eller bifall. Så gick åren, och år 1952 beslöts, att det anslag, som hade beviljats för biblioteket, skulle utnyttjas för andra, mer eller mindre obekanta ändamål.

Man förstår, att det läge, i vilket biblioteket nu har kommit, är fullkomligt olidligt. Bibliotekets uppgift är att betjäna studenterna och lärarna vid högskolan, och dessutom har biblioteket kommit att utvecklas till ett centralbibliotek på det tekniska området i vårt land. Studenternas möjligheter att utnyttja biblioteket vid sina studier är högst begränsade, beroende på att sedan biblioteket placerades i högskolans gamla lokaler inne i staden har flertalet av högskolans institutioner flyttat några kilometer därifrån. Därför får man verkställa betjäningen genom transporter

Om nybyggnad för biblioteket vid Chalmers tekniska högskola

mellan biblioteket och institutionerna i utkanterna av staden, vilket ju innebär en mycket dyrbar organisationsform för statsverket.

Jag nämnde nyss, att biblioteket har kommit att utvecklas till ett centralbibliotek för teknisk vetenskap i Sverige. I själva verket förhåller det sig så att den interurbana utlåningen från Chalmers tekniska högskolas bibliotek är, om man bortser från Musikaliska akademins specialbibliotek, den största i riket. Rikets största bibliotek är universitetsbiblioteket i Uppsala. Där har man en interurban utlåning på 11 000 band per år. Den interurbana utlåningen från Chalmers belöper sig till nära 16 000 band per år. Verkställandet av denna interurbanutlåning får ske på ett golvutrymme om två à tre kvadrater. Sådana är förhållandena. Av den stora bibliotekspersonalen är det bara en enda person som har eget tjänsterum, nämligen överbibliotekarien. De andra tjänstemännen får hysa in sig i bokmagasinen.

Innan jag slutar, herr talman, skulle jag vilja beröra just den interurbana utlåningen till svenska industrier. Jag har från biblioteksledningen fått en förteckning som visar att utlåningen är fördelad runt hela landet. Bland låntagarna återfinner man Sveriges största och viktigaste industrier: Bofors, Asea, Mo och Domsjö, Uddeholm, SAAB, LM Ericsson, Husqvarna, Reymersholm, Sandviken, Boliden, Svenska turbinaktiebolaget, Kanthal, försvarets fabriksverk och försvarets forskningsanstalt för att ta några exempel.

Med den utveckling, som försiggått särskilt på löneområdet i vårt land under de senaste åren, är det angeläget, att industrien effektivt rationaliserar. Här för behövs investeringar, men inte bara materiella investeringar, utan även investeringar i andligt kapital. Via biblioteksverksamheten hålles den svenska industrien å jour med de senaste resultaten på de olika tekniska områdena. Därför är det ett produktivt ändamål, som tillgodoses genom Chalmers tekniska högskolas bibliotek.

Häromdagen föll i mina händer en

skrivelse — egendomligt nog ställd till chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld — från något som heter Tekniska litteratursällskapets lokalavdelning i Göteborg, vilken består av bibliotekarierna vid Västsveriges största industrier. Där understrykes nödvändigheten av att en nybyggnad för biblioteket snarast möjligt kommer till stånd. Jag citerar vad lokalavdelningen ytterligare anför: »Det är bekant, att biblioteket för närvarande arbetar under synnerligen svåra förhållanden med otidsenliga lokaler och med litteraturbeståndet och läsesalarna spridda på olika håll inom staden. Att ett tekniskt centralbibliotek med landets största interurbana utlåning skall behöva arbeta under dylika förhållanden är ej endast beklagansvärt, det medför även avsevärda nackdelar för industrien, vars utveckling och rationalisering i hög grad bygger på litteraturforskning och litteraturtjänst.»

I den motion som avgavs under denna punkt i statsverkspropositionen begärdes, att redan i år skulle beviljas anslag till nybyggnad för biblioteket. Emellertid vet vi att investeringsamen är trång, och därför har jag i egenskap av motionär liksom övriga reservanter åtnöjt mig med att hemställa, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om förslag i ärendet till nästa års riksdag. Nu kan det visserligen invändas, att det även nästa år kommer att bli trångt på investeringsområdet. Men jag förmodar, att under den avvägning, som ju måste ske, bör detta ändamål i fråga om vilket riksdagen dock för åtta år sedan har fattat ett positivt beslut, komma i första rummet.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den vid punkten avgivna reservationen.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Herr Ohlson har talat om för kammaren vilket förnämligt bibliotek man har i Göteborg, och det är nog alla överens om.

Vad sedan gäller byggnadsfrågan ber jag att få fästa de ärade kammarledamö-

Om nybyggnad för biblioteket vid Chalmers tekniska högskola

ternas uppmärksamhet på vad utskottet har skrivit på s. 12: »I motionerna I: 467 och II: 576 har såsom i det föregående angivits yrkats, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till nästa års riksdag om igångsättandet av nybyggnad för biblioteket vid Chalmers tekniska högskola. Utskottet, som icke är berett att biträda nämnda yrkande, vill emellertid understryka angelägenheten av att denna byggnadsfråga, som länge varit aktuell, bringas till en lösning så snart detta ur arbetsmarknadspolitiska och statsfinansiella synpunkter visar sig möjligt.»

Herr talman! Här föreligger två motsatta uppfattningar. Utskottets majoritet anser, att detta byggnadsföretag skall utföras så snart som det ur olika synpunkter visar sig möjligt för staten. Då måste jag fråga: Vad är reservanternas uppfattning? Skall man göra det omöjliga? Här kommer man till kärnpunkten. Jag tror inte man kan säga, att utskottet har kunnat skriva välvilligare på denna punkt. Vi vet, att staten har beslutat eller planerat olika byggnadsföretag i Göteborg, som kostar tillsammans 120 miljoner kronor. Då kan man väl ändå icke säga att Göteborg på något sätt har blivit tillbakasett av staten. Utskottet vet mycket väl, att det är en rad problem i Göteborg som behöver lösas. Men, herr Ohlon, utskottet vet också att statsmedel och arbetskraft måste ställas till förfogande även på andra platser. Jag kan försäkra, herr talman, att utskottet har försökt att se på denna fråga så sunt som möjligt och att ta hänsyn till de olika omständigheter som kan påverka ett sådant här beslut. Nu vet jag att det t. ex. i och omkring Göteborg finns olika meningar om vilka av dessa byggnader som bör uppföras först, och det skulle väl vara märkligt annars. Men vi måste avväga dessa mycket stora problem mot varandra och försöka få fram byggnaderna i den takt som är möjlig. Detta har Kungl. Maj:t också gjort. Man har byggen i gång där, och flera kommer undan för undan. Jag har velat säga detta, herr talman, bara för att visa, att utskottets majoritet

anser att detta är en viktig fråga, men att vi med hänsyn till många andra viktiga frågor måste avväga i en situation som denna. Vi har, som alla hört här, skrivit ganska kraftigt om denna sak, men jag tror inte ens Kungl. Maj:t kan trola när det gäller t. ex. arbetsmarknadspolitiska förhållanden, utan man måste ta hänsyn till det läge man befinner sig i.

Med detta, herr talman, ber jag få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Till den föregående ärade talaren vill jag säga, att det här inte är fråga om trolleri utan om att riksdagen skall fullfölja det beslut, som fattades för åtta år sedan.

Egentligen begärde jag ordet för att säga en annan sak. Utskottsmajoritetens ärade talesman framställde denna fråga som ett spörsmål gällande Göteborg. Händelsevis ligger Chalmers tekniska högskola geografiskt sett i Göteborg, men annars får jag säga att Chalmers tekniska högskola är lika litet ett göteborgsintresse som exempelvis tekniska högskolan är ett stockholmsintresse. Om bägge dessa skolor gäller att de är riksangelägenheter. Vad Göteborgs tekniska högskola beträffar så tillkommer därutöver, att dess bibliotek har kommit att bli centralbiblioteket framför andra bibliotek till tjänst för industrien i hela Sverige.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag tror att de flesta av denna kammares ledamöter känner till hur Chalmers arbetar, varför vi inte behöver tvista om den saken, men faktum är att byggandet i detta fall skall ske i Göteborg. Det var detta jag återopade, när jag hävdade att vi har många andra projekt i den goda staden Göteborg som kräver sin lösning och som tävlar med varandra.

Jag vill inte på något sätt bestrida den stora betydelse som Chalmers tekniska högskola har vad det gäller utbildningen av ingenjörer och andra. Det är vi

Om viss revision av GATT-avtalet

allesammans överens om. Men vi kan inte komma ifrån den mycket stora byggnation, som det är fråga om i staden Göteborg.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Om viss revision av GATT-avtalet

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till deklaration om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet (GATT) jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 18 mars 1955 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 170, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att för sin del godkänna Sveriges anslutning till deklarationen den 10 mars 1955 om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet.

Till utskottets behandling hade hänvisats de i anledning av propositionen väckta, likalydande motionerna I: 497 av herrar *Johan Persson* och *Anders Johansson* samt II: 621 av herrar *Rimås* och *Åhman*, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 170 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förhandlingar om en revision av GATT-avtalet beträffande för trädgårdsnäringen aktuella tullsatser måtte upptagas innan en enligt avtalet överenskommen tidsfrist utlöpte den 30 juni 1955.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på åberopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 170, för sin del godkänna Sveriges anslutning till deklarationen den 10 mars 1955 om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet; samt

B) att de likalydande motionerna I: 497 av herrar *Johan Persson* och *Anders Johansson* samt II: 621 av herrar *Rimås* och *Åhman* måtte anses besvarade genom vad utskottet i betänkandet anförte.

Reservationer hade anförts

I) av herrar *Anders Johansson*, *Kristensson* i *Osby*, *Sjölin* och *Strandh*, som ansett, att utskottet bort under punkten B) hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 497 av herrar *Johan Persson* och *Anders Johansson* samt II: 621 av herrar *Rimås* och *Åhman*, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förhandlingar om en revision av GATT-avtalet beträffande för trädgårdsnäringen aktuella tullsatser måtte upptagas innan tidsfristen utlöpte den 30 juni 1955;

II) av herrar *Gustaf Elofsson*, *Bengtsson* och *Larsson* i *Luttra*, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten B) hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 497 och II: 621, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förhandlingar om en revision av GATT-avtalet beträffande för landets trädgårdsnäring aktuella tullsatser måtte upptagas innan tidsfristen utlöpte den 30 juni 1955;

III) av herr *Velander*, som dock ej antytt sin mening.

Herr JOHANSSON, ANDERS, (fp):

Herr talman! Undertecknad m. fl. har till detta utskottsutlåtande fogat en reservation I), till vilken jag ber att få yrka bifall. Jag har i övrigt inte tänkt

att här taga upp någon debatt kring denna fråga. Jag vill endast upplysningsvis understryka skillnaden mellan utskottsmajoritetens ståndpunkt och den uppfattning, som hävdas av oss reservanter.

Utskottsmajoritetens ståndpunkt innebär, att man skulle lämna åt Kungl. Maj:t att avgöra och bedöma huruvida en underhandling i och för GATT-avtalets revidering skulle komma till stånd eller inte, under det att vi reservanter hävdar att tullunderhandlingar bör upptas inom den här föreskrivna tiden, alltså före den 30 juni innevarande år. Med hänsyn till det läge, för att inte säga nödläge, i vilket vår inhemska fruktodling för närvarande befinner sig, anser vi reservanter att allt det stöd som är möjligt — inte minst i skyddshänseende för att från fruktodlingens sida kunna konkurrera med utländsk import — bör komma vår fruktodling till del. Jag har begärt ordet endast för att understryka nödvändigheten härav och ber att få yrka bifall till föreliggande reservation från vår sida.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Jag skall fatta mig nästan lika kort som den föregående ärade talaren. I likhet med honom företräder också jag den meningen, att det icke kan föreligga någon som helst tvekan om att riksdagen bör bifalla den kungl. propositionen om godkännande av Sveriges anslutning till den därmed avsedda deklarationen om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet.

De i anledning av propositionen väckta motionerna har emellertid synts mig förtjänta av synnerligt beaktande. Visserligen torde kunna förutsättas, såsom jämväl utskottet utgått ifrån, att de i motionerna berörda frågeställningarna om den svenska trädgårdsodlingens behov av tullskydd kommer att ingående övervägas av den sittande tulltaxekommittén. Någon visshet därom föreligger emellertid icke, ej heller någon som helst information rörande resultaten av kom-

Om viss revision av GATT-avtalet

mittens arbete hitintills. Möjligt är även, att Kungl. Maj:t kan komma att utan något initiativ eller uttalande från riksdagens sida uppta förhandlingar före utlöpanet av den därför gällande fristen, alltså den 30 nästkommande juni, om en revision av GATT-avtalet beträffande för vår trädgårdsnäring aktuella tullsats. Något skäl för att riksdagen icke skall ge till känna sin uppfattning, att så bör ske, kan detta dock icke innebära. Trädgårdsnäringen, enkannerligen fruktodlingen, befinner sig, såsom vi alla vet, i ett så allvarligt läge, och detta även med hänsyn till utsikterna för framtiden, att ingenting bör underlåtas, som, utan eftersättande av andra vitala intressen, kan vara ägnat att bereda den samma ökat stöd och skydd inför det ständigt ökade trycket, den ständigt skärpta konkurrensen från den utländska fruktodlingens sida.

Läget är väl egentligen det, att man har skäl att ifrågasätta, huruvida förutsättningar över huvud taget föreligger för upprätthållande av en fruktodling i detta land av nämnvärd omfattning. En förklaring av handelsministern att Kungl. Maj:t har för avsikt att uppta sådana förhandlingar, som jag i det föregående berört, skulle emellertid med mitt sätt att se göra särskilda meningsyttringar därutinnan från riksdagens sida överflödiga. Jag tillåter mig därför att till handelsministern ställa den frågan, huruvida han är i tillfälle att lämna kammaren något besked i angivna hänseende. Uteblir detta besked eller går det i negativ riktning, kommer jag vid det förestående ställningstagandet till bevillningsutskottets föreliggande betänkande att biträda den av de till betänkandet fogade reservationerna, som kommer upp i slutvoteringen. Jag utgår ifrån att mina partikamrater i kammaren också kommer att följa denna linje.

Herr BENGTSON (bf):

Herr talman! Största möjliga frihet i den internationella handeln är givetvis önskvärd, och jag vill omedelbart betyga min anslutning till att Sverige medver-

Om viss revision av GATT-avtalet

kar i internationella handelsöverenskomelser. Det sammanfaller också helt med våra intressen när det gäller exporten, som har så stor betydelse för vårt land. Sverige har också anslutit sig till det internationella handelsavtal som vi nu går att förnya, det s. k. GATT-avtalet, och vid beslutet 1950 här i riksdagen beräknade man de gjorda koncessionerna till i runt tal hälften av världshandeln.

En fri handel kan emellertid ingalunda drivas hur långt som helst, utan man måste beakta en del andra synpunkter också, t. ex. andra länders ställningstagande och kanske särskilt också beredskapssynpunkter. Det har man fått göra i fråga om jordbruksprodukterna, och det är nog på sin plats också i fråga om frukt- och trädgårdsodlingen. Det behövs skydd för den svenska frukt- och trädgårdsodlingen. Denna odling är betydelsefull för vårt land både ur näringssynpunkt och beredskapssynpunkt. Då avtalet antogs 1950 framförde lantbruksstyrelsen stora betänkligheter emot vad som skulle kunna förekomma i fråga om frukt- och trädgårdsodlingen, och man framhöll speciellt att fruktodlingen ökat avsevärt under senare år i vårt land, framför allt med högvärdiga, sena sorter, som gjort det möjligt att få prima svensk frukt till långt fram på våren, och även i fråga om andra produkter fanns det möjligheter att få god svensk vara.

I propositionen vid det tillfället framhöll departementschefen: »I saknad av tillräckliga hållpunkter för ett allmänt bedömande av det nuvarande tullskyddets verkningar vid fri utrikeshandel är det icke möjligt att avgiva ett direkt omdöme om den näringspolitiska innebörden av de olika svenska koncessionerna. — — — De av lantbruksstyrelsen framförda erinringarna torde därför icke få tillmätas avgörande betydelse vid ställningstagande till överenskommelsen — vilken icke på detta stadium kan göras till föremål för några ändringar — och böra enligt min uppfattning icke få stå hindrande i vägen för en anslutning till avtalet med därav följande förmåner för våra exportnärings.» Det sades alltså

ifrån, att man inte kunde beakta farhågorna, utan måste tänka på exportnäringarna, och det blev också gjort i den form som antogs 1950.

Tyvärr har de farhågor besannats som uttalades då. Frukt- och trädgårdsodlingen har stora svårigheter i vårt land. Jag kan ge några exempel när det gäller importen av frukt, som var och en kan se i handeln, men som också finns angiven i siffror.

Införseln av färsk frukt 1948 var 81 947 ton. Den steg 1950 till 135 884 ton och 1952 till 187 964 ton. Importen av äpplen uppgick år 1948 till 13 432 ton. Den har nu stigit, så att den år 1953 var uppe i 32 076 ton.

Från bondeförbundets sida har vi vid varje tillfälle som GATT-avtalet varit uppe till behandling försökt att verka för en förmånligare ställning för frukt- och trädgårdsodlingen. Redan år 1950 anförde vi i en reservation våra betänkligheter mot de nuvarande tullsatserna. Vi fick emellertid inte den gången stöd från de andra partierna, inte från folkpartiet, som reserverat sig i dag, och inte heller från högern, som genom herr Velander just nu uttalat sin välvilja mot fruktodlingen. År 1951 anslöt sig emellertid högern till de reservationer, som då gjordes i anslutning till ett par högermotioner om GATT-avtalet.

När avtalet förra gången förlängdes, reserverade vi oss och påpekade att det medförde stora olägenheter för frukt- och trädgårdsodlingen. Men inte heller den gången fick vi stöd från andra partier, utan avtalet förlängdes ett och ett halvt år. Nu är det glädjande att vi har folkpartiet med oss på samma linje, som vi har gått på i vår reservation. Högern intar emellertid samma ståndpunkt som tidigare. Under den tid som avtalet varit i kraft har det dessutom förekommit två interpellationer.

Jag tycker att det är anmärkningsvärt, att det i tidningspressen förekommit en hel del uppgifter, som enligt min uppfattning inte varit korrekta. Man har frågat jordbruksministern, om han inte kan göra någonting för fruktodlarna. Man har velat klandra honom för att han inte

Om viss revision av GATT-avtalet

vidtagit några åtgärder. Men är det inte bra anmärkningsvärt att man begär att jordbruksministern skall mitt under löpande avtalsperiod kunna ändra på ett internationellt handelsavtal, som riksdagen har godkänt. Jag tycker, som sagt, att vad som förekommit i tidningspressen är så pass anmärkningsvärt, att det finns anledning att här säga ifrån, att ett dylikt uppträdande inte är riktigt just.

Nu har utskottet presterat en mycket välvillig skrivning i sitt utlåtande. Det är kanske därför inte så stor anledning att anmärka på utlåtandet. Men med hänsyn till det svåra läge, som frukt- och trädgårdsodlingen befinner sig i, och även med hänsyn till vad som förekommit tidigare, anser vi dock att det bör understrykas mera från riksdagens sida, att om möjligt större hänsyn bör tagas till frukt- och trädgårdsodlingens besvärigheter. Utskottet har i sitt utlåtande anfört bland annat följande: »Utskottet vill i anledning härav till en början erinra om att en översyn av hela tulltaxan f. n. pågår inom 1952 års tulltaxekommitté, vars arbete väntas bli slutfört inom de närmaste månaderna. Det torde få förutsättas att de i motionerna berörda frågeställningarna om den svenska trädgårdsodlingens behov av tullskydd kommer att ingående övervägas av kommittén.» Utskottet säger vidare: »Från riksdagens sida torde rimligen något ställningstagande i detta hänseende icke böra ske förrän resultaten av kommitténs arbete föreligger.»

Vi har i vår reservation just tagit upp denna sak. Vi vet inte när tulltaxekommittén kommer med sitt betänkande, men det är tydligt att detta inte hinner remissbehandlas, och riksdagen kan därför inte ta någon ställning till det. Kungl. Maj:t kan visserligen beakta de synpunkter, som kommittén anfört, men det är att märka att förhandlingarna måste tas upp före den 30 juni. Visserligen finns det möjligheter att också senare »under särskilda omständigheter» ta upp förhandlingar om avtalet. Detta har också påpekats i utskottsutlåtandet där det heter: »Under särskilda omständig-

heter kan återförhandling jämväl ske under den fortsatta bindningstiden. Detta förutsätter emellertid — i motsats till vad som är fallet om förhandlingar inleds före den 1 juli i år — särskilt tillstånd av de avtalslutande parterna i GATT.» Därför anser vi det så angeläget att förhandlingar upptas redan nu och att vi inte väntar till efter den 30 juni.

Jag vill slutligen betona, herr talman, att vi inte anser det möjligt att ännu en gång skjuta på denna fråga. Det kan anföras alla möjliga skäl för att en ändring inte kommer till stånd, och sådana skäl har anförts varje gång som frågan varit uppe till behandling. Skall vi nu förlänga avtalet igen oförändrat, så kommer det att gälla till år 1958. Skall frukt- och trädgårdsodlingen intill dess arbeta under samma betingelser som för närvarande, så innebär det faktiskt att det åtta år efter det att GATT-avtalet ingicks fått arbeta under mycket svåra förhållanden. Vi har därför ansett det angeläget att understryka att förhandlingar i frågan bör inledas före den 1 juli i år.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den med II) betecknade reservationen.

Herr VELANDER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte närmare karakterisera herr Bengtsons anförande. Han tillät sig ju att klandra alla andra partier än det egna och då särskilt högern för bristande intresse för trädgårdsodlingen. Utan att närmare gå in på själva sakfrågan måste jag konstatera, att herr Bengtson därvidlag måste tala mot bättre vetande. Till och med en stackars norrlänning har i ett tidigare sammanhang här i kammaren livligt deltagit i en stor debatt om denna fråga. Men det var förmodligen innan herr Bengtson blev ledamot av kammaren!

Sedan tycker jag, att i en debatt, som har lagts upp så sakligt som denna, bör man icke såsom stöd för sin ståndpunkt anföra, att exempelvis jordbruksministern i någon tidning har beskyllts för någon underlåtenhet, varom jag och väl också de allra flesta här i kammaren

Om viss revision av GATT-avtalet

icke har den minsta aning. För övrigt kan jordbruksministern säkerligen försvara sig själv utan att herr Bengtson behöver uppträda på det sätt som här skett.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Partierna är ju eniga om att tillstyrka Sveriges anslutning till deklarationen av mars 1955 om fortsatt tillämpning av tullkoncessionerna. Av de sista ärade talarnas anföranden framgår emellertid tydligt, att det har gått politik i denna fråga. Jag tycker för min del att det är ganska olyckligt att man, när vi nu står inför viktiga och kanske för hela vårt ekonomiska liv väsentliga förhandlingar, inte kan stå enig utan söker av frågan om våra nuvarande frukttullars existens eller förhöjning få ut något som kan utnyttjas i den politiska agitationen. Vi hade ju anledning att hoppas att man vid ett sådant tillfälle skulle försöka underordna alla mera ensidiga intressen under det allmännas intresse. Detta har emellertid inte skett — där-om vittnar diskussionen.

Vad har nu förekommit i denna tvist? Jo, bondeförbundets representanter i bevillningsutskottet, således inte i regeringen, har föreslagit, att regeringen före den 1 juli i år skall uppta underhandlingar om frukttullarna. Folkpartiets representanter har med ett enda undantag i denna kammare anslutit sig till samma uppfattning. Herr Velander har sedan genom avgivandet av en blank reservation åt sig och sin grupp bevarat alla möjligheter.

Frågan gäller alltså, om vi nu i riksdagen utan att först avvakta resultatet av tulltaxekommitténs arbete skall begära att regeringen skall säga upp dessa avtal och tullbindningar i vad gäller frukten. Vore det inte lyckligare och riktigare att först avvakta och se, vilket resultat tulltaxekommittén kan komma till? Med det resultatet framför sig får man sedan göra en avvägning och bedöma, om läget är sådant att underhandlingar bör upptas med respektive länder. Tulltaxekommittén kommer ju, såsom vi hoppas, att framlägga sitt förslag i sommar. Det

kommer att sändas ut på remissbehandling, diskuteras och kalfatras. Sedan får man på grundval av den diskussionen ta ställning till hela frågan. Nu begär man emellertid från vissa gruppers sida att regeringen omedelbart skall säga upp avtalet om frukttullarna. Man kräver detta utan att ha en aning om vilka följder en sådan åtgärd kunde föra med sig och utan att överväga de risker som därigenom kunde uppstå för hela vårt ekonomiska liv, för vår import och export. Blunda bara för allt detta och handla — det är innebörden i reservanternas förslag.

Jag väddar till kammaren att i denna fråga såvitt möjligt söka hålla huvudet kallt. Låt oss avvakta resultatet av tulltaxekommitténs arbete, och låt sedan regeringen pröva ärendet mot bakgrunden av den allmänna diskussion som kommer att uppstå på basis av tulltaxekommitténs förslag. Med det materialet framför sig bör regeringen själv få avgöra, om underhandlingar bör upptas före den 1 juli — om nu saken hinner bli klar till dess. Men även om allt inte hinner bli klart före den 1 juli, så är inte alla möjligheter stängda. I den kungl. propositionen meddelas, att när det gäller specifika tullsatser, har man knutit förbehåll till godkännandet av vissa tullbindningar som medger en återgång till förkrigstidens tullnivå. I överenskommelsen ingår dessutom att man kan inleda en procedur för återförhandling, därest vissa särskilda omständigheter föreligger. Regeringen, som är mera kunnig på detta område än både reservanterna och bevillningsutskottet, har i propositionen deklarerat som sin uppfattning, att en sådan uppsägning av avtalet med följande underhandlingar kan ske. Således är inte alla möjligheter förslutna, om avtalet icke uppsäges före den 1 juli. Något som aldrig försittes, hur riksdagen än beslutar, är möjligheten för vissa grupper att politiskt utnyttja denna fråga. Den möjligheten tycker jag dock man bör förbehålla det mest kverulantiska av de partier som finns i den svenska riksdagen — vilket parti det är låter jag vara osagt.

Om viss revision av GATT-avtalet

Herr talman! Jag vill sluta med att understryka, att denna fråga är av en utomordentligt delikat natur. Vi sitter här alla i samma båt, och i en båt där lasten inte bara utgöres av äpplen, utan där det finns varor av allehanda slag. Vi måste ta hänsyn till att vi för att upprätthålla välståndet i vårt land måste kunna i stigande utsträckning exportera våra egna produkter. Jag kan därför med gott samvete vädja till kammaren att ge starkast möjliga anslutning till utskottets förslag. Det innebär ju att man inte skall vidtaga några åtgärder som kan medföra risker för hela vårt ekonomiska livs intressen vid de eventuella underhandlingar som sedermera kan komma att följa.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **ERICSSON**:

Herr talman! I likhet med övriga talare tror jag det är viktigt att slå fast, att det råder samstämmighet i fråga om att rekommendera en förlängning av GATT-avtalet. Det kan sägas att resultatet av GATT-konferensen inte blev vad från svensk synpunkt hade önskats, men besluten om en förlängning av avtalet kanske ändå ur svensk synpunkt får betraktas såsom ett framsteg. Vidare har ju beslutats att förbereda en konferens, där frågan om tullsänkningar skall diskuteras. Tidigare var det största hindret för en sådan konferens det förhållandet, att Förenta staterna inte hade möjlighet att delta. Men efter den amerikanska kongressens beslut att bemyndiga amerikanska regeringen att delta i sådana förhandlingar och att eventuellt reducera tullarna är det hindret borta, och det får väl också sägas utgöra en fördel.

När utskottet i sitt betänkande inte har kunnat enas gäller det meningsskiljaktigheter i en procedurfråga. Reservanterna menar, att riksdagen bör ge besked till regeringen om att Sverige skall utnyttja möjligheterna till återförhandlingar beträffande tullbindningarna i fråga om trädgårdsnäringens produkter. Det talas om »vissa aktuella tullsatser», och detta har väl mycket riktigt tolkats så, att det gäller frukten — alltså äpplen

och päron, ty i övrigt är väl trädgårdsnäringens produkter i allmänhet inte bundna i GATT-avtalet.

Här har sagts, och det är riktigt, att vi har en ovillkorlig rätt till förhandlingar före den 1 juli, och om man är alldeles på det klara med att man vill förhandla bort en tullbildning, åstadkomma en revision av ett avtal, står den möjligheten självfallet till buds. Denna procedurfråga i och för sig är kanske inte så mycket att diskutera.

Herr Velander ställde en direkt fråga till mig, huruvida jag är i stånd att lämna besked till kammaren om regeringen har för avsikt att inleda återförhandlingar beträffande frukttullarna. Jag måste svara herr Velander, att det strider mot GATT-avtalets princip att göra ett officiellt uttalande av den karaktär herr Velander begär. Jag är alltså förhindrad att göra det, helt enkelt därför att det stadgats, att om man har för avsikt att inleda förhandlingar skall man inte offentliggöra det materiella innehållet i sådana förhandlingar innan de är klara. Att det är betydelsefullt förstår kanske kammarens ledamöter om jag säger, att det är ett utomordentligt stort maskineri, som här är i gång. Det kan åstadkomma rubbningar i handeln av ganska otrevligt slag, och därför har denna princip fastslagits.

Jag vill emellertid omedelbart tillägga, att om riksdagen bifaller bevillningsutskottets förslag, lämnar ju ett sådant beslut möjligheter för regeringen att efter prövning ta ställning i denna fråga. Det förhållandet, att man från riksdagens sida vid beslutet inte har givit uttryckliga direktiv till regeringen, tror jag inte kan ha någon avgörande betydelse i detta sammanhang.

Den mellanfolkliga handeln i vår tid är ju en komplicerad sak. De moderna kommunikationerna har lett till att avstånden har förkortats och därmed riskerna för överraskningar ökat. Därav följer att ändringar i de handelsregler, som gäller, inte alltid kan meddelas offentligt och att man får undvika ställningstaganden i kritiska förhandlingskedan.

Om viss revision av GATT-avtalet

Därför har jag bara det beskedet att ge till herr Velander, att regeringen helt naturligt mycket noggrant kommer att pröva vad som i detta sammanhang är ett svenskt intresse och därefter ta ställning till frågan. Det tvingas vi till att göra före den 1 juli. Jag kan försäkra kammaren att denna prövning skall bli noggrann, och jag hoppas att vi kommer fram till ett resultat, som blir tillfredsställande ur svensk synpunkt.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för handelsdepartementet för det besked, han här har lämnat. Jag kan inte ha några särskilda erinringar att göra i anslutning till det beskedet med hänsyn till dess, med mitt sätt att se, sakliga innehåll. Det gav emellertid inte någon ledning för mig beträffande vad som egentligen kommer att ske — om förhandlingar på grund av initiativ från regeringens sida verkligen kommer att upptagas före juni månads utgång eller ej. Av mitt första yttrande följer därför, att jag kommer att fullfölja den ståndpunkt, som jag då angav.

Det förefaller mig som om man inte bör söka överdriva betydelsen av vad som kan följa såsom konsekvens av att förhandlingar upptages. Jag har angivit syftet därmed vara att söka nå ett resultat, som om möjligt skall kunna utgöra ett stöd för den svenska fruktodlingen, dock utan att andra vitala intressen får eftersättas. Och jag utgår ifrån att regeringen, hur intresserad den än må vara av denna fråga, inte kan på sakens nuvarande stadium eller före juni månads utgång ha eller få någon säker uppfattning om det resultat, vartill eventuella förhandlingar kan komma att leda. Det blir ju först under förhandlingarnas gång som tillfälle ges till klarlägganden i olika hänseenden. Skulle då ett tillgodoseende av den svenska fruktodlingens intressen ställa sig alltför dyrt, om jag får använda ett sådant uttryck, så gäller det att överväga den ståndpunkt, man slutligen skall intaga. Ett upptagande av förhandlingar i och för sig betyder med andra ord inte, att

de ovillkorligen skall leda till ett positivt resultat, även om det är ett starkt önskemål, att de skall komma att göra det.

Till herr Sjödahl skall jag inte säga mycket. Han talade dock om att det hade gått politik i denna fråga. Jag skall inte yttra mig om huruvida denna förmodan är riktig eller inte; jag kan tänka mig att det åtminstone på visst håll är fråga om politiska ställningstaganden. Men jag känner mig för egen del inte träffad av herr Sjödahls förmodan, och jag tänker mig, att herr Sjödahl är fullt på det klara med att det inte skulle passa sig att jag i landets mest utpräglade trävarudistrikt skulle börja driva politisk agitation i denna fråga.

Man kan väl lugna sig, säger herr Sjödahl, tills resultatet av tulltaxekommitténs arbete föreligger! Ja, det betyder, att man då kanske får lugna sig i flera år, och frågan är om läget medger det; jag ställer mig mycket tvivlande därtill.

Vidare säger herr Sjödahl, att det går an att komma igen, och så åberopar han propositionens innehåll. Då bör man emellertid beakta, vad som står på s. 2 i utskottsbetänkandet: »De länder, som ansluter sig till deklarationen, förbinder sig att efter den 1 juli 1955 och före den 1 januari 1958 icke åberopa bestämmelserna i GATT om rätt att ändra lämnade tullmedgivanden.» Sedan heter det visserligen, att fråga även senare kan aktualiseras om återtagande av tullkoncession, men, såvitt jag vet, fordras i det fallet organisationens tillstånd därtill.

Nu har man ovillkorlig rätt i sådant avseende till juni månads utgång; man har också tid på sig att föra underhandlingar till september månads utgång, och jag kan tänka mig, att resultatet av tulltaxekommitténs arbete blir klart under den tiden, så att regeringen får möjlighet att beakta vad som därav kan ha betydelse för bedömande av de spörsmål, som här sysselsätter oss. På grund av handelsministerns uttalande känner jag mig också övertygad om att regeringen kommer att intressera sig för kommitténs arbetsresultat.

Om viss revision av GATT-avtalet

Jag vill till slut rikta ytterligare en erinran till herr Sjödahl beträffande den »politiska verksamheten» omkring förevarande spörsmål. Skulle det ligga så till att herr Sjödahls ståndpunkt är så utomordentligt vägande och så absolut riktig, som herr Sjödahl gör gällande, då måste han ju säga sig, att de, som går ut bland allmänheten och hävdar någonting annat, har en så svag ståndpunkt, att den måste leda till ett motsatt resultat mot det de själva förutsatt eller tänkt sig.

Herr statsrådet ERICSSON:

Herr talman! Herr Velander var angelägen att betona, att han och hans meningsfränder ville hjälpa fruktodlarna, men han tillade att detta bör kunna ske utan någon försämring på andra håll och utan att man därigenom skadar vitala svenska intressen. Det är klart, säger han, att om det hela blir alltför dyrt, så vill han inte vara med längre.

Jag tycker att detta i och för sig är förståndiga uttalanden. Det är från sådana utgångspunkter och överväganden som regeringen ber att få fullmakt att bedöma vad som kan befinnas vara ändamålsenligt med tanke på helheten. Att döma av de reservationer, som herr Velander sålunda gjort, förstår jag inte att han kunnat dra den slutsatsen att han känner sig tvingad att rösta med reservanterna, som ger direkta direktiv till regeringen att förfara så eller så. Jag tycker att det är något fel med slutledningskonsten. Om jag uppfattade herr Velanders anförande rätt, är han angelägen om att få frågorna prövade på ett sakligt sätt ur alla synpunkter. Jag vill bara ännu en gång betyga inför kammaren, att regeringen känner det såsom sin skyldighet att försöka åstadkomma riktiga och rimliga avvägningar ur svenska synpunkter, i den mån det är möjligt att förverkliga önskemålen inom ramen för det avtal som vi nu har biträtt. Jag föreställer mig att dessa direktiv från riksdagens sida är tämligen onödiga, om man litar på att en sådan bedömning kommer att ske.

Herr VELANDER (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill inte erkänna, att handelsministern rätt tolkade mina uttalanden. Handelsministern började med att säga, att jag utgick ifrån att den svenska fruktodlingens intressen skulle tillgodoses utan att några försämringar i andra hänseenden skulle få ifrågakomma. Det har säkerligen inte undgått handelsministern, att jag i mitt första anförande yttrade, att ingenting bör underlåtas som, utan eftersättande av andra vitala intressen, kan vara ägnat att bereda fruktodlingen ökat stöd och skydd inför det ständigt ökande trycket, den ständigt skärpta konkurrensen från den utländska fruktodlingens sida. Det betyder, herr statsråd, att jag förutsätter, att, eftersom man skall sikta till att främja ett visst intresse, man får vara beredd att jämka på något annat intresse. Det tycker jag är ganska klart, annars vore det ju ingenting att underhandla om — det vore bara att dekretera, och det var inte min mening.

Sedan säger herr statsrådet, att det från mina utgångspunkter inte gärna kan vara lämpligt att lämna direktiv till regeringen att förfara så eller så. Jag har icke uttryckt mig på det sättet. Jag har talat om att regeringen bör inleda underhandlingar för att vinna klarhet om, i vad mån och på vad sätt man kan nå fram till ett befordrande av de intressen, som vi här har talat om.

Herr BENGTSON (bf):

Herr talman! När man skall behandla en sak som denna, som är så viktig för vårt land, tycker jag nog att man bör sätta sig in i saken så noga som möjligt. Herr Velander säger, att jag här har talat mot bättre vetande. Men då jag var ledamot av denna kammare under år 1950, då denna fråga först behandlades, och sedermera har gått igenom alla handlingarna i målet, kan jag säga att det är ett ytterligt obestyrkt yttrande, när herr Velander säger att jag skulle ha talat mot bättre vetande. Det är också för att belysa saken ytterligare som jag drog fram vad som har anförts gentemot jord-

Om viss revision av GATT-avtalet

bruksministern. Det är glädjande att höra att herr Velander tar avstånd från de angrepp som ganska flitigt har gjorts mot jordbruksministern på denna punkt.

Herr Sjödahl nämnde, att vi skulle avvakta tulltaxekommitténs betänkande. Gentemot detta kan sägas, att vi fortfarande inte har fått något besked om när tulltaxekommitténs betänkande kommer. Om vi skall avvakta detta försitter vi den tid, inom vilken vi har möjlighet att uppta förhandlingar. Då blir det så, som jag sade i mitt första anförande, att det kan dröja ända fram till 1958 innan vi kan tänka på det igen. Det finns möjlighet att ta upp förhandlingar även efter den 30 juni i år, men då har vi dessa särskilda omständigheter, som medför, att de andra parterna skall ge sitt godkännande innan det är möjligt.

Sedan vill jag starkt understryka, att man bör observera, hur vår reservation är avfattad. I den har inte yrkats någonting annat än att ifrågavarande tullsatter skall upptagas till behandling, innan tidsfristen utlöper den 30 juni 1955. Det kan inte gärna sägas, att detta innebär några direktiv till regeringen, utan vi har föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t, i vilken vi önskar att tullsatterna skall upptas till behandling — i vilken riktning det skall gå, har vi inte sagt någonting om. Jag är mycket väl medveten om att denna sak inte lämpar sig för diskussion i riksdagen, men vi har också anpassat vår reservation därefter. Jag vill betona detta särskilt, och jag är tacksam för de upplysningar, som lämnades av handelsministern här i kammaren.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! När herr Bengtson i sitt tidigare anförande undervisade kammarens ärade ledamöter om att högern egentligen aldrig haft något intresse för den svenska fruktodlingen, synes det mig ganska naturligt, att detta uttalande utlöste en viss reaktion från min sida. Med den ställning, som herr Bengtson intagit och intar inom bondeförbundet — jag tänker då inte blott på

hans verksamhet här i riksdagen utan på hans ställning som bondeförbundets huvudombudsman, eller vad jag skall säga — borde han verkligen veta, att vad han i det sammanhanget yttrade inte var riktigt. Skulle jag ha utgått från att herr Bengtson inte hade någon kännedom om att högern i olika sammanhang sökt att tillgodose den svenska fruktodlingens intressen, skulle det ha inneburit att jag hade underkänt herr Bengtsons förmåga att dra riktiga slutsatser av vad han ändå både hört och sett.

Herr BENGTSON (bf):

Herr talman! En namne till herr Velander har i språkligt avseende sagt, att man skall syssla med den sak, som man har angett i rubriken. Vad jag här talat om är att högerns intressen för fruktodlingen får bedömas med hänsyn till vad som framkommit i riksdagen. Jag är inte intresserad av herr Velanders många ord, utan mera av bevis för vad jag lämnat för felaktiga uppgifter i mitt första anförande.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i det nu förevarande betänkandet hemställt skulle bifallas, 2:o), av herr *Johansson, Anders*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föreslagits i den av honom m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Bengtson*, att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, som förordats i herr Gustaf Elofssons m. fl. vid betänkandet anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Velander* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr Anders Johanssons yrkande, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Om valutatilldelning för utsändning från radiostationen i Tanger

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den av herr Anders Johansson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Velander* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 42.

Därjämte hade 6 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernäringen i riket m. m., bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets memorial nr 20, angående pension åt redaktören Nils Andersson, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Om valutatilldelning för utsändning från radiostationen i Tanger

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 25, i anledning av dels väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande tillstånd för International Broadcasting Association AB (IBRA) att inköpa viss utländsk valuta, dels ock väckt

motion om vissa lätnader i valutaregleringen.

I två inom riksdagen väckta, till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 8 i första kammaren av herr *Boman* samt nr 2 i andra kammaren av herr *Gustafsson* i Borås m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte medgiva tillstånd för den svenska firman International Broadcasting Association AB (IBRA) att inköpa utländsk valuta för ett belopp på 1 920 000 kronor. Ifrågavarande belopp var avsett att användas som likvid för utsändning av program av religiös karaktär från radiostationen i Tanger.

Samtidigt med nämnda motioner hade utskottet till behandling förehaft den i andra kammaren väckta, till utskottet hänvisade motionen nr 187 av herrar *Ahlberg* och *Munktel*, i vilken hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att utländska betalningsmedel och utländska fordringar, som vore avsedda att begagnas för kulturella, religiösa och humanitära ändamål, finge mot vederlag i svenskt mynt fritt förvärfvas och förnyttas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 8 och II: 2 samt motionen II: 187 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Ewerlöf*, *Kronstrand*, *Björnberg*, *Nygren*, *Löfgren* och *Nelander*, vilka ansett, att utskottets motivering bort i viss angiven del erhålla den ändrade lydelse, som i reservationen angivits.

Herr KRONSTRAND (fp):

Herr talman! Bankoutskottet har inte ansett sig kunna tillstyrka bifall till de motioner, som behandlas under denna punkt på föredragningslistan. Man har varit ense om detta och redovisat skälen i utskottets utlåtande. Men sex av utskottets ledamöter har reserverat sig för ett uttalande, som åtminstone i någon mån får anses gå i motionernas syfte.

Om valutatilldelning för utsändning från radiostationen i Tanger

Reservanterna konstaterar till en början med tillfredsställelse att valutakontoret numera inte ransonerar valutan för bedrivande av svensk missionsverksamhet i s. k. icke-kristna länder. Däremot har kontoret ställt sig helt avvisande när det gäller ansökningar om tilldelning av valuta för att bekosta radioutsändningar över utländska radiostationer med adress till Sverige. Reservanterna anser det betänkligt att valutakontoret, som är ett organ som tillskapats för samhällets ekonomiska regleringsapparat, skall behöva syssla med bedömningar om till vilka länder kristen missionsverksamhet — som alltid finansieras av frivilliga gåvor och bidrag — bör riktas eller icke riktas. Praxis borde väl i stället vara att valutakontoret inskränker sig till att göra en rent valutamässig bedömning av frågan från utgångspunkten om vårt land har råd eller ej att lämna tilldelning för det sökta ändamålet. Om valutakontoret även i fortsättningen ville göra denna bedömning i överensstämmelse med den tillmötesgående hållning, som kontoret har visat när det gällt tilldelning till liknande ändamål, skulle detta hållas med största tillfredsställelse.

Utskottsmajoriteten har inte önskat vara med om att ge valutakontoret någon som helst fingervisning från riksdagens sida i detta fall. Men fullt så försiktig eller så högaktningsfull behöver väl riksdagen ändå inte vara. I reservanternas yttrande ligger såvitt jag förstår intet som helst klander mot de åtgärder som valutakontoret tidigare vidtagit i denna fråga. Det skall vidare förbehållslöst erkännas att kontoret har många svåra avgöranden att träffa i sitt arbete. Men nog bör det vara tillåtet för riksdagen att någon gång ge sin mening till känna inom ramen för den gällande lagstiftningen. Det gäller ju här endast en av valutakontoret inom valutalagens ram skapad praxis, och jag tror därför att kammaren utan alltför stora betänkligheter kan ansluta sig till det yttrande, som reservanterna har föreslagit.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr BOO (s):

Herr talman! Föreliggande motioner, nr 8 i första kammaren samt nr 2 och 187 i andra kammaren, har sin grund i att pingströrelsen i Sverige inte fått tillstånd av valutakontoret att inköpa utländsk valuta för att bedriva radioverksamhet från utlandet till Sverige.

Efter den stora aktion, som under förra hösten gjordes i denna fråga, dels genom sensationsartiklar i pressen, dels genom interpellationsdebatten i medkammaren, kan det väl sägas, att frågan nu har blivit reducerad till sina riktiga proportioner. Utskottets utlåtande är, såsom kammarledamöterna ser, sakligt och även värligt, och även om reservanterna har uttalat vissa betänkligheter mot den praxis som har tillämpats av valutakontoret, har dock alla inom utskottet varit eniga om att motionerna borde avstyrkas.

Att den »överhettning», som tidigare snedvridit uppfattningarna i denna fråga, nu tycks ha övervunnits är väl i stor utsträckning pressens förtjänst. Flera stockholmstidningar ställde i början av året ungefär denna fråga till vederbörande: »Var finns de insamlade 1,9 miljoner kronorna som valutakontoret har nekat utförsel av?» Den 9 februari meddelade pingströrelsens ledning att endast 200 000 kronor var insamlade. Men om vi ser litet grand på förhistorien, finner vi att IBRA, det företag som skulle organisera denna radioverksamhet, redan den 14 september 1954 i en ansökan till Konungen skrev att »det gällde att få använda svenska kronor, skänkta» — jag ber ledamöterna observera tidsformen — »med varmt hjärta» etc. I motionerna I: 8 och II: 2, daterade den 12 januari 1955, säges det att det »gäller ju som bekant här på frivillig väg insamlade penningmedel» — även här förekommer samma tidsform, »insamlade». När fakta kom fram genom tidningarna den 9 februari, blev interpellanterna i riksdagen mållösa. De hade, kan man säga, blivit förda bakom ljuset. Eftertankens kränka blekhet efterträdde indignationens friska hy, och det kanske kunde vara nyttigt.

Om valutatilldelning för utsändning från radiostationen i Tanger

För att få ett riktigt perspektiv på denna fråga måste man observera vissa sakförhållanden. För det första är pingströrelsens åtgöranden betingade av missnöje med den tid, som tilldelats den i den svenska radion för religiösa utsändningar. För det andra skulle den med det utländska radiobolaget kontrakterade sändningstiden användas för sändningar till Sverige och övriga nordiska länder. För det tredje skulle sändningen, enligt den första ansökan, omfatta dels religiösa program, dels kommersiell reklam. Det senare är ju en fråga som man ännu inte har löst här hemma och om vilken det i varje fall råder delade meningar. Reklamprogrammen har i senare ansökan avlägsnats i sin ursprungliga form, men inga garantier finns för att de inte skulle komma tillbaka senare i någon form.

När man erinrar sig, att hela denna aktion från pingströrelsens sida bottnar i missnöje med fördelningen av den svenska radions religiösa program och dessutom av valutakontorets yttrande erfar, att det upprättade kontraktet stadgar förbud för det utländska radiobolaget att sända andra religiösa program på skandinaviska språk än dem som IBRA bestämmer, då undrar man hur det står till med det ekumeniska samarbetet. Med en lätt alludering på ett känt bibelord skulle man väl här kunna ställa maningen: »kivens icke om radion!»

I motionerna II: 2 och I: 8 föreslås, att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t och begära, att IBRA:s ansökan om valuta skulle godkännas. Ingen i utskottet har velat vara med om detta. Riksdagen kan inte på det sättet ingripa i det administrativa organets prövning av ett enskilt fall.

Motionen nr 187 i andra kammaren har sökt en lösning av problemet på det sättet, att för alla kulturella, religiösa och humanitära ändamål skulle valuta utan prövning ställas till förfogande. Ja, detta synes ju tilltalande, men för det första kan inte hela detta område lämnas fritt i konkurrens med våra övriga behov, och för det andra uppkommer även här gränsfrågor. Var går gränsen i detta

avseende mellan t. ex. dessa kulturella och humanitära behov och vad vi inte vill hänföra dit? Det skulle bli en högst flytande gränsdragnings mot dessa andra ändamål, som avvägningen måste avse.

Både utskottsmajoritet och reservanter uttalar tillfredsställelse med att valutakontoret numera inte ransonerar valuta för missionsverksamhet till utlandet. Reservanterna vill vidga denna ram till att avse även en radioverksamhet från utlandet, riktad till vårt land. Valutakontorets uppgift är ju att pröva behoven av utländsk valuta för olika ändamål och med utgångspunkt från den knappa tillgången på dessa valutor ställa de olika behoven mot varandra i angelägenhetsgrad. Om man nu alltså har fått en generell regel för tilldelning av valuta för traditionell missionsverksamhet, var IBRA:s framställning något alldeles nytt. Den innebar en ny inriktning, som skulle bli prejudicerande för andra fall som kunde komma. Ingen vill väl hävda, att valuta skulle beviljas de religiösa samfundet för ett sådant ändamål som detta, alltså radiosändning på vårt land, men att liknande ansökningar från andra sammanslutningar och intressegrupper skulle avslås. Vid ett bifall till en framställning som denna hade man alltså lämnat hela fältet fritt och hade väl inte haft någon möjlighet att över huvud taget göra några avgränsningar.

Pingströrelsens motivering, att dess medlemmar inte använder sprit och tobak o. s. v., skulle vara ett särskilt skäl för en extra tilldelning av valuta för detta ändamål är väl närmast löjeväckande, när man ställer in den i detta sammanhang. Vad skulle t. ex. inte nykterhetsrörelsens folk och andra grupper kunna anföra i sådant avseende?

I sakfrågan vill jag för min del helt instämma i vad valutakontorets styrelse avslutningsvis har sagt i sitt utlåtande, där den påvisar att denna lösning är den sämsta av de tre utvägar som finns att tillgodose pingströrelsens önskemål, nämligen en ökad sändningstid hos Radiotjänst, en egen sändare inom Sverige och detta sista alternativ om att disponera en sändare utomlands, med den

Ang. regeringsrättens arbetsbalans

nackdelen att man finge sämre sändningsförhållanden och dessutom icke obetydliga valutautgifter. Det borde finnas andra möjligheter att nå någon lösning på detta problem.

Detta, herr talman, är underlaget till utskottsmajoritetens ståndpunkt, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepät propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Kronstrand* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring av motiveringen, som föreslagits i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. regeringsrättens arbetsbalans

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag

angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 maj 1952 (nr 317) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 25 mars 1955 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 167, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 30 maj 1952 (nr 317) om tillfällig ökning av regeringsrådets antal.

Det av Kungl. Maj:t framlagda lagförslaget innebar, att den förstärkning av regeringsrätten, som enligt 1952 års lag gällde till och med den 30 september 1955, skulle fortfara att gälla under ytterligare tre år eller till och med den 30 september 1958.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft två i anledning av densamma inom riksdagen väckta likalydande motioner, nämligen nr 512 i första kammaren av herr *Alexanderson* m. fl. samt nr 632 i andra kammaren av herrar *Strandh* och *Sjölin*.

I motionerna hade hemställts, att riksdagen i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 167 måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att en i propositionen bebadad utredning rörande begränsning av tillströmningen av mål till regeringsrätten måtte handläggas med största möjliga skyndsamhet, så att de förslag, vartill utredningen kunde föranleda, skulle om möjligt kunna föreläggas redan nästkommande års riksdag.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att förevarande proposition, nr 167, måtte av riksdagen bifallas;

B) att motionerna I: 512 och II: 632, i den mån de icke besvarats genom vad utskottet i utlåtandet anfört, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av fru *Gärde Widemar*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Ang. omorganisation av det statliga försöksgårdsväsendet

Fru GÄRDE WIDEMAR. (fp):

Herr talman! Min reservation till utlåtandet gäller den del som avhandlar frågan om begränsning av fullföljdsrätten till regeringsrätten. Utskottet tar visserligen avstånd från varje generell regel som skulle syfta till att avskära vissa målgrupper från fullföljd till regeringsrätten men ställer sig däremot positivt till tanken att göra fullföljdsrätten beroende av prövningstillstånd i varje särskilt fall. Det är på denna senare punkt jag inte är överens med utskottet, som här har frångått den uppfattning som återfinnes i utskottets utlåtande i samma fråga år 1952. Då uttalade utskottet nämligen att varje inskränkning av fullföljdsrätten är betänkelig med hänsyn till den enskildes krav på rättssäkerhet.

För min del kan jag inte finna att det sedan år 1952 inträffat någonting som motiverar ett ändrat ståndpunktstagande från utskottets sida. Vår skatteprocess är alltså anordnad med två lekmanainstanser i botten och kammarrätten som första domstolsinstans. Regeringsrätten är den andra och sista domstolsinstansen. Enligt min uppfattning är det med hänsyn till rättssäkerheten nödvändigt att det finns möjlighet att få skattemålen behandlade av två domstolsinstanser. Första lagutskottet tror den här gången att en viss sovring av målen skall kunna ske genom införande av prövningstillstånd och avser då främst att kunna föra bort sådana mål där det redan från början står klart att någon ändring av kammarrättens utslag inte kan ifrågakomma. Jag har svårt att föreställa mig hur en sådan gallring skall ske. Om den skall göras med verklig omsorgsfullhet kan jag inte tänka mig att den kan medföra någon egentlig besparing av arbetstid. Mål som är så enkla att utgången från början står klar kan väl knappast ta någon större del av arbetstiden i anspråk även om de behandlas i vanlig ordning.

Utskottet föreslår emellertid att frågan om prövningstillstånd skall bli föremål för en förutsättningslös utredning i samband med övriga frågor som berör regeringsrättens organisation. Det har

jag givetvis ingenting emot, och därför, herr talman, har jag inget yrkande.

Herr AHLKVIST (s):

Då fru Gärde Widemar säger att utskottet ändrat sin ståndpunkt från år 1952, behöver jag inte känna mig träffad av detta, eftersom jag var reservant år 1952. Jag vill emellertid med anledning av vad fru Gärde Widemar anförde säga, att jag inte har lika bestämd uppfattning som hon om möjligheten till en fullföljdsbegränsning av skattemål till den högsta skattedomstolen. Jag vill avvakta den utredning som signalerats i propositionen innan jag tar någon ståndpunkt i denna fråga.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölles vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. omorganisation av det statliga försöksgårdsväsendet

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 24, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1955/56 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 25 februari 1955 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 116, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) medgiva, att det statliga försöksgårdsväsendet finge omorganiseras enligt i huvudsak de grunder, som angivits i propositionen;

2) å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln till Lantbruks-högskolan och statens lantbruksförsök: Statens försöksgårdar anvisa ett förslagsanslag av 397 500 kronor;

3) å kapitalbudgeten för budgetåret 1955/56 anvisa

Ang. omorganisation av det statliga försöksgårdsväsendet

a) under Statens affärsverksfonder: Domänverket till Byggnadsarbeten m. m. vid statens försöksgårdar ett investeringsanslag av 363 200 kronor,

b) under Statens allmänna fastighetsfond till Byggnadsarbeten för försöksgård vid Röbbäcksdalen ett investeringsanslag av 293 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 449 av herr *Oswald* m. fl. och II: 561 av herr *Onsjö* m. fl., vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition måtte besluta, att frågan om de statliga försöksgårdarnas organisation skulle bli föremål för en förnyad översyn; samt

2) de likalydande motionerna I: 450 av herr *Andersson, Lars*, m. fl. och II: 562 av herr *Larsson* i Hedenäset m. fl.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte

1) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 449 och II: 561, såvitt nu vore i fråga, medgiva, att det statliga försöksgårdsväsendet finge omorganiseras enligt i huvudsak de grunder, som förut i utlåtandet angivits;

2) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning å riksstaten för budgetåret 1955/56 under nionde huvudtiteln till Lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök: Statens försöksgårdar anvisa ett förslagsanslag av 397 500 kronor;

3) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 450 och II: 562 å kapitalbudgeten för budgetåret 1955/56 under Statens affärsverksfonder: Domänverket till Byggnadsarbeten m. m. vid statens försöksgårdar anvisa ett investeringsanslag av 363 200 kronor;

4) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning å kapitalbudgeten för budget-

året 1955/56 under Statens allmänna fastighetsfond till Byggnadsarbeten för försöksgård vid Röbbäcksdalen anvisa ett investeringsanslag av 293 000 kronor.

B. att motionerna I: 449 och II: 561, såvitt anginge yrkandet om förnyad översyn av frågan om de statliga försöksgårdarnas organisation, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Nord, Eskilsson, Ekdahl* och *Eliasson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkterna A 1 och B hemställa, att riksdagen måtte

A 1) med anledning av motionerna I: 449 och II: 561, såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts framställning, att det statliga försöksgårdsväsendet måtte få omorganiseras enligt i huvudsak de grunder, som angivits i propositionen;

B. med bifall till motionerna I: 449 och II: 561, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:ts anhänga, att frågan om de statliga försöksgårdarnas organisation måtte bli föremål för en förnyad översyn;

2) av herrar *Tjällgren, Jon Jonsson, Sundberg, Johnsson* i Kastanjegården och *Antby*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr TJÄLLGREN (bf):

Herr talman! Som framgår av det föreliggande utskottsutlåtandet har jag tillåtit mig att vid detsamma anteckna en s. k. blank reservation. Detta betyder inte att jag här kommer att framställa annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Jag vill först erinra om att den kommitté, som hade att utreda frågan om försöksgårdarnas omorganisation, uttalat att beträffande försöksverksamheten vid de statliga försöksgårdarna ville den betona betydelsen av att denna verksamhet har bästa möjliga kontakt med det praktiska jordbruket i de orter som de olika försöksgårdarna representerar. »Denna kontakt skulle ytterligare kunna

Ang. omorganisation av det statliga försöksgårdsväsendet

förstärkas och bygdens intresse för gårdarnas försöksverksamhet ytterligare ökas, om representer för det praktiska jordbruket i orten bereddes tillfälle att närmare följa försöksverksamheten och framföra synpunkter vid dess planläggning. Såsom framgår av den följande redogörelsen föreslår kommittén, att för varje försöksgård skall inrättas en särskild rådgivande nämnd, bestående av två av hushållningssällskapet i länet utsedda praktiska jordbrukare med uppgift att söka skapa bästa möjliga garantier för att jordbruksdriften vid försöksgårdarna får en ändamålsenlig planläggning och utformning», o. s. v. Jag skall inte närmare citera vad som anförts där.

Förvaltningsutskottet i mitt hemläns hushållningssällskap har haft att avge yttrande över kommitterades förslag och har uttalat följande, som återfinns på sidan 22 i utskottets betänkande: »Västernorrlands läns hushållningssällskap ifrågasätter, huruvida den föreslagna nämnden» — d. v. s. en nämnd som hade föreslagits av utredningskommittén — »kommer att ge avsedd kontakt med bygdens praktiska jordbruk, samt framhåller, att försöksgårdsföreståndarens handlingsfrihet blir för hårt beskuren för att kunna medföra ett djupare intresse och ansvar för driften vid gården. Hushållningssällskapet föreslår vidare, att varje försöksgård skall göras till en organisatorisk enhet med egen styrelse, underställd styrelsen för lantbrukshögskolan och statens lantbruksförsök.»

Jag har som sagt varit med om att avge detta yttrande inom hushållningssällskapets förvaltningsutskott och är fortfarande av samma mening som jag då hade i denna sak. Emellertid ville inte majoriteten i jordbruksutskottet vara med om en motsvarande ändring av Kungl. Maj:ts förslag. Det är av i huvudsak detta skäl som jag avgivit min reservation mot utskottets utlåtande, men jag vill uttala den förhoppningen att jordbruksministern måtte så fort sig göra låter och såvitt möjligt företa en ändring i nyss nämnda avseende.

En annan sak skall jag, herr talman,

be att vid detta tillfälle få säga några ord om. Flerfaldiga gånger och i olika sammanhang har från skilda håll framförts erinringar mot de särskilt vid Offers försöksgård i Västernorrlands län befintliga arbetarbostäderna. Jag skall inte här ingå på någon detaljbeskrivning av hur bostäderna är beskaffade, men jag vill i alla fall erinra om hur det är med den saken, och jag skall gärna stå till tjänst med en mera detaljerad beskrivning ifall från regeringens eller någon annan myndighets sida så skulle önskas.

Jag bör kanske också erinra om vad utskottet har sagt om den saken på sidan 40 i utlåtandet. Där heter det: »I detta sammanhang vill utskottet erinra om att Kungl. Maj:t icke ansett sig kunna tillstyrka en av högskolestyrelsen gjord hemställan, att 70 000 kronor måtte anvisas till ombyggnad av arbetarbostäder vid Offers försöksgård. Enligt vad utskottet har sig bekant föreligger trängande behov av att så snart som möjligt kunna genomföra denna ombyggnad.»

Jag ser att jordbruksministern tyvärr inte är närvarande i kammaren nu, men jag vill i alla fall till den kraft och verkan det hava kan på detta sätt vädja till honom att snart ta upp den frågan.

Jag vill tillägga att jag inte tycker att det är värdigt staten att i fråga om de bostäder som jag nyss har nämnt gå före med ett sådant — jag kan nästan säga det — dåligt exempel.

Jag har, herr talman, som sagt inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr NORD (fp):

Herr talman! Till det nu föreliggande jordbruksutskottsutlåtandet, vari hemställas om bifall till Kungl. Maj:ts förslag angående statens försöksgårdar, har jag tillsammans med herrar Eskilsson, Ekdahl och Eliasson avlämnat en reservation.

Beträffande de i propositionen gjorda anslagsberäkningarna har vi ingenting att invända, men när det gäller den i propositionen föreslagna omorganisatio-

Ang. omorganisation av det statliga försöksgårdsväsendet

nen har vi en annan mening än utskottsmajoriteten. Vi har nämligen den uppfattningen att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag i det avseendet skulle medföra att försöksgårdarna, som tidigare haft en relativt självständig ställning, förlorade denna och endast bleve filialer under statens jordbruksförsök. Därmed skulle också den ursprungliga tanken att försöksgårdarna främst skulle vara lokala försöksanstalter för respektive bygders speciella jordbruksproblem frångås, något som vi reservanter anser skulle bli till skada för de bygder som det här är fråga om. Försöksgårdarna skulle där efter icke kunna tillgodose de olika bygdernas behov av lokalt betingad kvalificerad försöksverksamhet.

Även jordbruksutskottet framhåller nödvändigheten av att försöksgårdarna har en lokalt betingad karaktär och inriktas på olika bygders speciella jordbruksproblem. I det fallet, tillägger utskottet, fyller försöksgårdarna en viktig uppgift. Här om är reservanterna överens med utskottet, men i motsats till utskottet håller vi före, att just detta förhållande starkt talar för att försöksgårdarna får behålla sin särställning som försöksanstalter med anknytning till respektive hushållningssällskap.

Vi hyser däremot den uppfattningen att den i propositionen föreslagna centraliseringen med stor sannolikhet kommer att leda till att statens jordbruksförsök, som avsetts vara ett organ för den praktiska jordbruksförsöksverksamheten, mer och mer övergår till att bli en vetenskaplig forskningsanstalt, visserligen värdefull i och för sig men utan någon större anknytning till de praktiska jordbruksförsöken och därmed också främmande för den bygd som avses. Ett mera fristående lokalt inriktat system med jordbruksförsöksgårdar skulle enligt vår mening i viss mån motverka en sådan utveckling av jordbruksförsöksverksamheten, vilken sedd ifrån det praktiska jordbrukets synpunkt synes mindre önskvärd.

En hel del av de remissinstanser, som beretts tillfälle att yttra sig över propositionen, har därvid framfört synpunk-

ter som överensslämmer med dem som anförts av reservanterna. Detta gäller framför allt de hushållningssällskap inom vilkas områden försöksgårdarna är belägna och vilka avstyrker förslaget och föreslår en ny förutsättningslös utredning, varvid man bör undersöka möjligheterna av ett utvidgat samarbete med hushållningssällskapen och såvitt möjligt samordning med sällskapens jordbruksförsök.

Som en omständighet vilken talar för en omorganisation anför utskottet även det förhållandet, att det sedan flera år visat sig svårt för försöksgårdarna att hålla utgifterna inom ramen för de beviljade anslagen, som också i många fall överskridits. Det är sant, men ingen tror väl att driften på försöksgårdarna skulle bli mer ekonomisk genom den här föreslagna omorganisationen. För min del tror jag snarare tvärtom.

Herr talman! Det kunde vara åtskilligt mer att säga i denna sak, men jag vill endast tillägga, att ju mer jag sysslat med denna fråga, desto mer övertygad har jag blivit om att den lösning av försöksgårdarnas organisation, som utskottet föreslagit, inte är den lyckligaste. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr JONSSON, JON, (s):

Herr talman! Jag har anmält en blank reservation till detta utlåtande, men denna riktar sig inte emot utskottets utlåtande. Jag hade närmast tänkt säga några ord till jordbruksministern för att han i propositionen utelämnat en del väsentliga saker, som högskolestyrelsen och utredningen angående ordnandet av försöksgårdarnas ekonomi har framlagt.

Jag skall nu inte orda så mycket i denna sak, när inte jordbruksministern är här, men jag vill dock påminna om att två av de saker, som utredningen och högskolestyrelsen har betraktat som mycket väsentliga, när det gäller att komma till rätta med de ekonomiska förhållandena vid jordbruksförsöken, har varit dels att man kunde få ett sakkunnigt biträde åt ekonomidirektören vid lant-

Ang. omorganisation av det statliga försöksgårdsväsendet

brukshögskolan att hjälpa till med sanningen av gårdarnas ekonomi och dels också en regleringsfond, så att gårdarnas utgifter och inkomster kunde ordnas på ett smidigare och mindre bundet sätt än hittills och vilket även kommer att bli fallet vid tillämpningen av det förslag som här föreligger från jordbruksministern och från utskottet.

Sedan vill jag, herr talman, säga ett par ord med anledning av de av herr Nord framförda synpunkterna. Den motion som väckts i ärendet liksom också den reservation, till vilken herr Nord yrkat bifall, riktar sig i tvenne avseenden emot det föreliggande förslaget. Det sägs, att om detta förslag nu genomföres, kommer det att innebära en centralisering av försöksgårdarna under statens jordbruksförsök på ett helt annat sätt än vad tidigare varit fallet. Det sägs vidare, att de nu kommer att helt förvandlas till filialer under statens jordbruksförsök och på det viset ytterligare förlora i värde för den rent lokala försöksverksamheten.

Detta resonemang måste såvitt jag förstår vila på en feluppfattning av vad som egentligen skall ske. Försöksgårdarna har hittills stått direkt under styrelsen vid lantbrukshögskolan, men tjänstemännen har administrativt och lönemässigt varit underställda ledningen för lantbrukshögskolan och dess ekonomidirektör.

Vi har ansett det vara onödigt att på varje försöksgård ha två agronomutbildade. Vi vet att statens jordbruksförsök har svårt att tillgodose sina mera kvalificerade tjänstemannauppgifter på grund av brist på personal. Därför har det ansetts lämpligt att tjänstemännen nu kunde mera direkt lyda under statens jordbruksförsök. Därmed åsyftas emellertid inte att försöksgårdsföreståndarna skall förlora något av den självständighet de har, utan att statens jordbruksförsök skall ha möjlighet att flytta en person från den ena försöksgården till den andra allteftersom försöksuppgifterna växlar. Det kan tänkas att man på en försöksgård har en specialist på ett visst försöksområde, som är aktuellt där. Se-

dan det gått något år är kanske det väsentliga av den speciella försöksuppgiften vid just den gården inte aktuellt längre, men kan i stället bli det vid en annan försöksgård. Då det är fördelaktigt att man kan använda samma specialutbildade tjänsteman även där.

Vidare har jag den bestämda uppfattningen att det är av värde när det gäller att lära upp goda och välkvalificerade försöksgårdsföreståndare, att de som beräknas kunna komma i fråga kan flyttas och tjänstgöra på olika platser, dels i försöksgårdarna, men dels också centralt inom statens jordbruksförsök. De kan otvivelaktigt på det viset bättre kvalificera sig och få en mera mångskiftande erfarenhet än om de är verksamma på bara ett ställe.

Det hela innebär sålunda ingen annan förändring än att man skall kunna använda tjänstemännen på ett något annat och effektivare sätt än hittills varit fallet.

Sedan skall jag övergå till att säga ett par ord om försöksgårdarnas betydelse för den lokala verksamheten. Försöksgårdarnas egentliga uppgift är att företa mera specialiserade försök, som är långvariga och som kräver särskild omsorg vid kontroll och tillsyn. Vidare gör de vissa fasta försök, som inte är så långsiktiga men som kan vara mera kvalificerade. Emellertid har det varit uppenbart redan från början, att dessa försök skulle vara av särskild betydelse för den bygd och det hushållningssällskapsområde, där försöksgården är förlagd. Det är då också alldeles uppenbart, att det måste upprättas ett samarbete mellan den centrala ledningen för försöksverksamheten och försöksgårdarna, så att man skall kunna utnyttja försöken även på andra områden och för att åstadkomma en samordning. Samordningen är nödvändig inte bara emellan statens jordbruksförsök och försöksgårdarna, utan också mellan dessa senare samt hushållningssällskapen och den omgivande bygden i övrigt.

Jag kan hålla med om att det inte förekommit ett tillräckligt samarbete, men var man skall lägga ansvaret härför vill jag inte uttala mig om — det kan vara

Ang. omorganisation av det statliga försöksgårdsväsendet

olika i olika fall. Jag tror emellertid inte att det är riktigt att säga, att det utslutande är försöksgårdsföreståndarnas fel, utan det är nog också i viss mån hushållningssällskapens fel på en del håll. Nu vill man i den kungl. propositionen och i utskottsutlåtandet söka åstadkomma en rättelse på det viset, att försöksgårdsföreståndarna skall bli ledamöter i hushållningssällskapens försöksnämnd.

Uptakten till försöksverksamheten är när hushållningssällskapens försöksledare, försöksgårdsföreståndarna och statens jordbruksförsöks ledande män samlas i Stockholm på hösten och gör upp försöksplaner och diskuterar aktuella problem. Som bekant framlägger försöksgårdsföreståndarna sina försöksprogram och hushållningssällskapen sina. De erfarenheter, jag har gjort då jag under någon tid har arbetat med i denna verksamhet, säger mig, att det vid själva uppläggandet av försöksplanerna måhända inte alltid har varit tillräckligt samarbete mellan hushållningssällskapen och försöksgårdsföreståndarna. Meningen är emellertid att man skall söka få till stånd ett bättre samarbete på det området och därmed också bättre tillgodose den omkringliggande bygdens försöksuppgifter. Jag vill, herr talman, starkt understryka, att man inte behöver någon särskild utredning för att komma till rätta med den saken.

Herr Tjällgren nämnde en i detta sammanhang synnerligen betydelsefull sak, nämligen att kommittén och även lantbrukshögskolans styrelse föreslagit, att det skulle finnas kontaktmän från bygden och från hushållningssällskapen. Jag vill inte säga att den form som föreslogs var så lämplig. Det kanske behövs en annan form. Men även om detta inte sägs ut i ett riksdagsbeslut anser jag det vara synnerligen värdefullt för försöksgårdarna om man från hushållningssällskapens och mera intresserade jordbrukares sida helt informellt kunde bilda något slags nämnd, som följer utvecklingen och aktualiserar de olika försöksuppgifterna.

Jag vill i detta sammanhang också beröra en annan sak. Det har i motionen

talats om att försöksgårdarna är på väg att bli alltför vetenskapliga. Ja, man brukar ju mena att forskning är vetenskap men att försök inte är vetenskapligt betonat. Men den som har sysslat med dessa saker någon tid och söka bilda sig ett omdöme om dem har väl snart blivit på det klara med att man inte kan säga när försöksuppgiften slutar och den vetenskapliga forskningen tar vid.

Jag skall här ta ett exempel som jag känner väl till. Alla som sysslar med jordbruk eller i varje fall läser jordbrukets tidskrifter har väl hört talas om Bollnäs-sjukan. Den började för 12 å 13 år sedan och ytrade sig i att havren inte gick till i de södra delarna av bollnässtrakten. Skördarna slog fel. Sjukdomen utvidgades mer och mer, och konsulent Karlsson i Gävleborgs län började syssla med den. Hushållningssällskapet tog upp saken, och man började företa försök med olika gödsling och sånings-tid för att komma till rätta med sjukdomen, men det gick inte. I dagens läge är denna sjukdom en av de större försöksuppgifterna, som både statens jordbruksförsök och statens växtskyddsanstalt har att syssla med, och det är i högsta grad ett vetenskapligt problem samtidigt som det är ett forskningsproblem. På det viset kan en liten försöksuppgift växa ut till att bli en stor vetenskaplig uppgift. Därför anser jag det synnerligen betydelsefullt att statens jordbruksförsök, försöksgårdarna och hushållningssällskapen vävs ihop i ett förtroligt samarbete. Och det sker främst när man gör upp försöksplaner och diskuterar dem undan för undan och söker genomföra dem i den mån det finns ekonomisk möjlighet därtill.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Om man läser vad jordbruksutskottet sagt i fråga om försöksgårdarnas organisation får man den uppfattningen, att utskottet inte särskilt helhjärtat har anslutit sig till det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget. Jag tror också

Ang. omorganisation av det statliga försöksgårdsväsendet

att det ur många synpunkter skulle vara riktigt om man finge en helt annan form för denna försöksverksamhets organisation än den man för närvarande har och den som nu är skisserad i utskottets utlåtande.

Herr Jon Jonsson sade nyss, att det är en felaktig uppfattning att tro att den omorganisation, som nu föreslås, skulle leda till en ökad centralisering. Jag måste säga att jag har en helt annan uppfattning. Det *blir* en ökad centralisering av försöksgårdsverksamheten om man genomför det nu föreliggande förslaget. Den bild som herr Jonsson tecknade av hur man skulle kunna låta försöksgårdsföreståndare flytta från den ena försöksgården till den andra visar, tycker jag, att man räknar med att försöksgårdarna skall bli så att säga avdelningar under statens jordbruksförsök i stället för att vara självständiga enheter, som tjänar en viss bygd.

Jag har själv, herr talman, för flera år sedan haft äran att stå i spetsen för ett par försöksgårdar. Jag hade den stora förmånen att ha en försöksgårdsföreståndare som i många år hade verkat på den gård, där han från början anställdes. Genom att en försöksgårdsföreståndare på detta sätt blir verkligt förtrogen med problemen inom det område, där försöksgården skall verka, får han en helt annan möjlighet att leda jordbrukets utveckling och att ge jordbrukarna i området goda och värdefulla råd, grundade inte bara på försöksresultaten utan också på den samlade erfarenhet som man under en lång tid kan få från försöksverksamheten.

Det skulle vidare enligt min uppfattning även ur en annan synpunkt vara nyttigt att ge försöksgårdarna en mera självständig ställning. De lokala organisationerna skulle då kunna få ett större inflytande på ledningen av försöksverksamheten. Framför allt skulle det emellertid vara värdefullt ur den synpunkten, att hela programmet kunde utformas betydligt snabbare än för närvarande är fallet. Nu har man ett utomordentligt tungrott system för uppgörande av program för försöksgårdarna. Det

skulle vara till stor fördel för verksamheten, om man i stället för att, som nu är tänkt, ytterligare komplicera det hela toge sig för att förenkla verksamheten och på det sättet gjorde den bättre ägnad att svara mot sitt syftemål.

Även i ett annat avseende är den nuvarande organisationsformen mindre lämplig. Det framhålles också i utskottets utlåtande, att den ekonomiska förvaltningen ibland har företett vissa brister. Det torde väsentligen sammanhänga därmed, att den ekonomiska förvaltningen ytterst skall ledas från en central plats, nämligen lantbrukshögskolan. Det har ju t. o. m. från vissa håll ifrågasatts, att man ytterligare skall bygga ut den centrala förvaltningen genom att anställa ett biträde åt ekonomidirektören. Ger man i stället försöksgårdarna en mer självständig ställning och bereder de lokala organen och myndigheterna ett större inflytande, slipper man ifrån hela denna krångliga förvaltningsapparat.

Det är, herr talman, framför allt ur dessa synpunkter som jag anser det vara angeläget att få hela frågan om försöksgårdarnas ekonomiska ställning ytterligare utredd. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Nord m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr JONSSON, JON, (s):

Herr talman! Jag måste ha blivit missförstådd av herr Osvald, vilket kanske beror på att jag uttryckte mig litet ofullständigt.

Jag menar inte att *försöksgårdsföreståndarna* skall flytta från gård till gård, utan det är deras hjälpkrafter som bör kunna flyttas. Jag håller med herr Osvald om att en försöksgårdsföreståndare bör få stanna kvar på sin plats för att kunna akklimatisera sig ordentligt i bygden.

Vad sedan beträffar det som herr Osvald sade om de ekonomiska förhållandena och om att försöksgårdarna bör få större självständighet, vill jag bara erinra om att det här gäller statliga organ. Det är inte så lätt att lämna stor eko-

Ang. omorganisation av det statliga försöksgårdsväsendet

nomisk frihet och samtidigt upprätthålla den erforderliga kontrollen. Det hela beror ytterst på vilka som har hand om verksamheten. Jag anser nog också att man bör söka åstadkomma större elasticitet när det gäller de olika gårdarnas ekonomiska förvaltning. Den saken bör kunna ordnas på ett smidigare sätt än genom det system med reservationsanslag som jordbruksministern nu på riksräkenskapsverkets tillstyrkan föreslår skall bibehållas. Jag tror att det förslag, som högskolans styrelse framlagt i detta hänseende, är smidigare, men jag vill ännu en gång säga att de problem, som finns vid försöksgårdarna, kan man komma till rätta med utan någon särskild utredning. De kan lösas undan för undan, samtidigt som man söker göra försöksgårdarna till vad de är tänkta att bli, nämligen betydelsefulla centra för jordbruket i vårt land.

Herr LARSSON, SIGFRID, (bf):

Herr talman! Statens försöksgårdar har flera uppgifter att fylla. Den uppgift som jag tycker är den allra viktigaste är att genom försöksgårdarna får statens jordbruksförsök jord, utbildad personal och teknisk utrustning för att anordna de försök ute i landet som behövs såsom komplettering till de undersökningar, vilka sker vid huvudanstalten. Beträffande just den delen av försöksgårdarnas verksamhet medför det nuvarande systemet nog en viss splittring. Jag kan inte komma ifrån att de förslag, som vi nu behandlar i dag och som är resultatet av den utredning som gjorts, betyder en stor förbättring i det avseendet.

Såsom herr Osvald sade och som jag tror herr Nord också var inne på, är det klart, att dessa försöksgårdar också skall tjäna jordbruket på orten. Man kanske rent av kan säga att detta bör vara försöksgårdarnas viktigaste uppgift. Vi bör kanske inte tvista om vilken uppgift som är den viktigaste, men att detta, att tjäna jordbruket på orten, är en betydelsefull uppgift har jag klart för mig. Kommer försöksgårdarnas möjligheter att tillgodose ortens jordbruk genom försök som

har speciellt intresse där att bli sämre, om riksdagen godkänner de förslag, som har framlagts i proposition nr 116? Nej, i propositionen förutsättes ju — och det är ju ganska självklart — att försöksgårdarna skall stå i nära kontakt med bl. a. det hushållningssällskap, inom vars område försöksgården ligger, och för övrigt inte bara med det egna hushållningssällskapet utan även angränsande hushållningssällskap. Försök av lokalt intresse kommer sålunda inte att bli sämre tillgodosedda genom det nya systemet.

Motionärerna har pekat på en tredje uppgift som försöksgårdarna har. Statens försöksgårdar driver ju jordbruk, och man bör kunna ställa vissa krav även på den praktiska jordbruksdriften där. Det är önskvärt att den är sådan, att de jordbrukare, som besöker försöksgården, där kan få impulser och nya idéer. Den praktiska jordbruksdriften vid försöksgårdarna bör alltså vara sådan, att man kan säga att den går i spetsen i fråga om den utveckling, som ständigt pågår inom jordbruket. Jag medger att i det avseendet kunde det omorganisationsförslag som nu föreligger ha varit bättre. Men utskottsmajoriteten har också haft detta klart för sig. Jag vill peka på vad utskottet säger på s. 39 i utlåtandet. Utskottet anser att i fråga om den praktiska jordbruksdriften erfordras betydligt mer genomgripande åtgärder än de som avsetts med den nu föreslagna omorganisationen. Det blir ju ett påpekande för Kungl. Maj:t, att i och med den omorganisation, som väl kammaren om en stund kommer att besluta, så är inte allt färdigt. Det behövs en komplettering, som för all del är betydelsefull, men det viktigaste tycker jag är att själva försöksverksamheten genom denna omorganisation blir bättre tillgodosedd och kan arbeta effektivare och mer rationellt. Skulle vi följa reservanternas och förorda ny utredning, skulle det innebära att det dröjde minst ett år innan vi vann dessa fördelar.

Så har jag sett på denna fråga, herr talman, och jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. omorganisation av det statliga försöksgårdsväsendet

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den av herr Nord m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Osvald* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 24, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den av herr Nord m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av det återstående ärendet på föredragningslistan, andra lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor

rörande tjänstebostäderna för folkskolans lärare jämte i ämnet väckta motioner;

nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa byggnadsarbeten vid statens sinnessjukhus m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1955/56 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt garanti till Aktiebolaget Aerotransport;

nr 270, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond;

nr 271, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1954/55, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 272, i anledning av riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 273, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Sveriges anslutning till deklaration om fortsatt tillämpning av tullkoncessioner inom ramen för allmänna tull- och handelsavtalet (GATT); samt

nr 274, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sockernärningen i riket m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vartdera å dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 538, av herr *Huss* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m.;

nr 539, av herr *Ohlson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m.; och

nr 540, av herr *Möller* m. fl. i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist.

Anmälades och bordlades

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om utredningar angående nådeinstitutet;

statsutskottets utlåtanden:

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande försöksverksamheten med nio-årig enhetsskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 123, i anledning av väckta motioner om anslag till S:t Lukasstiftelsen;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1955/56;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införande av ett andra program i den svenska rundradion samt anslagsbehovet för rundradioanläggningar under budgetåret 1955/56 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 126, i anledning av dels riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen avser tillämpningen av gällande pensionsålderssystem, dels ock väckta motioner om utsträckning av vissa pensioneringsperioder för statstjänstemän; samt

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgångsåldern för befattningshavare underkastade SPA-reglementet m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående omreglering av vissa ersättningar av statsmedel i anledning av olycksfall i arbete m. m., dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.; samt

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till Bidrag till sjukkassor m. m.;

första lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 19 och 20 kap. föräldrabalken, m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 2 juni 1950 (nr 262) angående omreglering av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.; samt

nr 31, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen, ävensom

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående vissa laga skiften i Kiruna stad; samt

nr 25, i anledning av väckta motioner om viss ändring i 9 kap. 2 § jorddelningslagen.

Ledighet från riksdagsgöromålen för deltagande i Fria Fackföreningsinternationalens kongress i Wien beviljades herr *Aman* för tiden från och med den 16 innevarande månad, så länge han vore av nämnda anledning förhindrad att delta i riksdagsarbetet, samt herr *Geijer* för tiden från och med den 17 till och med den 31 maj.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 15,47.

In fidem

Per Bergsten

Måndagen den 16 maj

Kammaren sammanträdde kl. 16.00; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

Föredrogos och hänvisades till bevillningsutskottet nedannämnda motioner:

nr 538, av herr *Huss* m. fl., och
nr 539, av herr *Ohlson* m. fl.,
båda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Möller* m. fl. väckta motionen, nr 540, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist.

Föredrogos och bordlades ånyo sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 3, statsutskottets utlåtanden nr 122—127, sammansatta stats-

och andra lagutskottets utlåtanden nr 1 —3, första lagutskottets utlåtande nr 35, andra lagutskottets utlåtanden nr 30 och 31 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 22, 23 och 25.

Anmälades och bordlades en av herr *Ewerlöf* under sammanträdet till herr förste vice talmannen avlämnad, av honom m. fl. undertecknad motion, nr 541, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m.

Anmälades och bordlades bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16,03.

In fidem

Per Bergsten

Tisdagen den 17 maj

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protkollet för den 11 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 282, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde jämte i ämnet väckta motioner.

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet PERSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Arrhéns interpellation om utredning angående försöksverksamheten rörande enhetsskolan, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Arrhén till mig riktat följande frågor:

1. När ämnar herr statsrådet i överensstämmelse med 1950 års riksdagsbeslut låta ombesörja den fortlöpande och fördjupade bearbetning av försöksverksamhetens resultat, som även nu är både möjlig och nödvändig?

2. När avser herr statsrådet att i enlighet med anvisningen i 1950 års riksdagsbeslut i detta sammanhang påkalla medverkan från statens psykologisk-pedagogiska institut med dess samlade vetenskapliga expertis?

Den enda tidsangivelse, som i samband med 1950 års riksdagsbeslut gjorts i fråga om en sammanfattande redogörelse för försöksverksamhetens resultat, gällde ju — såsom interpellanten själv omnämner — det speciella problemkomplex, som går under namn av »differen-

tieringsfrågan». Enligt den dåvarande departementschefens uttalande i proposition nr 70 (s. 192) kunde »mot slutet av 1950-talet» tiden vara inne för en sådan utredning. Det särskilda utskottet nöjde sig med att framhålla lämpligheten av att differentieringsfrågan gjordes till föremål för en sammanfattande utredning »efter ett antal år».

I mitt svar den 28 april 1953 på herr Arrhéns interpellation i samma ämne uttalade jag, att det kanske kunde komma att visa sig lämpligt att påbörja en sådan utredning »något tidigare». Vid anmälan i proposition nr 137 till 1954 års riksdag av skolöverstyrelsens försöksrapport för redovisningsåret 1952/53 påpekade jag, att överstyrelsen ännu inte lämnat någon sammanfattande redogörelse för de »försök med undervisningen utan egentlig klassdifferentiering, som också torde höra med i en allsidig försöksverksamhet». Orsaken till att så ännu inte kunnat ske är enligt överstyrelsen, att sådan undervisning på högstadiet förekommer endast i några få av de minsta försöksdistrikten, som på grund av ett alltför litet elevantal saknar möjligheter att ordna differentiering av ett eller annat slag. Så länge försöksverksamhet med nioårig enhetsskola är ett frivilligt åtagande från kommunernas sida, har överstyrelsen inte ansett sig böra sätta som villkor för försöksverksamheten att det ena eller andra differentieringssystemet tillämpas på högstadiet.

Skolöverstyrelsen har emellertid år 1954 begärt och erhållit bemyndigande att låta utreda frågan om inrättande av ett antal särskilda försöksskolor, avsedda att utpröva sådana speciella arrangemang, som enhetsskoldistriktet varken kan eller vill pröva. I sin framställning härom har överstyrelsen nämnt, att de av mig efterlysta försöken med i det längsta uppskjuten klassdifferentiering möjligen lättare skulle kunna komma till

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

utförande vid dylika experimentskolor, särskilt om dessa finge statlig karaktär. Tills vidare får man därför nöja sig med resultaten av de i försöksdistrikten praktiserade differentieringsanordningarna, som skolöverstyrelsen i sina årsrapporter redan omnämnt. Så snart erfarenheterna av dessa försök blir tillräckligt omfattande och säkra, kommer en sammanfattande redogörelse självfallet att framläggas.

I fråga om den fortlöpande redovisningen av försöksverksamhetens resultat har skolöverstyrelsen under hand framhållit, att dessa rimligtvis inte i alla avseenden kan eller bör redovisas årsvis. När det gäller exempelvis förutsättningarna för och verkningarna av olika organisatoriska och pedagogiska arrangemang, krävs det i regel mångåriga försök. Genom att nödgas årligen redovisa resultaten även av sådana försök löper man risk att dra förhastade slutsatser på grundval av otillräckliga erfarenheter. I varje fall är osakkunniga kritiker alltför ofta benägna att göra detta.

Till interpellantens första fråga hör vidare »den fördjupade bearbetning av försöksverksamhetens resultat», som han fortfarande efterlyser. Herr Arrhéns resonemang i detta sammanhang förefaller dock att vara ett snävt jämförelseresonemang av det slag, som förekom vid seklets början, när den tidens läroverksmän utan vidare ville jämföra studieresultaten i de då framväxande kommunala mellanskolorna med de traditionella statsläroverkens, med vilka denna livskraftiga kommunala skolutyp självfallet inte på länge i alla avseenden kunde mäta sig. De förhastade jämförelser, som då gjordes — stundom under sken av vetenskaplig objektivitet — kunde i viss mån ursäktas med att de ändå gällde skolutyper med i stort sett samma målsättning.

Men interpellanten tycks mena, att också enhetsskolan och den nuvarande realskolans målsättning helt sammanfaller. Han säger rentav att talet om deras »olika målsättning» är vilseledande. Det är fullt i konsekvens härmed som han bland sina många och långa citat ur

1950 års urkunder inte tagit med vad den dåvarande departementschefen i proposition nr 70 helt allmänt yttrade om enhetsskolans egen målsättning. Det hette ju i propositionen (s. 70): »En sådan skola kan icke nöja sig med att kopiera realskolans kurser En skola, som är gemensam för alla, måste hålla måttet inför en granskning från andra utgångspunkter».

Som bekant gjorde skolöverstyrelsen redovisningsåret 1952/53 ett första försök att i vissa kunskaps- och färdighets-hänseenden jämföra realskolans elever med den inom enhetsskolan förhållandevis mycket begränsade elevgrupp, som är övervägande teoretiskt inriktad. Detta visade sig emellertid enligt överstyrelsens erfarenhet vara betydligt svårare än förespråkarna för sådana standardjämförelser vanligen tänker sig. Det visade sig nämligen, att såväl elev- och lärarklientel som undervisningspraxis i dessa båda skolutyper är alltför olika för att man i försöksverksamhetens nuvarande läge skall kunna göra några tillräckligt rättvisande jämförelser. Men för interpellanten tycks det inte finnas några svårigheter i den vägen.

Inte heller den omständigheten att de lärare, som tjänstgör i dessa båda skolutyper, har väsentligt olika formell kompetens och pedagogisk erfarenhet, behöver enligt interpellanten hindra en jämförelse tvärsöver av det slag, som det här är fråga om. Även detta problem förenklar herr Arrhén verkligen till ytterlighet genom att säga följande, som i sin oklarhet tarvar en konkret förklaring närmast från interpellantens egen sida. »Läraryktorn kan även med ringa möda göras likvärdig eller, om man så hellre vill för jämförelsens skull, olikvärdig etc.»

I den ofta citerade propositionen nr 70 till 1950 års riksdag förklarade den dåvarande departementschefen, »att varje skolform, så länge den existerar, också bör ha rätt till en utveckling, varigenom den sättes i stånd att anpassa sig efter behoven . . .». Även realskolan måste för framtiden anpassa sig efter de alltmera ökade och förändrade bild-

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

ningsbehoven. Den uppfattning, som skymtar fram i interpellationen, nämligen att realskolan åtminstone under enhetsskolans försökstid borde få vara sådan den är för att kunna tjäna såsom något slags rikslikare för denna nya skolform, verkar föga framsynt.

Herr Arrhén påstår vidare, att risken för ett alltmera stegrat kompletteringsbehov hos de elever, som lämnat enhetsskolans nionde klass och söker sig till fortsatt utbildning, redan »är oroande». Och han tillägger: »Därmed fördyras ungdomens utbildning, samtidigt som den förlänges. Detta avsåg ingen 1950.» I själva verket har skolöverstyrelsen förutsett, att en del av enhetsskolans elever, som under försökstiden övergår till gymnasier, där kanske skulle komma att behöva viss kompletterande utbildning. De medel, som för detta ändamål begärts och beviljats, har emellertid ännu inte i nämnvärd uträkning behövt anlitas.

Däremot nämner interpellanten inte alls överstyrelsens konstaterande i den senaste försöksrapporten (Aktuellt 1955: 1, s. 37), att det i enhetsskolans första gymnasieinriktade avgångsklasser fanns endast 15,3 % överåriga elever, under det att de samtidigt undersökta motsvarande klasserna i realskolan hade inte mindre än 49,7 % överåriga elever. Att utbildningen för i det närmaste hälften av de undersökta realskoleleverna på olika sätt förlängts och därmed fördyrats är betänkligt. Andra bekymmer är utkuggningen av elever, privatläsning under terminerna och ferieläsning. Tyvärr lyckas realskolan, trots en av förhållandena framtvingad, ofta onormalt sträng gallring bland de inträdessökande, föra blott en del av dem fram till slutexamen på normal tid. Ett oroväckande stort antal elever kuggas ut under utbildningens gång och får lämna skolan med en oavslutad och därigenom bristfällig utbildning. Dessa förhållanden förtjänar ovedersägligen att uppmärksammas, när man jämför realskola och enhetsskola.

Interpellanten tänker sig, att psykologisk-pedagogiska institutet skulle anförtros den vetenskapliga bearbetningen av

det föreliggande materialet från försöksverksamheten, så att enhetsskolan skulle kunna få — som han säger — »utgångspunkter för ett objektivt bedömande av sin situation på det pedagogiska planet». När interpellanten framhåller, hur viktig det är för enhetsskolan att få sina pedagogiska resultat granskade »i syfte att genom lämpliga åtgärder få dem förbättrade», borde herr Arrhén känna till, att detta verkligen skett och alltjämt sker genom skolöverstyrelsens försöksavdelning och de experter, som denna tillkallar.

Sälunda har överstyrelsen i sin senaste försöksrapport (Aktuellt 1955: 1, s. 36) sammanfattningsvis anmält bl. a. följande: »Inom överstyrelsens försöksavdelning är högstadiets kursplaner nu under omarbetning, varvid man söker närmare anpassa dessa med hänsyn till de faktiska utbildningsförutsättningarna och utbildningsbehoven hos enhetsskolans olika elevkategorier. Det säger sig självt, att detta inte kunnat ske, förrän man tillräckligt hunnit lära känna dessa kategorier, av vilka större delen tidigare inte fullgjort en nioårig skolgång.

Principiellt är statens psykologisk-pedagogiska institut redan inkopplat på försöksverksamhet. I det av Kungl. Maj:t den 29 juni 1951 för institutet fastställda reglementet föreskrives i § 3 uttryckligen, att institutet »skall i samråd med skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning organisera och leda pedagogisk försöksverksamhet...» Under senare år har institutet också, så långt dess resurser tillåtit, haft visst samarbete med skolmyndigheterna även på områden, som berört försöksverksamhet. För övrigt är hela spørsmålet om den psykologisk-pedagogiska forskningens förhållande till den pågående försöksverksamheten inom skolväsendet en vitt utseende fråga, som aktualiserats i olika sammanhang, och flera olika alternativ har varit under övervägande. Den enligt bemyndigande den 8 maj 1953 tillsatta utredningen rörande psykologutbildningen, som nyligen avlämnat sitt betänkande, har ingående berört frågan. Innan jag hunnit ta ställning till de sak-

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

kunnigas förslag, har jag inte anledning att närmare uttala mig om formerna för samverkan mellan forskning och försöksverksamhet på skolväsendets område. Att de psykologisk-pedagogiska forskningsorganen måste biträda i det pedagogiska reformarbetet är emellertid uppenbart, såsom även förutsattes i 1950 års skolbeslut.

Herr ARRHÉN (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret och även för att möjlighet beretts mig att i förväg ta del av detsamma. Den här interpellationen framställdes den 22 mars. Det kanske då också kan finnas anledning att i detta sammanhang gratulera herr statsrådet till att han efter så lång tid äntligen har kommit fram till en position som för hans del kanske kan betecknas som klarhet.

Det första intryck, som jag fick när jag läste interpellationssvaret, var dock det att herr statsrådet har oändligt svårt att hålla fast vid den uppgift, som ålagts honom av riksdagen genom det beslut som fattades i riksdagens kamrar år 1950. Det är den första reflexion som jag här har anledning att göra. Jag har nämligen den principiella inställningen, att om vi fattar beslut här i riksdagen, så är det regeringen som är exekutor av dessa beslut.

Departementschefen uttalade t. ex. i proposition nr 70 år 1950 att mot slutet av 1950-talet bör tiden vara inne för en sammanfattande utredning av differentieringsfrågan. Det är alltså bara en allmän erinran om de resonemang, som vi förde på detta område vid den tidpunkten. Det särskilda utskottet skrev att »självfallet böra de successivt vunna erfarenheterna» — alltså under försöksarbetets gång — »ligga till grund för den fortsatta inriktningen av försöksverksamheten». Ordet »självfallet» är här värt att markera. Försöksverksamheten bör verkligen skapa respekt för sitt arbete. De erfarenheter som görs ute på fältet bör, om försöksverksamheten över huvud taget skall ha någon mening, av-

speglas i vidtagna åtgärder. Jag skall villigt erkänna att man i årets redogörelse från försöken verkligen kan tycka sig spåra en dylik vilja mera markerad än tidigare, och det ter sig för mig som löftesrikt. Det gäller emellertid att härvidlag ge försöksverksamhetens ledning ännu mer råg i ryggen, ty den har givetvis en svår ställning, eftersom den tvingas, att, som man kanske skulle kunna säga, bedriva sitt arbete mellan två extremer, mellan ytterlighetsriktningar både till höger och till vänster om en medellinje.

Försöksverksamhetens målsmän måste emellertid hela tiden ha klart för sig att de, om jag så får uttrycka mig, är bärare av ett ställföreträdande lidande när det gäller detta arbete. De misstag som de begår och de underlåtenhetssynder de eventuellt gör sig skyldiga till kan få mycket svåra följder för helhetsresultatet. Det är min förhoppning att försöksavdelningen i skolöverstyrelsen för framtiden kommer att frimodigt bedriva sitt fortsatta arbete med dessa fakta klara för sig.

Vad man 1950 åsyftade var en försöksverksamhet som tänktes successivt utveckla sitt arbete på basis av de gjorda erfarenheterna. Departementschefen menade då att vid slutet av 1950-talet borde tiden vara inne för att ta upp differentieringsfrågan till en sammanfattande utredning. Statsrådet säger nu i svaret att särskilda utskottet nöjde sig med att framhålla lämpligheten av att differentieringsfrågan togs upp efter ett antal år. Detta var avsett att ge grunden till den organisation som sedan successivt skulle genomföras. Särskilda utskottet ansåg, i motsats till statsrådet Persson i denna stund, att den utredning om differentieringsfrågan, som det gäller, borde kunna göras tidigare än vad departementschefen 1950 i propositionen hade uttalat. Detta är ett påpekande som det kanske är värt att göra i detta sammanhang, därför att statsrådets anförande nu kommer i tryck.

Det är värt att åter erinra sig hela tankegången bakom 1950 års riksdagsbeslut. Man skulle först ha en försöksverksam-

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

het av olika slag, även inom de existerande skolformerna. Därefter skulle man ha en sammanfattande utredning av differentieringsfrågan, och sedan skulle beslut fattas angående den organisation som successivt skulle genomföras. Detta står ju klart och tydligt angivet i särskilda utskottets utlåtande från det året.

Så såg man på dessa problem inom det högst realistiskt betonade särskilda utskott som var i funktion 1950. Dessa synpunkter måste absolut sägas vara både verklighetsbetonade och burna av sunt förnuft. Detta handlingschema bör även hos ett statsråd i dag kunna påfordra respekt. Många kritiker synes ju ha för sig att utvecklingen hittills understundom inte kongruerats med de intentioner som besjälade dem som arbetade inom särskilda utskottet för fem år sedan.

I dag har statsrådet i sitt svar också glidit förbi mina citat från propositionen 1950. Departementschefen sade då att parallellt med de praktiska försöken torde en serie vetenskapliga undersökningar böra företagas. I anslutning till denna av dåvarande departementschef framförda mening skrev särskilda utskottet på följande sätt: »Psykologisk-pedagogiska institutet och skolöverstyrelsen böra utbyggas, så att de förmå uppbära den på dem ankommande delen av försöksverksamheten.» I punkt 12 i sammanfattningen skrev särskilda utskottet ytterligare: »Ledning och redovisning av försöksverksamheten i dess helhet skall handhavas av skolöverstyrelsen med för ändamålet behövlig förstärkt organisation och erforderliga betingelser i övrigt skapas genom utbyggnad av statens psykologisk-pedagogiska institut och andra lämpliga åtgärder.» Det står faktiskt »och» och inte »eller».

Här kommer vi alltså in på en annan sida av problemet. Det rör sig inte längre om en sammanfattande utredning av differentieringsfrågan — och när en sådan skall sättas in, det kan man ha olika meningar om — utan det rör sig om parallellt med den praktiska försöksverksamheten bedrivna vetenskapliga undersökningar.

Vad den sammanfattande utredningen angår har statsrådet här sagt att han vill avvakta resultatet av försöken med en i det längsta uppskjuten klassdifferentiering samt resultaten av de i försöksdistrikten nu praktiserade differentieringsanordningarna. Så snart denna erfarenhet blir tillräckligt omfattande och säker, säger sig departementschefen självfallet vilja framlägga en sammanfattande redogörelse. Här uppställer sig ju frågan, om vi då enbart får lita till omdömen av statsrådet Persson och andra departementsherrar eller om vi även får oss förelagda omdömen från yrkesfolk. När den dagen kommer presenterar sig väl också den sorgen. Jag skall inte bli mera mångordig på den punkten. Dagens frågeställning här berör egentligen inte den sammanfattande utredningen, utan det är mera de under försöksverksamhetens gång fortlöpande insatserna från skolorade vetenskapsmän som man efterlyser. Det är ju detta min interpellation gäller. Det är ett annat problem, vilket formuleringen av mina frågor tydligen också visat. Jag frågade för det första, när statsrådet var beredd att låta ombesörja den fortlöpande och fördjupade bearbetning av försöksverksamhetens resultat, som även nu är både möjlig och nödvändig, samt, för det andra, när statsrådet därför enligt beslutet 1950 tänkte sig påkalla medverkan från statens psykologisk-pedagogiska institut.

Det talades nämligen — och jag är beredd att upprepa det en gång till för att det skall bli fullkomligt klart — år 1950 om att »parallellt med de praktiska försöken torde en serie vetenskapliga undersökningar böra företagas», och här borde statens psykologisk-pedagogiska institut anlitas. Det är alltså, herr statsråd, inte alls fråga om vad jag i min ringhet inlägger för innebörd i mina frågor, varom statsrådet i sitt svar gör några mer eller mindre mästrande reflexioner. Vad det rör sig om är att man år 1950 beslöt, att vetenskapliga undersökningar skulle göras parallellt med de praktiska försöken, och att vi hittills inte sett till några sådana med hjälp av den särskilda expertis som man år 1950

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

anvisade för detta ändamål. Det är det hela.

Statsrådet synes emellertid mest benägen att slå bort särskilda utskottets betänkande 1950, på vilket kompromissen i detta hus byggdes. Han talar med en underton av ringaktning om »1950 års urkunder», och när departementschefen citerar, väljer han sina citat med förkärlek ur andra källor än utskottsskrivningen. Min blygsamma uppgift här har synts mig böra bestå däri, att jag erinrar en så strängt upptagen man som departementschefen om den rätta vägen.

Statsrådet hävdar vidare, att jämförelserna mellan de olika elevgrupperna inom den gamla och den nya skolan är svåra att arrangera. Det är de, det finns ingen tvekan om den saken. Men vad ligger det då för fel i att jag här påfordrar, att landets för dylika uppgifter mest kapabla krafter sätts in för att lösa sådana problem? Det är återigen inte alls fråga om huruvida jag därvidlag finner, att det inte föreligger några svårigheter — jag har för resten inte alls direkt uttalat mig om den saken — utan det är fråga om huruvida vi i landet i övrigt har tillgång till folk med förmåga att lösa dylika problem, och det har vi. Varför får inte dessa experter »parallellt med de praktiska försöken» göra sina »vetenskapliga undersökningar», så som riksdagen på sin tid avsåg?

Statsrådet söker också misstänkliggöra vetenskapens objektivitet. Han säger, att den i liknande sammanhang tidigare visat sig vara ett »sken». Men tror inte statsrådet i alla fall, att det kan för sakens skull vara av rätt stort värde att som ett blygsamt bidrag få ta emot vad folk, som dock under hela sin utbildning tränats till just objektivitet, kan ha att säga om det hela och om dess detaljer? Den extremt subjektiva verksamhet som kallas politik har god nytta av dylika injektioner, och vi brukar i allmänhet i detta hus inte fränkänna dem ett värde.

Statsrådets polemiska talang — som här och var blommar på ett mycket

praktfullt sätt i interpellationssvaret — går också igen, då han höjer sina ögonbryn inför mitt påpekande, att man vid försöken kan göra »lärarfaktorn likvärdig eller, om man så hellre vill, för jämförelsens skull, olikvärdig». »Vad kan man mena med det?» frågar statsrådet förbryllad. Jo, med ett sådant försök skulle man kunna få klarlagt, vilken roll en lärares utbildning spelar. Är det verkligen så, att det blir bättre kunskapsresultat med bättre utbildade lärare? Ligger med andra ord orsaken till de oneligen dåliga resultaten i enhetsskoleklasserna däri, att man inte har akademiskt utbildade lärare i katedrarna, eller kan det tänkas andra anledningar, t. ex. på metodikens område eller bristande arbetsdisciplin eller någonting annat?

Statsrådet påstår vidare, att jag i min interpellation förklarat mig anse, att »realskolan åtminstone under enhetsskolans försökstid borde få vara sådan den är för att kunna tjäna såsom något slags rikslikare för denna nya skolform». Detta påstående är i sanning märkligt. I början av min interpellation har jag tvärtom erinrat om att särskilda utskottet 1950 avsåg, att »försök även böra anställas inom de nu existerande skolformerna, avseende icke blott dessa skolformers utveckling under övergångstiden och, i vissa fall, deras anknytning till enhetsskolan, utan även frågor av allmän betydelse för skolans och den särskilda skolformens uppgifter.»

Statsrådets reflexioner gör under sådana omständigheter ett oroande intryck och ger dessutom den föreställningen, att man i dag inte heller drar sig för de billiga effekterna, om man inte kan hitta på något annat i departementet.

Jag har vidare talat om riskerna för ett återvändande »kompletteringsraseri». Departementschefen svarar, att detta har man under övergångstiden räknat med. Men vore icke här den verkligt effektiva metoden den att på allvar möda sig om att förbättra högstadiets kursplaner, vilket man ända tills i dag underlåtit? Om dessa har vi i den senaste redogörelsen i dag fått det meddelandet, att man

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

tydligt också på departementshåll börjat intressera sig för dem. När det nu är som det är, må det emellertid vara tacknämligt att staten synes vara benägen att taga konsekvenserna av sina tidigare försyndelser så att inte de ekonomiska följderna får gå ut över individerna, eleverna. Besvärligt och svårt att hämta igen vad eleverna ej fått lära sig torde de emellertid få ändå. Statsrådet säger att de medel, som beviljats här, ännu inte nämnvärt behövt tagas i anspråk. Jag har fattat detta från statsrådets sida som ett belåtet konstaterande, men jag har frågat mig: Kan det möjligen bero på att huvuddelen av eleverna i 9 g ansett sig ej kunna fortsätta på gymnasiet? Jag har av vissa skäl en misstanke åt det hållet.

Vad som i svaret i övrigt sägs om »överårigheten» kan vidare ge anledning till några reflexioner. Till en början skulle man kunna erinra om försöksredogörelsen i fjol. I de grupper ur 4^s respektive enhetsskolans klass 8, som då, som det heter, matchades, spelade inte »överårigheten» på realskolestadiet någon roll. Gruppmedlemmarna var lika i följande hänseenden: levnadsålder, intelligens konstaterad genom testning, kön, d. v. s. lika många pojkar och flickor, till socialklass och geografisk bösättningsmiljö.

Det är *en* sida av saken. Resultatet blev även under dessa förhållanden till enhetsskolans nackdel. Detta problem har emellertid också en annan sida. Eftersom det är så, att man statistiskt kan visa att en icke önskvärd form av »överårighet» framträder hos realskoleklientelet och en låg grad därav på enhetsskolestadiet, betyder detta endast, att man inom enhetsskoletypen har haft större möjlighet att slussa över elever på ett tidigt stadium till andra av enhetsskolans linjer. Just denna omständighet utgör en av enhetsskolans påtagliga fördelar. Detta har av undervisningsrådet Norinder, alltså ledaren för försöksavdelningen, nyligen betonats vara en av de centrala positiva tillgångarna i enhetsskoletanken, och jag ger honom fullkomligt rätt däri. Förhållandet be-

träffande »överårigheten» leder till den kommentaren, att kvarsittning i den nuvarande realskolan minskas, vilket sker därigenom att respektive elever hänvisas till en annan skolform än den som leder till ett med realexamen jämförligt resultat. Eleven avvisas alltså från en linje, där han inte visat sig kunna följa med och hänvisas till en annan linje, som bättre motsvarar hans förmåga. I realskolan hade han blivit kvarsittare och tvingats att måhända pressa sig över hövan. Om eleven i det långa loppet emellertid fortsätter att vara belåten med överflyttningen är en annan sak. I det fallet har han emellertid enligt enhetsskolans uppläggning också den möjligheten, att han kan lägga manken till, höja sina kunskaper och få flytta över igen men då till en mera krävande linje.

Man vet inte heller i dag, om det inte är så, att det också på enhetsskolans högstadium förekommer ferieläsning och extralektioner. Om eleven nu, vilket är antagligt, verkligen vill hålla sig kvar på, låt oss säga, g-linjen inom enhetsskolan, är det ju inte uteslutet att de gamla vägarna utnyttjas. Någon garanti att ferieläsning och privatläsning efter enhetsskolans införande ej skall förekomma finns det faktiskt inte, men om detta spörsmål har vi ingen kännedom just nu.

Vad statsrådet slutligen säger om det hittills bedrivna samarbetet mellan försöksverksamheten och det psykologisk-pedagogiska institutet, kärnpunkten i min interpellation, framstår i sin rätta dager, om man känner till de personella resurser, som institutet hittills fått nöja sig med. Bortsett från styrelsen, som endast samlas vid vissa tidpunkter, har institutet endast haft en sekreterare och en filosofie licentiat, som vid sidan av eventuella forskningsuppgifter även skall sköta de kamerala och administrativa uppgifterna. När det psykologisk-pedagogiska institutet möter oss i denna påvra gestalt, som är en följd av statsmakternas brist på åtgöranden i sammanhanget, kan man ju inte vänta sig så mycket.

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

Till sist skall jag, herr talman, tillåta mig att också säga några ord om de förslag, som skyttat i det nyligen lämnade betänkandet angående psykologisk utbildning och forskning. Där föreslås bl. a. att psykologisk-pedagogiska institutet skall upphöra och anordningar vidtagas för att gruppera den forskning det här gäller kring den nya lärarhögskolan. Uppslaget kan te sig intressant och kan givetvis diskuterat, men jag vill fästa uppmärksamheten på att därmed också möjligheten förlorades att få försöksverksamheten fortlöpande granskad av landets samlade vetenskapliga expertis på området. Departementschefen säger i dag, att han icke tagit ställning till dessa frågor. Detta får givetvis respekteras. Men finns det inte skäl att erinra om att riksdagen en gång förutsatt, att vetenskapliga undersökningar skulle äga rum »parallellt med de praktiska försöken»?

Svaret här i dag får väl från min sida bedömas som negativt. Jag hade knappast väntat mig något annat. Statsrådet synes inte vara böjd för att ombesörja »den fortlöpande och fördjupade bearbetning av försöksverksamhetens resultat» som jag under återopande av 1950 års beslut efterlyst. På ett ytterst motsägelserfullt sätt slutar emellertid statsrådet i alla fall med att säga, att det är uppenbart att »de psykologisk-pedagogiska forskningsorganen måste biträda i det pedagogiska reformarbetet». Här bekänner sig statsrådet plötsligt och överraskande till 1950 års riksdagsbeslut. Men föreligger inte, herr statsrådet, i dessa avseenden en alltför stor distans mellan läpparnas bekännelse och handlingarna? Det är just nu vi har behov av alla goda krafter samverkan. Det menade man 1950, och bland de goda krafterna räknar jag också den vetenskapliga expertisen på detta område. Herr statsrådet tycks dock vara av en annan mening.

Herr statsrådet **PERSSON**:

Herr talman! Den ärade interpellantens polemik emot en del citat från bl. a. hans interpellation i mitt svar skall jag

inte annat än i begränsad omfattning ta upp. Det förefaller mig emellertid, som om den springande punkten, där interpellanten och jag inte är så vidare överens, är hur pass stor erfarenhet man behöver ha för att kunna göra en bearbetning av försöksresultaten med garanti för att få slutsatser, som inte är förhastade, utan har tillräcklig grundval. Jag har inte på något sätt tänkt gå vid sidan om 1950 års riksdagsbeslut, men jag har den uppfattningen att det ännu är för tidigt att komma med någon verklig utredning eller ingående bearbetning som kan ge skäl för klart grundade slutsatser.

Herr Arrhén må aldrig så mycket referera till 1950 års särskilda utskott och dess uttalande om att parallellt med försöksverksamheten skall en vetenskaplig undersökning bedrivas. Jag kan ändå inte tänka mig att utskottet har avsett att en sådan vetenskaplig undersökning skulle sättas in redan när endast en årgång har hunnit gå igenom hela försöks skolans högstadium. F. ö. vet herr Arrhén lika väl som jag, att inte heller de årgångar, som under den allra närmaste tiden går ut ifrån försöksverksamheten, har gått i försöksskola hela sin skolgång, och det kan kanske betyda något.

Den ärade interpellanten säger, att försöksresultaten inte bör utsättas för politikernas bedömning, vare sig politikerna befinner sig i ecklesiastikdepartementet eller annorstädes, utan att resultaten skall utsättas för bedömning av yrkesfolk. Jag tror inte jag missförstod den ärade interpellanten på den punkten, men det förhåller sig väl i alla fall så, herr Arrhén, att vi har ganska gott om yrkesfolk i skolöverstyrelsen, icke minst på dess försöksavdelning. Jag skulle därför inte tro att vi har bedömt saken så alldeles felaktigt, när vi menar att yrkesfolket inom skolöverstyrelsen under dessa första år kan göra de förberedande undersökningarna. Jag vill erinra herr Arrhén om att vi också har ganska högt psykologiskt utbildade personer å skolöverstyrelsens försöksavdelning, vilka dessutom har en stor erfarenhet av verksamheten inom flera olika

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

områden av vårt skolväsende. Man bör väl därför inte säga att endast professorer i psykologi eller pedagogik har möjlighet att göra åtminstone de förberedande bedömningarna när det gäller enhetsskoleverksamheten.

Interpellanten menar att när vi ännu inte i någon större utsträckning tagit i anspråk de medel, som anvisats för kompletteringsutbildning av vissa ungdomar som gått i enhetsskolan, så måste det bero på att vederbörande icke valt i den omfattning, som statsmakterna tänkt sig, de teoretiska studievägarna. Det är, herr Arrhén, icke många som ännu varit i tillfälle att göra detta val. Det är, som bekant, inte fullt ett år sedan elever första gången släpptes ut med avgångsbetyg från enhetsskolan. Det skedde för övrigt bara i elva distrikt, av vilka flera är så belägna, att man därifrån inte tidigare har fått fram så särskilt många gymnasister. Det är då inte så märkvärdigt att det ännu inte blivit så många gymnaster av dem, som gått ut från enhetsskolan.

Interpellanten säger att vi avvisat ungdomar från enhetsskolan, därför att det visar sig att de från början försökt sig på en mera teoretisk linje än vad som passar för dem. Jag vill då fråga herr Arrhén: Vad är grunden till det nuvarande utkuggnings- och kvarsittningssystemet i våra realskolor för närvarande annan än just att en hel del ungdomar försökt sig på en mera teoretisk inriktning än vad de sedan visar sig kunna fullfölja? Herr Arrhén har säkert mycket klart för sig, att i samband med försöksverksamheten inom nuvarande högre skolor infördes den s. k. särskilda realexamen just för dem, som behövde träda några steg tillbaka och ej skulle avlägga den helt teoretiska realexamen, vilken ju de flesta, som går i realskolorna nu, ändå strävar emot. Jag tror alltså inte att det finns någon anledning att försöka misstänkliggöra enhetsskolans högstadium och hävda att den är sämre än motsvarande stadium i andra högre skolor i vårt land.

Det föreföll, som om interpellanten menade att det var ett mycket nymornat

intresse i departementet och kanske även i skolöverstyrelsen för att söka förbättra enhetsskolans kursplaner. Det är väl ändå alldeles felaktigt att ge ett sådant sken. Både skolöverstyrelsens försöksavdelning och departementet har, det kan jag försäkra herr Arrhén, från början varit inställda på att verkligen söka följa med enhetsskoleförsöken så intensivt som möjligt. Så snart vi upptäcker saker och ting, som vi ansett borde kunna förbättras, så har vi också varit angelägna om att vidta åtgärder i den riktningen. När interpellanten försöker att fingra just på högstadiets kursplaner, vill jag invända att det väl ändå är för mycket begärt att dessa skall revideras, innan ens några ungdomar hunnit gå igenom högstadiet i dess helhet. Det är väl först när så skett som man på allvar kan ta itu därmed. Både interpellanten och jag är väl på det klara med att skolöverstyrelsen därvidlag kommer att göra vad som är möjligt.

Interpellanten pekade flera gånger på att den springande punkten i hans interpellation var det psykologisk-pedagogiska institutets medverkan i försöksverksamheten. Det är klart att psykologisk-pedagogiska institutet skulle kunna ha fått större ekonomiska resurser till sitt förfogande, än det har fått tills dato. Men jag har inte, herr Arrhén, skurit ned petita hårdare för psykologisk-pedagogiska institutet under de senast gångna åren, än vad jag av ekonomiska skäl varit nödsakad att göra på många andra skolområden, där jag med fullgoda skäl och av fullaste hjärta skulle ha önskat kunna ge ökade medel och där jag också haft stöd härför i klara uttalanden av riksdagen, precis som interpellanten vill göra gällande att jag haft när det gäller psykologisk-pedagogiska institutet.

Herr Arrhén ställer då och då frågan: När vill departementschefen göra detta? Det är då underförstått att herr Arrhén menar, att jag sannerligen dröjt alltför länge redan nu. Jag anser, herr Arrhén, att tidpunkten att här sätta i gång en vetenskaplig undersökning ännu inte är kommen. Jag förstår att interpellanten anser, att 1950 års riksdag har sagt mot-

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

satsen. Men jag kan inte läsa ut att 1950 års riksdag skulle ha sagt det så tydligt, att jag skulle vara nödsakad att sätta i gång en utredning vid en tidpunkt, då materialet enligt min uppfattning ännu är alltför ringa för att man skall kunna dra några fullgoda slutsatser.

Sedan är det naturligtvis också svårt att i dag avgöra, om psykologisk-pedagogiska institutet över huvud taget kommer att bli i tillfälle att göra denna undersökning. Jag hade väntat mig att interpellanten skulle ha varit någorlunda tillfreds med vad den utredning, som nyss har framlagt sitt betänkande, föreslagit i fråga om en stark vetenskaplig avdelning vid lärarhögskolan. Men det står naturligtvis interpellanten fritt att hävda den linjen, att det här bör finnas två konkurrerande institutioner. Jag har för min del, såsom jag jag redan sagt, ännu inte tagit ställning till utredningens förslag. Jag är därför inte i dag beredd att deklarera att saken skall ordnas på det ena eller andra sättet.

Det föreföll, som om den ärade interpellanten ansåg att landets samlade psykologiska pedagogiska expertis finns samlad hos psykologisk-pedagogiska institutet och att — så fattade jag interpellanten — vetenskapliga undersökningar på detta område blott skulle kunna åstadkommas genom att detta institut finge anslag härför. Detta är, måste jag betona, fullständigt felaktigt. De professorer, som vi har vid universiteten, forskar ju också en del och har säkerligen möjligheter att ta upp problem av denna art vid sina institutioner. Det saknas inte exempel på att så redan har skett med de, låt vara, enligt herr Arrhén, mycket små resurser som de hitintills haft till sitt förfogande. Jag har därför sannerligen inte på något sätt äventyrat den vetenskapliga forskningens frihet genom den eventuella underlåtenhet som den ärade interpellanten menar att jag här har gjort mig skyldig till.

Nej, fränsett att vi två besvarar frågan om tidupnkten litet olika, har nog den ärade interpellanten och jag i själva ver-

ket inte så olika meningar i denna fråga. Jag har i varje fall ingen annan mening än den som interpellanten tillkännagav genom slutorden i sitt anförande, nämligen att alla goda och för respektive uppgifter väl utbildade krafter här i samverkan bör göra sitt bästa både för att få fram enhetsskoleförsökens status, så snart man kan dra några säkra slutsatser av dem, och för att hjälpas åt att förbättra enhetsskolan på de punkter, där så kan behövas.

Herr ARRHÉN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr statsrådet var i sitt anförande ute och jagade »den springande punkten». Han lyckades då och då komma den nära men var då alltid mycket angelägen om att i fortsättningen snabbt fjärma sig från den.

Även jag har ett par »springande punkter», när det för mig gäller att bedöma dessa problem. En av dessa springande punkter, som jag också tidigare här talat om, är, om jag så får säga, av riksdagsteknisk art. Den andra är av mer allmänmänsklig karaktär. Den senast nämnda innebär, att jag anser det vara ytterst betydelsefullt, att man så snart som möjligt kommer fram till preciserade uppfattningar om vad som på detta område är det verkligt betydelsefulla, viktiga och riktiga. Annars blir nämligen det elevklientel, som får offra sig under en försöksverksamhet, som inte har funnit sin form, alltför stort. Jag har redan mött sådana elever, och jag beklagar det resultat, som de ur skolmässiga synpunkter framställer.

Vad gäller den riksdagstekniska sidan av saken, är den springande punkten i denna diskussion den, att det i särskilda utskottets utlåtande 1950 stod att det »parallellt med de praktiska försöken» skulle vidtas vetenskapliga försök. Det är det centrala, när det gäller denna sak, och för det syftet skulle man rusta upp inte bara skolöverstyrelsens försöksavdelning utan även, vilket uttryckligen nämndes, statens psykologisk-pedagogiska institut.

Herr statsrådet tog sedan upp mitt ut-

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

talande i fråga om politiker och yrkesfolk, men tyvärr hade han missförstått det. Jag vet fuller väl och hyllar själv den uppfattningen, att demokratin är en styrelseform utövad av amatörer, såsom en engelsk författare på området har uttryckt sig. Den principen, med de vådor och risker, som det kan innebära men också med dess fördelar av olika slag, godtar vi alla. Men det betyder inte, som jag sade i mitt anförande, att man därför fränkänner sig det medarbetarskap, som vad vi kan kalla yrkesfolket bidrar med, tvärtom är man mycket angelägen om att få med deras synpunkter, inte minst i det här fallet, för att få en plattform av förtroende för enhetsskolan ute bland allmänheten.

Herr statsrådet sade, att vi inte har så många, som genomgått 9 g. Det är sant, men jag upprepar återigen, att det här ligger en fara i dröjsmål. Man kan genom att dröja åstadkomma större skador än vad som är nödvändigt.

Beträffande utkuggningen, som onekligen är realskolans svaga punkt, vill jag säga, att jag fullständigt delar statsrådets uppfattning därvidlag. Man skall leda in försöken även i realskolan, och man är där mycket gärna med om att försöka. Det har t. o. m. förekommit så många ansökningar om försök just på realskolans stadium, att de antagligen inte har kunnat exekveras av Kungl. Maj:t på grund av kostnaderna. Viljan att medverka finns alltså också på detta håll.

I statsrådets uttalande förekom återigen, vilket jag beklagar, uttrycket »misstänkliggörande av enhetsskolan». Det är inte något sådant, vi är ute efter. Vi har fullt klart för oss, att den enda möjligheten att lösa dagens skolfrågor måste gå efter enhetsskolans linjer, därför att den gamla organisationen är för liten och för speciellt uppbyggd. Den kan icke nå det större mål, som vi nu satt oss före. Men vi är naturligtvis intresserade av att få denna enhetsskola uppbyggd och organiserad på ett sådant sätt, att den verkligen tjänar de tre olika syften som den är avsedd att tjäna.

Jag förnekar till sist riktigheten av statsrådets sista uttalande, att tiden icke

skulle vara mogen för att göra de vetenskapliga undersökningarna nu. Tvärtom — just nu behöver vi dem.

Herr BERGH (h):

Herr talman! Man skulle kunna sammanfatta interpellantens bägge frågor på det sättet att han begär att få veta, när ecklesiastikministern tänker i ett par viktiga avseenden effektuera de beslut, som fattades av 1950 års riksdag. När man lyssnar till ecklesiastikministerns såsom ofta undanligande svar, kan man ju undra om inte ordet »när» borde ha utbytts mot ordet »om», d. v. s. om han har för avsikt att effektuera besluten, och man kommer där in på den ganska intressanta frågan vad ett statsråd i sådana lägen har att iakttaga. Men om man bortser ifrån vad man kanske skulle kunna kalla konstitutionella synpunkter i det sammanhanget och mera ser på vad som är angeläget för sakens skull, blir denna förändrade frågeställning icke desto mindre ganska viktig.

Ecklesiastikministern har nämligen, om jag uppfattade hans svar rätt beträffande själva försöksverksamhetens organisation, skjutit ifrån sig en mycket viktig detalj. Om statsrådet skulle läsa klämman i 1950 års skolbeslut i stället för skolkommissionens förslag och propositionens hemställan, skulle han finna, att den del av klämman som avser försöksverksamhetens uppgift har den innebörden att det gällde *allsidiga* försök, att dessa försök skulle avse dels *lärokursernas* utformning och differentiering, dels även *lärjungematerialets* differentiering. Särskilt det sista innebar en förändring, som särskilda utskottet enhälligt föreslog riksdagen, det var en förändring av formuleringen i propositionen. Nu hör man till sin förvåning att ecklesiastikministern säger att differentieringsproblemet inte gärna kan få den allsidiga belysning, som man skulle önska i den försöksverksamhet som försiggår ute i distrikten. Om jag fattade honom rätt, sade han att det var distrikten som godvilligt anordnade denna försöksverksamhet och att de kanske inte kunde eller inte ville

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

i önskvärd omfattning bidra till differentieringsproblems lösning. Men det är väl ändå så, herr statsråd, att en av de allra väsentligaste uppgifter som försöksverksamheten har sig förelagd och som riksdagen bestämde skulle sättas i gång var att lösa differentieringsproblemet. Eftersom ju distrikten inte alldeles på egen hand kan sätta i gång denna försöksverksamhet utan måste ha Kungl. Maj:ts tillstånd därtill — de har särskilda statsbidrag för den uppgiften, och det är skolöverstyrelsen som i det avseendet leder verksamheten — måste det vara rätt förvånande att man genom att tala om vad distrikten vill eller inte vill, kan eller inte kan, så att säga viftar bort en så väsentlig uppgift som differentieringsproblemet lösning utgör. I detta sammanhang pekade herr statsrådet på de särskilda experimentalskolorna. Utredningen om dem började för några månader sedan, och utredningsresultatet föreligger ännu inte. Och väl att märka: denna utredning har ju tillkommit efter det att herr statsrådet — jag vill minnas det var i fjol eller året innan — beklagade att den skiss, som skolkommissionen hade ritat, arbete i heterogena klasser, inte hade blivit föremål för försök i den utsträckning han avsett.

Nu har alltså försöksverksamheten pågått flera år, och på detta sena stadium av verksamheten kommer herr statsrådet och halvt erkänner att differentieringsproblemet, vilket försöksverksamheten skulle utreda, icke blivit föremål för särskild uppmärksamhet. Det är en mycket märklig uppgift. Skulle den uppgiften verkligen vara riktig, måste jag nog säga att även med hänsyn till den grad av självständighet i förvaltningen av sitt ämbete, som ett statsråd bör ha, är uppgiften att lösa differentieringsproblemet så vital, att det nog är allra säkrast att man inom ecklesiastikdepartementet ser till att försöksverksamheten får den inriktning, som riksdagen beslöt att den skulle ha.

Sedan kan man ju fråga sig, varför detta är så angeläget. Herr statsrådet erinrar sig väl vad 1950 års riksdag beslöt i detta avseende: att denna försöks-

verksamhet skulle avse att utröna de framtida lämpliga organisationsformerna för att man på grundval av detta material skulle kunna avgöra huruvida och i vilken mån den nya planerade skolan skulle kunna ersätta existerande skolformer, bland annat realskolan.

När man på det sättet, såsom 1950 års riksdag gjorde, sätter försöksverksamheten i direkt samband med det blivande organisationsproblemet, är det alldeles självklart, att denna vitala del av försöksverksamheten också måste sättas i gång med betydligt större allvar än vad enligt ecklesiastikministerns uttalande i dag har skett.

Det andra jag hade att säga rör psykologisk-pedagogiska institutets inkopplande på denna verksamhet. Även beträffande denna fråga är det ett klart beslut av riksdagen, som ett statsråd har att effektuera, om det på något sätt går. Även här kan man fråga sig: Varför? När inte försöksverksamhetens ledning anförtroddes åt skolkommissionen utan åt skolöverstyrelsen, var det ju för att man skulle få ett självständigt, ansvarigt ämbetsverk, som handhade den uppgiften. Och när riksdagen beslöt att resultatet skulle vetenskapligt bearbetas och offentligen redovisas, var det för att opinionen skulle kunna göra sin stämma hörd och för att man skulle få ett underlag för diskussionen om de lämpliga organisationsformerna o. s. v. Nu vill jag inte ett ögonblick betvivla skolöverstyrelsens goda vilja att här göra sitt bästa, men det har väl ändå inte undgått de ledande herrarna i ecklesiastikdepartementet att den bearbetning, som skolöverstyrelsen publicerat, har blivit utsatt för kritik. Jag tror inte man kan säga, såsom det rätt överlägset gjordes i interpellationssvaret, att denna kritik är osakkunnig. Men, herr statsråd, även om den vore osakkunnig, vore det ändå inte till fördel för opinionsbildningen, att denna vetenskapliga bearbetning ägde rum inför ett forum, vars objektivitet icke någon vill ifrågasätta? Med alla de praktiska bestyr när det gäller försöksverksamhetens ledning, som skolöverstyrelsen har, borde det

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

inte minst för styrelsen själv vara angeläget att på det sättet även andra inkopplades på denna fråga. Men så bör framför allt ske därför att ingen ett ögonblick skall kunna betvivla att de uttalanden, som görs beträffande de hitillsvarande resultaten, är sanningen och ingenting annat än sanningen. Det är för mig det väsentliga skälet till att ett neutralt forum som psykologisk-pedagogiska institutet bör kopplas in. Nu fick åtminstone jag av herr statsrådets svar till herr Arrhén på den punkten den föreställningen, att psykologisk-pedagogiska institutet i viss mån skulle vara inkopplad på denna verksamhet. Jag ber att få tala om, att jag i ett annat sammanhang, som har att göra med min offentliga verksamhet, har besökt detta institut och där fått besked om att det ännu icke har sysslat någonting med den vetenskapliga bearbetningen av försöksverksamhetens resultat. Däremot har institutet haft anslag till kurser och undersökningar, som rört testserier och en del standardprov och dylikt, men institutet har inte sysslat med något som direkt haft med bearbetningen av försöksverksamhetens resultat att göra. Det är mig angeläget att säga detta, eftersom man möjligen av herr statsrådets svar till herr Arrhén kunde få den föreställningen, att institutet verkligen är inkopplat på denna uppgift.

Jag kan också tillägga, att jag frågade den som leder institutets verksamhet, huruvida medelsdispositionen är sådan, att institutet med hänsyn till medelstillgången skulle kunna ägna sig åt denna verksamhet, och han förklarade, att en del kurser och undersökningar, för vilka medel var anvisade, höll på att avslutas och att man var beredd att när som helst sätta i gång med bearbetningen av försöksverksamhetens resultat. Men han tillade också att ingen hade bett institutet att göra det.

Nu ställer ecklesiastikministern frågan om den vetenskapliga bearbetningen inför ett neutralt forum på framtiden och hänvisar till att det är ovisst, huruvida psykologisk-pedagogiska institutet kommer att fortleva. Men i dessa ting är ju

detta institut även att betrakta som ett slags forskningsråd, som överlämnar arbetsuppgifter, och det är väl ändå möjligt att göra det, även om institutet måhända skall packa sina kappsäckar om en del år. Men nu är ju förhållandet det, att psykologutredningen för kort tid sedan har framlagt sitt förslag, och remisstiden har väl knappast ännu utgått. Det kommer därför under alla förhållanden att dröja ganska länge, innan institutet kan tänkas komma att upphöra. Vore det inte ganska rimligt att så fort som möjligt inkoppla institutet på denna uppgift för att få tvistefrågan lyft över personliga motsättningar och grupp-motsättningar? Om inte institutet som sådant arbetar därmed utan det är dess vetenskapliga expertis som gör det, kan arbetet fortsätta, även om institutet skulle efterträdas av en annan organisation.

Jag kan alltså inte finna annat än att ecklesiastikministerns resonemang om det psykologisk-pedagogiska institutet i det här sammanhanget inte gärna kan betraktas annat än som ett skalkeskjul för en bristande vilja att på den här punkten verkligen effektuera vad 1950 års riksdag har beslutat.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! När jag inte har sagt någonting bestämt om när en ytterligare vetenskaplig bearbetning av försöksverksamhetens resultat skall sättas i gång, gör sig herr Bergh stor möda att försöka göra troligt, att jag i själva verket räknar med att det inte skall bli någon sådan bearbetning. Herr Bergh säger, att mitt »när» i själva verket är ett »om». Ingenting kan emellertid vara felaktigare. Om herr Bergh ingående hade tagit del av mitt interpellationssvar, skulle han ha blivit helt på det klara med att jag anser, att ännu inte någonting är att göra för att få till stånd en rent vetenskaplig bearbetning på detta område utöver vad skolöverstyrelsen både har kunnat göra och också verkligen har gjort.

När herr Bergh försöker att göra gällande, att det inte skulle vara i mitt intresse att få differentieringen av enhets-

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

skolan tillräckligt allsidig, förefaller det mig som om han har en utgångspunkt, som man absolut inte hade väntat sig av honom. Mig har det förefallit, som om herr Bergh inte var särskilt intresserad för skolkommissionens grundritning med heterogena klasser utan i själva verket, innan någon försöksverksamhet var igångsatt, hade fullt klart för sig, att det måste bli en differentiering för att man skulle kunna få mera homogena klasser. Jag förstår sannerligen inte, hur herr Bergh kan anse, att jag inte fyller min uppgift, när jag inte fått fram de heterogena klasser, som han tidigare utdömt. Jag kan tala om för herr Bergh, att jag gärna skulle se några sådana heterogena klasser i verksamhet, och därför har jag varit mycket tacksam gentemot de seminarieövningsskolor, som velat sätta i gång dylika försök. Givetvis har dessa försök ännu inte kommit så långt, att skolorna har någonting att redovisa. Under tiden som dessa försök pågått kom emellertid skolöverstyrelsen med en anhöllan att få göra en del undersökningar just på detta område, och jag har också uppdragit åt överstyrelsen att göra så, men inte heller dessa undersökningar är färdiga. Jag kan inte på något sätt förstå, att herr Bergh under sådana förhållanden kan anse, att jag sätter mig över riksdagens beslut.

Saken är emellertid den, att differentieringen inom våra försöksdistrikt sker på så olika sätt, att så småningom ett inte så obetydligt material skall komma fram. Vad som i riksdagsbeslutet har förutsatts håller därför, menar jag, på att genomföras.

Herr Bergh tycktes ju vara mycket belåten med att det nu var ett självständigt ämbetsverk, som ledde denna försöksverksamhet. Då skall herr Bergh inte försöka pressa mig att ingripa i detta självständiga ämbetsverks arbete, allra helst som jag har följt det med stort intresse och inte ansett mig ha någon anledning att ingripa.

Det förhåller sig emellertid fortfarande på det sättet, att det som tycks vara den springande punkten för herr Bergh lika väl som för herr Arrhén är att man

måste söka få en vetenskaplig bearbetning utanför skolöverstyrelsen parallellt med försöksverksamheten. Jag måste säga att jag också vill ha en sådan bearbetning, men jag har inte ansett att tiden ännu är inne därför. Att jag vill ha det på det sättet framgår ju tydligen av slutmeningen i mitt svar, som jag ännu en gång ber att få upprepa både för herr Bergh och för kammaren i övrigt. Det heter där: »Att de psykologisk-pedagogiska forskningsorganen måste biträda i det pedagogiska reformarbetet är emellertid uppenbart, såsom även förutsattes i 1950 års skolbeslut.»

Det är min mening, herr Bergh!

Herr BERGH (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är litet svårt att diskutera skolpolitik med den nuvarande ecklesiastikministern, eftersom frågor och svar sällan står i samma kasus. När jag diskuterade frågan om differentieringen i den försöksverksamhet, som pågår i ett antal skoldistrikt, refererade jag vad herr statsrådet sagt, att detta differentieringsproblem inte kunde lösas på det sätt man önskade. I sitt andra svar hade han gjort en kovändning. Han menar nu att det går och att material kommer att framläggas på denna punkt.

Samma förväxling av vad vi talar om har skett när det gäller skolöverstyrelsen. Jag har inte sagt annat än att man överlämnat åt ett självständigt ämbetsverk som skolöverstyrelsen att leda denna försöksverksamhet. Huruvida detta arbete bedrivs självständigt, har jag försiktigtvis inte gjort något uttalande om.

Så har vi den tredje punkten. Tiden är inte inne för att få vetenskapliga bearbetningar av försöksverksamhetens resultat, säges det. Ja, det finns de, som påstår, att man redan nu kan av det statistiska material, som föreligger, dra rätt säkra slutsatser. Här står påståendet mot påstående. Vore det inte för att få denna stridsfråga ur världen av intresse även för ecklesiastikdepartementets nuvarande ledning att vi finge denna diskussion bragt i sådana banor, att

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

ingen kan komma och säga att materialet är partiskt redovisat. Det vore av intresse att sätta i gång bearbetandet så fort sig göra låter, när det är möjligt.

Herr OHLON (fp):

Herr talman! Detta ärende kommer före i morgon. Det är kanske därför meningslöst att fortsätta debatten. Det var emellertid ett yttrande av ecklesiastikministern som kom mig att begära ordet.

Det är ju så, att vi har beslutat om införandet av en enhetsskola, men vi har inte beslutat om att genomföra vilken enhetsskola som helst. Det slutliga beslutet skulle föregås av försök, och försöksverksamhetens resultat skulle då ange den slutliga utformning, som enhetsskolan skulle få.

Jag begärde ordet därför att jag blev verkligt skrämmd av ett yttrande, som herr statsrådet Persson fällde. I ett svar på herr Arrhéns inlägga hänvisade han till att de kunskapsjämförelser, som hittills har verkställts mellan realskolan å ena sidan och motsvarande stadium av enhetsskolan å andra sidan, har visat ganska bedrövliga resultat på enhetsskolans område. Såsom exempel nämndes, att pojkarna vid den engelska realexamensskrivningen i fjol våras i genomsnitt fick betyget Bc och flickorna i genomsnitt betyget B- inom enhetsskolan, under det att genomsnittsbetyget inom realskolan var närmare Ba. Herr statsrådet säger här till, att det är olika målsättning för realskolan och enhetsskolan vad kunskapsinnehållet beträffar, och han nämner något om att det är föga framtynt att räkna med samma kunskaper för den ena eller andra skolformen. Men det är väl, herr statsråd, ganska meningslöst att komma med ett sådant påstående. Inte kan vi tänka oss att genomföra en särskild sorts räknelära för enhetsskolan och en annan för realskolan, vissa fysikaliska lagar för enhetsskolan och andra för realskolan, en enhetsskoleengelska och en realskoleengelska, en enhetsskoletyska och en realskoletyska. Det slutliga kunskapsmålet bör väl dock vara detsamma, ty vad vi vet

om naturen och människorna är ju givet. Vi befinner oss inte i ett land, där politibyrån kan fastställa, hurudana ärfthetsslagarna skall se ut — de är givna av naturen.

Nu erkänner jag gärna att enhetsskolan hittills varit missgynnad och att de här jämförelserna kanske inte är alltigenom rättvisande. I olika sammanhang brukar det också hänvisas till att lärarutbildningen ju är en helt annan inom realskolan än den hittills varit inom enhetsskolan. I fråga om enhetsskolan tycks det som om utbildningsstandarden hos lärarna skulle ha gått tillbaka. I Kungl. Maj:ts proposition nr 120 finns det en tabell i vilken det upplyses att under läsåret 1952—53 inslaget av akademiskt utbildade lärare utgjorde 46,8 procent. Detta tal hade under föregående läsårs sjunkit till 33,7 procent. Vad beträffar lärare med enbart folkskollärarexamen gällde det att deras antal läsåret 1952—53 var 39,1 procent, och det har nu stigit till 53,8 procent.

Det är klart att när enhetsskolan får arbeta med lärare, som kan vara hur dugliga som helst, men som inte är speciellt utbildade för det stadium det här gäller, så blir enhetsskolan lidande.

Nu sade statsrådet att vid de jämförelser som här har gjorts får man dock komma ihåg, att elevmaterialet i högsta realklassen hade en högre medelålder än i enhetsskolans nionde klass och att gallring har förekommit i realskolan men inte i enhetsskolan.

Till det vill jag då säga att realskolan ju före sista realskoleklassen till stor del har tömts på sitt bästa elevmaterial som har vandrat in i de fyraåriga gymnasier. Där har alltså realskolan blivit lidande. I viss mån har väl enhetsskolan avtappats med elever, som vandrat in i femårig realskola. Och här till kommer att en gallring försiggår även inom enhetsskolan, men på ett sympatiskt sätt och på ett sätt som ådagalägger enhetsskolans överlägsenhet, på det viset nämligen att om en pojke eller flicka inte kan klara undervisningen på den mera teoretiskt betonade linjen, hänvisas han eller hon till den mera yrkesbetonade

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

linjen. Nu säger man ju att det här är fråga om ett fritt val. I själva verket är det inte ett fritt val, i själva verket är det en utgallring även inom enhetsskolan, en utgallring som, efter vad jag erfarit bland enhetsskolans målsmän, på sina håll antagit ganska stora proportioner. Den motsvarande överflyttningen från mera yrkesbetonade linjer till mera teoretiskt betonade har varit sällsynt och i allmänhet inte lyckosam.

Jag kan nöja mig med detta i dag. Vi kommer väl tillbaka till frågan i morgon. Jag skulle vilja sammanfatta mitt intryck på det sättet att då vi har så ont om lärare, kanske vi borde betänka oss, innan vi inför fler försöksdistrikt tills vidare. Jag anser att en motivering för att gå fram i mindre hastig takt i fortsättningen än vi gjort de senaste åren ligger däri att skolöverstyrelsen, enligt det intryck jag fått, med dess nuvarande resurser inte räcker till för att kontrollera och leda försöksverksamheten, så som vi och säkert också skolöverstyrelsen själv skulle önska.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Det finns väl kanske en fördel med den diskussion, som pågår här i dag, nämligen att morgondagens debatt i stället kan bli litet kortare — ty vi har ju till huvudämne vid morgondagens plenum just den fråga som nu diskuteras.

Under de tjugu år jag har varit med i detta hus har jag deltagit i många skoldebatter. Man får ju alltid finna sig i att det finns radikala inställningar och i att det finns reaktionära inställningar. När skolkommisionen började sitt arbete minns jag mycket väl att det knappast hade satt i gång förrän man från visst håll kastade sig över hela problemkomplexet. Nu säger t. ex. herr Arrhén i dag att han har mycket stort intresse för enhetsskolan. Ja, jag skulle bli mycket glad, om detta toge sig mera positiva uttryck från hans sida. När jag läst hans huvudorgan, Svenska Dagbladet, har jag inte hittat ett enda positivt inlägg för enhetsskolan. Men det kanske

bara beror på att jag har läst slarvigt. Jag har också läst läroverkslärarnas tidning, och jag måste, herr talman, säga att jag i varje fall i juni månad märkte en påtagbar omsvängning på det hållet, vad detta nu kan bero på. Tidigare var det mycket svårt att hitta någon som helst förståelse för enhetsskolan där.

Vad är då, herr talman, anledningen till att vi prövar enhetsskolan, varför har vi engagerat oss för detta problem? Jo, man har mer och mer kommit underfund med att vi bör ta hänsyn till *alla* barn i varje årskull här i landet och inte bara till de där privilegierade 30—33 procenten som vi tidigare brydde oss om. Det är om man beslutar sig för något sådant som problemen uppstår, det skall vi inte försöka komma ifrån.

Jag tycker att det är ganska egendomligt och — det måste jag säga, herr talman — mycket orättvist när det här har antytts att t. ex. skolöverstyrelsen inte är något neutralt forum när det gäller denna försöksverksamhet. Jag måste protestera mot ett sådant uttalande. På grund av olika omständigheter har jag på nära håll kunnat följa vad som uträttas uppe på skolöverstyrelsen, och jag vill förklara att det inte är riktigt att komma med sådana påståenden.

Här föreligger ett problem som är mycket stort. Hur har det egentligen uppkommit? Jag måste, herr talman, med några ord beröra den frågan.

Under skolkommisionens arbete dröjde det inte länge förrän vi var fullt på det klara med att vi har en stor grupp av invånare här i landet, som gärna ser att enhetsskolan skall misslyckas. Redan när skolkommisionen föreslog försöksdistrikt måste man därför ta hänsyn till att man inte skulle kunna säga: »Ja, där går det bra! Där är det tillrättalagt för en enhetsskola. Men hur kommer det att gå ute i periferien, i glesbygderna?»

Det var av den anledningen, herr talman, som redan skolkommisionen ansåg sig tvungen att föreslå ett antal försöksdistrikt ute i glesbygderna, vilket man annars inte skulle ha gjort, då dessa trakter inte hade naturliga förutsättningar för att klara den uppgiften. För att få

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

fram exempel på hur man skulle lösa dessa stora problem och för att kunna se vad som skulle göras på de olika orterna förlade man sålunda försöksdistrikt även till dessa glest bebyggda kommuner med svag ekonomi. Man tänkte i förväg på att möta den kritik, som man visste skulle komma från det håll, där man aldrig försummar ett tillfälle att försöka göra det hela så omöjligt som man på något vis kan.

Herr talman! Jag tror inte att vi i denna kammare skall leka kurrageömma med varandra. Vi skall tala om precis som det är, och det är det jag här försöker göra.

När man säger att psykologisk-pedagogiska institutet nu skulle ha kopplats in på detta område, ber jag att få göra en vördsam fråga. Var det meningen att de skulle resa t. ex. till Hietaniemi och undersöka svårigheterna där, att de skulle på alla möjliga sätt mäta vilka utsikter man där kunde ha att nå fram till det ena eller andra resultatet? Jag för min del skulle ha varit mycket tacksam, om de hade gjort det. Då hade de fått se, vilka svårigheter många landskommuner har med sitt skolväsen — inte bara när det gäller enhetsskolan utan även i övrigt. Det skulle ha varit en mycket tacknämlig uppgift.

Det talas här om realskolan. Det har redan tidigare nämnts något om kuggningen vid realskolan. Vi har fått siffror som talar om 40 procent, och de talar ju sitt ganska tydliga språk. Men här gäller det, herr talman, att se till landets *alla* ungdomar, inte bara till 30 eller 33 procent som skall gå den teoretiska linjen, och då gäller det också att bygga upp en skola, som kan utveckla sig så att landets *alla* ungdomar får nytta och fördel av densamma. Att detta i sin tur skapar svårigheter, behöver man inte tvivla på; det visste vi redan förut, men här gäller det att på lämpligaste sätt få till stånd lösningar som kan vara till fördel för *hela* vårt skolväsen.

Jag måste säga, att det är ganska egendomligt att vi här tycks ha kommit i det läget, att det finns en grupp av männi-

skor här i landet, som har att lägga ned all sin energi på att lösa dessa uppgifter, och en annan grupp, som enbart arbetar på att kritisera vad som härvidlag har gjorts. Detta kan inte vara en rättvis arbetsfördelning. Jag kan i varje fall för min del inte se saken på det sättet, utan vill man någonting här, då skall man också ta hänsyn till hela det problemkomplex som man har att brottas med på detta område.

Nu säger man att man skall göra jämförelser med den nuvarande skolan. Jag vill erinra om att det aldrig har varit på tal, att vi i detalj skall kopiera den nuvarande skolan, och jag hoppas innerligt att det inte blir på det sättet. Inom parentes sagt, herr talman, blev jag bestyrkt i den uppfattningen i dag, när jag läste eftermiddagstidningarna och såg vad som hänt i Lund. Det är inte sådana skolor vi behöver, utan det är skolor som hjälper ungdomarna för framtiden i deras uppgifter.

Detta är det egentliga problemet här. Sedan anklagar man ecklesiastikministern för att han inte anser tiden ännu vara mogen för att göra det prov som man här fört på tal. Ecklesiastikministern har ju nämnt, att hittills har endast en enda årgång lämnat enhetsskolans högsta klass. Är det inte då litet för tidigt att säga, att nu skall det där provet sättas in? Man har ännu relativt liten erfarenhet av hur systemet verkar i de olika försöksdistrikten. Jag har haft nöjet att tala med många av våra lärare ute i försöksdistrikten, och de säger villigt: »Vi har ännu inte hittat vår melodi utan får försöka på olika sätt och göra det bästa möjliga för att nå det resultat, som vi anser vara det bästa.» Jag tror också att det kommer att dröja ett antal år innan man har hittat denna melodi.

Men jag vill sluta med att på allvar ha sagt, herr talman, att det inte bör vara på det sättet, att en grupp av människor skall göra allt vad de kan för att jämna vägen för våra ungdomar, medan andra fattar det som sin uppgift att lägga stenar i vägen och sätta käppar i hjulen.

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

Herr ARRHÉN (h) kort genmäle:

Herr talman! Det kanske kan förefalla överraskande, om jag börjar med att säga, att när jag hörde herr Näsström, kom jag att tänka på ett uttalande av den engelske filosofen Bertrand Russell. Han har nämligen i något sammanhang i en av sina senaste böcker sagt, att om folk som sitter i departement och skolstyrelser visste, hur litet de vet om katederproblem, skulle de uttala sig något mindre självsäkert än de gör. Jag tror, att det ligger något i detta, ty här har vi, när det gäller diskussionen om skolan, å ena sidan praktiska saker: skolorna med sina lärosalar, toaletter och vad därmed sammanhänger. För att lösa dessa frågor passar en viss typ av folk — jag har själv hört till den kategorin i många år. Men sedan har vi å andra sidan också de män och kvinnor, som skall lösa uppgifterna i katedern. Härför behövs en speciell insikt och erfarenhet. Där möter särskilda svårigheter, som inte till fullo förstås av den första kategorien.

Herr Näsström talade om att »man kastat sig över skolkommissionen». Hur kan man säga det, när skolutredningen under fem års tid hade givit uppslag till de linjer, som sedan fullföljdes av skolkommissionen? Skolkommissionens arbete hade varit fullkomligt otänkbart — såsom det vid otaliga tillfällen betonats — om icke kommissionen hade haft att bygga på skolutredningens undersökningar. Den saken är väl fullkomligt klar.

Jag har ingen anledning att slå mig till riddare för Svenska Dagbladet — det är en fristående tidning. Men jag föreställer mig, att om där inte hittills har stått någonting positivt om enhetsskolan, beror det väl på, att den enhetsskola, som tidningen har gjort bekantskap med, inte är värd positiva omdömen, utan man måste kräva en annan och bättre. Och det är om det arbetet som vi måste förena oss!

Herr Näsström säger vidare, att professorerna borde resa upp till Hietaniemi. Det vill jag instämma i. Jag har här begärt, att professorerna skall dras in i

vardagsarbetet och konfronteras med de praktiska frågorna, så att vi inte bara får dem som sura kritiker vid sidan om.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag kunde omöjligen följa med herr Bergh, när han sade att jag hade gjort kovändningar i fråga om differentieringen. Det synes mig fortfarande vara så, att det är herr Bergh som gjort det. Ty vad menar han annars med sitt tal om att differentiering inte provas i försöksverksamheten? Är herr Bergh verkligen engagerad i den mening — vilket jag vid ett stort möte i fjol sommar kom underfund med att vissa pedagoger var — att vi skulle driva klassdifferentieringen ned i femte och sjätte klasserna? Då har han rätt att tala om att jag inte fullföljer all möjlig differentiering. Den sortens differentiering anser jag inte vara önskvärd, och därför har jag inte heller velat anbefalla den.

För övrigt tycker jag, att när herr Bergh säger att det redan nu finns klara möjligheter att vetenskapligt ådagalägga vad enhetsskolan kan gå för, behöver han bara tänka litet grand på vad herr Ohlon för en stund sedan — låt vara efter herr Bergh — drog fram här i kammaren: de handikapp som hitintills de olika enhetsskoleförsöken till största delen hade haft att kämpa mot när det gäller lärarfrågan och när det gäller det faktum, att praktiskt taget alla enhetsskolor på högstadiet har berövats en hel del av de mest ambitiösa och mest teoretiskt intresserade lärjungarna. Jag menar således fortfarande, att vi ännu icke har vare sig ett sakligt eller ett kvantitativt tillräckligt underlag för att göra en klar vetenskaplig undersökning. Men det är tydligt, att om man bara vill det som nu till sist framförts av herr Arrhén — att vissa professorer skall få studera under vilka villkor försöksverksamheten bedrivs — kan jag säga, att åtminstone inte jag skall avslå sådana ansökningar.

Det är emellertid ingen tvekan om att även herr Ohlon en smula försökte tillrättalägga sin egen åsikt. Det är väl ändå inte så, att herr Ohlon inte känner till

Om utredning ang. försöksverksamheten rörande enhetsskolan

en viss skillnad i fråga om målsättning- en mellan enhetsskolan och realskolan, enkannerligen i det avseende som senast herr Näsström här påpekade, nämligen att enhetsskolan ju skall ta hand om alla barn, under det att realskolan är en skola för ett gallrat material.

När herr Ohlon söker göra sig lustig och säger, att naturläran väl inte kan bli annorlunda i enhetsskolan än i realskolan och att matematikens grunder väl måste vara desamma, är det nog inte herr Ohlon alldeles obekant, att man just beträffande det som han också nämnde -- undervisningen i främmande språk -- har avsett att ge undervisningen en annan inriktning i enhetsskolan än i realskolan. Det är ju i alla fall på det sättet, att realskolans elever trimmas i grammatik och skrivningar och att dessa saker inte dominerar vid enhetsskolans undervisning. Jag tror att det är alldeles riktigt såsom har uppgivits, att det för enhetsskoleeleverna var helt ovant, när de helt plötsligt sattes att skriva realskolestilen. Det var därför inte så konstigt, att de inte kunde göra sig själva full rättvisa.

Jag tycker att vi skall vara på det klara med att det här finns skillnader mellan enhetsskolan och realskolan som vi måste respektera. Men jag kan också ännu en gång understryka vad jag tidigare har sagt, att skolöverstyrelsen nu är i färd med att söka ytterligare differentiera kursplanerna på högstadiet på ett sådant sätt, att man i ännu högre grad än tidigare skall kunna dra nytta av de mest teoretiskt intresserade barnens prestationsförmåga i de ämnen, där skillnaden är störst mellan de mera teoretiskt intresserade och mindre teoretiskt intresserade.

Herr OHLON (fp):

Med anledning av vad herr statsrådet nyss sade vill jag nämna, att jag inte har jämfört realskolan med hela enhetsskolan utan endast med den teoretiska del av enhetsskolan, som skall ligga till grund för gymnasiet.

Vad herr statsrådet sade angående

grammatiken kommer mig att erinra mig en episod om den store matematikern Euklides som levde för 2 200 år sedan och vars lärobok i geometri både herr statsrådet och jag har läst. Euklides tillfrågades av konung Ptolemaios i fall det inte fanns någon genväg till geometrien, men härskaren fick följande svar: »Nej, o herre konung, det gives ingen kungsväg till geometrien!» Tyvärr leder det inte heller någon enhetsskoleväg dit.

Herr ARRHÉN (h):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av herr statsrådets senaste uttalande. Han säger, att klass 9 g inte skulle ha bedrivit tillräckliga övningar i skrivning. I statens offentliga utredningar 1948, nr 27, s. 159 — ett betänkande utgivet av skolkommissionen — framhöll man dock, att »bestämda krav på färdigheter bl. a. i engelska språkets skrivning borde upprätthållas för de elever som önskade fortsätta på gymnasiet». Jag konstaterar alltså, att i så fall har inte direktiv givits på tillbörligt sätt, och man har inte hållit efter vederbörande.

Vidare, herr talman, förvånar det mig, att herr statsrådet också talade om, att han inte önskade någon differentiering nedanför klass 7. Ja, det kan man ha olika meningar om. Jag är visserligen inte själv så absolut säker på det där differentieringsresonemanget beträffande klasserna 5 och 6, men jag erinrar om att det 1950 hette: »Allsidiga försök skola göras.» Denna allsidighet kräver, att man verkligen gör försök även av denna typ.

Herr statsrådet sade också, att det ännu var omöjligt att få fram några resultat, ty materialet är för litet. Jag vill i så fall erinra om att skolöverstyrelsen, vilket kan läsas i proposition 120, som vi skall behandla i morgon, citerat ur redogörelsen från överstyrelsens försöksavdelning för försöken 1953—1954, att behovet av en omarbetning av kursplanerna för de elever som på högstadiet är inriktade på gymnasiet »framgått av de under året i klasserna 9 a och 9 g jämsides med realskolans klass 5

Ang. vissa skolmyndigheters byggnadspolitik

gjorda kunskaps- och färdighetsundersökningarna i engelska». I detta fall godtar man alltså försöken, men i ett annat fall säger man: De duger inte, de är för små!

Nu läggs dessa försök i alla fall — och det finner jag riktigt, ty jag anser dem tillräckliga i sak för syftet — till grund för den viktiga kursplaneomarbetning, som för närvarande pågår i skolöverstyrelsen. Jag har, som jag nyss sade, ingenting att invända emot detta, men jag påpekar bara en motsägelse i herrarnas sätt att resonera.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! När de som önskar så mycket differentiering som möjligt talar om differentiering, så avser de väl närmast klassdifferentiering, omplockning av eleverna på olika klassavdelningar efter de ämnen som vederbörande har valt. I alla fall vill väl ändå varken herr Arrhen eller jag att vi skall införa någonting sådant på mellanstadiet, i klasserna 5 och 6. Däremot vet herr Arrhen ju lika väl som jag, att en viss förstärkning av undervisningen i form av gruppindelning i ett eller annat enstaka ämne har gjorts i klasserna 5 och 6 i vissa försöksdistrikt. Detta behöver vi inte låta bli att nämna.

När sedan herr Ohlson hävdade att det i alla fall tydligen var klart att enhetsskolan inte hade gett de resultat som man skulle önska sig, t. ex. i engelska, så bör väl herr Ohlson i alla fall erinra sig vad han själv sade för en liten stund sedan, nämligen att det är ett svårt handikapp för enhetsskolan att den hitintills inte har haft på långt när tillräckligt utbildade lärare. Allt det resonemang vi här för om olika differentieringar ger väl också klart vid handen, att det är heterogena klasser i enhetsskolan än i realskolan. Efter gängse talesätt bland pedagoger innebär dessa handikapp i alla fall, att det är svårare att driva fram just de färdigheter, som i eminent grad karakteriserar realskolan, fullt ut lika långt i enhetsskolan som i realskolan. Och det är bl. a. därför som jag menar, att resultatet för den lilla grupp, en årgång,

som hittills gått ut enhetsskolan, absolut inte kan läggas till grund för mycket långtgående slutsatser i vetenskapligt avseende.

Herr BERGH (h):

Herr talman! Det är naturligtvis ecklesiastikministern obetaget att ha vilken uppfattning han vill om hur han anser att differentieringsproblemet skall lösas. Men det är inte herr statsrådets egen personliga uppfattning, som vi talar om här, utan det är vad riksdagen sagt. Riksdagen sade 1950, att allsidiga försök skulle verkställas, och riksdagen sade om denna försöksverksamhet, att den avsåg även att utröna de lämpligaste formerna för differentiering. Det är vad vi har att hålla oss till, och det är även vad herr statsrådet borde hålla sig till.

Nu säger emellertid herr statsrådet i sitt nästföregående inlägg, att han icke vill medverka till att differentieringsfrågan blir allsidigt belyst. Herr statsrådet skär nämligen bort möjligheten till klassdifferentiering före klass 7. Jag konstaterar bara att en sådan ståndpunkt icke innebär lojalitet mot vad 1950 års riksdag beslöt, nämligen att det skulle vara allsidig försöksverksamhet och att differentieringsproblemet skulle lösas i dess helhet. Det förefaller mig ganska angeläget att slå fast detta efter vad herr statsrådet sagt i kväll.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Vad jag sade i mitt sist anförande om gruppundervisning och förstärkningsundervisningen trodde jag skulle tillfredsställa även den gamle folkskolemannen herr Bergh.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. vissa skolmyndigheters byggnadspolitik

Ordet lämnades ånyo till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet PERSSON, som meddelat, att han

Ang. vissa skolmyndigheters byggnadspolitik

ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr Näsgårds interpellation angående vissa skolmyndigheters byggnadspolitik, och nu yttrade:

Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Näsgård frågat mig, om jag uppmärksammat, att vissa skolmyndigheter driver en byggnadspolitik, som icke synes stå i överensstämmelse med statsmakternas intentioner i nuvarande läge.

Interpellanten erinrar först om vissa av statsmakterna vidtagna åtgärder i avsikt att nedbringa de statliga och enskilda investeringarna. Dessa åtgärder väntades leda till en betydande minskning av investeringarna inom den statliga sektorn och verka återhållande på den enskilda verksamheten. Hur utvecklingen komme att bli på det kommunala området vore däremot mera ovisst.

I anslutning härtill upplyser herr Näsgård, att ett planerat central- och enhetsskolbygge i Gävleborgs län preliminärt kostnadsberäknats till 1,9 miljoner kronor och efter en kort tid omräknats till en kostnad av nära 2,5 miljoner kronor. Fördyringen skulle bero på att ritningarna uppgjorts utan tanke på förefintliga möjligheter till besparingar. Representanter för skolmyndigheterna skulle ha drivit på efter bästa förmåga, varvid från något håll inflationsfaran skulle ha åberopats som argument för ett skyndsamt fullföljande av byggnadsföretaget enligt föreliggande ritningar.

Interpellanten avser uppenbarligen ett byggnadsföretag i Bergsjö kommun. Detta skoldistrikt erhöll den 1 oktober 1954 statsbidrag till nybyggnad av en centralskola i Kyrkgränden, inrymmande bland annat lokaler för enhetsskolans högstadium. I distriktet infördes försöksverksamhet med nioårig enhetsskola höstterminen 1953 med början i klasserna 1 och 5.

Ifrågavarande anläggning skall innehålla 15 klassrum, 2 grupprum, 1 kombinerad tecknings- och skrivsal, 1 naturkunnighetsinstitution, 1 gymnastiksal, 1 träslöjdssal, 1 metallslöjdssal tillika skolverkstad, 1 handarbetssal, 1 skolkökslokal, 1 biblioteksavdelning, 1 läraravdel-

ning, materielrum, läkaravdelning, skolmåltidslokaler, vilka även skulle användas som samlings- och musiksal, toaletter, skyddsrum, pann- och bränslerum jämte för lokalerna erforderliga biutrymmen. Vidare skulle en badavdelning få planeras i anslutning till gymnastiklokalerna. Detta lokalprogram grundar sig på av skolöverstyrelsen verkställd behovsprövning, varvid av skoldistriktet föreslagna lokaler reducerats med en musiksal och ett grupprum.

Vid en preliminär kostnadsberäkning, vilken låg till grund för kommunalfullmäktiges beslut i ärendet, uppgavs byggnadskostnaden för detta företag till 1,9 miljoner kronor. Vid den definitiva kostnadsberäkningen, som företeddes i samband med ansökan om statsbidrag, slutade totalkostnaden för byggnadsföretaget på 2 386 000 kronor. I dessa kostnader ingick bl. a. 211 000 kronor för utvändiga ledningar och planering av tomten. Någon ändring i byggnadsprogrammet hade icke ägt rum mellan den preliminära och den definitiva kostnadsberäkningen. Vid skolöverstyrelsens granskning av ärendet godtogts en totalkostnad för själva byggnadsarbetena, inklusive kostnader för skyddsrum och badanläggning, av 2 164 000 kronor.

Att såväl i fråga om skolbyggen som beträffande andra större anläggningar avsevärda skillnader kan uppstå mellan företagna överslagsberäkningar och mera noggranna kalkyler är väl i och för sig icke något ovanligt eller anmärkningsvärt. Den slutsats, som synes kunna dragas av det inträffade är, att försiktigheten bör bjuda en kommun att låta göra en ordentlig utredning angående kostnaderna, innan man fattar beslut om utförande av ett skolbyggnadsföretag.

Den väsentliga frågan i detta sammanhang synes vara om de av de statliga myndigheterna godtagna byggnadskostnaderna kan betraktas som onormalt höga för en skolanläggning av denna storlek och typ. Så synes icke vara fallet. Den godkända byggnadskostnaden, 2 164 000 kronor, torde tvärtom ligga något under de genomsnittliga kostnaderna

Ang. vissa skolmyndigheters byggnadspolitik

för byggandet av en jämförlig central-skola inrymmande bland annat lokaler för enhetsskolans högstadium.

I ärendet har intet framkommit, som tyder på att representanter för skolmyndigheterna skulle på ett obehörigt sätt ha sökt påskynda byggnadsföretaget. Det hör framhållas, att man i cirka 15 år haft planer på ett skolbygge på denna plats och att skolöverstyrelsen redan den 30 april 1946 första gången prövade lokalbehovet för en skolanläggning i Kyrkgränden. Allmänt sett kan det väl knappast anses ligga något klandervärt i att de lokala skolrepresentanterna söker påskynda ett skolbyggnadsärendes handläggning i synnerhet som i detta fall planer förelåg på övergång till försöksverksamhet med enhetsskola.

Jag önskar framhålla, att interpellanten är ute i ett angeläget ärende, när han pekar på nödvändigheten att tillvarata förefintliga möjligheter till besparingar. De statliga myndigheterna — främst skolöverstyrelsen — lägger ned mycket arbete härpå. De verkligt stora besparingarna i detta sammanhang göres emellertid i första hand vid skolväsendets planering. Huvuduppgiften för överstyrelsen är därvid att i samarbete med skoldistrikt och folkskolinspektörer tillse, att distriktens skolorganisation får en ur pedagogiska och ekonomiska synpunkter ändamålsenlig utformning och att skolanläggningarna erhåller en riktig placering och dimensionering. Men givetvis ägnas också stor uppmärksamhet åt det enskilda byggnadsföretagets utformning och standard. Jag utgår ifrån som självklart att folkskolinspektörerna i likhet med skolöverstyrelsen arbetar i samklang med statsmakternas allmänna strävanden till utgiftsbegränsningar. Kommunala initiativ till besparingar och förenklingar, som inte strider mot undervisningsväsendets verkliga intressen, måste noggrant tillvaratagas och uppmuntras.

Många gånger är det emellertid de kommunala myndigheterna själva som söker driva upp standarden i fråga om skolbyggnader och därmed kostnaderna, medan man från statens sida söker håll-

la igen. Investeringsvolymen när det gäller skolbyggnader är ju för övrigt ytterst beroende av den statliga byggnadstillståndsgivningen.

I sammanhanget må erinras om att 1954 års riksdag i samband med behandlingen av motioner om utredning av möjligheterna att bygga billigare skolor (I: 95 och II: 214) erhölet en redogörelse för de åtgärder, som av de statliga skolmyndigheterna vidtages i besparingssyfte (statsutskottets utlåtande nr 166). Bl. a. har åt den år 1954 tillsatta byggnadsbesparingsutredningen uppdragits att göra en allmän översyn av det statliga och statsunderstödda husbyggandet och dess kostnadsproblem.

Herr NÄSGÅRD (bf):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret. Jag har inte mycket att tillägga eftersom det nu ligger så till i det åsyftade fallet, att meningarna nödortfigt tycks ha jämkats ihop. Enligt det numera antagna förslaget har byggnadsplanen skurits ned så att kostnaderna kunnat reduceras med mellan 200 000 och 300 000 kronor. Statsrådet säger i sitt svar: »Allmänt sett kan det väl knappast anses ligga något klandervärt i att de lokala skolrepresentanterna söker påskynda ett skolbyggnadsärendes handläggning i synnerhet som i detta fall planer förelåg på övergång till försöksverksamhet med enhetsskola.»

Jag har helt naturligt inte heller velat förmena representanterna för skolmyndigheterna att göra sitt inflytande gällande, utan vad jag har velat apostrofera i detta fall är att vissa representanter sökt pressa och forcera fram ett beslut med inflationsspöket som pådrivare, och det är tydligt att man genom denna forcering inte tillräckligt hunnit utreda frågan. Enligt utsago var centralskolan planerad för 400 elever, men de som velat minska storleken av bygget har med stöd av gjorda utredningar räknat med endast 300 elever, då befolkningsunderlaget visar en sjunkande tendens. När man nu haft tillfälle att närmare undersöka saken har resultatet tydligen lett till att man kunnat reducera kostnaderna.

Ang. vissa skolmyndigheters byggnadspolitik

Jag vill också poängtera, herr talman, att de som har protesterat mot tillvägagångssättet aldrig har vänt sig mot skolan såsom sådan utan mot byggnadens onödiga storlek och utförande.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet den av herr *Ewerlöf* m. fl. väckta motionen, nr 541, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, m. m.

Föredrogs och bordlades ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 45.

Anmäldes följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 542, av herr *Ewerlöf* m. fl., och
nr 543, av herr *Ohlson* m. fl.,

båda i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av rikstatsförslaget för budgetåret 1955/56, m. m.

Motionerna hänvisades till bevillningsutskottet.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, ävensom i ämnet väckta motioner;

sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion angående inrättande av en särskild högsta domstol i skattemål;

statsutskottets utlåtanden:

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa avlönings-

m. fl. anslag för budgetåret 1955/56 under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 129, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa markförvärv för försvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss kronan tillhörig mark m. m.;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående högertrafikfrågan jämte i ämnet väckta motioner;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa tjänster vid kommunikationsverken jämte i ämnet väckt motion;

nr 133, i anledning av väckta motioner angående dels ombyggnad av järnvägen å sträckan Sölvesborg—Hörviken till normalspår m. m. och dels anslag till upprustning av vägarna på Listerlandet; samt

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 46, i anledning av av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet, jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 50, angående uppskjutande till innevarande års höstsession av behandlingen av vissa till utskottet hänvisade motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om rätt för utländska bolag och föreningar att idka näring här i riket, m. m.; samt

nr 32, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om folkomröstning angående högertrafik, dels ock i ämnet väckta motioner; ävensom

Interpellation ang. ifrågasatt reglering av sjön Immeln

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 25, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 26, med anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda hemställan om anslag för budgetåret 1955/56 till Lantbruksnämnderna: Avlöningar och Omkostnader jämte i ämnena väckta motioner; samt

nr 27, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser mark under Gripsholms kungsladugård I^a i Mariefreds stad och Bogesund I^a i Stockholms län, m. m.

Interpellation ang. ifrågasatt reglering av sjön Immeln

Herr **NORLING** (k) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Frågan om Immelns reglering går nu in i sitt sista och avgörande skede. Den 1 januari 1956 träder en ny lag om vattenreglering i kraft varvid den hittillsvarande provisoriska regleringen av sjön Immeln i nordöstra Skåne kommer att ersättas med ett definitivt beslut som innebär att den begärda regleringen antingen kommer att fastställas eller avslås.

Bolagsintressenterna — Sydkraft, som från början ville anlägga ett kraftverk vid Västanå och utnyttja Raslången som vattenreservoar, och Olofströms AB, som motsatte sig denna utbyggnad med hänvisning till sitt eget kraftbehov — enades om att avskrika planerna på ett kraftverk vid Västanå i Nåsums kommun, trots att man där kunnat tillgoda göra sig en fallhöjd på nära 65 meter, för att i stället gemensamt utnyttja en reglering av sjön Immeln och bygga ett kraftverk vid Edre ström där man kan till priset av en omfattande vandalisering av Immeln utnyttja en fallhöjd på inemot 8 meter. Enbart detta visar hur lättvindigt man från bolagshåll tar på sådana värden som natur- och kulturhistoriska.

Enligt gjorda undersökningar kommer ingen brukbar mark att förstöras, en del myrmark kommer möjligen att förbättras. Däremot kommer normalvattenståndet i Immeln under tiden september—mars att sänkas med 40 centimeter under det normala. Normalvattenståndet i Filkesjön blir dock hela 72 centimeter under det normala. Stränderna kommer att bli steniga, kala och fula. Båt- och tvättbryggor kommer att ligga så gott som på land. Tagna fotografier, vilka finns tillgängliga hos Söderbygdens vattendomstol, visar hur en vacker och traditionsrik trakt kommer att vandaliseras och förfulas, göras ogästvänlig och trist för att ett par mäktiga bolag skall få sin vilja igenom. En vik, Rörviken, kommer att torrläggas på ett stort område, samma blir förhållandet vid Immelns stationssamhälle.

Naturskyddsföreningen har påtalat det förhållandet att stränderna kommer att förfulas, och även om ingen fauna kommer att försvinna kan det ifrågasättas om inte sjön ändå borde få bli oreglerad.

Befolkningen i trakten, som är avgjord motståndare till bolagens begäran om reglering, är till stor del av den mening- en att naturskyddsföreningen inte tillräckligt energiskt hävdar de intressen som är förknippade med sjön Immeln. Sålunda har såväl Örkened som Hjärsås kommuner uttalat sig mot den begärda regleringen. För att samordna opinionen har man beslutat om gemensamma åtgärder för att förmå vattendomstolen att avslå regleringsframställningen och hänvisa till den lämpligare platsen vid Västanå och den flerdubbelt större fallhöjden som där kan utnyttjas utan att vandalisera Immeln. Vid Västanå kan man utnyttja Raslången som vattenreservoar. Denna sjö har till skillnad från Immeln branta stränder och vandaliseras inte så svårt genom en reglering.

Kommunerna har inte bara allmänt intresse av att sjön förblir oreglerad och skyddad från ingrepp av föreslagen art, deras och befolkningens motstånd mot regleringen härrör även från det förhållandet, att man planerar välbehövliga

Interpellation ang. ifrågasatt reglering av sjön Immeln

natur- och fritidsreservat vid Immelns stränder. Sådana planer kan ej förverkligas därest bolagsintressenternas krav skall tillgodoses och genomföras.

Det är anmärkningsvärt, att när två bolag inte kan komma överens om att utnyttja ett naturligt fall på nära 65 meters höjd därför att det »äventyrar» kraftutvinningen vid ett litet kraftverk vid Olofström, där hela 9 meters fallhöjd är outnyttjad, man då går samman för att vandalisera och förstöra sjön Immeln och dess natursköna omgivning med sina anrika traditioner fast man inte kan uppnå en effektiv fallhöjd på mer än högst 7 meter. Detta är rena rovdriften som här planeras och kommer, därest begäran om reglering bifalles, att ske till priset av att Immelsjöns stränder förfulas, förstöres och för framtiden göres obrukbara som rekreationsområde och fritidsreservat för kommunerna och folket i trakten.

Enligt gjorda beräkningar, vilka naturligtvis är mycket approximativa, kan turbineffekten vid det planerade kraftverket vid Edre stör med c:a 7 meters fallhöjd uppgå till omkring 3 000 kWh medan turbineffekten vid Västana, där nära 65 meters fallhöjd kan utnyttjas, kan komma upp till omkring 30 000 kWh.

Det är sålunda inte enbart naturskyddssynpunkter och bevarandet av Immelsjöns rika traditioner utan även frågan om möjligheterna till kraftutvinning som är grundläggande för att opponera sig mot bolagens rovdrift. Man bör planmässigt utnyttja vattenfallen där de ger det största krafttillskottet både med hänsyn till ekonomiska kostnader och till materiella samt natur- och kulturhistoriska värden. Eftersom Sydkraft och Olofströms AB inte kan komma överens om att utnyttja vattenfallen, där de ger det bästa resultatet och minsta möjliga förstörelse, är det fråga om inte staten bör ta hand om vattenfallen och utnyttja dessa på sätt som motsvarar föreliggande behov och med hänsyn till vad en enhälligt folkopinion kräver.

Med stöd av vad ovan sagts hemställer jag om kammarens tillstånd att till stats-

rådet och chefen för jordbruksdepartementet få framställa följande interpellation:

Anser statsrådet att den av Sydkraft och Olofströms AB gjorda framställningen att få reglera sjön Immeln i nordöstra Skåne bör bifallas trots alla de skäl som talar däremot?

Ämnar statsrådet vidtaga några åtgärder för att på annat sätt än bolagen föreslagit öka kraftförsörjningen, t. ex. genom ett kraftverk, eventuellt statligt, vid Västana i Näsums kommun?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer, att kammaren måtte besluta, att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde de två gånger bordlagda ärendena uppföres i följande ordning: bevillningsutskottets betänkande nr 45, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 3, statsutskottets utlåtanden nr 122—127, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, andra lagutskottets utlåtanden nr 30, 28 och 31, sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden nr 2 och 3, första lagutskottets utlåtande nr 35 samt tredje lagutskottets utlåtanden nr 22, 23 och 25.

Vad herr talmannen sålunda hemställt bifölls.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare

Med stöd av närslutna läkarintyg får jag härmed värdsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 18/5—31/5 1955.

Stockholm den 17 maj 1955

Lars E. Andersson

Att riksdagsman *Lars Erik Andersson* på grund av sjukdom, sviter efter genomgången influensa, är oförmögen att

deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. den
18/5 t. o. m. den 31/5 1955 intygas
Stockholm den 17/5 1955

I. Blum
leg. läkare

Den begärda ledigheten beviljades.

Justerades protokollsutdrag för denna
dag, varefter kammarens sammanträde
avslutades kl. 18.20.

In fidem
Per Bergsten

Onsdagen den 18 maj förmiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Sedan kamrarna stannat i olika beslut angående statsutskottets i utlåtande nr 63 gjorda hemställan beträffande dels Kungl. Maj:ts i proposition nr 77 framlagda förslag i fråga om ersättning till vissa beställningshavare i reserven m. fl. för minskning i avlöningsförmåner under militärtjänstgöring till följd av beslut vid 1940 års lagtima riksdag, dels ock motionen II: 511, företogs nu jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av samma utskott i dess memorial nr 88 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den som i likhet med första kammaren vill att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 511, bemyndiga Kungl. Maj:t att — utan hinder av vad i ämnet beslutats vid 1940 års lagtima riksdag — i huvudsaklig överensstämmelse med vad i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 4 februari 1955 förordats medge ersättning i sådana fall, där förhållandena är desamma som i vissa i statsrådsprotokollet omnämnda, genom högsta domstolens domar den 23 november 1954 avgjorda mål och preskription icke inträtt, röstar

Ja;

Den det ej vill röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, med bifall till motionen II: 511, avslå Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 45.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 465, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 85 ja och 106 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 168 ja och 151 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Föredrogos och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 20, sammansatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 4, statsutskottets utlåtanden nr 128—134, bevillningsutskottets betänkande nr 46 och memorial nr 50, andra lagutskottets utlåtande nr

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

29 och 32 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 25—27.

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 4 februari 1955 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 100, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning om inventering av varulager för inkomsttaxeringen; samt

3) förordning om investeringsfonder för konjunkturutjämning.

De framlagda författningsförslagen, som grundade sig på ett av företagsbeskattningskommittén år 1954 framlagt betänkande, inneburo bland annat en begränsning av den fria avskrivningsrätten samt skärpta bestämmelser om värdering av varulager och om avdrag för avsättning till pensionsstiftelse. Ett av kommittén framlagt förslag om rätt till förlustutjämning i vissa fall hade icke upptagits i propositionen.

Till utskottets behandling hade därjämte hänvisats ett flertal i anledning av propositionen väckta motioner.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet på återopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklaring att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 100 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, för sin del antaga tre i betänkandet införda, med 1—3 betecknade förslag till författningar i nyss angivna ämnen;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t

ville snarast låta verkställa utredning rörande frågan att i skattelagstiftningen införa rätt till förlustutjämning samt för riksdagen framlägga de förslag, som kunde av utredningen förädlas;

C) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 421 av herr Axel Svensson m. fl. och II: 526 av herr Engkvist m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 458 av herr Velander och II: 568 av herr Östlund m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 459 av herrar Sigfrid Larsson och Theodor Johansson samt II: 566 av herrar Hansson i Önnarp och Hansson i Skegrie,

4) de likalydande motionerna I: 460 av herr Magnusson m. fl. och II: 574 av herr Strandh m. fl.,

5) de likalydande motionerna I: 461 av herrar Eskilsson och Anders Johansson samt II: 570 av herr Nilsson i Svalöv m. fl.,

6) de likalydande motionerna I: 462 av herr Herbert Hermansson m. fl. och II: 569 av herr Andersson i Brämhult m. fl.,

7) de likalydande motionerna I: 463 av herr Ohlon m. fl. och II: 571 av herr Ohlin m. fl.,

8) de likalydande motionerna I: 464 av herrar Ohlon och Svärd samt II: 573 av herrar Hagberg i Malmö och Schmidt,

9) de likalydande motionerna I: 465 av herr Svärd m. fl. samt II: 572 av herrar Anthy och Nilsson i Svalöv,

10) de likalydande motionerna I: 466 av herr Ewerlöf m. fl. och II: 567 av herr Hjalmarson m. fl.,

11) motionen I: 423 av herr Werner ävensom

12) motionen I: 457 av herrar Öhman och Helmer Persson,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Det av utskottet framställda förslaget till lag om ändring i kommunalskattela-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

gen, vilket innebar, att anvisningarna till 28, 29, 41 och 53 §§ i nämnda lag skulle erhålla ändrad lydelse var i nedan angivna delar så lydande:

*Anvisningarna till 29 §**Punkten 2 fjärde stycket*

Om aktierna i aktiebolag eller andelar i ekonomisk förening till huvudsaklig del ägas eller på därmed jämförligt sätt innehavas — direkt eller genom förmedling av juridisk person — av en fysisk person eller ett fåtal fysiska personer, må vid tillämpning av bestämmelserna i nästföregående stycke hänsyn icke tagas till pensionsutfästelse avseende någon, vilken genom eget eller anhörigs innehav av aktier eller andelar har ett avgörande inflytande i bolaget eller föreningen, eller ock efterlevande till någon varom sålunda är fråga.

Punkten 3 a

Kostnaden för anskaffande av maskiner och andra för stadigvarande bruk avsedda inventarier avdrages i regel genom årliga värdeminskningsavdrag antingen enligt bestämmelserna nedan i denna punkt för planenlig avskrivning eller jämlikt reglerna i punkt 4 för räknenskapsenlig avskrivning. Äro tillgångar, varom nu är fråga, underkastade hastig förbrukning, vilket vanligen kan anses vara fallet, när de beräknas hava en varaktighetstid av högst tre år, må dock oavsett om planenlig eller räknenskapsenlig avskrivning tillämpas under anskaffningsåret avdragas hela kostnaden för deras anskaffande.

Punkten 4 första, andra och sjätte styckena

Skattskyldig må, efter därom hos beskattningsnämnd framställt yrkande, berättigas att under förutsättning av motsvarande avskrivning i räkenskaperna tills vidare åtnjuta avdrag för avskrivning å maskiner eller andra för stadigvarande bruk avsedda inventarier i enlighet med bestämmelserna nedan i denna punkt för räknenskapsenlig avskrivning. Säsom förutsättning härför skall gälla att den skattskyldige haft ordnad

bokföring, som avslutas medelst vinst- och förlustkonto, samt att tillfredsställande utredning föreligger om vad som återstår i beskattningsavseende oavskrivet av anskaffningsvärdet å ifrågavarande tillgångar samt dessa ävensom avskrivningar å desamma i den skattskyldiges räkenskaper och i företedd utredning redovisas på sådant sätt, att trygghet föreligger att vid avyttring av tillgångarna framdeles möjligen uppkommande vinster ej skola undgå taxering.

Avdrag för avskrivning å här ifrågavarande tillgångar må för visst beskattningsår åtnjutas med högst trettio procent för år räknat av summan av bokfört värde å tillgångarna enligt balansräkningen för närmast föregående räkenskapsår och anskaffningsvärdet å sådana under beskattningsåret anskaffade tillgångar, vilka vid utgången av beskattningsåret fortfarande tillhörde rörelsen. Vad sålunda stadgas skall gälla oavsett när under beskattningsåret tillgångarna anskaffats.

— — — — —
Oaktat vad ovan stadgas må avdrag medgivnas för avskrivning med belopp som erfordras för att det bokförda värdet icke skall överstiga anskaffningsvärdet å samtliga nu ifrågavarande tillgångar, vilka vid utgången av beskattningsåret fortfarande tillhörde rörelsen, sedan å detta värde avräknats en beräknad årlig avskrivning av tjugoprocent. Visar skattskyldig att nämnda tillgångars verkliga värde understiger även sålunda beräknat värde, må avdrag medgivnas jämväl för härav betingad ytterligare avskrivning.

Punkten 1 av anvisningarna till 41 § femte—sjunde styckena

Lagret vid beskattningsårets utgång må icke upptagas till lägre belopp än fyrtio procent av lagrets anskaffningsvärde eller, därest återanskaffningsvärdet å balansdagen är lägre, sistnämnda värde, i förekommande fall efter avdrag för inkörsans.

Därest värdet å lagret, beräknat till anskaffnings- eller återanskaffningsvärdet och i förekommande fall efter av-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

drag för inkurans, uppgår till lägre belopp än som motsvarar medeltalet av värdena å lagren vid utgången av de två närmast föregående beskattningsåren (jämförelseåren), må lagret vid beskattningsårets utgång i stället upptagas till lägst ett belopp motsvarande förstnämnda värde å detta lager efter avdrag med sextio procent av sagda medeltalsvärde. Därvid skola såsom värden å lagren vid jämförelseårens utgång hava upptagits anskaffningsvärdena eller, därest återanskaffningsvärdena å balansdagarna i fråga varit lägre, sistnämnda värden, i förekommande fall efter avdrag för inkurans. Föreligger sådant fall att sextio procent av nyssnämnda medeltalsvärde överstiger värdet av lagret vid beskattningsårets utgång, må avdrag åtnjutas jämväl för det överskjutande beloppet, därest en häremot svarande avsättning i räkenskaperna gjorts till lagerregleringskonto. Då avdrag för sådan avsättning medgivits, skall avsättningen återföras till beskattning nästföljande beskattningsår, därvid frågan om avdrag för förnyad avsättning till dylikt konto får provas enligt bestämmelserna ovan. Ingå i lagret råvaror eller stapelvaror, må lagret av sådana varor eller del därav upptagas till lägst sjuttio procent av värdet å tillgångarna i fråga beräknat efter lägsta marknadspris under beskattningsåret eller under något av de närmast föregående nio beskattningsåren. Därest sist angivna grund för värdering av varulagret eller del därav tillämpats, skall vad ovan sägs om värdering med hänsyn tagen till medeltalet av värdena å lagren vid utgången av de två närmast föregående beskattningsåren icke gälla.

Utan avseende å vad förut stadgats angående den lägsta värdesättning å lagret, som vid inkomstberäkningen kan godtagas, må det lägre värde å lagret godtagas som skattskyldig med hänsyn till föreliggande risk för prisfall visar vara påkallat.

Tolfte stycket tredje och fjärde meningarna

Djur å jordbruksfastighet skola, därest icke särskilda förhållanden till annat

föranleda, upptagas lägst till värden, som för olika slag av djur i skilda åldersgrupper fastställas av riksskattenämnden. I vissa fall (såsom i fråga om dyrbarare avelsdjur) fastställas icke dylika värden; i sådant fall må värdet å djuret icke upptagas lägre än till allmänna saluvärdet, reducerat med det procenttal, varmed de av riksskattenämnden fastställda värdena å olika slag av djur understiga genomsnittspriserna å dessa djurslag under tiden från och med den 1 oktober året före beskattningsåret till och med den 30 september beskattningsåret.

Andra stycket punkterna 3 och 4 av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna

3. Skattskyldig, som vid 1955 års taxering åtnjutit avdrag för värdeminskning å inventarier i enlighet med de i räkenskaperna verkställda avskrivningarna, är berättigad att vid 1956 års taxering och tills vidare utan något beskattningsnämnds ytterligare medgivande åtnjuta räkenskapsenlig avskrivning.

Har skattskyldig åtnjutit fri avskrivning och har i samband därmed bestämmelserna i punkt 4 andra eller tredje stycket av anvisningarna till 29 § i äldre lydelse blivit å honom tillämpliga, skall vad där sägs gälla jämväl efter det denna lag trätt i kraft.

4. Oaktat bestämmelserna i punkt 1 av anvisningarna till 41 § skola vid taxering i första instans i sin helhet tillämpas från och med år 1957, skola för de beskattningsår beräffande vilka taxering verkställes åren 1957—1959 följande särskilda bestämmelser gälla vid tillämpning av femte stycket i nämnda anvisningspunkt.

Vid utgången av nyssnämnda beskattningsår må lagret icke upptagas till belopp understigande i det följande angiven procentuell andel av lagrets i nyssnämnda stycke av sagda anvisningspunkt angivna värde, nämligen

såvitt angår det beskattningsår, för vilket taxering i första instans verkställes år 1957, tjugoprocent av lagrets värde; samt

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

såvitt angår de beskattningsår, för vilka taxering i första instans verkställles åren 1958 och 1959, trettio procent av lagrets värde.

I utskottets förslag till förordning om investeringsfonder för konjunkturutjämning var 5 § andra stycket av följande lydelse:

Sedan fem år förflutit från ingången av det år varunder inbetalningen verkställts, äger företaget att efter uppsägning hos riksbanken uttaga högst trettio procent av det ursprungligen inbetalta beloppet. Har sådant uttag skett, åligger det riksbanken att lämna underrättelse därom till länsstyrelsen för att tillställas vederbörande beskattningsnämnd. Särskild underrättelse skall lämnas för varje i 3 § angivet konto från vilket uttag skett samt innehålla uppgift om företagets namn och adress ävensom det uttagna beloppets storlek.

I motionen I: 457 av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* hade hemställts, att riksdagen, med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts proposition nr 100, måtte besluta vissa i motionen angivna ändringar i förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen. Enligt motionärernas förslag skulle sjätte stycket i punkten 4 av anvisningarna till 29 § utgå, varjämte i punkten 1 av anvisningarna till 41 § de i femte stycket förekommande orden »fyr-tio procent» skulle utbytas mot »sextio procent», de i sjätte stycket förekommande orden »sextio procent» och »sjuttio procent» utbytas mot respektive »fyr-tio procent» och »åttiofem procent» samt sjunde stycket utgå.

I de likalydande motionerna I: 460 av herr *Magnusson* m. fl. och II: 576 av herr *Strandh* m. fl. hade förordats sådan ändring av övergångsbestämmelserna i förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen, att lagret finge upptagas i enlighet med gällande bestämmelser och praxis vid utgången av de beskattningsår, för vilka taxering ägde rum åren 1957 och 1958, till 20 procent av lagrets i punkt 1 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen angivna vär-

de såvitt anginge de beskattningsår, för vilka taxering i första instans verkställ-des åren 1959 och 1960, samt till 30 procent av lagrets värde såvitt anginge de beskattningsår, för vilka taxering i första instans verkställdes åren 1961 och 1962.

Vid betänkandet hade reservationer avgivits

1) av herrar *Spetz*, *Söderquist*, *Wehlje*, *Kristensson* i *Osby*, *Strandh*, *Edström* och *Gustafsson* i Göteborg, vilka på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte, med förklara-
rande att Kungl. Maj:ts förevarande pro-
position nr 100 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas,

1) för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) för sin del antaga i reservationen infört förslag till förordning om inventering av varulager för inkomsttaxering-
en;

3) antaga i reservationen infört förslag till förordning om investeringsfonder för konjunkturutjämning;

B) att riksdagen måtte

1) antaga i reservationen infört förslag till förordning om rätt till förlustutjämning i vissa fall vid taxering till statlig inkomstskatt;

2) antaga i reservationen infört förslag till förordning om ändring av förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt (nr 576);

C) att riksdagen måtte

a) i anledning av de likalydande motionerna I: 463 och II: 571 samt I: 466 och II: 567 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta företaga en utredning angående möjligheterna att utsträcka rätten till fri avskrivning till att gälla jämväl beträffande fysiska personer, som bedreve rörelse, samt jordbrukare, som taxerades enligt bokföringsmässiga principer,

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

b) i anledning av de likalydande motionerna I: 459 och II: 566, I: 463 och II: 571 samt I: 466 och II: 567 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande s. k. öppen resultatutjämning vid beräkning av inkomst av rörelse och av inkomst av jordbruksfastighet, som beräknades enligt bokföringsmässiga grunder,

c) i anledning av de likalydande motionerna I: 458 och II: 568 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte, med beaktande av vad som anförts i de likalydande motionerna I: 458 av herr Velander och II: 568 av herr Östlund m. fl., låta företaga en utredning angående den skattemässiga behandlingen av inköpta träd på rot, samt

d) i anledning av de likalydande motionerna I: 464 och II: 573 besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utarbета och till riksdagen framlägga förslag om rätt för rederiföretag att verkställa avsättning till investeringsfond för klassning av fartyg;

II) av herr *Gustaf Elofsson*, som med åberopande av innehållet i motionen I: 423 av herr Werner under punkten A 1) i utskottets hemställan yrkat, att riksdagen måtte för sin del antaga i reservationen angiven lydelse av punkt 4 av övergångsbestämmelserna till förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

I den av herr *Spetz* m. fl. avgivna reservationen hade beträffande förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen bland annat föreslagits, att i punkten 2 av anvisningarna till 29 § fjärde stycket skulle utgå, att i punkten 3 a av nämnda anvisningar orden »för räknenskapsenlig avskrivning» skulle utbytas mot »för räknenskapsenlig eller fri avskrivning» och orden »planenlig eller räknenskapsenlig avskrivning» mot »planenlig, räknenskapsenlig eller fri avskrivning» samt att i punkten 4 av samma anvisningar skulle näst efter tionde stycket införas ett nytt elfte stycke av följande lydelse:

Aktiebolag, ekonomisk förening, ömsesidigt försäkringsbolag eller sparbank må, efter därom hos beskattningsnämnd framställt yrkande, under i första stycket angivna förutsättningar berättigas att tills vidare åtnjuta avdrag för värdeminskning å maskiner eller andra för stadigvarande bruk avsedda inventarier i enlighet med de i räkenskaperna gjorda avskrivningarna, oavsett om dessa äro i överensstämmelse med reglerna i andra stycket. Vid övergång till sådan fri avskrivning skola de i nionde och tionde styckena meddelade bestämmelserna rörande övergång till räknenskapsenlig avskrivning i tillämpliga delar gälla.

I fråga om punkten 1 av anvisningarna till 41 § hade reservanterna föreslagit, att de i femte stycket förekommande orden »fyrtio procent» skulle utbytas mot »trettio procent», att i sjätte stycket orden »sextio procent» skulle på förekommade ställen utbytas mot »sjuttio procent» samt att i tolfte stycket tredje och fjärde meningarna skulle ersättas av följande mening: »Djur å jordbruksfastighet må värderas enligt de bestämmelser som gälla beträffande varulager i rörelse.» Med avseende på andra stycket av ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till ifrågavarande lagförslag hade i samma reservation föreslagits, att de i punkten 3 förekommande orden »räknenskapsenlig avskrivning» skulle utbytas mot »räknenskapsenlig eller fri avskrivning» samt att punkten 4 skulle erhålla följande lydelse:

Oaktat bestämmelserna i punkt 1 av anvisningarna till 41 § skola vid taxering i första instans i sin helhet tillämpas från och med år 1957, skall för det beskattningsår, för vilket taxering i första instans verkställs år 1957, gälla, att lagret vid utgången av beskattningsåret icke må upptagas till belopp understigande tjugu procent av lagrets värde.

Reservanterna hade därjämte föreslagit, att i övergångsbestämmelserna skulle införas två nya, med 5 och 6 betecknade punkter, innehållande bestämmelser om avdrag vid 1957 års taxering

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

för avsättning till övergångskonto för lagerreserv samt om successiv övergång under beskattningsåren 1955 och 1956 till fri avskrivning för skattskyldig, som avsåges i det av reservanterna föreslagna nya elfte stycket i punkten 4 av anvisningarna till 29 §.

I fråga om förslaget till förordning om investeringsfonder för konjunkturutjämning hade reservanterna för 5 § andra stycket föreslagit följande avfattning:

Sedan fem år förflutit från ingången av det år varunder inbetalningen verkställts, äger företaget att efter uppsägning hos riksbanken uttaga högst trettio procent av det ursprungligen inbetalda beloppet samt, sedan tio år förflutit från ingången av det år, varunder inbetalningen verkställts, ytterligare trettio procent av detta belopp. Har sådant — — — (lika med utskottet) — — — beloppets storlek.

I herr *Gustaf Elofssons* reservation hade för andra stycket punkten 4 av övergångsbestämmelserna i förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen föreslagits följande lydelse:

Oaktat bestämmelserna i punkt 1 av anvisningarna till 41 § skola vid taxering i första instans i sin helhet tillämpas från och med år 1957, skola för de beskattningsår beträffande vilka taxering verkställdes åren 1957—1961 följande särskilda bestämmelser gälla vid tillämpning av femte stycket i nämnda anvisningspunkt.

Vid utgången av nyssnämnda beskattningsår må lagret icke upptagas till belopp understigande i det följande angivna procentuella andel av lagrets i nyssnämnda stycke av sagda anvisningspunkt angivna värde, nämligen

såvitt angår de beskattningsår, för vilka taxering i första instans verkställs åren 1957 och 1958, tjugu procent av lagrets värde; samt

såvitt angår de beskattningsår, för vilka taxering i första instans verkställs åren 1959, 1960 och 1961, trettio procent av lagrets värde.

Angående sättet för betänkandets föredragning yttrade

Herr **SJÖDAHL** (s):

Herr talman! I avseende å föredragningen av bevillningsutskottets betänkande nr 45 hemställs,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis,

att de i punkten A framställda författningsförslagen föredrages paragrafvis och, där så erfordras, moment- och styckevis, med ingress och rubrik sist, varefter utskottets hemställan i punkten föredrages,

att vid behandlingen av den del av betänkandet, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta betänkandet i dess helhet; samt

att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Vad herr Sjödahl sålunda hemställt bifölls.

Punkten A 1

Utskottets förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen

Anvisningarna till 28 §

Herr **WEHTJE** (h):

Herr talman! Den fråga, som riksdagen här har att ta ställning till, är en fråga av utomordentlig betydelse för vårt näringsliv och hela vår ekonomiska utveckling. Näringslivets intressen står här inte i motsats till några allmänna samhällseliga intressen. Produktivitetsutvecklingen i vår ekonomi är av betydelse för vårt lands välbefinnande och ekonomiska framåtskridande i fortsättningen.

Vi kan alla vara överens om investeringsverksamhetens stora betydelse för vårt ekonomiska framåtskridande. Det är genom att bygga nya och större fabriker, genom att skaffa bättre maskiner och bättre transportmedel etc., som vi kan möjliggöra en höjning av vår nationalinkomst och en förbättring av vårt folks standard. Under de senaste decennierna har vi i vårt land kunnat åtnjuta ett mycket snabbt framåtskridande. Vi

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

har haft en produktivitetstegring och en reallönehöjning, som vid en internationell jämförelse framstår som mycket gynnsam. Det är ingen överdrift att säga, att vi har nått den högsta levnadsstandarden i Europa.

Man kan fråga sig, vilka faktorer som möjliggjort detta snabba framåtskridande. Man har naturligtvis flera orsaker att peka på. En omständighet av betydelse är att vi slapp krigets direkta härjningar och därför under efterkrigstiden kunnat i mycket snabb takt utbygga vår produktionskapacitet utan att behöva ägna en del av våra resurser åt ett återuppbyggnadsarbete. En *annan* omständighet är att våra ingenjörer och tekniska forskare gjort betydande insatser i den tekniska utvecklingen. Ytterligare en omständighet är den växande efterfrågan på arbetskraft, som kännetecknat situationen i varje fall under efterkrigstiden och som utgjort en ständig sporre till ökad rationalisering. En av de allra viktigaste omständigheterna har slutligen varit det stöd skattelagstiftningens utformning givit företagens finansiering. Vi har en hög bolagsbeskattning i detta land, och den höga skattesatsen verkar i och för sig tryckande på företagens lönsamhet. Emellertid har å andra sidan en liberal utformning av avskrivnings- och värderingsregler i skattelagstiftningen berett företagen goda tillfällen till konsolidering. Företagen har haft möjligheter att kvarhålla både avskrivningsmedel och andra reserverade medel samt även vinster i företagen och att använda dessa medel för förnyelse och viss utbyggnad av produktionsapparaten. Skattelagstiftningens utformning har i och för sig utgjort en stimulans till expansion, som motvägt effekten av den höga skattesatsen. I klart medvetande härom har detta också tydligt uttsagts av dåvarande finansministern och representanter för bevillningsutskottet när de nuvarande höga skattesatserna infördes. I detta avseende har vi utan tvivel haft ett försteg framför många av våra konkurrentländer, där avskrivningsregler och dylikt dikterats av mera trånga fiskala synpunkter. Det är hel-

ler ingen tillfällighet, att den svenska skattelagstiftningen i dessa hänseenden i utlandet ofta framhållits som ett mönster, och på många håll har man kunnat iakttaga en utveckling i riktning mot liberalare skatteregler.

Innebörden av det förslag riksdagen nu har att ta ställning till är en kraftig skärpning av de skatteregler, som hitills i så hög grad medverkat till företagens konsolidering och utveckling. En sådan skärpning måste inte bara från företagens synpunkt utan ur en vidare samhällsekonomisk synvinkel betecknas som mycket olycklig. Särskilt följande synpunkter må framhållas.

Skärpningen får i och för sig en investeringshämmande effekt. Avsikten är visserligen i första hand att dämpa investeringarna under högkonjunkturerna, och man hoppas att flytta över en hel del av investeringsverksamheten från högkonjunktur till lågkonjunktur. Utformningen har emellertid inte blivit sådan, att skärpningen direkt avser högkonjunkturläget: det är fråga om en skärpning av de permanenta reglerna, som skall gälla även för normala tider. Följden måste därför bli en permanent minskning av investeringsverksamheten. Hela tanken att flytta över investeringsverksamheten från högkonjunktur till lågkonjunktur är dessutom orealistisk. Investeringsverksamheten inom företagen är en riskfylld och känslig sak. Det är under högkonjunkturen det framför allt lönar sig att investera, då man har vidgade avsättningsmöjligheter och gynnsamma prisförhållanden. En hel del investeringar kommer väl till stånd även under lågkonjunktur, då man särskilt drar fördel av låga investeringskostnader, men riskerna för företagen är då helt andra, och psykologiskt är det då inte lätt att få fram en tillräcklig investeringsvilja.

Vad som i det nuvarande läget gör en minskning av företagens självfinansieringsmöjligheter genom kvarhållande av vinstmedel särskilt olycklig är de svårigheter, som över huvud taget i det nuvarande läget gör sig gällande för näringslivets kapitalanskaffning. Genom

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

förskjutningar i sparandets struktur har vi under de senaste decennierna haft en utveckling på kapitalmarknaden, som inneburet allt allt mindre pengar flutit till företagens direkta finansiering via aktiemarknaden och via direkta kapitalinsatser i företagen i övrigt. Sparandet flyter i allt större utsträckning till institutioner, som har helt andra placeringsvanor. Denna utveckling har skett samtidigt som företagens kapitalbehov ökar genom den tekniska utvecklingen. Investeringskostnaderna stiger i den mån som produktionsprocesserna blir mera komplicerade. Det behövs större maskinerheter och dyrare utrustning. Hittills har den härav följande kapitalbristen kunnat motvägas genom att näringslivet haft en god vinstkonjunktur och haft goda möjligheter att kvarhålla vinstmedel för sin finansiering. Det är på den punkten man nu vill införa en avgörande ändring. Man vill göra företagen mera beroende av upplåning från kreditmarknaden. Man förbiser emellertid därvid de stora svårigheter, som är förenade med att på det sättet tvinga företagen till att låna mera. För det första kommer detta i och för sig att dämpa investeringsviljan. Ett företag tar inte samma risker i sin investeringsverksamhet när det måste låna pengar som när det kan använda egna medel för utbyggnaden.

För det andra har vi dock i dagens läge en situation, där man har en utomordentlig knapphet på den allmänna kreditmarknaden. Att göra företagen mera beroende av upplåning är detsamma som att strypa kapitaltillförseln till företagen. Det är att befara, att detta knappa läge på kreditmarknaden kommer att bestå för lång tid framåt. Denna försämring av företagens finansierings- och investeringsmöjligheter kommer i ett läge, då rationaliseringsbehoven gör sig gällande med alldeles speciell styrka. Det brukar sägas, att lönestegringar är en sporre till rationalisering och därför driver utvecklingen framåt. Särskilt från fackföreningshåll har man under de senaste åren fört fram denna tes som en apologi för de hårda lönekraven. Man menar, att detta har varit till hela sam-

hällsekonomiens nytta. Företagen har därigenom tvingats att med alla medel försöka höja sin produktivitet för att kompensera de stigande lönekraven. Resonemanget har nog sina brister. Förutsättningen för att det över huvud taget skall kunna accepteras är att man samtidigt från statsmakternas sida bedriver en investeringsfrämjande politik. Gör man inte det, hindrar man företagen att genom produktivitetshöjande investeringar kompensera sig för de stigande lönekostnaderna, och resultatet blir då samhällsekonomiskt, att vi inte får en reallönestegring i samma takt som den nominella lönestegringen. Priserna stiger, och prisstegringen åter upp en del av den nominella lönestegringen. Vem vill i dagens läge kalla statsmakternas ekonomiska politik för investeringsfrämjande? Alla de bördor, som nu lägges på investeringsverksamheten genom kreditåstramning, inskränkning av byggnadstillståndsgivningen på den privata sektorn, investeringsavgiften, de skärpta skattereglerna och nu sist genom den höjda bolagsskatten, är åtgärder som går i rakt motsatt riktning.

Av största vikt är också, att man tar hänsyn till vår ställning i den internationella konkurrensen. Både vår exportindustri och en stor del av vår hemmamarknadsindustri befinner sig ständigt i en knivskarp konkurrens med andra länders industrier. En stegring av produktionskostnaderna här i landet, som går längre än kostnadsstegringen i andra länder, får ganska snart en avgörande betydelse. Vi vet alla, i hur hög grad vårt ekonomiska välstånd och takten i vårt framåtskridande beror på hur vi kan hävda oss på de internationella marknaderna. Det som i detta avseende gör den nu föreslagna skärpningen av vår skattelagstiftning särskilt betänkelig är att man under de senaste åren i många av våra främsta konkurrentländer varit inne på en utveckling i rakt motsatt riktning. Där har man samtidigt vidtagit åtgärder för att minska skattebelastningen på företagen för att därigenom hjälpa dem att bättre hävda sig i den internationella konkurrensen. Det finns många

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

exempel på detta, men jag skall inte tynga redogörelsen därmed.

Här skall endast ytterligare framhållas, att man ofta brukar säga, att den svenska bolagsbeskattningen med hänsynstagande till avskrivningsförmåner och dylikt ändå är liberalare än bolagsskatterna i många andra länder. Det är svårt att säga, om detta påstående är riktigt. Det är alltid svårt att göra internationella jämförelser i fråga om skattelagstiftningen. Vad som däremot är alldeles uppenbart är, att ändringar i skattelagstiftningen har en mycket stor betydelse för företagens lönsamhet och för möjligheterna att hävda sig i den internationella konkurrensen. I detta avseende måste vi konstatera, att utvecklingen utomlands går mot en lättare beskattning och friare regler, medan den i Sverige, där vi också har att räkna med stora belastningar av dubbelbeskattning på vad som utdelas, är mot en tyngre beskattning och hårdare regler. En sådan utveckling måste inge stark oro i det nuvarande läget, när vi har så stora bekymmer för den långsiktiga utvecklingen av vår handelsbalans.

Vad vill man då vinna med den nu föreslagna skärpningen i skattereglerna? Jo, man vill göra konjunkturpolitiken effektivare. Man menar, att företagens starka investeringslust under de senaste åren kraftigt bidragit till att skärpa högkonjunkturutvecklingen och att det därför är nödvändigt att få dessa investeringar under en effektivare konjunkturpolitisk kontroll. Det kan vi få genom att göra företagen mera kreditberoende, säger man. Då blir det lättare att klämma åt dem med kreditpolitiken. Detta är ett resonemang, som lider av mycket stora brister. Man kan särskilt påtala föreställningen, att det är investeringsverksamheten inom näringslivet, som under efterkrigsårens utveckling ställt speciellt starka anspråk på våra resurser. Den är inte riktig. Det som vållat överbelastning på investeringsområdet är framför allt de stigande offentliga investeringarna och bostadsbyggandet. Läger man ihop de offentliga investeringarna och bostadsbyggandet —

d. v. s. både offentliga och privata bostäder — skall man finna, att dessa mellan 1951 och 1954 stigit med inte mindre än 48 procent, medan stegringen inom den privata investeringssektorn exklusive bostäder samtidigt endast varit 18 procent. Går man enbart till industriens investeringar, skall man finna att dessa stigit med endast 6 procent.

Samtidigt är det så, att man redan har i och för sig effektiva medel att påverka näringslivets investeringar utan att fördenskull behöva tillgripa denna skärpning av skattereglerna. Den allmänna penningpolitiken är i sig ett effektivt investeringsreglerande medel. När man velat göra gällande, att detta medel måste kompletteras med ett ingripande mot de självfinansierande företagen, som är oberoende av upplåning, utgår man från erfarenheterna och förhållandena under en period, då statsmakterna i vårt land av olika skäl inte ville bedriva en effektiv penningpolitik. Nu då man synes ha övervunnit dessa hämningar, finns det desto mindre skäl att söka komplettera penningpolitiken med denna skärpning av skattereglerna, som måste få så många olyckliga verkningar från andra synpunkter.

Den konjunkturpolitiska uppfattning, som avspeglar sig i detta förslag, stirrar sig blind på högkonjunktorens förhållanden. Man bekymrar sig föga om konjunkturpolitikens effektivitet från lågkonjunktursynpunkt. En sådan ensidighet kan komma att visa sig mycket olycklig. Det är dock så, att en vittgående konsolidering av företagens finansiella ställning har en utomordentlig betydelse för deras möjligheter att upprätthålla drift och sysselsättning under en lågkonjunktur. Ett företag, som kunnat bygga upp finansiella reserver, tvingas inte till en lika drastisk nedskärning av sin sysselsättning och sina kostnader över huvud taget under en lågkonjunktur som ett företag som är finansiellt svagare. Med hjälp av sina reserver kan ett företag självt lämna ett mycket viktigt bidrag till en konjunkturstabiliserande och sysselsättningsfrämjande politik. Den första försvarslinjen mot en lågkonjunktur måste

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

ligga inom företagen — detta kan inte nog kraftigt understrykas. Genom att förlägga rationaliserings- och underhållsarbeten till lågkonjunktur och genom att under en övergångstid arbeta på lager kan företagen bidra till att lindra stöten av en konjunkturavmattning. För att kunna göra detta måste de emellertid ha reserver att dra på, och en politik, som försvårar för dem att bygga upp sådana reserver under goda tider, är därför från en vidare konjunkturpolitisk synpunkt icke lycklig.

Man har vid utformningen av detta förslag inte heller tagit hänsyn till de förändringar, som den tekniska utvecklingen medfört i fråga om omfattningen och inriktningen av företagens investeringsverksamhet. Det är dock en allmän iakttagelse, att fluktuationerna i företagens investeringsverksamhet under senare tider kommit att bli mindre markerade. Investeringarna i företagen sker numera i långt högre grad än förr inom ramen för långsiktiga investeringsprogram. Det kan gälla investeringsprojekt, som tar tre, fyra eller fem år för sitt genomförande och som inte så lätt låter sig förändras. När man börjar bygga ut för en ny produktionsprocess eller dylikt, måste man fullfölja planen. Den moderna utvecklingen mot mera automatiserad produktion har förstärkt denna trend. Där man kommit längst i den riktningen, nämligen i Förenta staterna, har man under de senare åren kunnat konstatera, att investeringsverksamheten inom näringslivet totalt sett förlöper i en lugn och jämn uppgående kurva utan kraftigare fluktuationer. En sådan bild kommer också att bli alltmer märkbar även här i landet. Det kan då inte vara rimligt att lägga tyngdpunkten i en konjunkturpåverkande politik på investeringsverksamheten inom näringslivet. Det är så mycket lättare och ur utvecklingssynpunkt så mycket ofarligare att söka påverka andra investeringsbehov. Man bör inrikta sig på att lägga en »motkonjunktur» i de offentliga investeringarna och bostadsbyggandet, och man bör också i högre grad inrikta den ekonomiska poli-

tiken på att påverka konsumtionens omfattning.

Om jag sedan, herr talman, övergår till beskattningsreglerna i de olika avseenden, som nu är aktuella, tar jag först upp bestämmelserna om avskrivning å maskiner och inventarier.

Förslaget går ut på att den 1938 införda fria avskrivningsrätten slopas och ersättes med en 30-procentsregel, i princip beräknad på det bokförda värdet. Då den nya 30-procentsregeln ej gör en fullständig avskrivning möjlig, har den måst kompletteras med en 20-procentig avskrivning å anskaffningsvärdet. De bedömningar, som legat till grund för förslaget, synes främst ha varit, att den fria avskrivningsrätten skulle ha utnyttjats på sätt, som ej varit avsett vid dess införande.

Det har emellertid ej beaktats, att vi under de gångna 15 åren haft en penningvärdeförsämring, som ej kunde förutses vid den fria avskrivningsrättens införande. Tack vare den fria avskrivningen har vi kunnat verkställa återanskaffning och förnyelse av vår maskinella utrustning, trots att kostnaderna blivit så väsentligt mycket högre. Om dessa utvägar ej funnits, hade till följd av prisstegringen våra produktiva resurser ej ens kunnat upprätthållas på den tidigare uppnådda nivån.

Företagsbeskattningskommittén har föranstaltat om grundliga utredningar om hur den fria avskrivningsrätten verkat. Resultaten av dessa undersökningar, som utförts av professor Västhagen och redovisats i en särskild avhandling, är till en del refererade i propositionen. Det omfattande materialet är emellertid ej lätt att rätt tolka. Av uppgifterna i propositionen får man ej en fullständig bild av förhållandena.

I utskottsutlåtandet säges det, att det sätt, på vilket den fria avskrivningsrätten i praktiken utnyttjats, inte är godtagbart av konjunkturpolitiska skäl, och sedan spinner man vidare på den tråden. Vad som ur företagsekonomisk synpunkt är av vikt synes spela en mycket underordnad roll, trots att det väl i den kalla

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

verkligheten blir detta, som kommer att bli helt utslagsgivande.

I propositionen anföres en del beräkningar, grundade på Västthagens utredning och avseende en jämförelse för åren 1938—1951 mellan verkliga avskrivningar och bundna avskrivningar, beräknade på olika sätt, och det är tydligt på detta referat, som utskottet grundat sitt ställningstagande. Emellertid förhåller det sig så att den *ena* uträkningsgrunden för bedömande av överavskrivningar inte rimligen bort medtagas i detta sammanhang, då den är byggd på en bunden avskrivning på det historiska anskaffningsvärdet. Den är helt orealistisk, alldeles särskilt under tider med starka prisstegringar.

Den *andra* uträkningsgrunden hänför sig till avskrivning å nuvärdet. Enligt detta alternativ tager man ej hänsyn till framtida återanskaffningskostnader, och därigenom reduceras givetvis de beräknade överavskrivningarna högst väsentligt.

För fullständighetens skull hade det helt visst varit skäl att man även redovisat den *tredje* uträkningsgrunden, enligt vilken avskrivningarna och avskrivningsbehovet beräknats på sådant sätt, att de sannolika framtida fulla kostnaderna för en återanskaffning tagits som utgångspunkt. Alla skäl synes mig tala för att det blir detta beräkningssätt, som får praktisk betydelse, och den meningen omfattas också av företagen i allmänhet. En jämförelse mellan de verkställda avskrivningarna och avskrivningar, uträknade efter denna metod, visar praktiskt taget en fullständig överensstämmelse. Någon överavskrivning har över huvud taget inte ägt rum. Samma resultat har också andra sakkunniga kommit till vid av dem utförda beräkningar, och detta hade varit värt att notera och observera.

Det omdöme, som utredningsmannen själv faller om de erhållna resultaten, är att »de måste betraktas som mycket approximativa». Trots detta och trots att utslaget närmast visar att avskrivningar inte gjorts i större omfattning än som krävts för en tillfredsställande återan-

skaffning, är man beredd att med särskilt återopande av detta material vidtaga mycket radikala omläggningar med övergivande av ett avskrivningssystem, som under gångna år visat sig fylla ett livsviktigt företagsekonomiskt behov och som varit av så stort värde för uppbyggnad av vårt moderna näringsliv.

Innan jag lämnar frågan om grunderna för avskrivningarnas beräkning, skulle jag vilja visa hän på att den företagsekonomiskt enda riktiga principen — att medge rätt till avskrivning på återanskaffningsvärdet — godtagits av statsmakterna i olika sammanhang. Det har skett i jordbrukskalkylen, principen tillämpas för statens järnvägar, och den har också erkänts som grund för priskontrollnämndens kalkyler. Om man inte skulle godtaga samma princip i beskattningsreglerna, uppkommer en bristande överensstämmelse mellan den bokföringsmässiga redovisningen och den taxeringsmässiga, och detta är ju ingalunda tillfredsställande, såsom också utskottet understryker.

Då man sedan så starkt framhåller de konjunkturpolitiska synpunkterna vid utformandet av avskrivningsreglerna, så vore det väl skäl att beakta, att en skärpning endast bör kunna komma i fråga under överkonjunkturer. Man har ju dock genomgående medgivit att under lågkonjunktur och även under normal konjunktur kan en fri avskrivning godtagas. Det uttalandet av företagsbeskattningskommittén återges också i propositionen. Men om man inte kan få fram någon verkligt effektiv stimulans under lågkonjunktur och inte heller några medel för att under normal konjunktur hålla investeringarna på en tillräckligt hög nivå, så är det helt visst anledning att här gå fram med försiktighet. Man löper eljest risken att investeringarna på lång sikt kommer att få en mindre omfattning, och detta måste verka hämmande på den fortsatta utvecklingen.

När man väger skälen för och emot en fri avskrivningsrätt, räknar man inte med att möjligheterna att genom en begränsning av näringslivets investeringar påverka de totala investeringar-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

nas omfattning i vårt samhälle är mycket små. De investeringar inom den privata sektorn, vilkas omfattning kan tänkas påverkas av hur reglerna för företagsbeskattningen är utformade, motsvarar endast cirka 7 procent av den totala utgiftssumman i samhällsekonomin. Också denna siffra är beräknad i överkant.

Avskrivningarna på byggnader och på maskiner har givetvis ett visst samband. Eftersom avskrivningar på byggnader fortfarande kommer att, särskilt med hänsyn till det väsentligt ökade återanskaffningsvärdet, ligga på en alldeles för låg nivå, måste avskrivningarna å maskiner och inventarier göras i motsvarande grad högre.

Slutligen är det förtjänt att framhållas hur enkel i tillämpningen den fria avskrivningsrätten är och vilka fördelar detta medför taxeringsmässigt. Man undviker flera avvägningar, som kan bli nog så komplicerade, och man hade bort taga hänsyn till att en enkelhet i tillämpningen och en klarhet i utformningen av skattereglerna är något synnerligen önskvärt i vår mycket invecklade skattelagstiftning. Graden av de taxeringstekniska svårigheter, som slopandet av den fria avskrivningsrätten skulle skapa, blir givetvis främst beroende på om gränsdragningen mellan reparationer och nyinvesteringar och mellan s. k. treårsinventarier och andra inventarier i praktiken kommer att ske mer eller mindre rigoröst. Utskottet finner farhågorna för dylika tillämpnings-svårigheter betydligt överdrivna. Utskottet förutsätter således en liberal gränsdragning i dessa hänseenden vid den praktiska tillämpningen. Man får bara hoppas att taxeringsmyndigheterna noterar och beaktar detta, om riksdagen nu godkänner det föreliggande betänkandet.

Med hänsyn till den stora skattebelastningen på rörelseidkarna har det givetvis framstått som ett önskemål att så liberala skatteregler som möjligt tillämpas för alla rörelseidkare. I propositionen och i utskottsbetänkandet anser man sig kunna taga in de enskilda rörelseid-

karna och vissa jordbrukare med ordnad bokföring i den kategori, som skulle få avskriva enligt 30-procentsregeln. Både av rättviseskäl och med hänsyn till de försämringar, som är ifrågasatta i andra avseenden, har det syntts oss rimligt att man lättar bördan för dessa skattskyldiga och åstadkommer en full jämställdhet genom att söka ge även dem rätt till fri avskrivning. Fördenskull yrkar vi att denna fråga tas upp till utredning.

Innan jag lämnar avskrivningskapitlet vill jag sammanfattningsvis säga och understryka, att vad det innerst inne gäller är den takt i vilken avskrivningarna skall få verkställas. Omfattningen är man ense om — den har sin givna begränsning nedåt till högst anskaffningsvärdet.

Förslaget rörande reglerna för varulagervärderingen går, om jag uttrycker det helt kort, ut på att lagret får upptagas till lägst 40 procent av anskaffningsvärdet med vissa modifikationer för tillfällig lagerminskning samt för starka prisfluktuationer på råvaror och stapelvaror.

När det gäller att taga ställning till regler för varulagervärdering måste man göra klart för sig, att det man skall syfta till är att söka fastställa inte främst värdet av det vid årets utgång befintliga lagret, utan vad det under året förbrukade lagret kostat. Endast genom att använda normallagermetoden eller en däremot svarande metod får man det rätta uttrycket för resultatet av rörelsen under året, och det är ju det man vill försöka få fram.

Då det emellertid i många fall är svårt att i praktiken tillämpa en normallagermetod, har man stannat för en metod med en procentuell nedskrivning av lagret. Propositionen går också in för att föreslå regler i enlighet härmed utan att ta hänsyn till att inte realiserade vinster eller förluster då blir medtagna vid beskattningen. Man godtar ett sådant förhållande inte blott på lång sikt, utan man fränkänner de hårda verkningarna också vid övergången till denna nya princip någon nämnvärd betyd-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

delse, trots de mycket stora skenvinster, som då måste framräknas och beskattas. För vår del anser vi, att om vi nu går med på en procentuell värderingsregel, måste den kompletteras med bestämmelser som syftar till att undantaga de nu befintliga orealiserade prisstegringsvinsterna.

Departementschefen och utskottet anser, att det är särskilt angeläget ur konjunkturpolitisk synpunkt att reglerna för lagervärderingen skärpes. Hos företagen har de nya reglerna väckt starka bekymmer med hänsyn till den mycket betydande belastning på företagen, som dessa skulle medföra. Man har ännu i gott minne den förödande verkan, som de snäva reglerna för varulagervärderingen särskilt under gångna tider haft för företagen. Utan tvivel var det dessa regler, som kraftigt bidrog till att krisen i början av 1920-talet blev så svårartad.

Genom skärpningen av de permanenta värderingsreglerna vill man motverka i första rummet en ej önskvärd lagerökning i extrema högkonjunkturlägen, men också i viss mån investeringar i annan form. En nedskrivning till 40 procent av dagsvärdet har ansetts vara skälig med hänsyn till att nedskrivningarna åren 1949 och 1951 genomsnittligt legat mellan 50 och 58 procent. Begränsningen av nedskrivningsrätten har ansetts innebära endast en mindre skärpning, men man har inte beaktat, att jämförelseåren var extrema högprisår, då de befintliga reserverna inte medgav större nedskrivningar. Enligt vad som har angivits i näringslivets remissvar, refererat i propositionen på s. 231, uppgick emellertid nedskrivningen för ett stort antal undersökta företag vid utgången av 1953 till 68,9 procent. Den uppvärdering av lagren, som enligt propositionen måste företagas, kommer, sett mot denna bakgrund, att även om den ej drabbar alla företag lika hårt, dock att medföra en mycket hård belastning. Tyngst drabbar den de mest konjunktur känsliga företagen.

Om man skall gå in för en fix procentsats, anser vi att den inte rimligen

kan sättas lägre än 30 procent, d. v. s. den procentsats, som i stor utsträckning tillämpas i taxeringspraxis och som företagen också, enligt vad som visats, inställt sig på.

Av insamlade uppgifter från ett antal representativa företag i olika branscher framgår också, att den befintliga lagerreserven praktiskt taget helt uppkommit genom att lagren i bokslutet inte avskrivits i takt med prisstegringen. Redovisningen härför finns på s. 233 i propositionen. Det är alltså här inte fråga om någon direkt nedskrivning, utan reserverna har som sagt uppkommit genom prisstegringen.

Det måste inge mycket allvarliga betänkligheter först och främst att man slår in på en helt ny politik och överger den hittills tillämpade rättsgrundsatsen, enligt vilken den vid beskattningsårets ingång befintliga reserven får bibehållas vid oförändrad eller i varje fall icke minskad lagerhållning.

Vidare måste man beakta de faktiska verkningarna av de nya värderingsreglerna. Enligt utförda beräkningar, återgivna på s. 260 i propositionen, skulle merbeskattningen av företagen under förutsättning av oförändrade priser sannolikt komma att uppgå till 600 å 700 miljoner kronor. Dessa väldiga belopp, som inte är uttryck för några tillgängliga vinster, får tas fram genom att företagen realiserar av sina samlade resurser. En sådan skärpt beskattning kommer att drabba mycket hårt, och den måste medföra betydande likviditetssvårigheter även för företag med en god ställning. Om samtidigt hårda kreditrestriktioner tillämpas, kan följderna bli mycket svårartade. Detta gäller, om jag utgår från nu i övrigt tänkta regler för företagsbeskattningen, d. v. s. vid nuvarande skattesats. Nu har emellertid finansministern de sista dagarna, innan riksdagen tagit ställning till de nya reglerna för företagsbeskattningen enligt den föreliggande propositionen nr 100, framlagt ett förslag i en ny proposition om ytterligare skärpt företagsbeskattning genom en ökning av skattesatsen med 25 procent. Sett i detta sam-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

manhang måste det väl för alla som är i stånd att bilda sig en uppfattning om den samlade verkan av dessa åtgärder stå klart, att belastningen på företagen kommer att bli alldeles orimlig och närmast föra oss mot en katastrof. Katastrofalt blir det så till vida att den produktionsökning och produktivitetsförbättring, som vi i så stor utsträckning bygger på för uppnåendet av balans i vår inre ekonomi, blir mer än oviss samt att vår konkurrenskraft med utlandet snart nog kan beräknas gå förlorad, eftersom man där går den rakt motsatta vägen och på sätt jag förut nämnt i stället söker genom skattelättnader främja investeringar och produktion.

Men det är ej nog med att företagen starkt påverkas av de nya varulagervärderingsreglerna. Följden kommer också att visa sig i mycket varierande vinstresultat och därmed också i starka svängningar i skatteutfallet. Speciellt för kommunerna blir detta en stor olägenhet.

Särskilt utförda undersökningar visar, att man kan vänta sig sådana förskjutningar i resultatfördelningen att t. ex. för ett företag den taxerade vinsten för ett år blir 4,2 miljoner kronor i stället för 1,6. Ett annat år kan den bli 6,2 miljoner i stället för 4,6, och ett tredje år får samma företag en förlust på 200 000 kronor i stället för en vinst på 2,7 miljoner.

För att undvika beskattning av de orealiserade prisstegringsvinsterna har vi föreslagit regler häremot enligt vilka skenvinsterna skulle få öppet redovisas och överföras till ett övergångskonto för lagerreserv. Utskottet har sökt visa, att dessa regler skulle vara omöjliga att praktiskt genomföra. Vid avvecklingen av krigskonjunkturskatten var det möjligt att omräkna lagren och i viss utsträckning undanta lagerreserverna från beskattning. Svårigheterna är inte större nu än att enligt de schablonmässiga regler som reservanternas anvisat undvika alltför obilliga verkningar vid övergången. Utskottets iver att konstruera upp alla möjliga svårigheter vittnar om att det mest är viljan som fattas. Det

säges bland annat att det skulle vara helt omöjligt för taxeringsmyndigheterna att kontrollera de lämnade uppgifterna, men det övergångssystem som vi förordar bygger ju på att utredningsskyldighet skall åligga de skattskyldiga. Om de inte helt har styrkt sina yrkanden, finns ju ingen anledning att bifalla dem i vidare mån än som yrkandena med tillämpning av eljest gällande regler för bevisprövning får anses skäligen och välgrundade.

Propositionens förslag till bestämmelser för avsättning till pensions- och personalstiftelser har utformats med hänsyn till olika konjunkturpolitiska, företagsekonomiska och sociala bedömningar.

Avsättningarna till pensionsstiftelser är begränsade till det s. k. investerings-skattetaket och innebär en knapp marginal för resultatutjämning. I nuvarande situation får dock detta förslag anses vara godtagbart. Samtidigt med skattereglerna föreslås vissa ordningsföreskrifter. Vi anser dessa i stort sett välbetänkta, då därigenom åstadkommes bättre möjligheter till kontroll för förebyggande av missbruk. Att påtagliga missbruk förhindras bör vara ett gemensamt intresse, och det bör skapa förutsättningar för en utveckling av denna pensioneringsform till fromma för både de anställda och företagen.

Frågan om avsättningar till pensionering av anställda i företag, som inte är aktiebolag eller ekonomiska föreningar, har icke blivit löst nu. Vi hoppas att det kan bli fallet när erfarenhet vunnits av den nya tillsynsordningen.

I ett avseende har de nya reglerna för pensionsstiftelser inte fått en tillfredsställande utformning, i det att företagare i familjebolag, vilka företagare samtidigt är s. k. huvuddelägare, undantas från pensioneringsmöjlighet i vanlig ordning genom företagens pensionsstiftelser. Den diskriminering av de rörelseidkande familjebolagen, som i skattelagstiftning och praxis kommer till uttryck, bereder lojala och för samhället värdefulla företag allt större svårigheter. Man har velat stoppa missbruk av bolagsformen för vissa familjebolag, som

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

inte driver rörelse utan huvudsakligen endast förvaltar delägarnas förmögenhet, men de bestämmelser som meddelas i detta syfte har sträckt sina verkningar också till de rörelseidkande familjebolagen. Utskottet förordar en ytterligare diskriminering av dessa företag. Enligt det föreliggande förslaget skulle den, som verkar i ett rörelseidkande familjebolag och som offrar all sin tid och energi åt företaget, i motsats till sina medarbetare förmenas rätt att med användande av företagets pensionsstiftelse säkerställa sin egen och sina efterlevandes åldersförsörjning, och detta allenast av den anledningen att han tillika äger huvudparten av aktierna i bolaget. De frågor det här gäller har redan i praxis funnit en sådan lösning, att behovet av ytterligare lagstiftning för förhindrande av att pensionsstiftelser missbrukas inte kan anses ådagalagt, helst som de föreslagna tillsynsbestämmelserna skall gälla jämväl familjebolagens pensionsstiftelser. I allt fall är icke någon sådan fara å färde, att man inte lugnt kan avvakta resultatet av den pågående utredningen rörande pensionsstiftelsernas civilrättsliga ställning och avstå från den icke minst ur skatteteknisk synpunkt otillfredsställande bestämmelse som utskottet i denna del förordar.

Vid utformningen av förslagen i de tre nu nämnda avsnitten har det stått klart, att förslagen skulle komma att innefatta en begränsning av företagens möjligheter till konsolidering och reservbildning för konjunkturutjämning. Frågan om reglerna för avsättningar till investeringsfonder har därför ägnats särskild uppmärksamhet, och att de föreslagna reglerna skulle medföra, att avsättningar skulle komma att ske i större omfattning, har tillmätts väsentlig betydelse. Efter vår mening återstår det att se, om de i viss mån liberalare reglerna kommer att leda till en ökad användning av investeringsfonderna. Kravet på insättning av 40 procent av medlen till investeringsfonderna på spärrkonto kommer, även om det kan finnas ett visst fog för ett sådant krav, i det att dessa spärrmedel skulle motsvara

skatten om investeringsfondsmedlen inte kommer till avsedd användning, att verka återhållande. Man får nog svårt att få förståelse för att en sådan spärrkontoinsättning skall vara erforderlig annat än i t. ex. mera utpräglade högkonjunkturer. — Fondmedlen föreslås nu kunna komma till friare användning, i det att 30 procent fritt får tagas i anspråk för investeringar efter fem år. Beträffande huvuddelen, eller 70 procent, kommer det fortfarande att råda betydande ovisshet om när den får tas i anspråk eller om ett utnyttjande av den över huvud taget kan komma i fråga.

En viss stimulans har getts genom en premie som lämnas då medgivande erhålles att använda fondmedlen. Frågan är dock om dessa åtgärder är till fyllest. Viss utfästelse att ytterligare få använda delar av fondmedlen torde böra tagas under övervägande. I och för sig synes det mig inte innebära några större eftergifter. Det gäller ju nämligen att få investeringsfonderna allmänt använda.

Frågan om möjligheterna till en resultatutjämning har under förarbetena för de nya beskattningsreglerna ständigt hållits i sikte, och man har övervägt hur en sådan utjämning skulle vara möjlig att åstadkomma på annat sätt än det hittills tillämpade med uppläggande av vissa reserver i avskrivningsmedel, vid värdering av varulager m. m. Men företagsbeskattningskommittén har ej ansett sig vara i stånd att utarbeta och framlägga förslag i syfte att nå en resultatutjämning. Företagsbeskattningskommittén har därför begränsat sig till att framlägga förslag till förlustutjämning, som dock ej vidareförts av departementschefen. Jag skall be att helt kort få redogöra för hur dessa frågor tidigare behandlats.

1940 års bevillningsutskott framhöll i sitt av riksdagen godkända betänkande nr 39, att en utredning om rätt till förlustutjämning med hänsyn till bl. a. frågans betydelse för näringsföretagens beskattning snarast möjligt borde åvägbringas. Under de femton år, som gått sedan den av utskottet förordade framställningen till Kungl. Maj:t avläts, har åtskilliga påminnelser därom gjorts från

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

riksdagens sida, men utan resultat. 1951 års förordning angående ackumulerad inkomst avser till alldeles övervägande del andra problem och löser inte frågan om en förlustutjämning för rörelseidkare och jordbrukare.

Kungl. Maj:t tycks under alla dessa år ha ägnat frågan anmärkningsvärt ringa intresse. Det är mer än anmärkningsvärt att utskottet, som dock förordar bestämmelser vilka minskar företagets möjlighet till resultatutjämning mellan olika beskattningsår, inte längre tycks anse frågan angelägen. Utskottet ifrågasätter, om frågan inte bör lösas i etapper och huruvida inte en lagstiftning om förlustutjämning, avseende allenast juridiska personer, därvid först bör genomföras. Inte ens ett förslag av denna begränsade omfattning har dock utskottet begärt att få till nästkommande års riksdag.

Det måste väl erkännas, att det ej är rimligt att beskatta en skattskyldig, vare sig han är löntagare, jordbrukare, rörelseidkare eller något annat, för mer än hans verkliga inkomst. Den som under ett år måste redovisa förlust på sin verksamhet men inte får dra av förlusten, till den del den överstiger inkomsterna under beskattningsåret, från ett annat års inkomst, blir obestriddligen föremål för en orättmätig beskattning. Det är en billig begäran, att man rättar detta missförhållande nu — inte någon gång i framtiden. Är det inte på tiden att det verkligen blir någonting gjort?

Företagsbeskattningskommittén var för sin del enhällig därom och ense om att en lagstiftning rörande förlustutjämning för juridiska personer omedelbart borde komma till stånd. En minoritet ville dessutom medtaga enskilda rörelseidkare.

Flertalet remissinstanser tillstyrkte förslaget och ansåg, att detta inte borde begränsas till enbart juridiska personer. Från en del myndigheters sida invändes emellertid, att författningsförslaget, såvitt angick de juridiska personerna, öppnade vissa möjligheter till skatteflykt utan att dock något uppslag till spärrregler för förhindrande av de befarade missbruken antydde. När man läser finansministerns yttrande kan man inte

undgå att få det bestämda intrycket, att han söker göra det bästa möjliga av dessa invändningar och att konstruera upp skäl för ytterligare uppskov. Hans olust mot att rätta till orättfärdigheten genomsyrar hela yttrandet, och han gör ingen antydning om hur den påtalade möjligheten till skatteflykt bör avhjälpas. Denna brist är nu emellertid avhjälpd på ett fullt tillfredsställande sätt i det författningsförslag reservanterna framlägger. Jag får hänvisa till innehållet i reservationen.

Finansministerns negativa inställning är svår att förstå. Jag vill inte tro, att den är grundad på samma olust som på fiskalt håll möjligen råder gentemot t. ex. den lagstiftning angående beräkning av statlig inkomstskatt för ackumulerad inkomst, som riksdagen beslöt 1951. Denna lagstiftning vållar vid taxeringen en hel del arbete »som inte ger någonting». Om arbetet inte tillför det allmänna ökade inkomster skulle det ju kunna anses mer eller mindre meningslöst. Detta skulle då vara ett utslag för den uppfattningen, att taxeringens uppgift inte är att åstadkomma en likformig och rättvis skatteavvägning och att söka rätta till orättvisor i taxeringen åt båda hållen, utan endast att verka för en ökning av det allmännas inkomster. En sådan uppfattning kan givetvis inte alls godtagas. Det är beklagligt, att de väl genomarbetade förslag vi framlagt bemöts med alla möjliga invändningar och t. o. m. klart felaktiga påståenden, såsom att erfarenheterna från utländsk lagstiftning närmast är av negativ art. Utvecklingen går ju i rakt motsatt riktning. Det finns klara och påtagliga belägg härpå.

Som ofta är fallet, då man inte vill medverka till en sak, söker man också betäckning bakom den här i kammaren tidigare omnämnda fullständighetsivern. Det förslag som reservanterna i utskottet framlagt skapar möjlighet att för de i praktiken allmänast förekommande fallen få förluster utjämnade — förutom för juridiska personer — för bokföringsskyldiga rörelseidkare och de jordbrukare, som redovisar sin inkomst enligt bokföringsmässiga grunder. Begräns-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

ningen är naturligtvis motiverad av kravet på kontroll. Det är riktigt, att behov av förlustutjämnning även föreligger beträffande andra förvärvskällor. Jag har dock svårt att tänka mig, att den i praktiken kan få någon betydelse för vanlig tjänsteinkomst, men däremot för s. k. tillfälliga inkomster och framför allt för förvärvskällan »annan fastighet». Även när det gäller dessa förvärvskällor måste man dock för vinnande av erforderlig kontroll binda avdragsrätten vid viss bokföringsskyldighet, och därför krävs i dessa delar ytterligare utredning. Någon sådan behövs däremot inte till den del frågan blivit löst genom det vid reservationen fogade författningsförslaget. Mot de befarade missbruken har förslaget gjorts vattentätt.

Säkerligen kan den författning, som vi förordar, i andra avseenden kompletteras och förbättras, och vi emotser gärna till en kommande riksdag de förslag i denna riktning, som befinns påkallade, men en del av de mest trängande problemen har reservanterna löst, och det är ej rimligt att längre förhålla en partiell lösning av frågan.

Vad resultatutjämnningen beträffar har denna på ett till synes tillfredsställande sätt lösts för skogsägarnas del, vilka därigenom skyddas från de värsta verkningarna av den hårda progressionen i beskattningen.

Frågan hur liknande skydd skall beredas andra skattskyldiga, som blir föremål för progressiv beskattning, kräver en snabb lösning. Särskilt är detta fallet beträffande de enskilda rörelseidkarna, för vilka problemet genom en eventuell begränsning i avskrivnings- och värderingsreglerna med därav följande ökade variationer i inkomsterna får ökad aktualitet. Eftersom variationerna i rörelseinkomsten inte, i motsats till vad fallet i allmänhet är för skogsägarna, står i relation till de kontant influtna intäkterna, är frågan för rörelseidkarnas del än mer trängande och måste lösas efter andra linjer än för skogsägarna. Det är ej tillfredsställande, att en så brådskande och betydelsefull

fråga begraves hos en av andra arbetsuppgifter överhopad kommitté. Den kräver ett särskilt utredningsorgan, som helt kan ägna sig åt denna uppgift.

Herr talman! Jag skall nu inte längre ta kammarens tid i anspråk, och jag beklagar att jag så länge gjort detta, men jag har ändå försökt att begränsa mig. Den fråga vi behandlar är en stor fråga; jag avser därmed ej blott att det är en fråga av djupt ingripande betydelse utan också att den omfattar så många viktiga problem, som ej kan avfärdas alltför snabbt, om det skall finnas några utsikter att kunna ge lekmännen ett så fullständigt underlag, att de själva kan bilda sig en uppfattning.

Innan jag slutar får jag säga några ord om skattesatsen. Egentligen skulle jag på denna punkt helt kort ha kunnat nöja mig med att relatera övervägandena i företagsbeskattningskommittén. Där behandlade vi frågan mot bakgrunden av att finansministern i direktiven klart uttalat, att han med översynen av skattereglerna inte avsett att åstadkomma en skatteskärpning. Med klar insikt om att de av kommittén föreslagna reglerna kommer att innebära en viss skatteskärpning övervägde man allvarligt att föreslå en viss reduktion av skattesatsen. Om enighet hade nåtts i de olika avsnitten för en lösning efter de linjer, som nu framlagts för slutligt godtagande, hade sannolikt kommittéförslaget gått ut på en sänkt skattesats.

Under diskussionerna har man vidare gått ut från en allmänt omfattad uppfattning på två punkter, dels att beskattningen å företagen liksom för de enskilda nått en sådan höjd, att en ytterligare påbyggnad vore olämplig, dels också, såsom det konstateras i företagskommitténs betänkande, att en variation av skattesatserna i konjunkturpolitiskt syfte vore en åtgärd, som ej kunde anbefallas. Detta låtsar man ej alls om nu.

Departementschefen gör i den nu föreliggande propositionen ett uppseendeväckande uttalande om att skattereglernas utformning och skattesatsen ej har något direkt samband. Detta strider mot

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

den uppfattning, som tidigare hävdats. Trots detta har någon motivering ej givits för den nu helt omlagda kursen.

Innan den nu ifrågavarande propositionen slutbehandlats i riksdagen, har finansministern framlagt en ny proposition med förslag om en höjning av skattesatsen för företagen med 25 procent utöver vad som förut har gällt. Detta ställer ju allt på huvudet, och de regler, som vi nu här behandlar och som utarbetats av företagsbeskattningskommittén, saknar nu helt något verkligt underlag. I dag får vi dock taga ställning till skattereglerna och räkna med att de blir tillämpade under i övrigt oförändrade betingelser, alltså med en oförändrad eller senare sänkt skattesats. Rimligen hade i detta sammanhang frågan om skattesatsen bort tagas upp till prövning. Nu blir vi satta i det läget, att vi får pröva skattesatsen vid ett annat tillfälle, och det kan ju inte vara en god ordning.

Herr talman! När man på politiskt håll får del av näringslivets starka betänkligheter och varningar för de nya skatteskarpande reglerna, så möter man kritiken med lugnande uttalanden om att det inte är anledning att räkna med att påfrestningarna blir större än att de säkert kan bäras av vårt näringsliv. Att man inriktar praktiskt taget alla åtgärder i konjunkturpolitiskt hänseende mot näringslivet bestrider man, och man söker i stället göra gällande, att man från politiskt håll egentligen visar stor förståelse för att främja näringslivets utveckling och att man allvarligt strävar efter att skapa ett näringsvänligt klimat. Vad som därmed åsyftas är inte lätt att förstå, alldeles särskilt i dessa tider! Raka motsatsen är ju vad som i verkligheten göres.

Till sist skulle jag vilja säga, att de som nu går in för att lägga alla dessa nya belastningar på näringslivet handlar ungefär som den bilist, som vid en järnvägsövergång kör vidare mot rött ljus och som söker övertyga sig själv om att det inte är anledning att tro på stoppsignalen.

Herr talman! Med detta ber jag att

få yrka bifall till reservation 1), som är avgiven till bevillningsutskottets utlåtande av herrar Spetz, Söderquist och Enig i denna kammare.

Häri instämde herr *Ewerlöf* (h).

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Min kontakt med företagsbeskattningen har huvudsakligen skett i samband med arbete i taxeringsnämnder och prövningsnämnd, och därför är det ju helt naturligt att min uppfattning om föreliggande förslag tar åtminstone någon färg av denna erfarenhet. Jag skulle allra först vilja peka på att de regler, som vi för närvarande har, ur taxeringsteknisk synpunkt är de enklaste tänkbara. När man säger att de nya bestämmelserna i det avseendet inte avviker så särskilt mycket härifrån, kan jag för min del inte förstå denna synpunkt. När det gäller avskrivning på inventarier och maskiner kommer nu att uppstå svåra gränsproblem, då man skall avgöra vad som skall räknas som reparationer och ersättningsanskaffningar och vad som skall räknas som nyan-skaffningar. Sådana avgöranden är inte erforderliga vid ett system med fri avskrivningsrätt.

Jag ämnar inte här gå in på några detaljer. Det har herr Wehtje med sin sakkunskap från företagsvärlden och från företagsbeskattningskommittén redan gjort. Jag skulle dock vilja anlägga några allmänna synpunkter på den föreliggande frågan. Det är främst två områden som här intresserar, nämligen den fria avskrivningen och varulagervärderingen.

Det förklaras att syftet med de föreslagna beskattningsreglerna icke är fiskaliskt. De är inte avsedda att skärpa företagsbeskattningen men skall verka konjunkturutjämning genom att avskrivningsrätten begränsas under högkonjunktur för att sedermera eventuellt vidgas under en lågkonjunktur. Såväl utskottet som företagsbeskattningskommittén har också varit ense om att det inte finns någon anmärkning att rikta mot en regel om fri avskrivning under

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

en lågkonjunktur eller under vad man brukar kalla en normal konjunktur. Men hur kommer nu de föreslagna reglerna att verka?

De flesta företagen har ju en mer eller mindre kontinuerlig nyanskaffning. Efter en längre eller kortare anpassningstid kommer därför de årliga avskrivningarna att bli exakt lika stora vilka regler man än använder. Slutsatsen måste bli att för dylika företag — och det är faktiskt det stora flertalet — blir den konjunkturutjämnande effekten av de nya reglerna praktiskt taget ingen. De fall, där man skulle kunna tänka sig att dessa nya regler skulle kunna ha någon större inverkan, är givetvis de fall, när ett företag gör en större engångsinvestering. Såsom ett exempel kan nämnas ett rederi, som bara har ett fartyg. Skillnaden mellan en fri avskrivningsrätt och de föreslagna reglerna blir den, att i det förra fallet skulle företaget, därest vinsten var tillräckligt stor, ha möjlighet att redan under det första året avskriva hela anskaffningsvärdet, medan däremot i det senare fallet avskrivningen måste utsträckas över fem år. Det betyder alltså i själva verket endast att företaget åtnjuter en skattekredit, som motsvarar ungefär räntan på skattebeloppet under cirka två år.

Det är alldeles uppenbart att någon dold reserv inte kan uppstå annat än tillfälligtvis i fråga om inventarier och maskiner. De förslits ju undan för undan, och tillgången försvinner. Annorlunda är givetvis förhållandet vid värdering av varulager. Där kan bildas en dold reserv vid en tillräckligt stor nedskrivning av varulagret. Men vad är det för fel däri, vad är det för fel i att inom företagen bildas stora reserver? Professor Carsten Welinder säger i en artikel, som han skrivit i tidningen »Balans», att om tillräckligt många företag tillåtes skaffa sig avsevärda skattelindringar genom att bilda dolda reserver, har detta kommit landet till godo i form av ökad produktivitet och en höjd reallön. Det förefaller mig, som om detta vore ett mål att sträva emot.

Det finns kanske också anledning att

erinra om det yttrande som Kooperativa förbundet har avgivit i sitt remissvar över företagsbeskattningskommitténs förslag. Det heter däri: »De reserver som redan finns och de som ytterligare kan uppsamlas genom konsolideringsåtgärder, vilka företagen vant sig vid att betrakta som i högsta grad normala, förvaltas och användes säkerligen med större samlad nytta ur produktivitetssynpunkt i det givna läget av de tusentals små och stora företagen i vårt land, än om de flyttas över i det allmännas händer.»

Jag har, herr talman, med det jag nu anfört velat antyda min anslutning till den uppfattning, som herr Wehtje gav uttryck för, nämligen att de föreslagna beskattningsreglerna kommer att ha en mycket obetydlig inverkan om ens någon alls i konjunkturutjämnande syfte. Jag vill erinra om att vi redan sedan tre år tillbaka har en begränsning av avskrivningsrätten för inventarier utan att man, såvitt jag vet, kunnat påvisa någon verkan härav ur konjunkturpolitisk synpunkt. Beviset för att en sådan effekt inte uppnåtts är ju de åtgärder som ideligen måst vidtagas för att stabilisera konjunkturläget.

Den provisoriska lag om begränsning av den fria lagervärderingen, som riksdagen beslöt för ett par år sedan, trädde heller aldrig i kraft, emedan man befärade ogynnsamma verkningar hos de företag som ur sysselsättningssynpunkt tillverkade på lager. Sådana företag finns alltid, de finns även i dag. Det är uppenbart att vad som här föreslås kommer att i viss mån försvåra för dessa företag att på detta sätt trygga sysselsättningen för sina anställda.

Ur taxeringssynpunkt har vi haft som regel att söka undvika retroaktiv beskattning av inkomster. Jag vill i det sammanhanget citera några ord ur den motion som här i kammaren väckts av herr Werner. Motionären skriver: »Såsom en allmän rättsgrundsats vid all lagstiftning bör beaktas att förhållanden, vilka uppstått under medgivande eller skydd av äldre lag, icke bör diskrimineras genom verkningarna av övergången

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

till en ny lag.» Jag erkänner villigt, att den huvudregel, som reservanternas föreslagit, alltså en nedsättning av den av Kungl. Maj:t föreslagna gränsen för avdragsrätten, d. v. s. från 40 procent till 30 procent, inte går fri från samma anmärkning. Även med en nedvärdering av lagret till 30 procent uppstår en viss retroaktiv beskattning av dolda reserver, som måste tas fram, under övergångsåren, men reservanternas förslag betyder dock att företagen får behålla den del som ligger inom denna marginal.

Herr Wehtje har redan utförligt behandlat förslaget inverkan ur företags-ekonomiska och samhällsekonomiska synpunkter. Låt mig bara ännu en gång erinra om att den produktionsökning, som vi alla är så glada över och som utgör grunden för vår höga levnadsstandard och förmåga att hävda oss i den internationella konkurrensen, är betingad av den höga investeringsverksamhet som förekommit här i landet och av att investeringarna fortsattes i om möjligt ökad takt.

Det är ingen tröst vad utskottet skriver på s. 53: »Även med de skärpningar av de permanenta reglerna för företagsbeskattningen, varom förslag nu framlagts, och med de uppmjukningar, som vidtagits i andra länder, kommer det svenska systemet att förbli jämförelsevis mycket liberalt.» Dessa skärpningar innebär nämligen att den marginal och möjlighet, som vi här har att hävda oss på den internationella marknaden, krymper samman.

Det har åtskilliga gånger vittnats därom, att våra möjligheter på den internationella marknaden är beroende av fortsatt rationalisering och produktionsökning. Det är därför ett allvarligt skattepolitiskt avgörande som riksdagen nu har att träffa. Det är beklagligt att utskottet liksom finansministern i så stor utsträckning bygger sina förslag på den erfarenhet som man anser sig ha fått under efterkrigsperioden i vårt land, då samhällsekonomin givetvis inte kan betecknas som normal, eftersom den ju under denna tid varit utsatt för åtskilliga påfrestningar. Som jag redan tidi-

gare har antytt, är det mer än tvivelaktigt, om man har dragit riktiga slutsatser av det tillgängliga materialet. Den saken lämnar jag emellertid därhän. Allvarligare är att regeringen här synes vilja slå in på en väg som på längre sikt skulle försvaga det svenska näringslivets möjligheter till konsolidering, minska dess konkurrenskraft och innebära en avtagande produktion och ett hot mot jämn och hög sysselsättning.

Herr talman! Jag ber att få instämma i herr Wehtjes yrkande.

I detta anförande instämde herr Söderquist (fp).

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Vad som diskuterats mest i det nu föreliggande förslaget och vad som upptagit största tiden i de anföranden som hittills hållits, är förslaget till ändringar beträffande den fria avskrivningen av inventarier och den fria lagervärderingen, bestämmelser som funnits i de äldre skattereglerna.

Jag vill erinra kammaren om att ifrågavarande regler tillkom 1928 respektive 1938 efter kriser med en förhärjande lågkonjunktur, under intrycket av alla de besvärigheter en inflation dragit med sig i form av en efterföljande svårartad depression. Vid utformningen av dessa regler såg man måhända alltför ensidigt på de tider man genomlevat och drömde inte om att vi skulle kunna komma in i tider av en sådan långvarig högkonjunktur som vi upplevat under de senaste tjugo åren.

Vi har för närvarande full sysselsättning, en produktion till den sista kronan och den sista arbetaren. Alla produktiva krafter inom samhället är sysselsatta, och så har det varit under en mycket lång period; vi har, som någon sagt, byggt till sista tegelstenen och sista muraren. Därför har vi mött helt andra problem än dem som sysselsatte skattelagstiftarna 1928 och 1938. Vårt näringsliv har haft en överexpansion, som hotat att »spränga ångpannorna».

Då man velat undersöka möjligheterna att till äventyrs genom ändrade skatte-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

regler dämpa denna överansträngda högkonjunktur, har man frågat sig, om det inte vore lämpligt att något begränsa de vinstreglerande dispositioner som företagen tack vare skattelagstiftningen kan göra. Framför allt består dessa kanske däri, att man alltså kan nedskriva lagren fullständigt obegränsat. Detta ger givetvis mycket stora möjligheter till ökade investeringar både i lager och i inventarier. Man har också kunnat omedelbart och fullständigt avskriva anskaffade inventarier. Att staten genom utebliven beskattning betalar hälften av en investering har kanske utgjort en sporre till investeringar, som möjligen inte varit fullt motiverade.

Vidare har man haft möjligheter att avsätta medel till pensionsfonder och personalstiftelser, något som ju i och för sig är ytterst värdefullt. Måhända har detta i viss utsträckning gjorts så, att det verkat, som om det inte varit alltför noga med huruvida dessa pengar använts för sitt ändamål eller inte. Det är emellertid uppenbart, att avsättningarna till dessa fonder och stiftelser har samlat väldiga mängder pengar inom företagen, pengar som kunnat locka till en investeringsökning utöver vad samhället egentligen orkat med.

Detta har gjort att vi, med inflationen lurande bakom knuten i vårt fullsysselsättningssamhälle, har måst överväga huruvida man inte skulle kunna finna regler som bättre än de gamla skattereglerna från 1928 och 1938 kunde möta de växlande konjunkturerna och de genomgående mera goda konjukturer, som man strävar att skapa och bibehålla. Vi lever inte längre i en gammalliberal tid, då man kunde tro på och lita till något slags ekonomisk försyn och hoppas, att allting reder sig. Under äldre tider med liberal ekonomi har vi övernog fått erfara, vart det egentligen leder, när man litar till ett låt-gå-system, en ekonomisk försyn.

Vid en sådan undersökning av lämpliga åtgärder för en bättre anpassning efter det samhälle vi lever i — ett samhälle som är helt annorlunda än det svenska samhället under de 30 första

åren av detta sekel — har man kommit till uppfattningen, att det skulle kunna vara ytterst önskvärt att i botten av ett system med olika åtgärder för att möta inflationshotet lägga bättre avpassade skatteregler, som sedan kunde utbyggas med hänsyn till de skiftande behov som kan uppkomma. Uppenbart får man därvidlag inte bortse från att skattereglerna bör i möjligaste mån tillåta och främja en konsolidering inom företagen, dock inte i sådan utsträckning, att företagen lockas att genomföra alltför inflationsdrivande åtgärder.

Men det kan bli dåliga konjukturer och starka depressionstendenser. Vi kan kanske bemästra dem i vad det gäller vårt eget land, men det kan komma depressionstendenser utifrån, och vattnen runt våra kuster är inget skydd i det avseendet. Därför är det naturligtvis nödvändigt också med hänsyn till den konkurrens, som det svenska näringslivet måste utkämpa med främmande länder, eftersom vi i så hög grad är hänvisade till export, att vi ser till att en konsolidering och rationalisering av vårt näringsliv i olika avseenden ständigt och jämt kan pågå och tryggas. Men det är en avvägning av dessa å ena sidan konjunkturpolitiska och å andra sidan företagsekonomiska synpunkter som bör eftersträvas, så att man på längre sikt kan vinna en sund ekonomisk utveckling i vårt land.

Den fria avskrivningen på maskiner har ju aldrig varit avsedd att utgöra en ögonblicklig och fullständig avskrivningsrätt. En sådan avskrivning har emellertid skett i mycket stor utsträckning. Riksdagen har under tidigare år vid flera tillfällen reagerat starkt mot detta. De myndigheter, som haft att yttra sig över det nu föreliggande förslaget, har reagerat mot den utveckling av den fria avskrivningen, som har skett. Vi har också under de tre senaste åren måst avskaffa den fria avskrivningen och begränsa avskrivningsrätten till 20 procent på de nya inventarierna.

Vad det nu gäller är som sagt ett avvägande. Inom kommittén har man ansett — och regeringen och sedermera

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

bevillningsutskottet har haft samma mening — att man genom denna 30-procentsregel, om vilken förslag nu föreligger, kan vinna relativt snabba avskrivningar. Hur gamla eller hur långlivade inventarierna och maskinerna än må vara, är de avskrivna och kan avskrivas under en period av fem år. I och med att man gör det, och det gäller inventarier med längre livsmöjligheter, konsoliderar sig självfallet företagen och gör besparingar. Genom en sådan snabbavskrivning kan man också ta en viss hänsyn till återanskaffningsvärdet. Därtill kommer att treårsinventarier helt och hållet och omedelbart kan avskrivas. Men vidare finns den bestämmelsen, att man får göra en avskrivning, inte med 20 procent årligen — om man inte vill använda det systemet, vilket är möjligt — utan omedelbart med 30 procent av det bokförda värdet och ett följande år med 30 procent av återstoden. Det betyder att under de två första åren en avskrivning kan ske med över hälften av värdet av anskaffade maskiner och inventarier och under de tre första åren med upp till två tredjedelar av värdet. Genom denna snabba initialavskrivning stimuleras företagen att sätta i gång investeringar. Med denna avskrivning på 30 procent eller under de två första åren med litet över 50 procent tvingas man emellertid till ett starkare övervägande. Staten betalar ju bara hälften av 30-procentsavskrivningen och hälften av 50-procentsavskrivningen, medan med den fria avskrivningen alltsammans omedelbart kunde avskrivas, av vilket staten betalade hälften. Det är ju uppenbart, att detta system framtvingar, att man väljer de mest räntabla avskrivningarna, att man väljer de ur rationaliseringssynpunkt nödvändigaste investeringarna och alltså de i fråga om angelägenhetsgraden främsta investeringarna — vi får hoppas att vårt näringsliv väljer dem.

Hur skulle detta system verka i tillämpningen? Det är svårt att ställa prognoser. Vi får räkna med hur det skulle ha verkat under tidigare år. Det har gjorts en undersökning för åren

1938—1951. Jag tar som exempel två företag. Det ena företaget har gjort avskrivningar, som enligt de nya bestämmelserna skulle ha blivit 17 miljoner kronor mindre än enligt den fria avskrivningens regler. Men av dessa 17 miljoner kronor — det är ju här fråga om mycket pengar — hade avskrivningar för 13 miljoner kronor gjorts under åren 1949, 1950 och 1951, alltså under år som varit utomordentligt utpräglade högkonjunkturår, då investeringarna behövde begränsas. Man kan inte komma ifrån, att begränsningen av investeringarna inom samhällslivet vid inflationstryck är ett av de viktigaste problemen när det gäller att reglera vårt ekonomiska liv så, att vi kan undvika inflationsrisker. Och för detta företag gällde det ju att just under de mycket utpräglade högkonjunkturåren investeringarna begränsades.

Det andra företaget hade gjort faktiska avskrivningar för 22,5 miljoner kronor. Om det nu föreslagna systemet hade tillämpats, skulle avskrivningarna ha minskats med 4 miljoner kronor. Detta belopp skulle helt ha fallit på åren 1949, 1950 och 1951. Jag tycker att detta uppenbart vittnar om att de föreslagna bestämmelserna skulle för dessa två typföretag ha verkat dämpande, inte under vanliga år, utan under högkonjunkturår, och det är under dessa år som man vill försöka dämpa investeringsverksamheten.

Jag tror därför, herr talman, att det system, som här är föreslaget, har och kommer att få de konjunkturpolitiska verkningar, som är avsedda och som ur allmän synpunkt är önskvärda, under det att det däremot på längre sikt inte kommer att dämpa investeringsverksamheten inom näringslivet.

Reservanterna håller ju undantagslöst på den fria avskrivningen. Motsatsen är den bundna avskrivningen. Den bundna avskrivningen har hittills gällt för alla dem, som måst lägga upp planer för avskrivning av olika maskiner, olika inventarier efter deras livslängd och som har att avskriva värdet med en femtedel eller en tiondel eller annan del

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

för varje år — det har varit maximalt. Det är nu inte tal om att införa den bundna avskrivningen. Tvärtom är det här tal om att införa ett sådant system, att enskilda rörelseidkare, som har ordnad bokföring, så att den med tillräcklig noggrannhet kan kontrolleras, kan slopa den bundna avskrivningen och även de övergå till 30-procentsregeln. Det kommer alltså att bli bättre villkor för den stora massan av enskilda företagare och enskilda rörelseidkare här i landet. Dessa enskilda företagare kommer således att kunna göra avskrivningar, som är bundna av bokslutet men som till en viss grad är fria.

Jag tror att det svenska systemet — även det här föreslagna systemet — måste betraktas såsom synnerligen liberalt. Det förhåller sig nog på det sättet, att man i främmande länder ser med en viss avund på detta system, och de svenska företagarna kommer att på denna punkt ha det gynnsammare än sina konkurrenter ute i världen.

Detsamma skulle kunna sägas om varulagervärderingen. Den har ju varit fullständigt fri och är i dag fullständigt fri. Detta har lett till att man på sina håll nedskrivit varulagren långt under vad som egentligen varit avsett. Man har räknat med att man skulle nedskrivna lagren med hänsyn till god köpmannased. När bestämmelserna om varulagervärderingen kom till stånd under 1920-talets slut, nedskrevs lagren med hänsyn till god köpmannased. Sedermera har begreppet god köpmannased utvecklats dithän, att man kan nedskriva lagren till praktiskt taget ingenting. När det görs jämförelser mellan vårt land och utlandet, vill jag erinra om ett tillfälle, då en betydande företagsledare i en offentlig diskussion nämnde, att han från sina affärsvänner — jag vill minnas att det var i England — fick förfrågningar om hur han egentligen värderade och bokförde sina lager och sina inventarier. De förstod sig inte på hans värdering, och han måste säga att de svenska reglerna var sådana, ty vad som var fullständigt obegripligt för en

engelsman och för en engelsman verkade, som om det bedrevs något skoj med svenska staten, var just vad man här i landet kallade »god» köpmannased. När man i främmande länder, exempelvis i Danmark, har diskuterat möjligheterna till nedskrivning av lagren, har ingen vågat gå så långt som propositionen här gör, nämligen ned till 40 procent av lagrens värde. Man har stannat betydligt högre — vid 70 procent eller någonting sådant — och ändå har man ansett det skulle vara ett utomordentligt framsteg. Men här skriar näringslivet, som om man satte dolken i dess hjärta, om man skulle medgiva en nedskrivning till 40 procent, trots att det är en nedskrivningsprocent, som övergår de mest spända förväntningar i främmande länder, där man står alldeles fjärran från möjligheten att nå det målet. Det är inte att undra på att man blir litet missnöj, när varningssignalerna höjes från näringslivets sida.

Men våra nuvarande lagervärderingsregler, som tillämpats långt utöver vad som var avsett, har naturligtvis, som sagt, sin betydelse för företagens konsolidering och kapitaluppbyggnad och för möjligheten till resultatutjämnning inom företagen. Det är alldeles uppenbart, och därför bör man vid fastställandet av fixa nedre gränser för avskrivningen framskrida med en viss varsamhet. Striden står också egentligen om huruvida lagren skall få nedskrivas till 30 procent eller om man skall stanna vid 40 procent, vilket innebär en nedskrivning med 60 procent.

Hur skulle detta verka? Det sägs att det skulle bli mycket varierande skatter, om de föreslagna nya skattereglerna tillämpades till deras yttersta gräns. På det sättet kan man konstruera fram de skillnader i skattebeloppen för de enskilda företagen, som den förste talaren här nämnde, men det är, som sagt, under den förutsättningen, att reglerna tillämpas till den yttersta gränsen och utan hänsyn till alla andra omständigheter som här kan inverka. Det är därför inte realistiska exempel utan kon-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

struerade, som gott kunde åsättas rubriken: »Så målar jag, ty så roar mig att måla.»

Man säger också, att om varulager, som är nedskrivna under 40 procent, nu skall ånyo uppskrivas till 40 procent, kommer det fram en vinst, som skall beskattas. Det är uppenbart att det blir så, men det blir aldrig aktuellt för den stora mängden av enskilda näringsidkare. För de tusentals eller kanske hundratusentals små rörelseidkare, som den föregående talaren nämnde, betyder detta ingenting, eftersom de inte har sina varulager nedskrivna till 40 procent. Genomsnittligen är nedskrivningsprocenten betydligt lägre och rör sig omkring 50 å 55 procent. Varulagren är alltså i genomsnitt nedskrivna till 45 å 50 procent. För den stora mängden av företagare blir det därför inte fråga om någon uppskrivning av varulagren och därmed följande extra beskattning. Däremot kan så bli fallet för de större och äldre företag, som har den största bärkraften.

Vid företagen undersökning har det befunnits, att av 136 större grosshandelsföretag 36 skulle bli beskattade vid uppskrivning av lagren, medan återstående 100 företag inte skulle bli berörda. Av 196 detaljhandelsföretag skulle 46 drabbas av beskattning till följd av uppskrivning av lagren men däremot inte återstående 150 företag. Även om man medräknar de största företagen, blir det således bara 20 å 30 procent som drabbas av den ökade beskattningen. Nu vill man som alltid skjuta framför sig de små företagen, och det är klart, att om en hel hord av småföretagare skulle bli berörda av ändringsförslaget, skulle det vara någon mening i att göra det. Men nu är det de stora och väl konsoliderade företagen, som står bakom kritiken mot förslaget och håller i trådarna, och inte de små företagen, som inte berörs av förslaget, som de stora företagen vill stoppa.

Jag vill erinra om att förslaget är så utformat, att det ger fullständig trygghet mot prisfallsrisken. Det är ytterst få företag, som har en prisfallsrisk, som

överstiger den till 40 procent medgivna nedskrivningen av lagren, sedan avskrivning på grund av inkurans i förekommande fall ägt rum. Det är främst prisfallsrisken man här har att tänka på, och för den är praktiskt taget alla företag skyddade. Enda undantaget skulle kunna vara företag med stapelvaror och råvaror med starkt varierande priser, men därvidlag har man föreslagit den regeln, att för dessa varor — gummi, bomull och kol och vad det nu kan vara — får man utgå från det lägsta priset under en tioårsperiod och nedskriva detta värde till 70 procent. Med den hjälpregeln kommer det inte att finnas någon egentlig risk för företagen, och när det desslikes finns en möjlighet till ytterligare nedskrivning för det fall, att ett starkt prisfall eller risk för sådant kan påvisas, är risken praktiskt taget utesluten.

För vissa företag kan det ändå sägas bli en betydande extraskatt. Man har ju räknat ut att vid väsentligen de större företagen inom industri, grosshandel och detaljhandel en summa på omkring 650 miljoner kronor skulle framdragas i skatt på ett beskattningsunderlag ungefär dubbelt så stort. Men hur har dessa vinster uppkommit? De har inte uppkommit uteslutande på det sätt, som från det hållet gjorts gällande, nämligen att företagen legat med lager som inte har skrivits upp, medan priserna undan för undan har stigit. Vinsterna har också uppkommit på det sättet, att en stor del av de lager, som man har haft, undan för undan har skrivits ned, varigenom motsvarande belopp undan dragits från beskattning. Dessa lagervärden har alltså uppstått, inte genom att priserna har stigit, utan genom företagens egen åtgärd att skriva ned dem synnerligen lågt. På företagarrhåll har det ju alltid förr talats om att det bara var en fråga om vid vilken tidpunkt dessa lagervärden skulle tagas fram till beskattning. De stora industriföretagen är emellertid, om inte eviga, så i alla fall mycket långlivade, och det blir därför egentligen aldrig fråga om att ta fram dessa reserver till beskattning. Men man

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

har som sagt alltid predikat om att så skulle ske, och nu kommer en del av dem, som delvis uppstått genom nedskrivning så långt som under 40 procent, att krypa fram och tas till beskattning. Det kan inte vara annat än i överensstämmelse med den försvarsjargong, som man förut utvecklat för de fria avskrivningsreglerna, att man nu ser verkligheten i ögonen: nu kommer en del av dessa värden att tas till beskattning.

Av dessa 1 300 miljoner kronor är nu reservanterna färdiga att omedelbart pruta hälften. De säger att hälften av beloppet utgöres av orealiserade värdestegringsvinster som ligger i lagren, och detta bör inte beskattas. Hur vet man att detta utgör hälften av beloppet? Hur vet man vad som är det ena och vad som är det andra? Det betydelsefulla härvidlag är närmast det, att om dessa belopp skall tas till beskattning, bör det ske vid en sådan tidpunkt att företagen kan ordna för denna extra beskattning. Det gäller dock de stora och bäst konsoliderade företagen, de som har de största likvida resurserna. Man har nu föreslagit en rätt lång övergångstid — under en femårsperiod kan dessa summor tagas fram till beskattning.

Om de nu över huvud taget kommer fram till beskattning? Kom ihåg, mina damer och herrar, att företagen i stor utsträckning är utrustade med utomordentligt skickliga skatteexperter. Ju större företaget är, desto skickligare är dessa experter, som den svenska staten har varit så snäll att uppfostra inom sina skattedomstolar och på annat sätt inom sin förvaltning och som till och med bevilningsutskottet i stor utsträckning varit med om att uppfostra. När nu dessa skickliga skatteexperter har valt sig andra herrar, som de trofast och utomordentligt skickligt tjänar, så kommer de säkert att medverka till att dessa belopp inte annat än i mycket ringa grad kommer att framdragas till beskattning.

Företagen har bl. a. den möjligheten att avsätta belopp till pensionsstiftelser, och det tycker jag att vi bara har att välsigna — det är till de anställdas favor. Under 3 å 4 år har avsatts minst

2 miljarder kronor till pensionsstiftelser. Om företagen under denna femårsperiod avsätter någon miljard kronor till detta ändamål, är det bara till gagn för de anställda, och så behåller företagen beloppet som arbetande kapital i sin rörelse. Staten har inga fiskaliska intressen att bevaka i detta sammanhang.

Företagen kan också avsätta pengar till sina investeringsfonder, att utnyttjas i de besvärliga konjunkturer som kan komma. De, som ömmar för att vi skall bibehålla de gamla avskrivningsreglerna, har ju som motivering just att man måste se till att man kan möta lågkonjunkturer. Om nu hjärtat fortfarande bultar varmt för denna sak — vilket jag tror att det gör på många håll, om också inte på alla — avsätt då en del av dessa miljoner till investeringsfonderna! För närvarande har bara avsatts ungefär 250 miljoner kronor, en spottstyver att möta en lågkonjunktur med. Avsättes en del av de vinster, som annars skulle tas till beskattning, till investeringsfonderna, så behålles också dessa pengar till större delen inom företaget och har inte definitivt utlämnats till beskattning.

Jag tror därför inte att de föreslagna nya reglerna för varulagervärdering är till skada för företagen. Tvärtom tror jag att de på lång sikt är förmånliga ur samhällets synpunkt och därmed också ur företagets synpunkt, ty dessa lever dock inte ett liv utanför samhället. Det är både ur samhällets och ur företagets synpunkt lyckligt, att dessa konjunkturreglerande åtgärder införs.

Vad beträffar investeringsfonderna var vi eniga inom kommittén. Nu har ändå en reservation avgivits vid utskottsbetänkandet. Kommittén ville stimulera avsättningar till investeringsfonderna för lågkonjunkturer genom att företagen efter fem år fullt fritt skulle få använda upp till en tredjedel av fonden till investeringar inom företaget. Man skulle kunna samla ihop en hel del årsavsättningar och efter sju eller åtta eller nio år använda dem till investeringar inom företagen. Vi trodde att

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

man därigenom skulle åstadkomma en stimulans. Propositionen har sedermera kommit med en extra stimulans. När företagen på myndigheternas order använder medlen för investering under sämre konjunkturer, får de göra ett extra avdrag på 10 procent, vilket också innebär en extra anmaning till företagen att tillvarata möjligheten att avsätta till dessa fonder för att göra sig beredda att möta de låga konjunkturer som kan komma utifrån, vår makt förutan.

Nu har reservanterna föreslagit att man inte bara skulle få lov att ta 30 procent efter 5 år, utan att man efter ytterligare 5 år skulle få ta 30 procent till för företagens investeringar enligt fritt val. Genom en sådan åtgärd skulle man emellertid beröva investeringsfonderna deras egentliga värde då det gällde att möta svåra konjunkturer. Då skulle de vara utmjölkade till 60 procent, innan den tiden kommer. Det skulle endast kvarstå mindre än hälften.

Jag tror att den uppläggning av investeringsfonderna som Kungl. Maj:t har föreslagit och utskottet tillstyrkt är av den art, att den med litet propaganda från näringsorganisationernas sida skulle kunna leda till att vi rustar oss bättre för sämre tider än vi till äventyrs hittills har gjort.

Här har också talats om pensionsfonderna. Jag skall bara säga en enda sak. Man har sagt, att man inte får göra något för huvudaktieägare, som är anställda i företagen. Visst får man göra det. Man får ta pensionsförsäkringar för huvudaktieägarna, man kan direkt från bolaget betala pensioner till huvudaktieägarna, när de avgått från tjänsten, och i båda fallen är kostnaderna avdragsgilla. Bolagen står här i precis samma ställning som de enskilda rörelseidkarna, som också får göra avdrag för sina pensionsförsäkringar, och därigenom blir ju delägarna i familjebolagen och de enskilda rörelseidkarna likställda. Den nuvarande rätten har på sina håll missbrukats så, att de avsättningar som man gjort för pensionering av huvuddelägare och kanske några andra tjänstemän, praktiskt taget aldrig kommer till av-

sedd användning utan endast har inneburit att ett kapital undandragits beskattning och bevarats inom företaget. Bara man kan vara säker på att de avsedda medlen kommer till avsedd användning för anställda — och beräkningen sker enligt försäkringstekniska grunder — finns ju möjligheten att få avdrag för avsättningarna till pensionsfonden. Styrkan i det nya förslaget är, att det understryker att dessa avsättningar har ett socialt syfte, nämligen att vara till gagn för de anställda genom att trygga deras pensioner, och därför har man gjort vad man kunnat göra i skatteväg. Sedan erfordras ytterligare en del bestämmelser, men de får utarbetas av den kommitté som inom justitiedepartementet sysslar med de civilrättsliga reglerna. Med denna framstöt, först för de skatterättsliga och sedan för de civilrättsliga reglerna, bör man kunna dränera den myr — för att använda ett svagt ord — som avsättningarna till pensionsstiftelserna hittills har utgjort.

Beträffande resultatutjämnningen har varken kommittén eller regeringen eller utskottet vågat sig på ett förslag, men när det gäller en förlustutjämnning för bolag, hade kommittén föreslagit regler. Detta förslag möttes av en i vissa avseenden rätt från och skarp kritik, och Kungl. Maj:t ansåg att det borde överarbetas, innan det framlades för riksdagen. Utskottet har böjt sig för detta Kungl. Maj:ts ställningstagande, men å andra sidan uttalar det önskemålet, att snarast möjligt denna fråga om förlustutjämnning — inte bara för bolag, som kommittén föreslog, utan även för enskilda rörelseidkare — måtte upptagas och bringas till någon lösning. I vad mån detta kan ske i den utsträckning som utskottet här har föreslagit, vågar jag inte ha någon mening om, men önskvärt är att det göres i den mån det är möjligt och i den utsträckning det kan vara rättvist. När det gäller de fysiska rörelseidkarnas förlustutjämnning är problemet rätt ömtåligt.

Jag tror obetingat, herr talman, att de åtgärder, som här är föreslagna, skall

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

kunna verka konjunkturstabiliserande. De kan bli någonting som ligger som grundval för de åtgärder man vidtager för att i fullsysselsättningssamhället se till, att inflationen inte tränger sig över oss. De ger stora möjligheter till avskrivning och nedskrivning samt till fondbildning inom företaget. Vi går inte här emot rött ljus, som herr Wehtje sade. När vi genomförde en ny skattelagstiftning 1947, hissade näringslivet stoppsignaler och signalerade rött ljus, så att det lyste över landet. Vad har sedan blivit därav? Vi har haft en utveckling av vårt ekonomiska liv som vi aldrig har upplevt i detta land. Vid alla de åtgärder, som har vidtagits under den högkonjunktur vi därefter har haft, har man återigen hissat stoppsignaler från näringslivets sida, och fortfarande är vårt samhällsliv stätt i lika stark ekonomisk utveckling. Vi är avundade av en hel värld och har en bättre ställning än praktiskt taget något annat land i Europa. När man så ofta, så träget, så ideligen visar rött ljus, har trafikanterna ingen anledning att ta hänsyn till dessa trafiksignaler.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr VELANDER (h):

Herr talman! Det får väl betraktas såsom ganska naturligt, att en mångårig ledamot av bevillningsutskottet kan känna behov av att inför ett så viktigt ämne, som det vi här sysslar med, ge uttryck åt sin allmänna inställning. Jag har dock inte närmast begärt ordet härför utan för att jag skall bli i tillfälle att närmare ingå på ett par motioner, som inte i någon större utsträckning, i varje fall inte i avsedd utsträckning, har kommit i åtnjutande av utskottets ynnest.

Den gällande ordningen för företagsbeskattningen syftar ju till ett befordrande av en konjunkturutjämning ekonomisk politik. Den förutsätter att konjunkturerna växlar, att en högkonjunktur förr eller senare ersättes av en försämrad, mer eller mindre djupgående lågkonjunktur samt att det därför är av

utomordentlig vikt att företagen beredes möjligheter till en sådan konsolidering, att de kan tåla de påfrestningar, som alltid är förbundna med växlingar i konjunkturerna. Man har då skäl att ställa den frågan: Har detta syfte kunnat med framgång fullföljas? Svaret på den frågan är inte svårt. Det har på visst sätt givits av herr Wehtje. Och har icke den industriella utvecklingen och det ekonomiska framåtskridandet i vårt land i väsentlig utsträckning varit ett resultat därav? Skulle uppbyggandet av produktionsapparaten och den därav betingade produktivitetstegringen, våra möjligheter att hävda oss på världsmarknaden i skiftande sammanhang samt vårt folks allmänna, erkänt höga standard över huvud taget kunnat uppnås utan denna ordning och de möjligheter, som därigenom beretts företagen till anpassning och konsolidering?

Nu skall beskattningsinstrumentet anpassas icke till en konjunkturutjämning utan till en konjunkturstabiliserande ekonomisk politik, och detta genom införande i skattelagstiftningen av permanenta regler, avsedda att gälla för normala tider men fotade på konjunkturpolitiska synpunkter! En sådan ordning måste framstå såsom oroande, och man nödgas fråga sig, om det är möjligt, att ens vår regering kan ha ett så fast grepp om de skiftande problemställningar och lägen, som kommer att anmäla sig, att man icke till sist ställs inför konsekvenser, motsatta dem som avsetts. Man vet alltför litet om utvecklingen. Man kan inte i dag tala om det konjunkturläge, som råder några månader eller ett halvår härefter. Även en planreglering via beskattningen måste sålunda ha utomordentliga svårigheter att bemästra!

Vidare är det väl så, att syftet med beskattningen hitintills ansetts vara att hos medborgarna uttaga de skatter, som erfordras för täckande av det allmännas utgifter, att växlingar i konjunkturerna skall mötas med konjunkturpolitiska medel samt att, om fråga är om så exceptionella konjunkturförhållanden, att även åtgärder på beskattningens område prövas böra sättas in, dessa måste förutsät-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

tas komma att få kortast möjliga varaktighet.

I sammanhanget bör därtill beaktas att, såvitt jag förstått, intet klarläggande skett rörande vad som realiter står att vinna i konjunkturstabiliserande syfte genom den föreslagna begränsningen av avskrivningsreglerna. Det presteras ingenting konkret eller gripbart i det hänseendet. Man rör sig med allmänna talesätt, vilkas innebörd icke på något sätt preciseras. Utskottsbetänkandet illustrerar också detta. Skälen för än den ena, än den andra meningen täcks av utskottsmajoriteten enbart genom en enkel hänvisning till att ur konjunkturpolitisk synpunkt bör det eller får det lov att vara just så och icke på något annat sätt. Man gör det alltför bekvämt för sig för att de slutsatser, som man når fram till, skall kunna anammas med förtroende. Man blir dock på sina håll så gripen eller hänförd därav att allt vad realiteter heter skjuts i bakgrunden. En framträdande ledamot av bevillningsutskottet kan sålunda, tillspord om hur man skall tänka sig en normal konjunktur, allvarligt förklara: »Ja, en normal konjunktur är väl ett konjunkturläge som ter sig på ungefär samma sätt som det, vari vi nu befinner oss.» Detta kan väl inte vara regeringens uppfattning, men de illustrerar, hur man betraktar väsentliga ting bland dem, som har ett avgörande inflytande på vad vi skall besluta i dag.

Man har också inom utskottet oförbehållsamt förklarat, att avsikten med förslaget är att beskära företagens konsolideringsmöjligheter. Det uttalandet såsom uttryck för vederbörandes verkliga mening är åtminstone ägnat att vinna tilltro. Ett annat uttryck för denna inställning ges ofta följande formulering: vi måste beskära företagens möjligheter till självfinansiering, vi måste begränsa likviditeten hos de självfinansierande företagen. Att man då underlåter att söka närmare precisera den fara för den ekonomiska politiken, som dessa självfinansierande företag utgjort och utgör, är förstäeligt. Det är nämligen till sist inte så lätt att göra det.

Sambandet mellan företagens beskattning och den fria avskrivningsrätten har städse varit en realitet. Så var fallet exempelvis 1947, och så har det varit i många senare sammanhang. Att resonera på ett annat sätt är att ställa saken på huvudet.

Vid genomförandet av 1947 års s. k. skattereform var man på olika håll ense om att den innebar en utomordentligt hård belastning för de juridiska personerna. Reformens tillskyndare, främst den dåvarande finansministern, ansåg också denna belastning försvarlig endast på grund av de konsolideringsmöjligheter, som den fria avskrivningsrätten innebar, och denna inställning har därefter ofta kommit till uttryck. Man har nämligen förklarat, att någon begränsning eller beskärning av den fria avskrivningsrätten icke kunde ifrågakomma annorledes än i samband med ett fastställande av nya grunder för eller ett mildrande av företagsbeskattningen över huvud taget.

Vår nuvarande finansminister har också i olika sammanhang hävdat den uppfattningen. Vid ett tillfälle sistlidet år yttrade finansministern sålunda här i kammaren: »Man kan naturligtvis säga att det varje gång borde ha gjorts ett övervägande rörande hela bolagsbeskattningen, men alla har ju väl betecknat denna begränsning av den fria avskrivningsrätten som en tillfällig åtgärd, där det icke i och för sig var nödvändigt med ett dylikt övervägande. Jag har ju förutskickat att när vi nästa år skall gå till en prövning av företagsbeskattningen» — det var i fjol detta yttrades — »och vad därmed sammanhänger, så skall denna prövning ske i överensstämmelse med vad som utlovades år 1947.»

Jag är inte säker på att finansministern ens själv kan göra gällande att han nu har förfarit på det sätt, som han i det åberopade sammanhanget sade sig avse.

Med det anförda har jag, såsom jag från början avsåg, velat antyda min allmänna inställning till den omläggning av företagsbeskattningen som de båda

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

regeringspartierna om några timmar kommer att genomdriva. Det innebär att jag i allt väsentligt befinner mig på samma linje som herr Wehtje och att jag alltså kan instämma i de uppfattningar, han utvecklade i sitt mycket klarläggande anförande.

I motionerna I:458 och II:568 av mig respektive herr Östlund m. fl. har hemställts om sådan ändring av kommunalskattelagen, att till varulager i beskattningshänseende hänföres inköpta träd å rot — alltså stämplingsposter.

Med motionerna avses icke avverkningsrätter i tidigare gängse mening, då förvärvaren tillförsäkrats rätt att å visst område tillgodogöra sig därå växande skog ned till viss angiven minimidimension eller t. o. m. utan dylik bestämning. Sådana avverkningsrätter förekommer numera endast i enstaka fall, då ägaren av en skogsfastighet överlåter denna till i regel någon anhörig och därvid för att reducera köpeskillingen förbehåller sig rätt till den å visst skogsskifte eller viss skogstrakt befintliga ståndskogen.

Vad som avses är sålunda å rot utstämplade träd, vilka individualiserats genom själva utstämplingen medelst fastställande av dimension och anbringande därå av stämplingsmärke. Stämplingen verkställs, när det gäller skog i enskild ägo, som regel av någon skogsvårdsstyrelsens tjänsteman och, när det gäller statens skogar, av någon domänverkets funktionär. Förvärvet av stämplingsposterna sker genom auktions- eller anbudsförfarande och tiden för trädens avverkning eller utdrivande bestämmes till visst eller vissa år, lagligen icke överstigande fem.

I och med att avtal om förvärv av stämplingspost, som här avses, träffats, är avtalet å säljarens sida fullgjort och förfoganderätten till de utstämplade träden köparens. Från denna utgångspunkt måste man finna det naturligt, att de utstämplade träden bör ingå i köparens råvarulager för förädling i rörelsen. Men så anses dock f. n. icke vara fallet. Denna ordning har synts motionärerna principiellt oriktig och därtill obillig, eftersom företagets reella varulager to-

talt sett därigenom icke får nedskrivas ens till de 40 procent av anskaffningskostnaden, som annars avses att gälla.

Det av motionärerna aktualiserade beskattningsspörsmålet torde böra beaktas även ur andra synpunkter än de rent skattemässiga. Den fortgående rationaliseringen på skogsbrukets område kommer säkerligen att medföra, att ur kostnadssynpunkt särskilt beträffande mindre centralt belägna skogar den enskilde skogsägaren i många fall svårigen kan förutsättas komma att själv ombesörja avverkning och utdrivning av sin skog. Den kommer i stället, i mån av uttag, att utstämplas och försälas på rot till som regel ett skogsindustriföretag med speciella resurser, maskinellt och eljest, till sitt förfogande för avverknings bedrivande. En sådan ordning, i och för sig naturlig, försvåras självfallet på grund av den olika behandling i avskrivningshänseende, som nu tillämpas för rotstående träd samt virke, som framforslats till allmän väg eller flottled. Även ur arbetsmarknadsynpunkt kan denna fråga anses äga eller få en icke oväsentlig betydelse. Den enskildes, särskilt den mindre skogsägarrens benägenhet att icke avyttra sin skog annorledes än i goda konjunktioner på trävarumarknaden är naturlig. Med hänsyn därtill kan ifrågasättas om hinder av ekonomisk eller annan natur bör resas mot att hos förädlingsindustrin ackumuleras förvärv av å rot stående träd att uttagas under år, då den enskilde skogsägaren mera sparsamt inlåter sig på avverkning i egen regi.

Såsom även motionärerna har anført, har frågan om gränsdragningen mellan vad som i beskattningshänseende skall hänföras till ineliggande lager respektive kontraherade varor berörts av 1952 års bevillningsutskott i dess av riksdagen godkända betänkande nr 30, vari utskottet uttalade, att denna fråga *vore av stor vikt och borde närmare övervägas.*

Detta uttalande förefaller, med mitt sätt att se, vara tämligen främmande för dem, som svarar för det nu föreliggande utskottsbetänkandet. Man verkar

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

närmast besvärad av att över huvud taget behöva diskutera den av motionärerna väckta frågan. Av »olika skäl» säger sig utskottet icke i nu förevarande sammanhang kunna förorda en författningsändring av den innebörd motionärerna föreslagit. Endast ett av dessa »olika skäl» redovisas av utskottet, och det innebär, att en sådan åtgärd — alltså en författningsändring — »skulle aktualisera en omprövning i vissa avseenden av 1951 års lagstiftning om bokföringsmässig redovisning av inkomst av jordbruksfastighet». Jag utgår från att utskottet därmed menar förordningen av den 7 december 1951 om skyldighet för vissa idkare av jordbruk eller skogsbruk att föra räkenskaper såsom underlag för taxering. Vi motionärer förstår icke, vad den åberopade lagstiftningen har att göra med förvärvarens rätt till avskrivning å i hans rörelse ingående varulager. Jag blir därför mycket tacksam om någon talesman för utskottet ville närmare angiva, dels vad utskottet åsyftar härmed, dels också de övriga med orden »olika skäl» avsedda omständigheter, som i sammanhanget föresvävat utskottet.

När utskottet kommenterar motionärernas »farhågor för att ett godtagande av propositionsförslagets lagervärderingsregler skulle i hög grad begränsa företagens möjligheter att skydda sig mot prisfallsrisk», bör utskottet icke bortse ifrån att betydande svårigheter ofta möter för ett klarläggande i de särskilda fallen av sådana risker och därmed också för att få ett därav betingat yrkande om avdrag godkänt.

Då utskottet vidare i anslutning här till uttalar: »Vad motionärerna väsentligen åsyftar synes därför vara att de berörda företagen medges ökade möjligheter till konsolidering», är detta ägnat att utlösa tvekan. Vad motionärerna åsyftar är nämligen, att vid en tillämpning av de föreslagna avskrivningsreglerna, som dock innefattar en begränsning av vad som i sådant hänseende hitintills gällt, skall icke denna begränsade avskrivningsrätt ytterligare inskränkas genom att vissa för förbrukning el-

ler förädling i rörelse anskaffade varor bildar undantag vid tillämpningen av denna begränsade avskrivningsrätt. En sådan ordning har i varje fall ingenting att göra med principen om jämlikhet i beskattningen.

Utskottet anför härefter: »Med hänsyn till att det numera genom den i propositionen redovisade utredningen klarlagts att ett samband råder mellan utformningen av reglerna för företagsbeskattningen och de konjunkturpolitiska synpunkterna vill utskottet understryka, att till en diskussion rörande det i motionerna aktualiserade spørsmålet självfallet också hör den angivna problemställningen.» Jag kan inte medge, att ens detta är ett relevant resonemang. Man kan väl näppeligen säga, att ett ställningstagande till frågan, om hurvida en viss råvara är av beskaffenhet att bära och kunna beskattas såsom lager i allmänhet i avskrivningshänseende, skall bedömas ur konjunkturpolitiska eller samhällsekonomiska synpunkter. Det är närmast ett försök att göra frågan utomordentligt mycket större än den är, även om den är av en betydande räckvidd. Det är något av den obotfärdiges förhinder och utgör en illustration till den i det föregående antydda inställningen att avsikten med propositionens förslag är att beskära företagens konsolideringsmöjligheter. Jag beklagar att den inställningen skall behöva spåras i ett sammanhang som detta.

Jag har, herr talman, sett mig nödsakad att så pass ingående som skett söka belysa den motionsledes aktualiserade frågans innebörd till förebyggande av att den i fortsättningen skall behöva utlösa erinringar av föga relevant innehåll.

Att frågan göres till föremål för utredning, innan förslag i ämnet förelägges riksdagen, saknar motionärerna ingalunda förståelse för. Denna utredning får emellertid icke undanskjutas hur länge som helst. Frågans betydelse principiellt och praktiskt motiverar icke en sådan behandling.

Jag kommer att på den förevarande

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

punkten i därför avsett sammanhang ställa det yrkande, som det anförda avsett att utgöra motivering för.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Det är väl ingen som har den uppfattningen att investeringar, inte ens enskilda investeringar, är någonting ont eller felaktigt. Alla har vi väl alldeles klart för oss att vi ständigt måste vidtaga nya och ökade investeringar för att vi skall kunna hålla den ekonomiska framstegstakten. Det var därför ganska onödigt när herr Wehtje här försökte göra gällande, att man från majoritetens sida är avogt inställd emot investeringar. Men å andra sidan är det väl en lika klar allmän regel, att vi måste hålla utgifterna i samhället inom ramen för resurserna. Det betyder att även investeringarna måste hållas inom ramen för våra tillgångar.

Jag tillåter mig också att göra en invändning mot herr Wehtjes upprepade tal om att de enskilda investeringarna skulle stå i någon strykklasse här i vårt land. Det är i själva verket så, att hela utrymmet för investeringar har vuxit ganska väsentligt efter kriget, och eftersom de enskilda investeringarna har bibehållit sin procentuella andel häri, har det betydtt att utrymmet för enskilda investeringar reellt sett har ökat.

Visst är det sant att de offentliga investeringarna också har ökat, väsentligen på bostadsbyggandets bekostnad. Men vi vet också att de investeringsökningar i den offentliga sektorn, som det är fråga om, är av sådan beskaffenhet att ingen vill säga att vi inte skulle ha gjort dem. Det är t. ex. försvaret, utbyggnaden av vattenkraften, vägarna och televerket som i stort sett fått tillgodogöra sig ökningarna, men det finns också betydande områden av samhällsliga investeringar som har fått stryka på foten och som har en mindre andel av hela investeringsvolymen nu än tidigare. Jag förstår inte att man skall fortsätta att ge en skev framställning av det verkliga läget.

Herr Velanders fann det oroande, att

företagsbeskattningen får en konjunkturpolitisk innebörd. Jag kan inte tänka annat än att herr Velanders har alldeles klart för sig, att de nu gällande avskrivningsbestämmelserna från början har haft en konjunkturpolitisk innebörd. Som herr Sjödhall påpekade, infördes dessa bestämmelser om den fria avskrivningsrätten på inventarier efter erfarenheterna av 1930-talets konjunkturutveckling och det konjunkturläge som var för handen under mellankrigstiden.

Nu befinner vi oss 17 år efter 1938, i ett helt annat ekonomiskt läge och i ett samhälle, där det råder full sysselsättning, vilket i hela Västerlandet betraktas och eftersträvas såsom en normal företeelse. I ett sådant samhälle måste det alltid vara så att marginalerna är knappa. När resurserna utnyttjas till den yttersta gränsen, blir det alltid så, att om det inträffar en snabb efterfrågeökning leder den till att resursernas ram pressas. Man kommer utanför, man skapar prisstegringar och penningvärdeförsämring och därmed balansrubbningar. Det är det som den ekonomiska politiken skall försöka förhindra, och därför måste den anpassas därefter.

Det är väl ganska naturligt att om man kommer över i ett sådant läge, måste man även förhindra investeringarna att växa mer än vad vi har råd till. Det kan inte hjälpas att det måste vara så. Är det inte ganska betecknande, när herr Wehtje här säger, att i högkonjunkturlägen lönar det sig bäst att investera? Ja, visst gör det det! Det är just det rätta ordet, herr Wehtje: i högkonjunkturlägen lönar det sig bäst för den enskilde att investera. Men är det ett samhällsligt intresse att det skall bli en ökad investeringstakt i topplägena? Just därigenom skapar man ju förutsättningar för en balansrubbing. Därför förstår väl var och en, att i sådana situationer uppkommer ett motsatsförhållande mellan å ena sidan samhället och å andra sidan den enskilde. För samhället blir det därför en uppgift att se till att det blir en dämpning av topplägena. Det är icke någon naturnödvändig följdverkan, att man därigenom på längre sikt åstad-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

kommer en minskning av investeringarna. Det beror ju på om man har möjlighet att i stället skapa en större investeringsverksamhet i låglägena än vad som av sig självt skulle komma fram.

Då säger man kanske: Hur skall man få till stånd en önskad investeringsverksamhet i låglägena, om man inte under högkonjunktur får samla i ladorna? Ja, det beror alldeles på hur man samlar i ladorna. Om man samlar i ladorna på det sättet, att man lägger ned sina besparingar i inköp av nya maskiner och ökning av lagren, antingen för sig själv eller via bankerna för andra, så betyder detta att reserverna är nedplöjda. Det blir då inte någon konsolidering, som kan tas fram för expansion i det läge, där man önskar att den skall tas fram. Vill man då ha resurser tillgängliga skall man gå en annan väg. Då skall man framför allt gå över investeringsfonderna. Det är just för det ändamålet som vi nu för investeringsfonderna har föreslagit nya bestämmelser, vilka ha gått så långt som jag tycker det över huvud taget är möjligt att gå för att dessa fonder skall fylla sitt syfte. Kan man få företagets vinster i större utsträckning avsätta till dessa investeringsfonder, då har man kommit en bit på den rätta vägen.

Avskrivningsfrågan är alltså en del av den ekonomiska politiken. Man kan naturligtvis, såsom herr Spetz här gjorde, påstå, att avskrivningarna i det avseendet icke har någon verkan. Jag vet ju nu inte om herr Spetz kan utnämnas till en absolut avgörande expert på detta område. Reservanterna har i alla fall godtagit en uppgift från reservanterna i företagsbeskattningskommittén, om jag minns rätt, som säger att de vinstdispositioner, som det här kan bli fråga om, motsvarar 7 procent av bruttonationalprodukten. Majoriteten anser att det är åtskilliga procent för lågt räknat. Men låt oss gå ut från dessa 7 procent! Vad kommer vi då till? Jo, vi kommer till 3 miljarder kronor. Om det då är möjligt för oss, herr Spetz, att genom den ekonomiska politiken förskjuta läget, så att man i topplägena minskar ned pro-

centsatsen från 7 till 6 och i låglägena ökar den från 7 till 8, så innebär det i alla fall en förändring av 400 miljoner kronor. Jag frågar: Är detta en obetydlig siffra? Det är det visserligen, om man jämför den med bruttonationalprodukten. Men var och en vet ju ändå, att konjunkturväxlingarna icke beror på några våldsamma omkastningar mellan tillgång och efterfrågan, utan de beror helt enkelt på förskjutningar på någon procent.

Vi kan som exempel ta dagens läge, herr Velander. Ökade inte industrien sina investeringar från 1953 till 1954 med 500 miljoner kronor? Det var just en sådan där marginalprocent, som hade sin stora betydelse. Därför skall man inte komma och säga, att vad vi här föreslagit inte har någon verkan, ty det har det visst och sant. Man skall inte heller försöka säga att det nuvarande läget kan bemästras med kreditpolitiken, ty det kan man inte heller fullt ut. Det är alldeles uppenbart att företagets vinstdispositioner här spelar en roll, som man inte kan komma ifrån. Det är nödvändigt att anpassa företagsbeskattningen efter det nya läge, som vi kommit in i efter kriget, på samma sätt som under 1930-talet en anpassning skedde till det läge, som då rådde.

Med det anförda vill jag också ha bemött talet om att man inte skall vidtaga åtgärder för att möta tillfälliga företeelser. I dag kan vi inte se annat än att vi med all sannolikhet för en tid framöver, som vi inte kan överblicka, måste betrakta den fulla sysselsättningen som en normal företeelse, och tillbuden till ansträngning av resurserna kommer också att bli återkommande.

Man gör vidare gällande, att de nu föreslagna reglerna för avskrivning på inventarier skulle innebära en kapitalförtäring. Om en företagare gjort en investering i inventarier och avskrivningen sedan sker i ett fallande penningvärde, kan man naturligtvis säga, att det blir en kapitalförtäring. Men hur skall man kunna undgå det? Herr Wehtje säger att man bör medge avskrivning efter återanskaffningspriset, ty den principen tillämpas

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

vid statens järnvägar. Javisst, men där innebär tillämpningen av denna princip ingenting annat än att en statssubvention. Vi tvingas här i Sverige som i andra länder att på ett eller annat sätt hålla järnvägsväsendet under armarna. Vi har nu i Sverige valt denna form. Jag tror heller inte att herr Wehtje vill skriva in i skattelagarna att avskrivningarna skall ske efter återanskaffningsvärdet, ty det vore helt enkelt omöjligt att genomföra något sådant. Reservanterna har inte heller föreslagit det.

Vad leder den hittillsvarande fria avskrivningsrätten till? Kommittén belyser med ett exempel hur det gick till under åren 1949 t. o. m. 1951. Då täckte man genom avskrivningarna inte bara förslitningen, alltså tillämpade återanskaffningsprincipen, utan man hade dessutom möjlighet att avskriva inte mindre än 65 procent av expansionen i investeringarna, d. v. s. utökningen av produktionsapparaten. Vi måste väl ändå vara överens om att det var en orimlig verkan. Nu har naturligtvis herr Wehtje rätt däri, att i det långa loppet spelar inte avskrivningsmetoderna så stor roll om man ser till resultatet under en lång följd av år. Men det är just verkan på speciella år, som är det viktigaste ur konjunktursynpunkt. Därför är också det exempel, som här har antytts, utomordentligt belysande.

Jag kan inte på något sätt gå med på att det föreliggande förslaget skulle utgöra en annan ytterlighet, åt det motsatta hållet än den fria avskrivningen. Det framlagda förslaget leder icke till kapitalförtäring, vilket jag vill visa genom ett schematiskt exempel. Låt oss ta en företagare som gör en investering. Han betalar hälften med egna medel och den andra hälften med pengar som han lånar upp. Den första hälften avskriver han på två år. Det kan för den delen av investeringen inte gärna bli fråga om någon kapitalförtäring på grund av prisstegringar under den korta tidrymden. En prisstegring medför heller ingen förlust för företagaren på den del av investeringen som han lånat pengar till.

Men, invänder man kanske, hur blir

det om företagaren gjort investeringen med egna pengar? Ja, naturligtvis får han då, som alla andra sparare, finna sig i att bli utsatt för den förlust som penningvärdeförsäkringen medför. Men märk väl, företagaren kommer icke i något sämre läge än andra sparare i samhället. Man kan väl inte begära att statsmakterna på detta område skulle genomföra speciella åtgärder, som inte har sin motsvarighet på andra håll.

Sedan säger man att det ur taxerings-synpunkt vore mycket enklare att bibehålla den fria avskrivningsrätten än att begränsa den enligt det föreliggande förslaget. Visst vore det, herr Spetz, mycket enklare. Men, herr Spetz, ännu enklare vore det att helt befria bolagen från skatt! Då skulle herr Spetz i sin taxeringsnämnd, om man i det distriktet nu har något bolag, inte behöva ha minsta bekymmer i fråga om bolagens taxeringar. Visst kan man driva en sak till att bli så enkel, att man hamnar in absurdum. Men man får väl ändå som mål ställa upp att man skall göra taxeringen så enkel som det är möjligt för att vinna ett förnuftigt syfte.

Vad beträffar lagervärderingen skall jag inte här utförligare gå in på de föreslagna permanenta reglerna. I grund och botten är ju skillnaden principiellt sett mellan majoritetens och minoritetens förslag mycket liten. Skillnaden gäller bara om företagen skall få skriva ned till en gräns av 40 eller 30 procent. Ur den enskildes synpunkter kan det naturligtvis vara fördelaktigast att få skriva ned till 30 procent, men vi måste komma ihåg att här får två intressen vägas mot varandra. Å ena sidan har vi lagstiftningens inverkan på konjunkturen, alltså det samhälleliga intresset, och å andra sidan den enskildes rent privata intresse, och dessa båda intressen får som sagt vägas mot varandra. Det förslag om rätt till avskrivning till 40 procent, som här har framlagts, innebär enligt min uppfattning den lägsta gräns för avskrivningen som man kan tillämpa, om man verkligen vill att åtgärden skall få någon konjunkturbegränsande effekt.

Den egentliga tvistefrågan när det gäl-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

ler lagervärderingen är hur man skall göra vid övergången. Här drar man upp en rättsfråga och säger, att det blir en retroaktiv beskattning, vilket vi inte bör ha. Även herr Wehtje hade den uppfattningen. Men det underliga är ju att herr Wehtje i kommittén har varit med om ett förslag, som i princip är av samma natur som det majoriteten har framlagt. Det är bara det, att eftersom herr Wehtje vill skriva ned till 30 i stället för 40, blir det ett mindre belopp som skall tagas fram. Men i övrigt är förslagen av samma innebörd. Det är först senare som herr Wehtje har kommit till den uppfattningen, att här är någonting, som har med det rättsliga att göra.

Men har det verkligen någonting med det rättsliga att göra? Jag ställer ramligen den frågan: Vartill syftar avskrivningsreglerna för lager? Jo, de syftar till att åstadkomma en sådan nedskrivning, att därigenom skapas ett skydd mot prisfallsrisk. Däremot syftar icke avskrivningen till att skapa ett skattefritt kapital. Det har aldrig varit avsett och skulle ju vara en skriande orättvisa mot alla andra människor, som tvingas att betala skatt för den inkomst de sedan använder för kapitalbildning. Såsom vi alla känner till har det ändå med tillhjälp av de hittills gällande reglerna för lagervärderingen skett en mycket stor kapitalbildning, som har varit helt skattefritt.

Reservanterna har dock icke gått så långt, att de sagt att det här skulle bli fråga om någon retroaktiv beskattning. De har bara gjort en konstruktion — herr Sjödahl var inne på den saken — som är mycket godtycklig. De säger: Av de dolda reserver, som nu skall tagas fram, kan vi anse att hälften är en obeskattad vinst och hälften en följd av prisstegringen. Den hälft, som är obeskattad vinst, skall enligt deras mening beskattas, medan man skall släppa den hälft, som har skapats av prisstegringen. Naturligtvis finns det skäl för det. Men varifrån har man fått, att det är hälften-hälften? Hur vet man det? Hur kan man vara säker på att det inte finns företag, där bara endera formen gäller? Det är

en oerhört godtycklig anordning man här vill genomföra.

Vad är det för skada i att man skapar dolda reserver, undrar herr Spetz. Nej, vad är det för fel i det — annat än att de, som har sin förmögenhet nedlagd i ett bolag, blir i stånd att göra en skattefri kapitalbildning, vilket andra människor inte kan! Om det är folkpartiets princip för beskattningsrättvisa, så gärna för mig, men det är inte min princip.

Det förslag till övergångsbestämmelser, som nu har framlagts, har många besvärliga följder. Ur konjunktursynpunkt kommer de företag, som man här vill skydda, i en tid med ett extremt konjunkturläge, då det är brist på varor, att ställas inför en frestelse och ett val. De kommer antingen att frestas till att hålla tillbaka försäljningen, så att lagret icke minskas, och medverkar härigenom till att skärpa konjunkturen, eller också kommer de att till varje pris försöka köpa ett nytt lager, så att de kan hålla uppe lagervärdet, och motverkar också på det sättet samhällets intresse att hålla konjunkturen inom rimliga gränser.

Vad det rent skattemässiga beträffar har jag redan sagt, att man här vill skapa regler, som inte syftar till att förhindra en prisfallsrisk utan till att skapa en skattefri kapitalbildning. En sådan regel vill man inte ha i det normala fallet utan bara vid övergången, och därför tar man sig friheten att föreslå någonting, som skulle gynna företag, vilka i det förgångna har haft stora vinster, under det att man inte kan ge några fördelar åt företag, som haft det mycket sämre. Men dessutom är detta förslag taxeringstekniskt ytterligt besvärligt. Man skall göra en jämförelse med år 1953. Det fanns då inga föreskrifter om hur lagren skulle vara inventerade. Det finns mycket små möjligheter att tänka sig, att man skulle kunna komma fram till en hållbar utredning.

Då säger herr Wehtje: Men om det inte kan presteras en utredning, som är hållbar, blir det ju ingen eftergift, och då får ju företagen skatta för den dolda reserven. Är det inte en tröst för ett

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

tigerhjärta! Om man i något enstaka fall skulle kunna göra bevisningen och få rätt att slippa skatten för denna hälft, vad skulle då alla de andra säga, som icke garderat sig med några uppgifter och som därför icke är i stånd att åstadkomma någon bevisning? Jag skulle tro att det under sådana omständigheter skulle vara mycket obehagligt både att vara taxeringsmyndighet och att vara företagare.

I detta sammanhang vill jag bara säga ett enda litet ord till herr Elofsson, som inte har talat ännu men som kommer att göra det. Om förslaget skall få avsedd konjunkturpolitisk verkan får, vi inte tänja ut övergångstiden i onödan, och jag vill för min del säga att propositionens förslag är tillräckligt lindrigt; man behöver inte dra ut på tiden ännu mera. Också ur företagarnas synpunkt kan det för övrigt vara betydelsefullt att man inte drar ut för långt på tiden; jag skall strax komma till den saken.

I fråga om avsättningen till pensionsfonderna skall jag inte yttra många ord. Herr Sjödahl har visat, att det varit alldeles nödvändigt att införa en regel som hindrar skattefri avsättning för huvuddelägares pensionering. Här har det förekommit många grova missbruk, som skapat en sådan irritation att man måste sätta stopp för denna möjlighet.

Å andra sidan tycker jag att det är demagogiskt, när det säges att man med den i propositionen föreslagna ordningen gör något som är till nackdel för de anställda. Samvetslösa företagare kan ju utnyttja den föreslagna lagstiftningen till att pensionera sig själva ur fonden utan att någon avsättning skett. Detta har vi inte kunnat hindra i lagstiftningen, ty det gäller här en civilrättslig fråga. Alla känner ju till att en utredning pågår i den civilrättsliga frågan om den anställdes rätt till sin pension, och när man har att vänta ett förslag i den frågan inom närmaste tiden, kan det åtminstone inte sägas att det föreliggande förslaget är otillfredsställande i detta hänseende, sedan den frågan blivit löst. Enligt min mening är förslaget tillfredsställande över hela

linjen — utom i fråga om rövare i företagares skepnad som med berättat mod tar pengar till sig själva, fastän de är avsatta för de anställdas pensionering. Men dessa stiftelser skall ju enligt förslaget komma under länsstyrelsernas tillsyn, och sådana transaktioner måste därmed ske mera inför öppen ridå. Därför kan man väl räkna med att missbruken skall bli få; det enda man kan önska är att den civilrättsliga regleringen sker så snart som möjligt.

Jag skall för min del inte gå in på någon lång diskussion om förlustutjämningen. Alla vet att det finns skäl både för och emot. Vad som särskilt gör det svårt att genomföra en förlustutjämning är ju, att man inte kan överblicka hur ett sådant institut skulle verka. Det är självklart att man kommer att öppna luckor för skattefusk; det gör man alltid när man inför någonting sådant, och det är påvisat att kommitténs förslag i detta avseende icke fyller måttet.

Nu har reservanterna lagt fram ett förslag, som de vill att kammaren skall godta. Saknar det då luckor? Ja, det påstås ju i reservationen att förslaget har varit underställt skatteflyktskommittén, som under hand meddelat att man tror att anordningarna kan vara tillfredsställande när det gäller bolag. Men reservanterna föreslår ju detta inte bara för bolag, utan för alla. Och det är väl någonting högst osedvanligt, att ett vitsyftande förslag lägges fram utan att det varit föremål för någon egentlig prövning och utan att man kan se konsekvenserna av det. Jag tror inte att kammaren bör fatta ett beslut under sådana omständigheter.

Denna fråga bör enligt min mening bli föremål för en särskild utredning, såsom även utskottet begär. Det kommer kanske att visa sig, att detta är ett mycket svårt område, men utredningen får väl göras.

Däremot vill jag säga, att en resultatutjämning inte kan få stanna enbart vid företagen. Här blir det fråga om någonting så vittutseende som ett helt nytt skattesystem. Vi kan nu inte göra oss en föreställning om hur det skattesystemet

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

skall se ut, och jag tror för min del att man behöver tänka litet mer på detta innan man ens går till en utredning i frågan.

Till sist vill jag också säga några ord om skattesatsen. Företagsbeskattningskommittén fick i sina direktiv rådet att utgå från gällande skattesats. Det fanns ingen anledning varför kommittén skulle ge sig in på en bedömning av skattesatsen. Den kan bedömas för sig, och frågan innefattar inte bara konjunkturpolitiska utan också statsfinansiella bedömningar. Det var inte så särdeles lyckligt, när 1949 års skattekommitté försökte bedöma skatteprocenten för sitt förslag, och det skulle inte vara till någon glädje här heller.

Kommittén har emellertid prövat frågan om skattesatsen såsom ett konjunkturpolitiskt medel och har kommit till den uppfattningen, att det är någonting som man i sista hand vill tillgripa. Man anser det inte vara så lämpligt och att förändringar i avskrivningsreglerna för speciella lägen kan vara mera fördelaktiga än en ändring av skattesatsen. Det kan hända att kommittén har rätt i detta. Jag vill bara säga att jag inte har tagit någon ståndpunkt till det, och jag har över huvud taget aldrig bundit mig i frågan om skattesatsen. Det skall man inte göra, ty skattesatsen har också, som jag sade, en statsfinansiell innebörd, och därför kan inte höjden av skattesatsen bedömas efter principiella riktlinjer.

Men kommittén kan som sagt ha rätt, och då kan man fråga: Hur rimmar detta med det förslag till höjd företagsbeskattning, som vi skall diskutera i nästa vecka? Ja, därvidlag förhåller det sig så, att det förslaget har tillkommit i en övergångstid för att vi skall kunna bemästra det konjunkturläge, som råder just i dag. Den företagsbeskattning som vi nu diskuterar får sin verkan först efter åtskilliga år, och därför utesluter det ena inte det andra.

Jag vill för min del säga, att frågan om skattesatsen kan bli föremål för förnyat övervägande om något år igen, vilket är helt naturligt, eftersom förslaget

om ändrad skatteprocent tillkommit i ett visst syfte. Om det syftet kan bättre fyllas på annat sätt eller om det inte längre finns anledning att bibehålla åtgärder i sådant syfte, är det klart att denna fråga då skall ånyo övervägas.

Herr Wehtje anser, att vi kör över järnvägsövergången mot rött ljus. Jag tror inte den bilden var så alldeles lyckad. För mig ter det sig mera på det sättet, att jag framför mig ser en våg, och på den vågen står en säck — låt mig gärna säga en stor säck. Vi från majoritetens sida vill sätta vikter på vågen för att ta reda på vad säcken väger. Då ropar herr Wehtje: »Sätt inte på vikterna, för då går vågen sönder — det vet jag!» Och herr Spetz står vid sidan och säger: »Inte förstår jag mig på vågar, men naturligtvis har herr Wehtje rätt!»

Men jag är inte så alldeles övertygad om att någon av dessa båda herrar riktigt är experter på den samhällsekonomiska vågen. Det är kanske ingen av oss, men vi är för vår del helt övertygade om att vi kan sätta på dessa vikter, utan att det kommer att hända någon olycka. Ty det förslag, som här i dag föreligger, försvårar med all sannolikhet inte näringslivets kapitalanskaffning. Det finns många ting som gör, att framför allt storindustrin har lättare än någon annan i detta land att skaffa sig behövt kapital. Vår erfarenhet visar också, att det nya företagandet har en tendens att öka. Vi kan också säga, att våra investeringar här i Sverige nu är högre i förhållande till nationalinkomsten än de varit tidigare, och de är också högre än investeringarna i de flesta andra länder, som vi kan jämföra oss med. De nya reglerna för företagsbeskattningen kommer fortfarande att vara mer liberala än i något annat land. Om det finns länder, som har använt hårdare avskrivningsprinciper än som har varit klokt och nu lättar på dem, är det icke något argument för att vi, som har tillämpat friare regler än vad som är nyttigt, nu inte skulle rätta till det, eftersom vi kommit in i ett läge, där det är nödvändigt att ha avskrivningarna

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

under större kontroll än vi förut har haft.

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern började sitt anförande med att säga, att vi alla är ense om att investeringar är önskvärda och att vi gärna vill ha dem på en hög nivå. Jag skulle då vilja säga, att det nu framlagda förslaget och redan genomförda åtgärder inte pekar i den riktningen. Allt vad som har gjorts för att nu styra konjunkturutvecklingen har ju riktats mot företagen och deras investeringar.

Jag hade trott, att vi av finansministern skulle få höra någonting om hur han i övrigt hade tänkt att styra den ekonomiska utvecklingen och den ekonomiska politiken i nuvarande läge och att han inte skulle stanna vid en utläggning om att vi skall fortsätta på denna väg. Ett uttalande om att kreditpolitiken och finanspolitiken är det primära och att de skattepolitiska åtgärderna endast är avsedda att backas upp av dessa hade jag väntat vi skulle få höra. Men därav blev intet.

Företagsbeskattningskommittén har emellertid i det arbete, som den under en följd av år bedrivit och där diskussionerna gått mycket på djupet, uttryckligen gått ut ifrån, att skatteåtgärderna endast kan utgöra ett komplement till andra medel för styrande av den ekonomiska politiken. Jag vill peka på att de slutsatser, som man nu drar av de av kommittén redovisade resultaten, får bedömas mot den bakgrunden, att vi inte haft någon kreditåstramande politik tidigare. Under en lång följd av år har i stället penningpolitiken bedrivits på det sättet, att riksbanken spätt på marknaden i stället för tvärtom. Och budgetpolitiken har ju bedrivits på samma sätt. Inte heller budgetpolitiken har bidragit till någon åtstramning.

Om jag sedan går över till investeringarna säger finansministern, att de enskilda investeringarna ändå blivit i stor utsträckning tillgodosedda och har en mycket stor omfattning. Det tjänar

nu inte mycket till att här anföra siffror — de är ofta många gånger förut redovisade. Men jag vill i varje fall nämna, att om man för de enskilda investeringarna 1951, med avdrag för investeringarna i bostäder på 4,8 miljarder kronor, sätter jämförelsetalet 100 har denna siffra för 1954 stigit till 118. Denna stegring har man framfört mycket klander mot, eftersom man räknade med att den inte skulle stiga så högt. Jämförelsetalet för de offentliga investeringarna och investeringarna för bostäder har stigit från 100 till 148. Det kan därför inte sägas annat än att den utveckling, som ägt rum på investeringsfronten, haft en sådan inriktning att det ej finns fog för ett påstående att de enskilda investeringarna ökat i en omfattning som kan sägas vara anmärkningsvärd.

Herr talman! Min tid räcker inte till för att nu säga allt vad jag har på hjärtat. Finansministern sade, att även om det är nödvändigt att ingripa mot investeringarna i en högkonjunktur, får vi nog ändå tillräckligt med investeringar inom näringslivet. Men han tillade, att det beror på hur pengarna samlas in och hur de bevaras. Faran är, som han säger, att de blir nedplöjda i varulager eller i inventarieanskaffningar och alltså inte finnes disponibla när de sedan behövs i ett annat konjunkturläge. Men jag skulle vilja fråga: Hur går det om staten tar ut skatter också den vägen? Är det då inte fara värt att de blir ännu mer nedplöjda? Då kommer de inte att stå till förfogande för några investeringar alls. Det är fara värt, att staten skaffar sig fortlöpande utgifter och så är pengarna borta och står inte till förfogande för något investeringsändamål.

Herr SPETZ (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förmodar att kammarens ledamöter inte på något sätt har uppfattat mitt anförande så, att jag skulle vilja göra gällande att jag är någon expert på samhällsekonomi. Det förhåller sig nog i alla fall på det sättet, som

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

finansministern sedan erkände, att vi allesammans på detta område är kanske ungefär lika goda experter, när det gäller framtidsutsikterna.

Som stöd för min uppfattning hade jag försökt att studera finansministerns expert, nämligen professor Welinder, som jag citerade i mitt första anförande. Det var alltså hans uttalande, som finansministern nu vände sig emot.

När finansministern talade om det skattefria kapital, som reservanterna ville slå vakt om, undrade han, om detta var folkpartiets linje. Härtill vill jag genmäla, att detta kapital inte är helt skattefritt. Det kommer ju fram när det gäller förmögenhetsbeskattningen, och det blir beskattat, i den mån som de dolda reserverna tas fram. Så länge som reserverna ligger i lager innebär detta en latent inkomst men inte en realiserad inkomst. Man kan ha olika meningar om huruvida detta kapital ur inkomstskattesympunkt skall taxeras vid den ena eller den andra tidpunkten. Men i den mån som de dolda reserverna tjänar samhället och de anställda, kan jag fortfarande inte se något fel i att de skapas.

Finansministern gjorde sedan en våldsam överdrift av vad jag i början av mitt anförande anförde om en enkel taxering och ansåg, att om all skatt kunde slopas, vore ju taxeringen kolossalt enkel. Ja visst vore den det! Men varför använde finansministern en sådan överdrift? Finns det inte något sakligt skäl som finansministern i detta avseende kan anföra?

Herr VELANDER (h) kort genmäla:

Herr talman! Finansministern var något förvånad över att jag hade uttalat en viss oro inför det föreliggande förslaget med hänsyn till dess konjunkturpolitiska innebörd. Men herr finansminister, min oro gällde egentligen det, att jag måste finna det äventyrligt, att man tilltror sig att på grunder, som knappast är gripbara, bygga upp ett förslag till en permanent reglering av företagsbeskattningen, avsedd att gälla för

normala tider men fotad uteslutande på konjunkturpolitiska synpunkter, och detta för att ersätta en ordning, som man på många håll och i olika sammanhang har bugat sig mycket djupt för på grund av dess utomordentliga betydelse för utvecklingen i vårt land.

Finansministern tangerade frågan om den investeringsökning, som inträdde under år 1954 i jämförelse med investeringarna år 1953. Det var, efter vad jag kunde förstå, inte finansministerns mening, att detta skulle bli något tvisteämne i detta sammanhang. Jag vill dock erinra om att investeringsökningen under år 1954 var någonting, som finansministern själv hade avsiktligt bådadt för. Det framgår ju otvetydigt av motiveringen för exempelvis investeringsavgiften på senhösten 1951 och de förklaringar varmed finansministern kommenterade förslaget därom här i kammaren.

Vad beträffar frågan, huruvida det rör sig om en retroaktiv lagstiftning, när man går in för de nya reglerna för varulagervärderingen, tycker jag, att det är alldeles självklart att så är fallet. Vad som skall framtagas till beskattning har dock avsatts med tillämpning av de tidigare gällande reglerna och alltså skett i behörig ordning. Man kan här till och med använda ett hårdare uttryck än retroaktiv lagstiftning, man kan med fog tala om en konfiskatorisk sådan.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Jag skall inte använda många ord för att bemöta de repliker som har riktats emot mig.

Till herr Velander skulle jag först bara vilja säga, att det ju i alla tider har varit så, att människor ofta betecknat sammanträffande händelser som orsak och verkan. Att göra på det sättet är också en lag för magien. Herr Velander tillämpar denna magiska regel: investeringsavgiften tillämpades inte år 1954, alltså var denna frånvaro av investeringsavgift orsaken till att de privata investeringarna steg. Men sanningen är ju en helt annan. Den enquete, som på

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

hösten 1953 gjordes bland företagarna, blottade att företagarna tänkte minska sina investeringar med hänsyn till deras bedömning av konjunkturutvecklingen. Så visade det sig under år 1954 att konjunkturutvecklingen blev en annan än de räknat med, och då ändrade de sina tidtabeller. Detta hade ingenting med investeringsavgiften att göra, utan det var ett exempel på vad en konjunkturväxling kan medföra.

Sedan får jag säga att det var ett rätt klenkt försvar som herr Velander kom med, när han sade att de dolda reserverna var avsatta enligt gällande regler. Jag visade därvidlag att de var avsatta *mot* syftet med de regler bakom vilkas skydd de hade avsatts. Det är det reala, det andra är någonting mycket formellt.

Till herr Spetz vill jag säga två ting. Om herr Spetz tror att de aktievärden, som aktieägaren får betala förmögenhetsskatt för, motsvarar bolagens samlade förmögenhet, då tar herr Spetz kolossalt fel. Vid förmögenhetsbeskattningen kommer endast en liten del av bolagets verkliga förmögenhet fram.

Det kan väl hända, herr Spetz, att det var en våldsam överdrift, när jag sade att taxeringen blir ännu enklare, om man tar bort beskattningen. Men överdrifter behövs ibland i rent pedagogiskt syfte, och det sakliga i mitt uttalande var att man ju inte bör göra reglerna enklare än att de fyller sitt ändamål. Har reglerna varit så enkla, att de lett till ett resultat, som man inte kan godta, då kan det inte hjälpas att man får genomföra en skärpning, även om detta leder till något större krångel. Det kommer man väl inte ifrån.

Vad sedan herr Wehtjes anförande beträffar så skulle jag för min del vilja låta bli att replikera, ty det var väl ändå att gå litet för långt som herr Wehtje gjorde, när han hade den tron att jag här i dag skulle tala om hela den ekonomiska politiken, om kreditpolitiken och finanspolitikens innehåll, om budgetpolitiken, om statens investeringar och allt detta. Herr Wehtje kan inte i verkligheten ha trott att jag skulle göra det, ty vad skulle herr Wehtje och jag

då ha att säga till varandra på fredag nästa vecka, då vi blir tvungna att tala om just dessa ting?

Herr VELANDER (h) kort genmäle:

När finansministern här i kammaren försvarade propositionen om investeringsavgiften den 27 oktober 1951, yttrade sig finansministern ungefär på detta sätt: om det är någon, företag eller enskild, som inlåter sig på en investering under åren 1952 och 1953, så får han finna sig i att betala investeringsavgift, men om han kan skjuta upp den investeringen till år 1954 — och det är önskvärt att så sker — då slipper han denna investeringsavgift.

Jag vill fråga finansministern: Tror inte finansministern att de anförda synpunkterna har inverkat på investeringsstegringen under år 1954?

Herr WEHTJE (h) kort genmäle:

Herr finansminister! Jag menar inte att vi skulle ha givit oss in på hela den ekonomiska politiken i dag, utan endast att vi skulle ha fått en viss belysning av hur finansministern ser på de nu behandlade frågorna i det stora sammanhanget. Det är väl ändå på det sättet, att skattepolitiken och särskilt företagsbeskattningen skall utgöra ett led i den ekonomiska politiken i sin helhet och att det grundläggande måste vara penningpolitiken och budgetpolitiken. Skattepolitiken skall i detta avseende endast komplettera och bygga under, om det eventuellt behövs några förstärkningar. Det var vad jag syftade till.

Herr statsrådet SKÖLD:

Herr talman! Skattepolitiken är väl en del av finanspolitiken, herr Wehtje, och det är väl därför som vi varit inne en liten smula på finanspolitiken i dag.

Till herr Velander skulle jag vilja säga, att det kan väl hända att det finns någon företagare som har följt de tankegångar, som jag framlade 1951, att det blev billigare att göra en investering

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

1954, eftersom det då inte fanns någon investeringsavgift. Men att det inte skulle bli någon investeringsavgift 1954 visste ju företagarna på hösten 1953, när de förklarade att det från deras sida icke skulle bli en ökning i investeringarna, utan tvärtom en minskning. Konjunkturutvecklingen hade alltså dragit ett streck över mitt resonemang 1951. Sådant händer.

Herr BENGTON (bf):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att diskutera detaljerna i detta omfattande förslag utan för att säga något om principerna och om det berättigade i att genomföra de föreslagna förändringarna.

Jag vill till en början betona, att det är självfallet, att företagen är en av grundpelarna för vårt lands ekonomi, och jag kan i det stycket instämma i vad herr Wehtje har sagt. Företagens goda skötsel är en av de väsentliga orsakerna till vårt nuvarande välstånd, och jag vill också betona att den är förutsättningen för att vi i framtiden skall kunna få ett gynnsamt ekonomiskt läge. Jag vill gärna erkänna, att man inte får tillmäta de politiska besluten för stor betydelse, utan att det är vårt näringsliv som betyder det mesta för vår framtid.

Efter ett sådant välförtjänt erkännande vill jag dock konstatera, att det inte är enbart av ideella intressen som företagen arbetar. De har också sina egna intressen, och dessa har kanske varit en minst lika viktig drivkraft som tanken på samhället. Från samhällssynpunkt kan man givetvis erkänna företagens förtjänster, men man får också se saken från samhällets egen synpunkt, och därför anser jag inte att det är riktigt att man vid varje tillfälle, då ett ingripande av något slag som berör företagen kommer i fråga, gör gällande att detta skulle vittna om någon företagsfientlighet. Herr Wehtjes liknelse om det röda stoppljuset användes alltför mycket, och över huvud taget får man, då man ifrågasätter något som inte är enbart gynnsamt för företagen, ofta höra varningar,

som kanske vid åtskilliga tillfällen går något för långt. Företagen måste liksom andra acceptera de åtgärder som vidtages. Klart är att när vi fattar våra beslut, är det svårt att avgöra exakt hur dessa kommer att verka i framtiden. Men besluten fattas dock efter en bedömning på grundval av de bästa förutsättningar som står oss till buds.

Jag har till en början velat anföra dessa principiella synpunkter för att betona, att det inte är av någon företagsfientlighet, som jag anslutit mig till utskottets uppfattning, utan att detta berott på att jag ansett att företagen måste inordnas i hela samhällsekonomin.

Det är ytterligare en princip som jag skulle vilja framhålla. När företagen utvecklas, så kan jag helt och fullt acceptera, då det sker genom att rationalisera så långt som möjligt, men det kan också hända att det blir en direkt expansion eller nybyggnad. En utveckling av det senare slaget får anpassa sig efter den arbetskraft som finns; det förekommer en ständig omDisposition, och företagens nybyggnad kan inte ske hastigare än tillgången på arbetskraft medger. Jag kan inte tänka mig att vi skall bygga upp en industri av sådan omfattning, att vi inte kan förse den med svenska arbetare, i varje fall i stort sett. Det tror jag inte vi skulle ha någon nytta av.

Nu är dagssituationen den att vi har en översysselsättning, som är ett av de största problemen, och då får man väl anse, att det är lämpligt att vi företar de ändringar som vi nu anser erforderliga inom företagsbeskattningen. Det är önskvärt med en viss återhållsamhet i industriens expansion, och det har uttalats många farhågor vid varje tillfälle, när förändringar skulle företas i beskattningen av företagen, men detta är självfallet ett led i argumentationen som måste användas. Om jag i första hand ser till exportindustrien så har det här i dag nämnts, och det finns också i utskottets utlåtande, att Sverige i jämförelse med andra länder inte har någon ogynnsam företagsbeskattning. Det är uppenbart att den fria avskrivningsrätten har medfört avsevärda förskjutning-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

ar mellan olika beskattningsår och därmed under en längre period också en lägre skatt än som annars skulle ha utgått. Möjligheten att erhålla sådana förmåner finns knappast för fysiska personer. När det talas om företag skall man komma ihåg att det största antalet företag i vårt land utgöres av jordbruk, och för dem kan vi också påvisa att endast i ytterst ringa utsträckning finns den möjlighet att flytta över beskattningen med hjälp av en fri avskrivning. Man kan inte bortse ifrån att det också blir fråga om vissa rättvisekrav i detta sammanhang. Är det så att man sänker skatten för vissa grupper, blir följderna att man får högre skatt för de andra. Denna rättvisesynpunkt bör också beaktas.

När den fria avskrivningsrätten genomfördes för juridiska personer restes starka invändningar däremot, och ett antal remissinstanser, däribland åtskilliga myndigheter, avstyrkte direkt en sådan åtgärd. Efter 1930-talets erfarenheter gick man emellertid med på att genomföra en fri avskrivningsrätt, men jag vill betona att ett särskilt undantag stadgades till skydd mot missbruk. Det formulerades på det sättet att avvikelser från god köpmannased i den skattskyldiges räkenskaper skulle föranleda att rätten till fri avskrivning förvägrades. Man var den gången medveten om att detta var en ytterligt vag formulering, som knappast skulle kunna direkt åberopas, men man sade också, att efter några års erfarenheter skulle man kunna komma fram till en mera preciserad bestämmelse. En sådan omprövning har inte kunnat företas förrän nu, och vi kan säga att vi just står i den situationen att vi nu har kunnat företa en omprövning och därvid kommit fram till att vidta de nu föreslagna förändringarna.

När vi 1938 fick den fria avskrivningsrätten, framhöll kammarrätten att avsikten inte var att enskilda företag skulle t. ex. kunna omedelbart skriva av varje nyanskaffning. Vid riksdagens behandling av denna fråga 1948 var man också inne på att denna fria avskrivningsrätt inte skulle vara ovillkorlig. I

själva verket innebär det förslag som nu föreligger här att man vill återföra den fria avskrivningsrätten till de regler som egentligen var avsedda från början. Man har inte kommit fram till någonting större eller mera ingripande i och med det beslut som vi går att fatta i dag.

Slutligen, herr talman, vill jag säga att man nog kan ha sympati för den av herr Gustaf Elofsson framförda reservationen om något utsträckt övergångstid. Jag har dock ansett att det i nuvarande konjunkturpolitiska läge inte är riktigt att ta en längre övergångstid, och jag har därför inte kunnat ansluta mig till denna reservation.

Efter anförande av dessa principiella synpunkter ber jag, herr talman, att få ansluta mig till yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! När man har suttit här och hört alla de talare som varit uppe, har man kunnat konstatera att alla varit fullt belåtna med vad vårt näringsliv kunnat åstadkomma. Det är ju självklart att den fria avskrivningsrätten och den fria lagervärderingen har inneburit ganska stora förmåner, och dessa har — det vill jag inte sticka under stol med — kanske många gånger utnyttjats så till bristningsgränsen, att det har väckt en viss oro. Men jag vill samtidigt konstatera, att det inte skulle vara vidare angenämt om vad vi här i dag beslutar skulle medföra sådana svårigheter för vår industri och vårt näringsliv, att förhållandena skulle avsevärt försämrats. Jag tror inte heller att så blir fallet till följd av de åtgärder som här är föreslagna. Företagen har ju kvar åtskilliga möjligheter. De kan i fortsättningen också göra sina avskrivningar på en hel del av sina obeskattade lager. Men det är ju självklart att särskilt småindustrier, mindre kapitalstarka industrier, kan dels få det svårt att betala skatten på den dolda lagerbehållningen, dels få det svårt att betala sin ordinarie skatt.

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

Det är därför som jag, herr talman, har avvikit från utskottets övriga ledamöter på den punkten. Jag har ansett att man borde sträcka ut tiden litet mera, så att man inte pressar dessa företag alltför hårt. Det finns ju faktiskt företag som har nästan hela sitt kapital i lagret, och man förstår ju att det kan bli svårt för sådana företag, om de under en kort period skall behöva tillgripa upplåning för att kunna klara sina skatter.

Finansministern bemötte mig ju redan innan jag hade yttrat detta i dag, när han sade att en alltför långt utdragen övergångstid inte är bra. Men det förslag, som jag här har i min reservation, innebär ju att man skulle övergå till full beskattning 1962. Följaktligen skulle detta inte innebära alltför hårda påfrestningar, utan jag tror säkert att man kan klara förhållandena lika bra om man hjälper företagen med att utsträcka tiden.

Med dessa ord, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till den av mig vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **WEHTJE** (h):

Herr talman! Jag hann aldrig så långt med mina uttalanden i de frågor som finansministern behandlat, och jag ber därför nu att få fortsätta.

Jag slutade med att framhålla, att om man förfor på det sätt som finansministern tycks vilja rekommendera — att man genom skärpta avskrivningsregler och andra åtgärder drar in medel till staten från företagen för att förhindra för stora investeringar under högkonjunktur — är det fara värt att man plöjer ned medlen så att de inte finns disponibla, när företagen en gång behöver dem. Företagen har blivit berövade dem, och staten har inte möjligheter att ta fram dem eller i varje fall styra över dem till företagen för investeringsändamål. Det enda remedium som anvisas skulle vara investeringsfonderna. Det är ännu ett ganska oprövat instrument, och vi får väl se hur det nu

kommer att verka. Jag har inte någon större tilltro till att man genom investeringsfonderna kommer att kunna få den utjämning, som vi förut fått med andra medel, som nu ej längre kommer att stå till företagens förfogande.

Finansministern sade vidare, att man inte fick nedvärdera möjligheterna att kunna påverka de enskilda investeringarna och därmed hela den samhällsekonomiska utvecklingen bara därför att de enskilda investeringarna ej utgjorde mer än 7 procent av nationalprodukten — eller ca 3 miljarder kronor. Det var ändå en så stor del, att den kunde spela en avgörande roll. Men är det nu verkligen så? De allmänna investeringarna uppgick till 8 miljarder kronor. Dem kan man direkt inverka på genom ingripanden från statens sida. Den enskilda konsumtionen uppgick till 26 miljarder kronor. Här är ju ett område inom vårt ekonomiska liv, som spelar en så avgjort mycket större roll, att det inte kan vara rimligt att säga, att vi måste hålla fast vid möjligheten att ingripa mot de enskilda investeringarna och sedan i verkligheten lägga hela bördan på dessa investeringar.

Jag skall sedan övergå till avskrivningsreglerna. Finansministern uttalande, att det inte finns någon möjlighet att ha sådana regler, att man skulle få lov att skriva ned på ett återanskaffningsvärde! Det har jag också sagt, men motsvarande utrymme måste skapas.

Varulagervärderingsreglerna skulle gardera mot prisfallsrisker och ingenting annat. Vad finansministern särskilt opponerade mot var att man kanske till synes ville söka skaffa kapital, som han uttryckte sig, genom att hålla liberala varuvärderingsregler. Men det är väl på det sättet att dessa regler är till för att visa, vilken vinst som har uppstått på rörelsen under ett år, och inte för att fastställa någon förmögenhetsutveckling. Att det skapas kapital genom värderingsreglerna är ju ett ganska besynnerligt påstående, ty det kapital, som vi har resonerat om, har varit sådant som uppkommit genom

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

prisstegringar. Det är skenvinster, om det tas in i räkenskaperna — det hänför sig inte alls till någon rörelse. I andra sammanhang förfar man väl inte på liknande sätt. Det kapital, som t. ex. en jordbrukare får fram på grund av att värdet på hans gård stiger till följd av penningvärdeförsämring, har väl ingen haft någon tanke på att beskatta som något slags vinst. Det är så man gör här med företagen genom att tvinga dem att skriva upp sina lager.

Herr Sjödahl var inne på något motsvarande. Han sade, att de dolda reserverna, som man vill tvinga fram från varulagren, har ju företagen skapat genom att skriva ned sina varulager. Genom utredningar är det klarlagt, herr Sjödahl, att hos alla de företag som man undersökt i detta avseende, har man kommit fram till att de dolda reserverna beror på prisstegring till den alldeles övervägande delen.

Det är redovisat på s. 233 i propositionen, herr Sjödahl, och jag skulle vilja rekommendera att studera vad som står där. Sedan finns det ingen möjlighet att vidhålla det påstående herr Sjödahl kom med, att det är fråga om vinster som har stuvats undan genom att man gjort avskrivningar på varulagren.

Finansministern sade, att en schablonregel för fastställande av prisstegringsvinsterna innebar ett stort godtycke. Jag vet inte hur ett sådant påstående kan byggas på en reell bedömning och en tillbakablick på vad som har skett. Den anordning vi reservanter har föreslagit är ju densamma som tillämpades vid krigskonjunkturskattens avveckling, och vid investeringsavgiftens beräkning för lagerökningar. Det är alltså ingenting nytt. Om vårt förslag skulle innebära någonting av godtycke — vilket jag bestrider — kan man i varje fall säga att finansministerns förslag om att ta fram dessa reserver till beskattning innefattar en mycket större orättvisa. Schablonregeln behöver ju inte heller tillämpas, om det i något fall kan bevisas hur reserven har uppkommit och vilken omfattning den har.

Finansministern säger vidare, att om

man har sådana regler som de nu av reservanterna föreslagna, frestas företagen att behålla sina lager i en större omfattning än som är för samhället önskvärt. Men det resonemanget skulle man ju kunna föra även mot de snävare värderingsregler som föreslås i propositionen, ty om en företagare skulle vilja hålla en viss reserv i pengar räknat och nedskrivningsrätten beskärs, får han försöka ordna saken så, att han i stället håller ett större lager. Jag tycker därför att det inte är mycken bärkraft i detta finansministerns resonemang.

Angående pensionsstiftelserna och undantagandet från rätten att göra avsättningar till dem för de i företagen arbetande som är huvuddelägare vill jag säga, att jag tror att man bör göra som jag redan tidigare sagt, nämligen att se vad de nya kontrollåtgärderna och den nu ålagda redovisningsskyldigheten kommer att medföra. Jag är alldeles övertygad om att dessa åtgärder kommer att visa sig vara till fyllest för att motarbeta de eventuella missbruk man skulle kunna befara i fortsättningen.

Jag skulle till herr Sjödahl i detta sammanhang vilja säga, att det väl ändå är orimligt att påstå som han gör, att all rätt att vidtaga pensioneringsåtgärder för här ifrågavarande arbetande delägare i familjebolagen ändå inte är borttagen. Man har ju möjligheten att teckna försäkringar. Men efter att ha arbetat i företagsbeskattningskommittén så länge som vi har gjort, herr Sjödahl, är vi väl på det klara med att fördelen av det system, som man nu berövar dem, är att de skulle få behålla medlen i företaget. Detta är en mycket stor fördel, och det erkänner man inte genom det resonemang som herr Sjödahl för.

Om förlustutjämnigen nämnde finansministern, att det förslag, som reservanterna hade framlagt, i viss mån hade underkastats en översyn, men att denna inte var till fyllest och att det nu var förmåtet att begära, att riksdagen skulle godtaga förslaget. Men det är ganska betecknande att vi inte fick veta mer än att det ej var tillfredsställande. De som anser att detta är en angelä-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

gen sak, skulle väl ändå kunnat vänta, att finansministern hade pekat på i vilka avseenden förslaget inte är tillfredsställande. Det hade varit mera rimligt, om finansministern hade talat om, när han tänker göra en positiv insats för att lösa denna fråga, som man från riksdagens sida för femton år sedan — som jag nämnde i mitt förra anförande — skrev till Kungl. Majt: om. Det har inte gjorts någonting, och jag tycker att man nu borde ha fått något mera än vad som har blivit fallet.

Finansministern sköt vidare upp diskussion angående skattesatsen till nästa vecka, då vi får pröva den i annat sammanhang. Jag har redan tidigare sagt, att detta är utomordentligt otillfredsställande, då vi nu går att pröva vilka regler som skall gälla i allmänhet för företagsbeskattningen. Jag tänker mig att herr Sjödahl har samma olustkänslor som jag, ty när vi diskuterat dessa frågor i den kommitté där vi har samarbetat i två och ett halvt år, har vi hela tiden gått ut ifrån att dessa regler skulle vara utformade med tillämpning av en skattesats lika stor eller eventuellt något lägre än den vi haft förut. Vi var ju t. o. m. inne på att vi skulle se, om vi inte kunde ena oss om att ta dessa regler och samtidigt sänka skattesatsen. Hur känner sig herr Sjödahl till sinnes i dag, när det blir raka motsatsen? Jag har förut sagt att jag tycker att allt det arbete som vi nedlagt har blivit ställt fullkomligt på huvudet. Det nya förslaget kommer ju att medföra ren konfiskation med avseende på företagsvinsterna. Jag har inte kunnat göra några beräkningar för att se vad det kommer att leda till, men eftersom herr Sjödahl tar det med så lätt samvete, kanske herr Sjödahl har räknat på vad man kommer till i de mera extrema fallen. Jag undrar, om det inte rent av blir så att det i vissa fall tas ut 100 procent av de redovisade vinsterna eller kanske t. o. m. mera.

Jag skulle, herr talman, kunna sluta med att erinra om den liknelse finansministern drog upp. Han sade att situationen närmast kunde betecknas så, att vi stod med en säck upplagd på en våg

för vägning — finansministern ville väga upp säcken med vikter, under det att jag varnade för att lägga på mera vikter, därför att vågen inte skulle hålla. Jag tycker att detta är ett ganska betecknande exempel. Ty om jag skulle stå och väga säckar med finansministern, skulle jag nog säga till honom att inte lägga på större säckar på vågen än den bär. Det är nämligen det finansministern här är beredd att göra. Nu drives expansionen för långt i detta land. Sedan skall man väga upp den med vikter, som tas ifrån företagen, ifrån näringslivet. Detta kommer ofelbart att innebära att vågen överbelastas, och det skulle vi väl ändå försöka undvika.

Vad beträffar mitt exempel med bilföraren som kör mot rött ljus sågs det från visst håll, att det har visats rött ljus förut, och att det nog inte är någon fara. Ja, man ser hur det går för de bilförare, som tillämpar den taktiken. Förr eller senare går det åt skogen. Då är det sannerligen inte mycket att ta vara på, varken av bilföraren eller bilen. Det måste ändå ligga något i varningssignalerna, eftersom de så samfällt framförts från dem som ser riskerna och som i första hand drabbas av katastrofen, som kan ligga i de åtgärder som nu föreslås.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! I anledning av den proposition, som nu behandlas, har jag tillsammans med några andra kammarledamöter väckt en motion, som visserligen behandlar detaljfrågor, men dock frågor av utomordentligt stor vikt för näringslivet. Den ändring i bestämmelserna för avsättning till pensionsfonder, som nu föreslås i proposition, innebär enligt vårt förmenande mycket allvarliga verkningar, speciellt för de s. k. familjebolagen, då avsättningar ju icke får göras för beredande av pension till huvuddelägare.

Vi kan inte förstå, varför man skall förvägra avsättningar till dessa kategorier, motsvarande en normal pension. Det arbete, som av dessa nedlägges, är i

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

allmänhet mycket stort, och vi avser icke heller att giva andra än dem som utfört verkligt arbete i företaget denna rättighet. Häremot invänder nu utskottet och dess talesmän att dessa fonder kan missbrukas. Sedan flera år har emellertid sådana avsättningar icke godkänts med mindre än att specificerade uppställningar över vilka åtaganden, som företaget har gjort, har lämnats till skattemyndigheterna. De få fall av missbruk, som har kunnat påvisas, torde vara av sådan art, att de redan enligt tidigare lagstiftning har varit olagliga. Något framtida missbruk av dessa möjligheter finns det inte någon anledning att befara. Det kan icke vara rimligt att låta det stora flertalet lojala medborgare få lida för att det finns några få, som icke håller sig inom lagens ramar.

Nu säger utskottet att dessa företagare har möjlighet att på annat sätt pensionera sig, nämligen genom att teckna försäkringar i vanliga försäkringsbolag. Detta är visserligen en utväg, men den förutsätter att företagen måste avhållas mycket stora belopp. Nuvarande brist på rörelsekapital för företagen gör även någonting sådant omöjligt. Det egendomliga resultatet blir, om denna utskottets rekommendation följes, att underlaget för de anställdas pensionering får användas såsom riskkapital i företaget, medan däremot ägarens, företagsledarens, pensionsunderlag icke får användas som riskkapital. Det naturliga och riktiga förhållandet är givetvis att även företagarna själva använder sitt pensionsunderlag för företagets riskbärande åtaganden.

För de företag, som hittills gjort avsättningar för såväl sina anställda som företagsledningen, uppstår det förhållandet, att ytterligare avsättningar icke får ske, förrän de avsättningar, som har gjorts för ledarens pensionering, tagits i anspråk för de anställdas pensionering. Några tekniska svårigheter hade icke förelegat för ett avskiljande av de belopp, som avsatts för de olika kategorierna. Många småföretagare kommer att ställas inför stora besvärigheter. Alder och sjukdom kan lägga hinder i vägen för

pensionens ordnande på annat sätt. Det slag, som finansministern nu genom dessa åtgärder riktar mot de mindre företagarna, är en mycket allvarlig sak. De företagare, som det här är fråga om, är i allmänhet värda ett bättre öde. Bakom företagen ligger ofta många års hårt arbete, som borde ha berättigat företagarna till en något tryggare ålderdom.

Vad beträffar övergångsbestämmelserna i fråga om varulagervärderingen har vi i vår motion framställt krav på att en längre övergångstid skulle medges, innan lager skulle uppskrivas till det högre värde, som måste bli följden om avskrivningsrätten nu begränsas. Att man på detta sätt tar värdestegringar på lagertillgångar, som ännu inte är realiserade, till beskattning, måste väcka mycket allvarliga betänkligheter och kan medföra att stabiliteten inom näringslivet kommer att avsevärt försämrast. De hastiga svängningar, som nu sker på näringslivets område, är bl. a. beroende på teknikens hastiga frammarsch. Även med hänsyn till de internationella förhållandena bör man vara försiktig vid lagervärdering. I vår motion föreslår vi därför att den tid, varunder uppskrivning av lagren enligt tidigare bestämmelser skall få ske, utsträcker något längre.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen I: 460 i vad den avser övergångsbestämmelserna för lagervärdering. De önskemål som framkommit i övriga yrkanden i motionen har redan tillgodosetts genom reservationen.

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! Efter denna fyra timmar långa debatt finns det för mig ingen anledning att ta upp ytterligare detaljer till granskning, i synnerhet som jag i stort sett är enig med utskottsmajoriteten.

I många år har ju vi från kommunistiskt håll hävdad, att bolags rätt att sig själv beskatta borde upphävas. Det föreliggande ändringsförslaget innebär ju utan tvivel ett steg i den riktningen, även om inte en helt tillfredsställande

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

ordning kommer att skapas. Det är ju sålunda inte fråga om att upphäva den fria avskrivningsrätten, vilket länge krävts av en stark opinion, framför allt bland arbetarna, utan det är, som också finansministern formulerade det, endast en åtgärd för att åstadkomma en försiktig åtstramning på detta område. Också i fortsättningen kommer avskrivningar att göras i rätt stor omfattning. Såsom finansministern säger kan det i vissa lägen till och med bli fråga om större avskrivningar i framtiden än enligt nuvarande bestämmelser. Därvidlag är det framför allt ett förhållande som spelar in, nämligen att företagen kan välja mellan två olika avskrivningssystem, av vilka den supplementära, tjuguprocentregeln, under alla förhållanden möjliggör en total avskrivning under en tidrymd av fem år. Vi har i vår motion ansett att denna supplementära regel inte är nödvändig, i synnerhet som det finns en särskild regel som möjliggör för företagen att redan under anskaffningsåret helt avskriva sådana maskiner och inventarier, vilkas livslängd kan beräknas till högst tre år. Vi anser det därför tillräckligt med huvudregeln, som medger avskrivning på maskiner och dylikt med högst 30 procent för varje år.

Vad sedan beträffar lagervärderingsbestämmelserna är det rätt förvånande, att regeringen och även utskottet givit efter för påtryckningar från företagavärlden och föreslagit 40 procent som undre gräns i stället för av utredningen föreslagna 50 procent. Vi anser att man skulle ha kunnat gå ännu längre. Vi avsluter oss därvidlag till den ståndpunkt, som Landsorganisationen har formulerat i sitt remissyttrande, alltså med gränsen vid 60 procent. Det rör sig här om rätt betydande penningssummor som undandrages beskattning. Enligt departementets egna undersökningar skulle, därest man gick på utredningens 50-procentslinje, nära 1,25 miljarder kronor under de närmaste åren ha framkommit i dolda skattemedel. Enligt den nu föreslagna 40-procentsregeln blir det bara 760 miljoner kronor. Det finns ingen utredning om vad resultatet skulle ha blivit,

om man stannat för 60 procent, men man kan väl förutsätta att i så fall omkring 2 miljarder skulle ha kommit fram till beskattning. Utskottet medger också att det funnit skäl för en något mera restriktiv utformning av lagervärderingsbestämmelserna än vad som föreslås i propositionen.

Slutligen vänder vi oss mot att företagen vid föreliggande risk för prisfall, som det heter, kan medges rätt till extra lagernedskrivning. Det är fara värt att detta medgivande kommer att utnyttjas som ett kryphål för att möjliggöra en kanske inte oväsentlig skatteflykt. Det är dessutom orimligt att begära att taxeringsnämnderna skall kunna avgöra, om och när risk för prisfall föreligger och på vilka varor en dylik prisnedgång är att förutse. Efter vilka grunder skall taxeringsmyndigheterna göra sina bedömningar? Därom ges inte något besked, och det torde inte heller vara möjligt att ge besked därom. Vi befarar därför att detta medgivande till extra avskrivning av bolagen kommer att utnyttjas på ett icke tillbörligt sätt och att därigenom stora summor, som annars skulle tas fram, nu kommer att undandras från beskattning.

Herr talman! Detta är kort och gott de synpunkter som vi anför i vår motion. Jag ber alltså att få yrka bifall till motion nr 457 i denna kammare.

Herr ESKILSSON (h):

Herr talman! Tillsammans med herr Anders Johansson har jag väckt en motion, nr 461, som berör en detaljfråga i det stora problemkomplex som behandlas i bevillningsutskottets betänkande och som vi nu diskuterar. Det gäller värderingen av djurbeståndet vid de jordbruk, där deklaration sker enligt bokföringsmässiga grunder.

Vid denna redovisningsmetod får lager och döda inventarier nedskrivas till 40 procent efter samma regler som gäller för rörelse. Levande inventarier, nötkreatur, hästar, svin o. d., skall emellertid i princip upptagas till ett belopp som motsvarar 80 procent av djurens salu-

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

värde, d. v. s. nedvärderingen får endast ske med 20 procent. I praktiken innebär denna restriktiva bestämmelse i samband med de direktiv för värderingen, som riksskattenämnden lämnar, att de skattskyldiga får betala inkomstskatt för en värdestegring som endast är fiktiv och som beror på minskningen i penningvärdet.

I motionen har vi yrkat att jordbrukare, som deklarerar efter bokföringsmässiga grunder, även när det gäller värdering av djurbeståndet skall jämföras med rörelseidkare och inte behandlas efter strängare regler. Motionen är kort. Jag skall inte heller bli mångordig. Det yrkande, som vi har framställt i motionen, har tagits upp i reservation 1 av herr Spetz m. fl. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation i vad den gäller värderingsprinciperna för levande inventarier vid jordbruk.

I herr Eskilssons yttrande instämde herr *Johansson, Anders*, (fp).

Efter härmed slutad överläggning godkändes de nu föredragna anvisningarna.

*Anvisningarna till 29 §**Punkten 2*

Herr **SPETZ** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **SJÖDAHL** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den nu ifrågasvarande punkten samt vidare därpå att punkten skulle godkännas med den ändring, att fjärde stycket utginge; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på styckets godkännande i enlighet med utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Spetz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given

varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner punkten 2 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen i enlighet med bevillningsutskottets förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes denna del av anvisningarna i överensstämmelse med den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 3

Herr **WEHTJE** (h):

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1).

Herr **SJÖDAHL** (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av den nu förevarande punkten samt vidare på punktens godkännande med den lydelse, som påyrkats i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på punktens godkännande enligt utskottets förslag, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wehtje* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner punkten 3 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen i enlighet med bevillningsutskottets förslag, röstar

Ja;

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, godkännes denna del av anvisningarna i överensstämmelse med den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wehtje* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;
Nej — 41.

Punkten 4

Herr **ÖHMAN** (k):

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionen I: 457.

Herr **SJÖDAHL** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjordes propositioner, först på godkännande av den under behandling varande punkten samt vidare därpå att punkten skulle godkännas med den ändring, att sjätte stycket utginge; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr **WEHTJE** (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1), i vad den avser införande av ett nytt elfte stycke i punkten 4.

Herr **SJÖDAHL** (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels, av herr *Wehtje*, att näst efter tionde stycket i den nu ifrågavarande punkten skulle införas ett nytt elfte stycke av den lydelse, som förordats i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen, dels ock att nämnda yrkande skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på avslag å herr *Wehtjes* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wehtje* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som i överensstämmelse med bevilningsutskottets hemställan avslår föreliggande förslag om införande i punkten 4 av anvisningarna till 29 § kommunalskattelagen av ett nytt stycke angående fri avskrivning för värdeminskning å maskiner m. m., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen i denna del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 7

Godkändes

Anvisningarna till 41 §**Punkten 1****Första—fjärde styckena**

Godkändes

Femte och sjätte styckena

Herr **SPETZ** (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall reservationen 1).

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen I: 457.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på de nu föredragna styckena yrkats 1:o att desamma skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o), av herr Spetz, att nämnda stycken skulle godkännas med den lydelse, som påyrkats i den av honom m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr Öhman, att styckena skulle godkännas med den avfattning, som föreslagits i motionen I: 457.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på styckenas godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Herr Spetz begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det av honom framställda yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner punkten 1 styckena 5 och 6 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen i enlighet med bevillningsutskottets förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes denna del av anvisningarna i överensstämmelse med den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Spetz begärde röst-räkning, verkställdes nu votering medels omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 41.

Sjunde stycket

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motionen I: 457.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av det nu förevarande stycket samt vidare därpå, att nämnda stycke skulle utgå; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Ättonde—elfte styckena

Godkändes.

Tolfte stycket

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1) i denna del.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av det nu ifrågavarande stycket samt vidare på styckets godkännande med den lydelse, som påyrkats i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på styckets godkännande enligt utskottets förslag, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen

Herr *Wehtje* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner punkten 1 stycket 12 av anvisningarna till 41 § kommunalskattelagen i enlighet med bevillningsutskottets förslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes denna del av anvisningarna i överensstämmelse med den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Wehtje* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 94;

Nej — 41.

Trettonde—sextonde styckena

Godkändes.

Anvisningarna till 53 §

Godkändes.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna**Första stycket**

Godkändes.

Andra stycket**Punkterna 1 och 2**

Godkändes.

Punkten 3

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 1) i denna del.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till bevillningsutskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av den nu föredragna punkten samt vidare därpå att nämnda punkt skulle godkännas med den lydelse, som påyrkats i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 4

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 1), såvitt angår punkterna 4—6.

Herr ELOFSSON, GUSTAF, (bf):

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till min reservation.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion I: 460.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder förekommit följande yrkanden: 1:o) att den nu förevarande punkten skulle godkännas enligt utskottets förslag; 2:o) att kammaren skulle godkänna punkterna 4—6 i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; 3:o) att punkten 4 skulle godkännas med den avfattning, som förordats i herr Gustaf Elofssons vid betänkandet anförda reservation; samt 4:o) att punkten skulle godkännas med den lydelse, som föreslagits i motionerna I: 460 och II: 574.

Därefter gjordes propositioner i enlighet med berörda yrkanden; och förklarades propositionen på punktens godkännande enligt utskottets förslag vara med övervägande ja besvarad.

Ang. ändrade regler för företagsbeskattningen*Ingressen och rubriken*

Godkändes.

Utskottets förslag till förordning om inventering av varulager för inkomst-taxeringen

Godkändes.

Utskottets förslag till förordning om investeringsfonder för konjunkturutjämning

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med den ändring, som föreslagits i reservation 1) av herr Spetz m. fl.

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag oförändrat.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av det nu ifrågavarande förordningsförslaget samt vidare därpå att nämnda förslag skulle godkännas med den ändring beträffande 5 §, som påyrkats i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets hemställan i punkten A

Förklarades besvarad genom kammarens beslut i fråga om författningsförslagen.

Punkten B

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation 1) i denna del.

Herr SJÖDAHL (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet

i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i motsvarande del av den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Wehtje begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 45 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen i denna del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Wehtje begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 95;

Nej — 41.

Nu föredrogs

Utskottets hemställan i punkten C, såvitt angick punkten C mom. a i herr Spetz' m. fl. reservation

Herr SPETZ (fp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen 1).

Herr SJÖDAHL (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i nu ifrågavarande del samt vidare på bifall till punkten C mom. a i den av herr Spetz m. fl. vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets hemställan i punkten C, såvitt angick punkten C mom. b i herr Spetz' m. fl. reservation

Herr WEHTJE (h):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1) av herr Spetz m. fl.

Herr SJÖDAHL (s):

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i nu förevarande del samt vidare på bifall till punkten C mom. b i den av herr Spetz m. fl. avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets hemställan i punkten C, såvitt angick punkten C mom. c i herr Spetz' m. fl. reservation

Herr WEHTJE (h):

Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1).

Herr SJÖDAHL (s):

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i nu ifrågavarande del samt vidare på bifall till punkten C mom. c i herr Spetz' m. fl. reservation; och förklarades den förra

propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets hemställan i punkten C, såvitt angick punkten C mom. d i herr Spetz' m. fl. reservation

Herr SPETZ (fp):

Jag yrkar bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen 1).

Herr SJÖDAHL (s):

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan i nu förevarande del samt vidare på bifall till punkten C mom. d i herr Spetz' m. fl. reservation; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Utskottets hemställan i punkten C i förut ej behandlade delar

Bifölls.

Vid förnyad föredragning av sammanatta konstitutions- och första lagutskottets utlåtande nr 3, i anledning av väckta motioner om utredningar angående nådeinstitutet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående vissa frågor rörande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Under punkten 178 av åttonde huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1955, föreslagit riksdagen att till Skolöverstyrelsen: Försöksverk-

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

samhet m. m. för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

I samma proposition hade Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition, för budgetåret 1955/56 till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag beräkna ett förslagsanslag av 200 000 kronor.

Sedermera hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 120, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 februari 1955, jämte redogörelse för den under skolöverstyrelsens ledning pågående allmänna försöksverksamheten framlagt förslag beträffande medelsanvisningen för budgetåret 1955/56 till Folkskolor m. m.: Försökskostnadsbidrag ävensom vissa övriga förslag angående frågor rörande försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehäft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Öhman* och *Helmer Persson* (I: 95) samt den andra inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm m. fl. (II: 113), i vilka yrkats att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning jämte förslag om demokratisering av den högre undervisningen respektive rekryteringen till statsförvaltningen, med direktiven utformade i huvudsaklig överensstämmelse med i motionerna angivna punkter;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* (I: 303) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården m. fl. (II: 390), i vilka hemställts, att riksdagen i avvaktan på ett preciserat förslag till 1956 års riksdag måtte uppdraga åt Kungl. Maj:t att för budgetåret 1955/56 genom att inrätta parallellavdelningar i existerande realskolors lägsta klass eller genom att stödja ökat inrättande av inbyggda realskolor i folkskolan eller genom andra tillfälliga

anordningar provisoriskt avhjälpa svårigheterna för studiebegåvade i de just nu särskilt stora barnkullarna att i samma utsträckning som tidigare födda barnkullar beredas möjligheter till den högre skolans undervisning;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Arrhén* (I: 433) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson* i Göingegården (II: 546), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 120 måtte besluta,

att lönesättningen för skolledare inom försöksdistrikten skulle avvägas med tanke på bland annat, att tjänstinnehavarna skulle kunna rekryteras bland ordinarie lärare i 29 lönegraden,

att studieledarna i frågor, som gällde det stadium för vilket de förordnats, skulle ges en efter skolöverstyrelsens bedömande självständig ställning med egen beslutanderätt utan att önskemålet att skolan skulle ha en enda chef åsidosattes,

att skolöverstyrelsen skulle pröva studieledarens behörighet och avgiva förslag,

att besvär över skolstyrelsens tillsättning av studieledare skulle kunna anföras på materiella grunder samt

att såsom formell behörighet för studieledaruppdrag skulle gälla adjunktskompetens eller behörighetsförklaring av skolöverstyrelsen;

dels en inom andra kammaren av fröken *Vinge* m. fl. väckt motion (II: 547);

dels ock en inom andra kammaren av herr *Larsson* i Hedenäset väckt motion (II: 531), vari hemställts, att riksdagen i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 120 måtte, utöver vad i propositionen föreslagits, besluta

att anvisa ett förslagsanslag av 60 000 kronor att efter Kungl. Maj:ts prövning fördelas som förstärkt försökskostnadsbidrag till försöksdistrikt, där detta med hänsyn till ett svagt skatteunderlag, långa avstånd eller andra liknande förhållanden prövades skäligt, samt

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

att språktillägg skulle utgå till folk-skollärare i 23 lönegraden och till folk-skollärare med full tjänstgöring på hög-stadiet i försöksdistrikt beläget inom ri-kets finskspråkiga bygder.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att motionerna I: 95 och II: 113 ic-ke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

II. att motionerna I: 303 och II: 390 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1954/55—1956/57 provisoriskt reglera de av de-partementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 25 fe-bruari 1955 berörda ekonomiska och or-ganisatoriska frågor, som sammanhäng-nde med de statliga realskolornas ställ-ning i försöksdistrikten och med sam-ordnandet av högre skolor och försöks-skolan i dylika distrikt;

IV. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts för-slag ävensom motionerna I: 433 och II: 546 samt II: 547, samtliga motioner så-vitt här vore i fråga, godkänna av ut-skottet förordade grunder beträffande vidgad behörighet till distriktsöverlärar-tjänster i försöksdistrikten m. m., att till-lämpas tills vidare från och med redo-visningsåret 1955/56;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 433 och II: 546 samt II: 547, samtliga motio-ner såvitt här vore i fråga, godkänna av departementschefen förordade grunder beträffande förstärkning av den pedago-giska ledningen i försöksdistrikten och i skoldistrikt med i folkskolan inbyggda realskollinjer, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1955/56;

c) godkänna av departementschefen förordade grunder beträffande statsbi-drag till kostnader för studieledararvode m. m., att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1955/56;

V. att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 531, såvitt här vore i fråga, godkänna av utskottet förordade grunder för särskilda bestämmelser be-träffande verksamheten på försökssko-lans högstadium, att tillämpas tills vida-re från och med budgetåret 1955/56;

b) godkänna av departementschefen angivna grunder rörande statsbidrag till avlöning åt lärare i praktiska ämnen å den praktiska linjen av 1947 års skolor i Stockholm, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56;

c) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II: 531, såvitt här vore i fråga, till Folkskolor m. m.: Försöks-kostnadsbidrag för budgetåret 1955/56 under åttonde huvudtiteln anvisa ett för-slagsanslag av 240 000 kronor;

VI. att riksdagen måtte till Skolöver-styrelsen: Försöksverksamhet m. m. för budgetåret 1955/56 under åttonde hu-vudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 600 000 kronor.

I motiveringen hade utskottet bland annat gjort vissa uttalanden rörande er-farenheterna av den allmänna försöks-verksamheten beträffande enhetsskolan.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande erfarenheterna av den allmänna försöksverksamheten av her-rar *Ohlon*, *Arrhén*, *Skoglund* i Dovers-torp och *Staxäng*, vilka ansett, att ut-skottets yttrande i denna del bort hava den ändrade lydelse, reservationen vi-sade;

2) beträffande motionerna I: 303 och II: 390 av herr *Arrhén*;

3) beträffande förstärkning av den pe-dagogiska ledningen i försöksdistrikten av herrar *Ohlon*, *Arrhén*, *Skoglund* i Dovers-torp och *Staxäng*, vilka ansett, att utskottet bort dels förorda skyldighet för försöksdistrikt med minst 20 lärar-avdelningar att anställa studieledare, så-vida icke skolöverstyrelsen medgäve un-dantag, dels ock förorda bifall till de i motionerna I: 433 och II: 546 framställ-da yrkandena, att såsom formellt behö-

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

righetsvillkor för studieledarbefattning på högstadiet skulle gälla adjunktskompetens eller generell behörighetsförklaring av skolöverstyrelsen, att skolöverstyrelsen skulle pröva sökandes lämplighet och avge förslag rörande dylik befattnings tillsättande och att besvär över skolstyrelsens beslut om förordnande skulle kunna anföras på materiella grunder, samt att utskottet förden-skull bort under IV b hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 433 och II: 546 ävensom med avslag å motionen II: 547, samtliga motioner såvitt här vore i fråga, godkänna av reservanterna förordade grunder beträffande förstärkning av den pedagogiska ledningen i försöksdistrikten och i skoldistrikt med i folkskolan inbyggda realskollinjer, att tillämpas tills vidare från och med redovisningsåret 1955/56;

4) beträffande särskilda bestämmelser rörande verksamheten på försöksskolans högstadium av herrar *Malmberg* i Skövde och *Svensson* i Ljungskile, fröken *Elmén* samt fröken *Vinge*, vilka ansett, att utskottet bort tillstyrka bifall till det i motionen II: 531 framställda yrkandet, att språktillägg skulle utgå till folkskollärare i 23 lönegraden och till folkskollärare med full tjänstgöring på högstadiet i försöksdistrikt inom rikets finskspråkiga bygder, samt att utskottet därför bort under V a hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 531, såvitt här vore i fråga, godkänna av reservanterna förordade grunder för särskilda bestämmelser beträffande verksamheten på försöksskolans högstadium, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56.

Herr **OHLON** (fp):

Herr talman! I detta ärende om enhetsskolan hade vi ju en sorts general-repetition i går, och jag föreställer mig att premiären i dag därför kan bli litet kortare än behandlingen av frågan var i går. Tillåt mig emellertid, herr talman, att eftersom det finns reservationer till

utskottets utlåtande här lämna några reflexioner omkring enhetsskolefrågan, såsom den i dag föreligger.

Man kan säga, att enhetsskolans svaghet har visat sig på två punkter. Den ena gäller differentieringen av elevmaterialet, och den andra gäller lärarrekryteringen.

I den proposition, som ligger till grund för statsutskottets utlåtande, har angivits vissa siffror, som belyser studieresultaten i enhetsskolans sista klass, jämförda med resultaten i realskolans sista klass. Nu kan man mot den verkställda undersökningen invända, att den gäller ett relativt litet antal elever, men efter vad statistici försäkrat, är resultatet ändå fullt vetenskapligt statistiskt säkerställt. Man kan ju inte säga, att de resultat, som där meddelas, har varit vidare gynnsamma för enhetsskolan, och anledningen till det skall jag försöka att belysa på ett annat sätt än som har skett genom undersökningen.

För en tid sedan hölls någonstans i västra Sverige en konferens angående de erfarenheter, som man har gjort rörande enhetsskolans resultat. Det gällde framför allt hur dess elever har klarat sig på gymnasiet. Nu vill jag säga att vad jag här kommer att resonera om närmast gäller den teoretiska linjen, som skall förbereda för gymnasiestudier. En av dem som yttrade sig vid konferensen var en rektor vid en statlig realskola, som också har kommunalt gymnasium. Det var rektorn i Köping, som också har erfarenhet på folkskolans område. Han säger i diskussionen, att gymnasiet i Köping i höstas mottog sju elever från klass 9g i enhetsskolan. Han fortsätter: »Vid inträdet i ringen hade dessa elever höga betyg, men det visade sig snabbt, att flertalet av dem saknade de grundläggande kunskaper, som fordras för gymnasiestudier. Dessa elever hade i enhetsskolan undervisats i föga eller ej alls differentierade klasser och först de två sista åren av akademiker.» Han framhåller, att det för att undvika sänkning av gymnasiets standard torde vara ofrånkomligt, att kurserna på enhets-

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

skolans g-linje — gymnasielinjen — närmas till realskolans. Han yttrar vidare: »Nya pedagogiska metoder kan dock inte trola bort det faktum, att det finns olika begåvnings typer. Försöksverksamheten» — åtminstone så långt han hade haft tillfälle att följa den — »visar, att det är nödvändigt att differentiera på ett tidigt stadium. Fullständig uppdelning bör göras redan i klass 7.» Helst skulle han tydligen vilja ha en partiell uppdelning i engelska, svenska och matematik redan från klass 5.

Han uttalade sedan önskemålet, att lärjungeområdena blev så stora, att denna differentiering kunde genomföras och att det härför krävdes interkommunal samverkan. Vidare ansåg han, att lärarnas standard i engelska borde höjas utöver den, som hittills förekommit på vissa håll.

En annan person, som yttrade sig i diskussionen och som jag känner närmare till, adjunkt Oscar von Malmberg, berättade om sina tre års erfarenheter från sin tjänstgöring vid enhetsskolan i Lerum. Han säger: »Vi startade som optimister och hoppades kunna avskaffa det tråkigaste i den gamla skolan, att kunna meddela fostran och kunskap på nya sätt och att kunna råda bot på kuggning och underbetyg. Vi lyckades få en bättre samordning mellan folkskolans och högstadiets kurser, men för övrigt blev det i praktiken ingen större skillnad mellan arbetsmetoderna på enhetsskolans g-linje och realskolan.» I Lerum hade man inte differentierat från klass 7 officiellt, men i smyg, i praktiken genomfördes där en differentiering från och med klass 7. Avgörande för uppdelningen var tillval av tyska. Att tyska fick tjäna som huvudsakligt urvalsinstrument, ansåg han dock inte vara lyckligt.

Jag nämnde redan i går att ett av de allra finaste inslagen i enhetsskolan var att alla linjer förekom vid en och samma skola med möjlighet för eleverna att vandra över från den ena linjen till den andra, från en mera teoretisk linje till en mera praktisk linje eller tvärtom. Om detta säger adjunkten von Malmberg:

»Den fria övergången från g-linje till y-linje har fungerat bra» — han har erfarenhet från 15 fall — »men ej övergången i motsatt riktning» — från y-linje till g-linje, något som dock bara förekommit i två fall. Tyvärr hade övergången till y-linjen fått karaktären av en maskerad utkuggning i vissa fall, och det var naturligtvis inte önskvärt. Han summerar ihop resultaten så, att en viktig förutsättning för framgång med försöksverksamheten är att differentiering genomföres i största möjliga utsträckning men inte en smygdifferentiering, sådan som man har tillämpat här och där, utan en öppet genomförd differentiering.

En av de försöksskolor, som väl haft de bästa resultaten, är den i Timrå. Där har man genomgående arbetat med ett differentierat elevmaterial allt ifrån klass 7. Detta är ju ett mycket vittutseende problem, ty det rullar upp frågan, huruvida storkommunerna över lag erbjuder tillräckligt stora underlag för en allsidig enhetsskola på högstadiet. Det blir nog nödvändigt för statsmakterna att ganska snart ta initiativ till interkommunal samverkan för att få till stånd bärkraftiga skolenheter.

De erfarenheter från vissa enhetsskolor som jag här högst sporadiskt har redogjort för har bekräftats av undervisningsrådet Norinder, chefen för skolöverstyrelsens försöksavdelning, som nyligen har haft en konferens med lärare på enhetsskolans låg- och mellanstadier, d. v. s. gamla små- och folkskolestadierna. Det framgår av hela framställningen, att en nödvändig förutsättning tycks vara, att vi får en full differentiering från och med klass 7.

Av herr Norinders anförande framgår inte, huruvida han önskar sig en partiell uppdelning av vissa ämnen, såsom engelska, modersmålet och matematik, redan i 5:an eller 6:an i enhetsskolan, men av de meningsyttringar han i sitt föredrag refererar från mellanskollärare tycks det problemet vara aktuellt även inom mellanskolan. De mellanskollärare, som var samlade vid konferensen, hade tillfrågats om vilka önskemål de hade

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

och vilka oroande erfarenheter de hade gjort under den nya skolordningen. Ett genomgående svar var att de hade svårt att sysselsätta alla de typer av begåvningar som var samlade där. Särskilt gällde det tydligen sådana ämnen som matematik, modersmålet och engelska.

Undervisningsrådet Norinder är ganska kritisk på vissa punkter. Att enhetsskolan inte alltid lyckats, säger han, beror till stor del på att den arbetar under ytterst otillfredsställande lärarförhållanden, och särskilt har detta gällt högstadiet på den linje, som skall förbereda för blivande gymnasiestudier. Han erinrade i det sammanhanget om att detta inte är någon nyhet, utan att samma erfarenhet gjordes efter 1909, då de kommunala mellanskolorna infördes här i landet. Även då klagade man till en början över att eleverna inte höll samma standard som vid de gamla realskolorna, men i samma mån som lärarekryteringen till de kommunala mellanskolorna blev bättre, i samma mån föll klagomålen bort. Nu säger herr Norinder, att man får självfallet inte bara skylla på enhetsskolans svårigheter att rekrytera lärarkåren, utan man får nog också ta sig en funderare på själva systemet och på frågan, om skolkommissionens planritning av högstadiet verkligen i alla avseenden var den mest ändamålsenliga. Meningen med försöksverksamheten var ju att man skulle pröva detta, så att häri behöver ju inte ligga något klander mot skolkommissionen. Han säger vidare, att vi nog har begått en felbedömning litet var, när vi överdrivit möjligheterna för 9 a-linjen att hålla samma standard som den gamla realskolan. Tydligen får vi avskrika det önskemålet och nöja oss med att få 9 g-linjen upp i realskolans standard.

Till det utlåtande, som utskottet här har avlämnat, finns fogad en reservation, som är utförd i två punkter. Den första delen, reservationen nr 1), gäller utskottets skrivning i ett visst stycke. Det är närmast fråga om redogörelsen för de verkställda undersökningarna. I själva verket förelåg ingen motsättning mellan majoriteten och minoriteten om

vart man ville hän, men i reservationen har man velat lägga fram ett tydligare material för belysning av frågan än det som har presenterats i utskottets utlåtande och i propositionen. Det är nämligen så, att i den kungliga propositionen har av en eller annan anledning utelämnats en del av de erfarenheter som skolöverstyrelsen har gjort vid sina försök. Antagligen har utelämnandet skett av utrymmesskäl. Man har inte velat taga med så mycket, men nu har i alla fall tack vare reservationen det fullständiga materialet kommit fram.

Även så som materialet från skolöverstyrelsen här föreligger, skulle man för framtiden vilja uttala vissa önskemål, nämligen att de jämförande undersökningarna inte bara får avse engelska utan även sådana för gymnasiestudierna viktiga nyckelämnena som tyska, matematik och modersmålet.

Det är tydligt att allteftersom försöksverksamheten fortskrider, tycks erfarenheterna peka i den riktning som redan åtskilliga av särskilda utskottets ledamöter år 1950 trodde att den skulle göra, nämligen att det är nödvändigt med en differentiering på högstadiet. Det hör ju till saken, att om man inte kan få till stånd en interkommunal samverkan ute i bygderna, blir det ganska svårt att genomföra en dylik fullständig differentiering.

Den andra svagheten, som man har konstaterat och som även statsrådet understryker, är lärarekryteringen. Jag skulle vilja tillägga, att det är synnerligen angeläget att alla klutar sätts till för att åstadkomma en god lärarekrytering, inte bara till enhetsskolan utan till den högre skolan över huvud taget. En del av de företeelser, som man har mött här, har ju inte varit ägnade att stimulera de unga akademikerna att ägna sig åt lärarbanan. Vi beslöt i fjol så här års att införa en ny lärarkategori för det högre skolstadiet genom att ge folkskollärare fortbildning för att de skulle kunna erhålla vissa tjänster, de s. k. 23:egradstjänsterna. Utskottet sade ifrån i sin skrivning, som ju även riksdagen godkände, att 23:egradstjänsterna

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

inte skulle få koncentreras bara till de skolor, där det fanns brist på lärare, utan skulle spridas ut över hela landet. Det var alla eniga om. Men ingen hade väl — i varje fall inte i riksdagen — i fjol tänkt sig att denna utspridning skulle ske på det sättet att extra ordinarie akademici i, låt oss säga lönegraderna 23, 25 eller 27, som hade etablerat sig med familj och bostad på en viss ort, plötsligt skulle sägas upp för att kastas ut hit eller dit för att ge utrymme för 23:e-gradslärarna. Meningen var väl att dessa 23:e-gradslärare skulle spridas runt landet, i samma mån som vakanser uppstod vid skolorna. Nu blev ju långa rader med akademiskt utbildade lärare uppsagda från sina platser, där de setat i många år, platser, där de kanske bedrev en viss fortbildning för att skaffa sig ökad kompetens, där de hade egen bostad, där de hade extra arbete bredvid för att försörja familjen. Detta vållade en mycket stor oro ute i lärarkretsarna och även bland studenterna. Nu har ju saken rättats till eller kommer, hoppas jag, att rättas till på det sättet, att Kungl. Maj:t godkänner vad skolöverstyrelsen har föreslagit, nämligen att inordningen av 23:e-gradstjänster ute vid de högre skolorna skall ske enligt mera humana principer än som här hade ifrågasatts. Men redan till följd av alla dessa uppsägningar, som har skett, har de högre skolorna tagit skada, eftersom studenterna har skrämts för att ge sig in på de högre skolorna med de lösa anställningsvillkor som där tycktes råda.

När vi talar om lärarkompetens, är det ju inte bara fråga om vilken akademisk utbildning vederbörande har, utan det gäller också den pedagogiska utbildningen. Då statsutskottet i fjol tillstyrkte Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en första lärarhögskola från och med nästa år, så beaktade utskottet också detta problem och påyrkade att man skulle vidga ramen för den praktiska lärarutbildningen på det sättet, att man skulle se till, att vid provårsläroverken fanns tillräckligt antal kvalificerade ordinarie lärare, så att kapaciteten vid dessa redan befintliga läroanstalter öka-

des. En överslagsberäkning visade att man på det sättet kunde öka kapaciteten med ungefär lika mycket, vill jag minnas, som en hel lärarhögskola skulle ge per år. Jag ser att skolöverstyrelsen nu har skrivit till Kungl. Maj:t i denna fråga, och det är ju bra att den har gjort det, men jag vill vid detta tillfälle beklaga att statsutskottets och riksdagens uppslag från i fjol inte fullföljdes av myndigheterna i hastigare takt än som skett. Hade man tidigare gripit sig an med denna uppgift så hade man redan fr. o. m. nästa hösttermin kunnat högst avsevärt öka utbildningskapaciteten vid våra läroanstalter för praktisk lärarutbildning. Nu föreslår skolöverstyrelsen att man skall inrätta nya provårsläroverk, men ett sådant blir inte fullt arbetsdugligt förrän efter en viss övergångstid, nämligen först då man har fått en lärarrekrytering vid läroverket som är direkt inriktad på lärarutbildning. Jag har själv varit med, då ett sådant läroverk kom till stånd, och jag räknade med att man behövde åtta år för att få läroverket fullt funktionsdugligt såsom praktisk lärarutbildningsanstalt. Vill man nå snabba resultat här får man repliera på redan befintliga läroverk för lärarutbildning.

Bakom den andra av mig undertecknade reservationen till utskottets utlåtande ligger just de tankegångar som här har exemplifierats, nämligen nödvändigheten av att få en fullgod rekrytering av enhetsskolan. Nu föreslås det ju att studieledare skall tillsättas för enhetsskolans högstadier, och de skall få extrabetalning, dock aldrig mer än som motsvarar lönegraden Cb 6, vilken korresponderar mot 32 löneklassen i löneplan nr 1. Detta kommer i praktiken att medföra att akademiker på högstadiet, som har någon större lärarerfarenhet, inte kommer att vilja söka dessa tjänster, ty de befinner sig i egenskap av adjunkter kanske redan i löneklass 32. De skulle väl nästan vara stolliga, ifall de sökte studieledartjänster och drog på sig en massa extra arbete och besvär men inte fick extra betalt för uppgiften. Det finns en motion om att lönesättningen

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

för dessa studieledare på högstadiet bör vara sådan, att även akademiker har intresse av att söka tjänsterna, och det är med tacksamhet vi annoterar att också utskottsmajoriteten i sin skrivning har beaktat detta problem, men inte fullt ut i den utsträckning som motionärerna och vi andra som har stött motionerna hade hoppats. Jag tror att det rent ekonomiskt sett är ganska viktigt att vi ute i enhetsskolorna får studieledare som är inställ-da på de förhållanden som där råder.

För halvtannat år sedan hade jag tillfälle att besöka en enhetsskola i en avkrok av landet, och där gjorde jag en mycket överraskande erfarenhet, nämligen att tjänstefördelningen i den sam-skola, som det här var fråga om, var uppgjord på det sättet, att samtidigt som flickorna hade gymnastik läste pojkarna engelska, och när pojkarna hade gymnastik läste flickorna engelska. På det sättet kommer man ned i undervisningsgrupper på tre à fem elever. Vi förstår ju att det måste bli en enormt dyrbar undervisning med dubblering i så små grupper. Vid läroverken och de högre kommunala skolorna är den anordningen förbjuden. Där är man tvungen att ordna med samläsning och uppdelning får icke ske, förrän man kommer över ett elevantal på 35, men här kunde en uppdelning ske när det gällde bara åtta elever. En fullt sakkunnig uppläggning av tjänstefördelningen skulle många gånger om spara in arvodet för en fullt kompetent studieledare på högstadiet. Jag föreställer mig att detta är någonting som statsrevisorerna nog bör ha sin uppmärksamhet riktad på. Det bör tillses att scheman görs upp på ett sådant sätt, att man effektivt utnyttjar lärarkrafterna även i enhetsskolorna. Jag menar att detta kanske är pedagogiskt värdefullt. Det är visserligen nyttigt med små undervisningsavdelningar, men om man går till allt lägre och lägre elevantal i undervisningsavdelningarna, när man ett minimum, nedanför vilket det blir en försämring av undervisningen, eftersom varje form av undervisning skall utgöras av ett samarbete mellan lärare och elever och det inte blir något mera blomst-

rande samarbete i sådana där små undervisningsgrupper. Där får undervisningen mera karaktär av privatlektioner.

Jag tror, herr talman, att reservanterna har fullt fog för sitt krav i reservation nr 3, där det yrkes på att studieledartjänsterna för enhetsskolans högstadium ordnas så, att även akademiker har intresse av att söka dessa tjänster.

Med vad jag här har sagt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de två reservationer av mig m. fl. som föreligger vid detta betänkande.

Herr ARRHÉN (h):

Herr talman! Med hänsyn till de utsvävningar som vi tillät oss på detta område i går skulle jag tro, att man kan inhösta sympatier, om man förklarar sig villig att i dag bli mera kortfattad.

Såsom redan har framgått av herr Ohlons anförande, är vid utskottets utlåtande fogade ett par reservationer. Jag skall be att få kommentera dem i allmänna ordalag.

För det första talar ju redogörelsen från försöksverksamheten både i fjol och i år om att bristen på akademiska lärare inom försöksverksamheten är mycket framträdande. Endast 34 procent av de lärare, som nu undervisar i försöksdistrikten, har avlagt akademisk examen. Det betyder alltså inte att dessa har den för realskolorna gällande kompetensen, utan en stor del av dem är filosofie kandidater, som dessutom saknar provårsterminer. Läget skulle alltså synas kräva, att man så mycket som möjligt uppbygger sina krafter för att intressera den akademiskt utbildade ungdomen att söka sig som lärare till enhetsskolorna. Det bör vara ett av våra mål.

Jag måste nog med beklagande säga, att propositionen 120, när den låg på riksdagens bord, icke visade sig vara skriven på ett sådant sätt, att den kunde infogas som ett led i strävan att dra akademiker till enhetsskolan. Tvärtom fick man på läroverkslärarhåll den uppfattningen, att propositionen bars upp

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

av den tankegången, att läroverkslärare endast var till hälften välkomna inom enhetsskolan. Det var särskilt propositionens formuleringar, när det gällde lönesättningen för överlärartjänsterna i försöksdistrikten, som verksamt bidrog till att sprida en dylik uppfattning, eftersom propositionen — såsom herr Ohlon nyss nämnde — i detta avseende inte gick över löneklass 32. Det har emellertid nu rättats till i utskottets skrivning, vilket jag hälsar med tillfredsställelse.

När man läser redogörelsen från försöksverksamheten och jämför den med tidigare redogörelser, kan man konstatera, att differentieringen nu synes vara godtagen från och med klass 7 och att krav på gruppundervisning i matematik, engelska och modersmålet i klasserna 5—6 har ökat. Skolöverstyrelsens initiativ i fråga om nya bestämmelser för språkundervisningen är att hälsa med tillfredsställelse, och över huvud taget är det glädjande att konstatera aktiviteten och viljan att nu dra slutsatser av erfarenheterna från det hittills bedrivna försöksarbetet.

Skolöverstyrelsen har sagt, att behovet att omarbета kursplanerna »framgått vid de under året i klasserna 9 a och 9 g jämsides med realskolans klass 5⁵ gjorda kunskaps- och färdighetsundersökningarna i engelska». Det är alltså här att lägga märke till att skolöverstyrelsen drar en viktig slutsats av sina försök, en slutsats, som skär sig mot vad utskottsmajoriteten något lättvindigt uttalar om samma försök i följande ordalag: »Vad sedan gäller resultaten av de jämförande undersökningarna mellan försöksskolan och realskolan är enligt utskottets mening jämförelsematerialet ännu alltför begränsat, läraruppsättningen alltför heterogen, de jämförda elevgrupperna alltför litet ekvivalenta, kursplanerna alltför olika och försöksskolans högstadium ännu ej tillräckligt stabiliserat för att man mot bakgrunden av erfarenheter från realskolan skall kunna... fälla några bestämda och generella omdömen rörande den fortsatta inriktningen av försöksverk-

samheten i pedagogiskt hänseende eller om de resultat över huvud taget, som kan nås i den blivande enhetsskolan.» Jag tycker, att utskottet kunde ha formulerat sitt uttalande på ett annat sätt, ty läsaren får ju den uppfattningen att försöken är meningslösa och att man inte kan få ut något av värde från dem. Det föreligger väl inte någon motsättning mellan vad utskottet skrivit och vad som skolöverstyrelsen i praktiken utfört, hoppas jag. Annars är det ju så, att man här skulle kunna iakta en viss skillnad mellan utskottets skrivning och försöksavdelningens konklusioner — i skolöverstyrelsen har man nämligen åberopat samma försök och handlat efter vissa linjer.

Min inställning är att försöken — även med sådana jämförelser — är nyttiga och bra som metod och att man — såsom herr Ohlon nyss också önskade — bör fortsätta med dem också på andra ämnesområden. Jag är inte så beskaffad, att jag i dag på grund av utfallet av försöken just nu ställer mig vid sidan av det hela och anklagande ropar: »Se enhetsskolan, så dålig den är!» Det vill jag inte göra, ty mitt syfte är att så småningom få en enhetsskola i funktion, men en enhetsskola som till sina verkningar är sådan, att den kan accepteras med dess olika syften av var och en. Det finns nämligen för närvarande, mina damer och herrar, ingen enhetsskola ibland oss! Vi håller på att bilda oss en uppfattning om hur en skola på enhetsskoleuppfattningens allmänna grund skall se ut, när den en gång blir färdig. Vi måste i vår uppfattning om dessa ting ha en dynamisk och icke en statisk uppfattning när vi medarbetar på detta område.

Om det här föreligger en motsättning mellan utskottsmajoritetens uppfattning och min, vore det beklagligt, men jag tror inte att riskerna därför är så stora, och jag tror att vi i allmänhet håller på att komma fram till en gemensam uppfattning om dessa ting.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att nöja mig med dessa reflexioner omkring den allmänna skrivningen under

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

»Försöksverksamhetens» rubrik. Jag har emellertid också avgivit en blank reservation, som jag med några ord också skulle vilja kommentera. Den anknyter till en motion med nummer 303, som jag väckt i denna kammare. Den gäller vad jag brukar kalla övergångsgenerationernas problem i samband med skolreformen. Vi vet i dag, att antalet »avvisade» elever framför realskolans portar är mycket stort. Det var i fjol 12 000 elever. Siffran beräknas i år bli 17 700, år 1956 väntas den bli 20 500 och år 1957 inte mindre än 22 000. Detta är höga tal, som kan vara ägnade att väcka förvåning.

För att ge den riktiga bakgrunden till siffrorna är det kanske bäst att tillägga, att de är uträknade under den förutsättningen, att alla som har 13,5 poäng och däröver i sina betyg, alltså ett genomsnittsbetyg av Ba ifrån folkskolan, skulle ha möjlighet att gå vidare till högsta-diets undervisning. Procenten av årskullen, som söker sig till realskolan, var 1950 över 35 men hade 1954 sjunkit till 32. Tendensen är alltså något sjunkande, men det beklagliga i dagsläget är, att de avvisade eller de, som upphört att söka sig till realskolan, icke har möjlighet att få någon annan utbildning i stället. Det är givet, att några kan få en motsvarande utbildning, men den stora massan kan man inte tänka sig få möjlighet till utbildning i andra skolformer.

Yrkesundervisningen har här givetvis en stor uppgift att fylla, och det kommer därför att glädja var och en, som vet, vad det här rör sig om, att om några dagar få fatta beslut om den utbyggnad på detta område, som, efter förslag från Kungl. Maj:t, kommer att förordas av statsutskottet.

Övergångsgenerationernas problem är emellertid i dagens läge ytterst besvärande för dem, som blir träffade. Utskottet har hänvisat till pågående utredningar och gör det med all rätt. Jag vill här endast som min mening uttala, att det inte räcker med att hänvisa till en framväxande enhetsskola. Det tar för lång tid, och den är dessutom ännu inte en för allmänheten acceptabel skolform.

Man bör därför under de närmaste åren inrikta sig på de äldre skolformerna och förstärka realskolornas möjligheter på olika sätt. Detta innebär, att mera pengar ställs till deras förfogande för inrättande av nya parallellavdelningar och skapande av flera inbyggda realskolor. I detta sammanhang måste man också förorda en undersökning av om man inte kan lägga in realskolans undervisning i folkskolan med hjälp av folkskollärarkåren, förstärkt med akademiskt utbildade lärare för vissa ämnen, främst då matematik och modersmål. Dylika provisorier blir ofrånkomliga, att döma av det siffermaterial, som här föreligger: stegringen av de avvisades antal ifrån 12 000 i dagens läge till ett antal, som under de närmaste åren kommer att fördubblas.

Det är alltså här, med anledning av att vi har att räkna med de stora barnkullarna från 1940-talets mitt, som våra bemödanden bör koncentreras, när det gäller att tillhandahålla den undervisning, som realskolorna hittills ensamma bedrivit. Som utskottet har framhållit, pågår på detta område nu sedan detta års början utredningar — realskoleutredningen är väl den förnämsta av dem — och läget är alltså det, att man först måste avvakta dessa utredningars resultat.

Jag har emellertid, herr talman, också en reservation, nr 3, som ansluter sig till motion 433 i denna kammare. Den var mycket innehållsrik, och i ett par hänseenden har utskottet gått mig till mötes, för vilket jag tackar. Det gäller först utskottets skrivning om möjligheterna för en adjunkt i Ca 29, löneklass 32, att bli utsedd till att få sin tjänst på tillbörligt sätt arvoderad vid sökande av överlärartjänst i försöksdistrikt. Utskottet har vidare i princip förklarat sig vara av samma mening som motionären beträffande skolöverstyrelsens rätt att fastställa normalinstruktionen för s. k. studieledare.

Jag har emellertid också förklarat mig anse att såsom formellt behörighetsvillkor för studieledarbefattning på enhets-skolans högstadium skall gälla adjunkts-

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

kompetens eller generell behörighetsförklaring av skolöverstyrelsen, och att skolöverstyrelsen skall pröva de sökandes lämplighet, avge förslag vid befattningens tillsättande, samt att besvär över skolöverstyrelsens beslut angående förordnandet skall kunna anföras även på materiella grunder. Detta ansluter sig till den uppfattning, som i den akademiska världen är känd och godkänd sedan generationer tillbaka, och har alltså i detta sammanhang betydelse.

Departementschefen har däremot velat göra studieledartjänsten till en med lärartjänst över huvud taget förenad arvodessyssla och föreslagit, att allt det övriga skall prövas av vederbörande folkskolinspektör. Detta arrangemang, som utskottsmajoriteten har tagit för gott, är ur både sakliga och psykologiska synpunkter mindre lämpligt, i mitt tycke. Det sägs i andra sammanhang, att försöksverksamheten har behov av akademisk arbetskraft. Jag erinrar om att jag i början av mitt anförande sade, att det bara finns 34 procent akademiker inom enhetsskolans lärarkår. Det arrangemang, som här föreslås, är, som de psykologiska faktorerna ligger till på detta område, inte ägnade att stimulera det intresse, som man säger sig vilja ha fram. Man får se på verkligheten här och inte på något slags fjärrverkan som skall göra sig gällande om tio, tjugo år. Vi behöver dessa lärare nu och inom de allra närmaste åren. Det har tyvärr varit så, som jag redan har antytt, att propositionen nr 120 i denna del på akademiskt håll har uppfattats som en fiendtlig handling av Kungl. Maj:t, riktad mot de akademiskt utbildade.

Jag har också begärt att försöksdistrikt med minst tjugo läraravdelningar skulle ha *skyldighet* att anställa studieledare, såvida inte skolöverstyrelsen medger undantag. Utskottet säger sig emellertid dela departementschefens uppfattning, att det skall ankomma på skolstyrelsen i respektive skoldistrikt att bestämma, om man skall ha studieledare i distriktet eller inte; dock skall skolöverstyrelsens medgivande fordras, om distrikt med mindre än tjugo lärarav-

delningar önskar anställa studieledare eller om man i andra situationer önskar anställa fler studieledare än en.

Detta strider emot uppfattningar, som länge har varit odlade på akademiskt håll. Man har ansett det självklart, att skolöverstyrelsen skall ha den pedagogiska ledningen av verksamheten inom vårt skolväsen om hand och att skolöverstyrelsen därvidlag skall kunna ta ansvaret och säga det sista ordet. Vi vill inte se dylika viktiga beslut överlämnas till de mera heterogena församlingar, som går under skolstyrelsernas allmänna rubrik.

Herr talman! Jag skall inskränka mig till detta, emedan — som jag redan i början av mitt anförande sade — vi hade tillfälle att i går så pass utförligt uppehålla oss vid försöksverksamhetens spörsmål över huvud taget. Jag slutar alltså med att yrka bifall till reservationerna 1) och 3).

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Med hänsyn till den långa debatt som vi hade så sent som i går i denna kammare, berörande dessa problem, skall inte heller jag hålla något längre anförande och inte ge mig in på någon mer ingående sammanfattning av de saker som skiljer proposition, utskottsutlåtande och reservationer åt. Det är egentligen endast några få punkter i de båda föregående talarnas anföranden som jag skall be att få ta upp till bemötande.

Det är ingen tvekan om att differentiering i mycket stor utsträckning kommer att ske i försöksdistrikten under den närmaste tiden. Jag erinrar emellertid om vad jag sade i går, nämligen att det är önskvärt att pröva skolkommisionens ursprungliga planritning med heterogena klasser på vissa ställen. Skulle man fasthålla vid detta senare, vore det naturligtvis lättare att komma fram i de små skoldistrikten. Jag är emellertid överens med de föregående talarna däri, att också jag tror att utvecklingen blir den, att det kommer att krävas ett interkommunalt samarbete och att man

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

därmed kommer att få möjlighet till den klassdifferentiering som kan vara önskvärd. Såvitt jag är rätt underrättad, har man diskuterat denna fråga ganska mycket ute i bygderna med folkskolinspektörerna som initiativtagare.

De båda föregående talarna tycktes mena, att vi borde i propositionen ha gett en mera ingående redogörelse för försöksverksamheten under det senast gångna året. Det är naturligtvis riktigt att utrymmesskäl har föranlett oss att göra vissa inskränkningar. Men för i dessa ärenden så insatta personer som ledamöterna av statsutskottets andra avdelning har det säkerligen trots detta inte varit svårt att komma underfund med hela redogörelsen. Då vi i år tagit med litet mindre av det som vi behandlade mycket utförligt förra året, emedan det då var nytt, och i stället utförligare behandlat det som nu i år är nytt, har vi nog i själva verket bara handlat så som man bör göra för att någorlunda koncentrera riksdagstrycket. Jag vet också att redogörelserna i sin helhet i »Aktuellt från skolöverstyrelsen» har varit utdelade i statsutskottet. Det torde därför inte finnas någon anledning att misstänka mig för att ha velat smussla undan vissa saker. Den initierade får faktiskt av en mycket kortfattad redogörelse läget så klart för sig, att han inte behöver gå till ytterligare urkunder. Men behöver han det, har ju också det materialet funnits tillgängligt.

Det var en punkt i herr Ohlons anförande som jag tyckte var litet för pessimistisk. Han sade att vi väl nu får avskrika önskemålet om att få 9 a betraktad som likvärdig med den nuvarande realskolan. Med den uppställning, som herr Ohlon i övrigt gav och enligt vilken differentieringen skall öka, lärarna bli bättre etc., tycker jag inte att det finns skäl för en så pessimistisk inställning. Nu förhåller det sig emellertid så, att 9 a kanske inte ens av alla initierade uppfattas på riktigt samma sätt. Man kan ge begreppet 9 a en vidare latitud på differentieringsskalan eller en mera sammankrymp sådan. När det i vissa före-

drag har framskyttat saker som herr Ohlon tog till utgångspunkt för sitt uttalande, har man nog där avsett en mycket bred och ganska rikt differentierad 9 a. Det kan hända att vi skall lägga oss till med den vokabulären, men vi bör då veta att vi i så fall har vidgat begreppet, jämfört med vad man ursprungligen avsåg i skolkommissionen.

Med utgångspunkt från lärarförhållandena och det obestridliga handikapp, som enhetsskolans försöksverksamhet hittills haft att arbeta med, gjorde de båda föregående talarna gällande att vi inte skulle ha vidtagit tillräckliga åtgärder för att stimulera akademikerna att anmäla sig såsom medverkande i försöksskolorna. Herr Ohlon ansåg att vi hade gjort något mycket illa, när vi försökte sprida 23-gradstjänsterna även till så eftertraktade orter som t. ex. Stockholm och Göteborg. Jag kan, herr Ohlon, inte förstå annat än att vi handlat fullt i enlighet med den huvudlinje som skisserades vid införandet av 23-gradstjänsterna. Visst skall vi förfara humanitärt, eller hur herr Ohlon nu uttryckte sig. Jag har mig inte bekant att några akademiskt utbildade lärare hitintills har tvingats bort ifrån sina skolor. Det problemet var inte så aktuellt vid denna termins början som Läroverkslärarnas riksförbund ett tag trodde att det skulle bli. Med de bestämmelser, som vi nu håller på att införa, finns det heller ingen risk härför. Jag kan redan nu tala om för herr Ohlon och kammaren, att vi kommer att godkänna skolöverstyrelsens sista uppläggning av detta ärende. Om herr Ohlon vill replikera, att vi är litet sent ute med ett sådant godkännande, kan jag också tala om för herr Ohlon, att skolöverstyrelsen, vilket är fullt riktigt, ansett sig kunna på egen hand utfärda dessa bestämmelser. Jag kommer inte att göra någon som helst invändning emot att skolöverstyrelsen har gjort det.

Sedan tycktes det mig, som om herr Ohlon ganska ordentligt sammanblandade distriktsöverlärarna och studieledarna. När vi talar om att det kan bli en

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

och annan distriktsöverlärare som inte får någon löneförhöjning, jämfört med vad han haft i sin tidigare tjänst, skall vi vara på det klara med att det är ytterst få personer som det här kan bli fråga om. Under den korta provisorietid som det här gäller, till dess vi kan ta definitiv ställning, sedan skolstyrelseutredningen kommit med sitt förslag, blir det mycket få försöksdistrikt som kommer att behöva byta distriktsöverlärare. Det är alltså ett mycket teoretiskt resonemang man här för. Men jag gör ingen invändning mot utskottets ändring av propositionen på denna punkt. Vi skall bara vara på det klara med vilken liten omfattning detta problem har.

Så liten omfattning har däremot inte studieledarproblemet. Det säger sig självt att till studieledare skall utses personer, som är utbildade och lämpliga för undervisning på högstadiet. De skall enligt propositionen ha arvode, som för övrigt icke är fastställt ännu. De kommer sålunda att få en löneökning under alla förhållanden. Jag har skrivit i propositionen, att det skall vara med hänsyn till utbildning och erfarenheter lämpliga personer, som skall få dessa studieledarbefattningar. Det kan inte annat än av extrema prestigehänsyn från akademikerhåll anses vara någon verklig skillnad mellan de personer, som enligt propositionen och utskottet skall få dessa befattningar, och de personer, som herr Ohlon och herr Arrhén önskar se såsom studieledare.

Det är till sist för mig en glädje att kunna konstatera, att reservanterna i alla fall inte reellt skiljer sig så avsevärt från propositionen och utskottsutlåtandet. Alldeles särskilt skulle jag vilja peka på vad herr Arrhén sade om att det finns — om jag nu uppfattade honom rätt — en mycket god aktivitet och vilja inom skolöverstyrelsen att dra slutsatser av de pågående försöken och ordna det hela efter linjer, som vi alla kan ansluta oss till. Jag tror därför att det kommer att gå bra med försöksverksamheten under den närmaste tiden, som är relativt kritisk. Som jag tidigare pekat

på, kommer också de ändringar av bestämmelserna, som i samband med genomförda utredningar visar sig behövliga, att föreläggas riksdagen.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Ecklesiastikministern försökte göra gällande, att den aktion, som vidtagits för att köra bort akademici från orter, där de bott sedan lång tid tillbaka och etablerat sig på olika sätt, till förmån för 23:egradslärare, var i själva verket en oskyldig företeelse. Det var den inte, därför att lärarna blev, även ganska gamla lärare, uppsagda på löpande band och hade en mycket otrevlig vår, då de inte visste var de skulle hamna på hösten. Nu är jag statsrådet tacksam för hans förklaring, att han kommer att godkänna vad skolöverstyrelsen föreslagit i fråga om 23:egradstjänsternas utspridning, nämligen att vederbörande skall placeras allteftersom det blir ledigheter ute i landet. Jag hoppas alltså att det hela skall ordna sig.

Beträffande studieledarna sade statsrådet att vi var uppfyllda av akademiska prestigehänsyn. Jag skulle vilja uttrycka saken på det sättet, att vi är en smula bättre psykologer än vad herrarna är här uppe i centrum, ty ni betänker inte alltid vilka ogynnsamma verkningar vissa resonemang och åtgärder häruppe kan ha dels på lärarna ute i landet och dels på våra studentkadrar. Det är på den punkten som jag är angelägen att det skall komma en förbättring till stånd, ty endast därigenom kan vi garantera en fullgod rekrytering på alla stadier.

Sedan vill jag understryka vad statsrådet snuddade vid, nämligen att vi inte bör dra för djärva slutsatser av de undersökningar som hittills gjorts angående enhetsskolans bärighet. Den har verkat för kort tid, och det statistiska materialet är för litet. Vi skall i stället hjälpas åt att göra det bästa möjliga av den nya skola, som vi ser växa fram.

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Herr ARRHÉN (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse det uttalande, som herr statsrådet gjorde nyss angående försöken med odifferentierade klasser. Vi har i alla fall kommit ett fjät närmare varandra, när det gäller lösningen av de odifferentierade klassernas problem. Jag konstaterar, att det problemet nu på ett annat sätt än i den tidigare debatten hänförs till de avlägset liggande distrikten och landsdelarna.

Men man måste såsom huvudlösning syfta till att på tätorterna och orter, där befolkningen bor mera sammanträngd, tänka sig centralskolor med så stort befolkningsunderlag — vilket herr statsrådet också själv antydde — att man där får fram tillräckligt stora elevgrupper för att kunna differentiera dem. Om vi är eniga om den saken, har som sagt hela den aktuella skoldebatten avancerat — jag vill inte bara säga för en part utan för bägge parter.

Sedan vill jag också glädja herr statsrådet med en förstärkning av hans försvär för att redogörelsen i år inte hade blivit så fullständig, som kanske åtskilliga önskat. Därvidlag skulle jag vilja säga, att om jag hade varit i statsrådets kläder — vilket ju är en orimlig tanke — skulle jag ha svarat så här: »Det beror på att vederbörande skribent har begagnat sig enbart av 'Sammanfattningen' i SÖ:s 'Redogörelse' och icke gått till den utförligare framställningen i främre delen av redogörelsen» — detta är mänskligt — »men eftersom det är lämpligt att redogörelsen blir så fullständig som möjligt, lovar vi att aldrig göra så mer.»

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Bara en liten replik till herr Ohlon.

När herr Ohlon förmenar sig vara så mycket bättre psykolog än vi i departementet och anser sig bättre kunna bedöma återverkningarna, förvånar det mig att han i alla fall har bedömt dessa mycket ensidigt. Det är ju ändå klart för herr Ohlon, att det beträffande stu-

diedarbefattningarna har varit en liten dragkamp mellan tvenne olika kategorier lärare. Herr Ohlon tar endast hänsyn till den ena. I departementet har vi ansett oss böra ta hänsyn till båda.

Herr OHLON (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga statsrådet, att det finns gott om den ena sortens lärare men att det är ont om den andra sorten.

Herr PERSSON, EINAR, (s):

Herr talman! Jag vill till att börja med göra det konstaterandet, att den fräna kritik, som i går riktades mot enhetsskolan, är betydligt mindre från i dag. Jag vet inte vad det beror på, men det kanske herr Ohlon och herr Arrhén kan ge besked om.

När man lyssnade till debatten i går, fick man den uppfattningen, att här stod två grupper mot varandra — en, som ville göra allt för att enhetsskolan skall bli så bra som möjligt i vårt samhälle, och en annan, som gjorde allt vad den kunde för att, om jag så får uttrycka mig, omindetgöra enhetsskolan. Jag tror att en besökare här i riksdagen, som för första gången besökte denna, fick precis samma uppfattning.

Nu sägs det visserligen, att den kritik, som man här för fram, endast är tillkommen på grund av omtanke om enhetsskolan. Men om det är på det sättet, kan man ju fråga sig, varför denna kritik skall vara så i alla stycken negativ. Man tycker att den åtminstone i något avseende skulle kunna vara litet mer positiv.

Finns det då inte några förtjänster hos enhetsskolan? Är det verkligen så illa ställt med den som man här från visst håll vill göra gällande? Ja, det är självklart, att om man letar efter brister, kan man också finna sådana. Den jämförelse mellan realskolan och enhetsskolan, som man här gör, är emellertid mycket haltande. Elevmaterialet är på långa vägar inte jämförbart. Jag vill i

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

det hänseendet endast hänvisa till statsutskottets utlåtande på sid. 42.

Jag tycker för min del att kritiken mot enhetsskolan är mycket ensidig. Den kommer nämligen bara från ett visst håll. Jag har svårt att värja mig för den misstanken, att kritiken sätter in framför allt från läroverkshåll. Det är kanske ett hårt omdöme, men efter gårdagens debatt kan jag inte annat än hysa den uppfattningen.

Jag skall inte förneka att det finns brister i den enhetsskola, som för närvarande håller på att byggas upp i vårt land, men det är väl så med alla reformer, när de första gången föres ut i det praktiska livet. Det är så med socialreformerna, och det är på samma sätt med skolreformerna. Hur var det exempelvis, när 1842 års folkskolestadga genomfördes i vårt land? Jag tror för min del att detta var en betydligt större reform än den vi för närvarande håller på att genomföra på skolans område. Hur var det beträffande lärarfrågan, när denna reform genomfördes? Ja, man sade att det skulle vara seminarieutbildade lärare i varje skola. Men hur blev det? Jo, inom flertalet kommuner fick man hålla till godo med knektar som lärare.

Jag menar alltså, att vi skall fortsätta att tro på enhetsskolan, som det också finns möjligheter att bygga ut över hela linjen. Man skall inte rulla stenar — i många fall stora sådana — i vägen för denna skoltanke. Jag fick häromdagen i min hand programmet för ett lärarmöte, där en professor skulle hålla föredrag över ämnet: »Ett pedagogiskt experiment» — det var hans benämning på enhetsskolan. Man kan fråga: Är enhetsskolan ingenting annat än ett pedagogiskt experiment? Jag ser i enhetsskolan någonting ytterst betydelsefullt särskilt för landsbygdens ungdom; jag tror att landsbygden kommer att få största glädjen av denna skola, när den väl blir genomförd över hela landet. Enhetsskolereformen har sitt program givet: enhetsskolan skall göra det möjligt för all ungdom — även landsbygdens — att lära känna sina egna resurser och

erhålla den utbildning, som gör de unga skickade att hävda sig och bli fullgoda medborgare.

Hur ser man nu på denna enhetsskola ute på fältet, där det gäller att omsätta enhetsskoletanken i praktiken? Ja, jag kan inte bättre svara på den frågan än genom att citera vad en av överlärarna i ett av våra allra första försöksdistrikt säger: »Enhetsskolan är icke först och främst ett underlag för de högre skolorna, utan först och främst den skola där de 'vanliga' barnen skall gå för att bli skickade för livets vardagsuppgifter.» Jag tror att detta är så sant som det är sagt.

Man skall inte vid jämförelsen mellan enhetsskolan och realskolan bara rycka loss en viss detalj och tala om klass 9 g. Det finns också något som heter 9 a och 9 y, och för att få en riktig jämförelse skall man ta hänsyn även till de linjerna.

Vad enhetsskolan just nu framför allt behöver, tror jag, är arbetsro. Man har hört så mycket kritik när det gäller enhetsskolan, att det nu är särskilt angeläget att denna skolform får arbeta i lugn och ro en tid framåt. Jag tror att alla goda krafter måste samverka för enhetsskolans genomförande, och jag kan i det stycket hålla med herr Ohlson, då han till slut yttrade, att man inte bara skall öva kritik, utan att man också måste sträva att göra kritiken positiv.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ARRHÉN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Einar Persson sade, att kritiken från vår sida i dag hade varit mindre från än — jag antar att han menade det — under tidigare år. Det vill jag inte uttala mig om; så kan möjligen vara förhållandet. Men förklaringen till den eventuellt mindre fräna kritiken i år kan under inga omständigheter tänkas ligga däri, att rapporten om försöksverksamheten och arbetet ute på fältet också i år redovisar mindre

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

tillfredsställande resultat. Hade vi haft den *illvilliga* inställning, som herr Einar Persson tydligen vill tillvita oss, så skulle vi naturligtvis ha »skramlat» med detta. Men jag har uttryckligen sagt, att jag inte fäster så förfärligt stort avseende vid dessa försök, i annan mån än att de visar, att det pedagogiska arbetet ute på fältet måste förstärkas. Detta är positiv kritik, och när vi gör våra påpekanden i den riktningen med utgångspunkt från det lilla vetande, som vi skaffat oss under en lång verksamhet som lärare, så sker det i avsikt att gagna, inte att skada.

Herr Persson ställde också frågan, om det finns positiva värden i enhetsskolan. Det har både jag och herr Ohlon bejakat.

Jag är också överens med herr Persson, när han säger, att man inte alltid skall låta debatten gälla bara g-linjen, utan att man även bör tänka på a-linjen och y-linjen.

Jag ställer mig ibland den frågan, herr talman: Är de, som kallar sig enhetsskolans vänner, i verkligheten denna skolas vänner? Är inte i stället det för enhetsskolan farligaste denna onyanserade vilja att godtaga allting? Kritiken har här stora möjligheter att bli till verklig nytta, om den inte är steril utan har en positiv syftning.

Herr SUNNE (fp):

Herr talman! Denna fråga är nu så debatterad, att det inte finns mycket att tillägga, och jag skall inte heller försöka mig på att bedöma resultatet av undervisningen på enhetsskolans högstadium. Jag tror att man måste vänta ännu någon tid, innan det blir möjligt att rättvist bedöma resultatet av denna försöksverksamhet.

Jag vill dock beröra en fråga, som jag för min del anser är viktig och som också de båda föregående talarna herr Ohlon och herr Arrhén och även herr statsrådet Persson i någon mån varit inne på, och den gäller differentieringen. Av den erfarenhet jag har från undervisningen vet jag, att det är nästan omöj-

ligt att hålla olika begåvnings typer samman, om man skall nå ett tillfredsställande resultat med en viss grupp. De mindre begåvade och de, som inte har någon läslust, håller då alldeles för mycket tillbaka. Jag tror därför att det är nödvändigt, om man skall kunna få någon jämförelse med undervisningen i realskolan, att differentieringen sker redan från sjunde klassen. Jag vet att det naturligtvis på vissa håll är alltför små skolenheter för en sådan differentiering, men jag anser att man bör försöka ordna genom kommunalförbund eller på annat sätt en differentiering.

Jag skall inte ge mig in på frågan om undervisningen i enhetsskolan. Jag tycker nog att mina vänner akademikererna här har alltför stora bekymmer för konkurrensen med folkskollärarna i 23:e lönegraden på detta skolestadium.

Jag begärde egentligen ordet, herr talman, för att säga några ord i anledning av den med 4) betecknade reservationen vid utskottets utlåtande — det är nämligen ingen som sagt någonting om den. Det finns ingen representant för denna kammare, som varit med på denna reservation. Den gäller i någon mån norrländska förhållanden, men även om jag inte är norrlänning tycker jag ändå att det är önskvärt att det som i reservationen framhålles också här blir diskuterat.

Vid förra årets riksdag beslöts om språktillägg till folkskollärare i den egentliga folkskolan i vårt lands finskspråkiga bygder. Författningarna har emellertid fått en sådan utformning, att de inte ansetts tillämpliga på lärare i dessa bygder, som tjänstgör på enhetsskolans högstadium. Skolöverstyrelsen har med anledning därav hemställt, att språktillägg inom dessa orter måtte få utgå till folkskollärare i 23:e lönegraden och till folkskollärare med full tjänstgöring på högstadiet. Framställningen har tillstyrkts av statens lönenämnd, men Kungl. Maj:t har trots detta inte biträtt förslaget. Man måste här säga, herr talman, att detta är mycket beklagligt och att det säkerligen kommer att få obehagliga konsekvenser.

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Det är ju så, att en folkskollärare, som tjänstgör på enhetsskolans högstadium, utöver sin avlönning har ett dagarvode på 2 kronor 50 öre. Tjänstgör han inom den egentliga folkskolan i dessa trakter får han dessutom ett språktillägg av 600 kronor per år. Undervisar han därjämte i engelska eller tyska minst två veckotimmar, får han ett tillägg på 450 kronor. Detta innebär, att en folkskollärare med sådan tjänstgöring får cirka 400 kronor mer än en folkskollärare med tjänstgöring på enhetsskolans högstadium.

Det förhåller sig så att rekryteringen av lärarna enligt de uppgifter, som erhållits, är mycket besvärlig i de finskspråkiga bygderna, och det blir naturligtvis särskilt besvärligt i nuvarande läge att få lärare till enhetsskolans högstadium, om de skall ha den föreskrivna kompetensen. Inom Hietaniemi försöksdistrikt tjänstgör innevarande läsår endast en lärare med akademisk examen. Övriga tjänster upprätthålles med dispenserade lärare. Skall dessa lärare i fortsättningen få sämre löneförmåner än deras kolleger, som undervisar på mellanstadiet, får detta säkerligen mindre önskvärda konsekvenser. Rekryteringssvårigheterna kommer säkerligen att bli ännu större än hittills till men för försöksverksamheten.

Det förvånar mig att departementschefen, som visat sig vara en varm vän av försöksverksamheten, inte kunnat biträda skolöverstyrelsens förslag. Att de nuvarande förhållandena innebär en orättvisa mot de folkskollärare i 23:e lönegraden, som har full tjänstgöring på högstadiet i försöksdistrikt inom rikets finskspråkiga bygder, är alldeles uppenbart. När statens lönenämnd, som sannoligen inte brukar vara så lättflirtad, har biträtt förslaget, förstår man, att nämnden funnit rättvisesynpunkterna avgörande för sin tillstyrkan.

Jag tror, herr talman, att det är nödvändigt att finna någon form för att på ett tillfredsställande sätt lösa denna fråga, om kompetenta lärare skall kunna anställas. Jag bar därför, herr talman, att få yrka bifall till den med 4) beteck-

nade, av herr Malmborg i Skövde m. fl. avgivna vid utlåtandet fogade reservationen. Det gäller utskottets hemställan under V. a), som reservanternas anser bör ha följande lydelse: »a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 531, såvitt här är i fråga, godkänna av utskottet förordade grunder för särskilda bestämmelser beträffande verksamheten på försöksskolans högstadium, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56.»

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr statsrådet PERSSON:

Herr talman! Jag skall villigt erkänna, att det ur Hietaniemis synpunkt kan vara mycket önskvärt att de lärare, det här gäller, får dessa språktillägg. Jag måste trots detta säga, att det ingalunda är av något förbiseende som propositionen fått den lydelse den har, och utskottet har också tillstyrkt propositionen.

Det är nämligen två omständigheter som gör, att man inte är benägen att biträda förslaget om en ändring. Först och främst har frågan om språktilläggen varit föremål för förhandlingar vid den sista folkskolläraryuppgörelsen, och om folkskolläraryförbunden därvid inte särskilt tänkt på Hietaniemi, må det kunna förlätas dem. Nu är emellertid i varje fall bestämmelserna inryckta i förhandlingsöverenskommelsen, och man brukar i sådana fall inte göra någon ändring då överenskommelsen gäller.

Därtill kommer — vilket för mig varit minst lika tungt vägande — att det kan och till och med måste bli vissa konsekvenser för läroverken, om reservationen här skulle godkännas. Det är ingen tvekan om att läroverkslärare i dessa bygder — även om det inte är så många läroverk där — med skäl kan göra vissa anspråk gällande i så fall.

Jag skulle tro att kammaren gör rikstigast i att för dagen stanna vid utskottets ståndpunkt i denna fråga, även om, såsom herr Sunne har påpekat, vissa billighetsskäl och starka önskemål från

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

ett av våra försöksdistrikt talar för att man skulle gå längre.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! I likhet med herr Arrhén lovar jag, att jag skall fatta mig mycket kort. Skillnaden är bara den, att jag också skall hålla löftet.

Herr Ohlon nämnde i början av sitt anförande något om ett uttalande av en rektor. Jag får säga, att vi som sysslat med dessa ting i skolkommissionen hade mesta.

nöjet att på ett tidigt stadium av kommissionens verksamhet bli bekanta med den mannen, och det kanske säger det

När det gäller frågan om undervisningen i klass 9 a i enhetsskolan, ifrågasatte herr Ohlon, om det inte kunde begäras, att eleverna där skulle kunna uppvisa samma standard som eleverna i högsta klassen av den gamla realskolan. Jag vill då säga, att åtminstone skolkommissionen inte alls har begärt det. Man ville ha en undervisning med ungefär samma innehåll som i realskolan, men det var inte alls fråga om att få samma standard eller undervisningsresultat som i realskolan. Jag har endast helt parentetiskt velat säga detta.

Herr Ohlon var framför allt i går inne på en sak som var mycket intressant. Han ansåg då att vi borde skaffa en psykologisk-pedagogisk värdemätare på enhetsskolan. Han tyckte att tiden nu var inne för det, eftersom vi fått en årskull, som gått ut från nionde klassen. Men därefter kom herr Ohlon in på frågan om lärarhögskolor och provårsläroverk, och då fick vi höra, att sådana inrättningar behövde åtta—tio år för att hitta sin melodi. Ja, jag tror visst att det kan vara riktigt, att man kan behöva ett visst antal år för att komma i gång på bästa sätt. Men har man den uppfattningen när det gäller detta område, så framstår det som ganska egenodmigt att redan så här tidigt begära så stora resultat av vad som sker inom enhetsskolans ram.

Herr Arrhén nämnde något om utskottets skrivning. Såsom de ärade ledamö-

terna av kammaren finner har utskottet på sidan 42 i utlåtandet lämnat en mycket fullig redogörelse. Herr Arrhén sade: »Så småningom skall vi få en enhetsskola, men vilken?» Jag hoppas innerligt, att den inte kommer att bli av samma art som den realskola vi nu har med dess betygshets, kuggningar och kvarsittningar och med den åldersskillnad, som där finns och som utskottet uttalat sig om på den av mig nyss nämnda sidan i utlåtandet. Av eleverna i realskolan var 49,7 procent överåriga, när provet togs, under det att endast 15,3 procent av eleverna i enhetsskolan var överåriga. Jag hoppas att vi inte skall behöva få en enhetsskola av samma typ som realskolan.

Det har här sagts en del om adjunkterna i 29 lönegraden. I den delen vill jag endast säga, att i den mån en sådan adjunkt skall bli skolledare eller distriktsöverlärare är det mycket besvärligt att värdesätta hans insats. Det är inte bara frågan om antalet undervisningstimmar utan också om hur många timmar han ägnar åt administrativa göromål och hur det arbetet skall bedömas.

Med anledning av herr Sunnes anförande vill jag, herr talman, till sist säga ett par ord. Herr Sunne ansåg att det behövs en differentiering, ty det är, menade han, nästan omöjligt att eljest nå goda resultat. Jag skulle tro att herr Sunne känner till att inom skoltyperna B 1, B 2 och B 3 i vår nuvarande folkskola bedrivs undervisningen i grupper inom samma klassrum. Det finns många lärare, som på ett skickligt sätt går i land med den uppgiften, och det har ansetts, att om klassen inte är alltför stor, når man även med en sådan skolform ett gott resultat.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf):

Herr talman! Av herr Ohlons första anförande i den här debatten tycktes det framgå, att den reservation till statsutskottets utlåtande nr 122, som beteck-

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

nats med nr 1, hade tillkommit främst för att kunna inom reservationens ram ge en fylligare översikt över vad som framgått av skolöverstyrelsens årsredogörelse för försöksverksamheten. Herr Ohlon syntes liksom herr Arrhén vara angelägen om att de brister, som hittills kunnat tillskrivas enhetsskolans försöksverksamhet, så mycket som möjligt borde uppmärksammas i debatten.

Man tycker kanske att såväl herr Ohlon som herr Arrhén såsom representanter för akademikerna även borde vara angelägna om att ådagalägga en klart positiv inställning till enhetsskolan och dess försöksverksamhet. Naturligtvis behöver en sådan inställning inte hindra, att man uppmärksammar och kritiskt granskar bristerna. Ty det är väl ändå inte så, att det är någon eller några särskilda grupper, vare sig inom samhället eller inom undervisningen eller på det politiska fältet, som bär speciellt ansvar för enhetsskolan. Jag tror att både herr Ohlon och herr Arrhén känner sitt ansvar, men jag tycker att de kunde både i går och i dag inför offentligheten ha dokumenterat detta ansvar på ett lyckligare och bättre sätt än som skett. En mycket bred allmänhet har ännu alltså en mycket ofullständig kännedom om enhetsskolans verksamhet och arbete, och denna allmänhet, som nu skall upplysas genom bl. a. reservationen nr 1 och genom herrar Ohlons och Arrhéns bidrag till debatterna i går och i dag, kan nog dess värre få en något skev bild av försöksverksamheten på det sättet. Det är kanske betecknande, herr talman, att herr Ohlon inte fått någon av sina partivänner i statsutskottet med på den reservationen som han har avgivit gemensamt med herr Arrhén.

Enhetsskolan, dess mål och medel och dess fortsatta lyckosamma utveckling är en för oss alla gemensam angelägenhet av för samhället så stort värde, att vi alla behöver ägna den vårt starka positiva stöd.

Herr BERGH (h):

Herr talman! Jag skall bara taga tiden i anspråk en kort stund för att säga

några ord om den reservation, som betecknas med nr 4 och som avser att språktillägg skall utgå till folkskollärare i 23 lönegraden och till andra folkskollärare med full tjänstgöring på högsta diet i försöksdistrikt inom rikets finskspråkiga bygder.

Jag kan börja med att instämma i den motivering som herr Sunne anfört för att ett sådant språktillägg bör utgå, men jag begärde ordet för att ett par ögonblick polemisera mot de invändningar som ecklesiastikministern hade att göra.

Den första invändningen var att man här hade att göra med en förhandlingsprodukt då det gällde de övriga folkskollärarna och att man därför inte gärna kunde ensidigt besluta att de utlämnade folkskollärarna skulle få samma förmån. Men om man inom ecklesiastikdepartementet anser att en jämställdhet är sakligt befogad, så bör väl ändå inte den omständigheten att dessa lärare, som statsrådet visst uttryckte det, blivit bortglömda, utgöra ett hinder för att denna glömska rättas till, i all synnerhet som det här gäller ett antal som man kan räkna på ena handens fingrar.

Det andra argument som ecklesiastikministern anförde var att han befärade konsekvenser då det gällde läroverkslärarnas löneförhållanden. Då är emellertid tre ting att beakta: för det första att detta avser endast försöksdistrikten, för det andra att det avser endast folkskollärare i 23 och 21 lönegraderna och för det tredje att förordnanden i läroverk gäller andra lönegrader och andra lönebestämmelser, så att man inte utan vidare kan säga, att ett bifall till denna reservation skulle på något sätt vara prejudicerande. Men även om så skulle vara, vilket väl förhandlingar finge visa, så är det nog ganska klokt att inte sticka huvudet i busken och inbilla sig att man klarar lärarrekruteringen i övre Norrland inklusive de finskspråkiga områdena utan att tillgripa särskilda lönemedel för att locka med.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få biträda yrkandet om bifall till reservation nr 4.

Ang. försöksverksamheten med nioårig enhetsskola m. m.

Herr ARRHËN (h):

Herr talman! Det var av ett visst intresse att höra det anförande, som herr Larsson, Nils Theodor, höll. Jag vill i allra största korthet bara fästa uppmärksamheten på att sedan vi reserverar oss offrat tre hela trycksidor åt att på ett såvitt vi förstår positivt sätt diskutera det problem, som här föreligger, så slutar vårt förslag till utskottets motivering på följande sätt: »Utskottet vill med anledning av årets försöksredogörelse till sist åter uttala sin tillfredsställelse över att enhetsskolans organisation i överensstämmelse med riksdagens intentioner 1950 befinner sig i oavslutad utveckling i syfte att förbättra den och sätta den i stånd att mera tillfredsställande motsvara på den ställda förhoppningar. Detta är den enda riktiga vägen att skänka enhetsskolan det förtroende inför allmänheten, utan vilket den ej kan förväntas fylla den uppgift, som under vissa förutsättningar tillämnades den genom 1950 års riksdagsbeslut.»

Om inte herr Larsson fordrar knäfall och att man på muselmanernas vis skall slå sin panna sju resor mot golvet, kan jag inte finna annat än att detta måste tydas som en *positiv* inställning till hela den fråga, som här har diskuterats.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med ledning av de därunder förekomna yrkandena propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i det nu ifrågavarande utlåtandet gjorda hemställan och särskilt rörande utskottets motivering.

På gjorda propositioner bifölls vad utskottet i punkterna I—III hemställt.

Därefter gjorde herr talmannen enligt de i fråga om punkten IV förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3) betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprep-

propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Ohlon begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 122 punkten IV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den av herr Ohlon m. fl. avgivna, med 3) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr Eliasson begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 100;

Nej — 26.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Sedermera gjordes enligt de beträffande punkten V förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Malmborg i Skövde m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten VI hemställt.

Vidkommande motiveringen, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att utskottets uttalanden skulle god-

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

kännas, dels ock att utskottets motive-
ring skulle godkännas med den ändring,
som föreslagits i den av herr Ohlon
m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1)
betecknade reservationen.

Därefter gjorde herr talmannen pro-
positioner enligt berörda yrkanden och
förklarade sig anse propositionen på
godkännande av utskottets uttalanden
vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlon* begärde votering, i an-
ledning varav uppsattes samt efter given
varsel upplästes och godkändes en om-
röstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner statsutskottets
motivering i dess utlåtande nr 122, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets mo-
tivering med den ändring, som föresla-
gits i den av herr Ohlon m. fl. avgivna,
med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit
sina platser samt voteringspropositionen
ånyo uppläst, verkställdes till en bör-
jan omröstning genom uppresning. Herr
talmannen förklarade, att enligt hans
uppfattning flertalet röstat för ja-propo-
sitionen.

Då emellertid herr *Larsson, Nils Theo-*
dor, begärde rösträkning, verkställdes
nu votering medelst omröstningsappa-
rat; och befunnos vid omröstningens
slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 98;

Nej — 27.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkänna-
givit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlå-
tanden:

nr 123, i anledning av väckta motio-
ner om anslag till S:t Lukasstiftelsen;
och

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts
förslag till stat för riksgäldsfonden för
budgetåret 1955/56.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hem-
ställt bifölls.

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis
till avgörande statsutskottets utlåtande
nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående införande av ett
andra program i den svenska rundra-
dion samt anslagsbehovet för rundra-
dioanläggningar under budgetåret 1955/
56 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1

Under punkten 1 av en till riksdagen
avlåten proposition, nr 146, hade Kungl.
Maj:t, under åberopande av bilagt ut-
drag av statsrådsprotokollet över kom-
munikationsärenden för den 25 februari
1955, dels berett riksdagen tillfälle att
avgiva yttrande i anledning av ett av
föredragande departementschefen fram-
lagt förslag angående införande av ett
andra program i den svenska rundra-
dion, dels ock föreslagit riksdagen att
till Rundradioanläggningar för budget-
året 1955/56 under televerkets fond an-
visa ett investeringsanslag av 10 000 000
kronor.

I den kungl. propositionen hade bland
annat ifrågasatts en höjning av radio-
licensavgiften med 5 kronor från in-
gången av år 1956.

I detta sammanhang hade utskottet till
behandling förehäft

dels en inom andra kammaren av fru
Johansson i Skövde m. fl. väckt motion
(II: 592);

dels en inom andra kammaren av herr
Rimmerfors väckt motion (II: 608);

dels en inom andra kammaren av herr
Edberg m. fl. väckt motion (II: 609);

dels ock två likalydande motioner,
väckta den ena inom första kammaren
av herr *Magnusson* (I: 493) och den and-
ra inom andra kammaren av herrar *Ed-*
ström och *Munktell* (II: 610), i vilka
hemställts, att riksdagen måtte vid be-

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

handlingen av Kungl. Maj:ts förevarande proposition dels uttala, att telestyrelsen borde bemyndigas att, med beaktande av vad i motionerna framhållits, mot lämplig avgift och för lämpligt antal år uthyra sändningstid i det andra rundradioprogram som planerades, dels avstyra förslaget om höjning av radiolicensavgifterna.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt.

I. att motionen II: 592 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionen II: 608 icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att motionen II: 609 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

IV. att motionerna I: 493 och II: 610, såvitt de avsåge frågan om försäljning av sändningstid i ett andra radioprogram, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

V. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 493 och II: 610, såvitt de avsåge frågan om höjning av licensavgiften, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört;

VI. att riksdagen måtte till *Rundradioanläggningar* för budgetåret 1955/56 under televerkets fond anvisa ett investeringsanslag av 10 000 000 kronor.

Reservationer hade anmälts

1) av herrar *Karl Andersson, Leander, Näsström, Pålsson, Nils Theodor Larsson, Johansson* i Mysinge och *Onsjö*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under V hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 493 och II: 610, såvitt de avsåge frågan om höjning av licensavgiften, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

2) av fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i Doverstorp och *Staxäng*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

I den av förstnämnda reseranter föreslagna motiveringen hade bland annat

uttalats, att utskottet avstyrkte Kungl. Maj:ts förslag angående införande av ett andra program i den svenska rundradion.

Fröken **ANDERSSON** (h):

Herr talman! Jag skall bara be att helt kort få motivera den blanka reservation som är fogad till utskottets utlåtande.

Såsom kanske en och annan såg berättade i går en tidning om hur s. k. reklampirater härjade i den västtyska televisionens utsändningar. Företagsamma personer har där till och med bildat reklamfirmor som uteslutande ägnar sig åt att försöka smuggla in reklam i bildrutorna och som lyckats på ett ganska uppseendeväckande sätt. Vi vill, föreställer jag mig, inte gärna vara med om något liknande här i Sverige. Men de som ser televisionsutsändningarna vet att berättat, att försök redan förekommer där i samma riktning, och vi som hör på radio har nog ibland avlyssnat ett och annat, som kommit oss att rycka till en smula och undra om programledningen verkligen tänkt på vilken uppenbar annons som sluppit igenom den gången.

Är det rimligt att vi försöker spjärna mot udden och låtsas som om reklam vore något olämpligt? Vi skall inte försöka dölja för oss, tycker jag, att vi i riksdagen ofta mer eller mindre villigt ger anslag till rena reklamändamål, fastän de brukar gå under rubriken upplysningskampanjer. Vi skall alltså inte försöka göra oss bättre i detta hänseende än vad vi i själva verket är, tycker jag. I stället för att bara säga nej till allt vad reklam heter i både television och radio och sedan få den insmugglad där trots detta, borde vi försöka se förnuftigt på saken och åtminstone göra en förutsättningslös utredning för och emot.

Nu har vi en speciell anledning att passa på att göra detta när vi skall få dubbelprogram i radio. Vi vet alla att det finns gott om nöjesprogram och underhållningsinslag i radioutsändningar-

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

na för närvarande. Om vi mellan sådana programpunkter ibland tillät en eller annan annons att komma in kunde det kanske hjälpa oss så mycket att vi slapp den föreslagna höjningen av licensavgifterna, vilket säkert skulle hädas med glädje i mycket vida kretsar.

Nu finns det som bekant tekniska förutsättningar för större differentiering av programmen. Utskottet säger visserligen att det finner det i motionerna framförda förslaget föga genomtänkt, och det är möjligt att så är, men så mycket större anledning blir det då att ju förr dess hellre ta ståndpunkt till frågan, tänka igenom den och pröva den ur olika aspekter. Det är klart att det kan vara önskvärt med överväganden i en hel del detaljer.

Utskottet säger vidare att frågan har prövats så sent som 1947. Detta är åtta år sedan, och under den tiden har det hänt ganska mycket. Ännu väsentligare är att man kan ifrågasätta om det verkligen skedde en verklig prövning på denna punkt år 1947. Då fanns ju nämligen inte samma förutsättningar för prövning som det nu finns, därför att det då rörde sig om ett ställningstagande med utgångspunkt från enkelprogram. Nu har tiden ridit ganska fort, kanske speciellt på detta område, och därför menar motionärerna — och det är det som ligger bakom vår blanka reservation — att det kunde vara på tiden att ta frågan under omprövning.

Som jag ser saken kan vi gott vänta med höjningen av licensavgifterna tills vi vet något om hur det skulle ta sig ut med reklam i radio och vilka inkomster som detta skulle kunna ge. Det är, menar jag, inte rättvist att lägga en höjd avgift på alla apparatinnehavare för att somliga, kanske mest i tätorterna, skall kunna höra två program om de vill. Den speciella fråga, som jag nu sist berörde, kommer säkerligen att behandlas mera ingående från andra håll, och jag skall därför avstå från att nu gå in på den närmare. Jag nöjer mig, herr talman, med att yrka bifall till motionerna nr 493 i första kammaren och 610 i andra kammaren.

Häri instämde herrar *Magnusson* (h) och *Björnberg* (h).

Herr ANDERSSON, KARL, (s):

Herr talman! Vid denna punkt finns en reservation, för vilken jag och flera andra ledamöter i kammaren står an-tecknade. Reservanterna har inte i allt kunnat följa utskottet, som oreserverat tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition i ärendet.

Det är särskilt i tre avseenden som reservationen skiljer sig från propositionen och utskottets utlåtande. För det första vill inte reservanterna tillstyrka, att det omedelbart utbygges sändarstationer för ultrakortvåg, s. k. FM-stationer. Därmed följer givetvis också, att reservanterna inte kan tillstyrka att dubbelprogram omedelbart införes. För det andra önskar reservanterna en snabbe utbyggnad av trådradion i de delar av landet, som nu har dåliga lyssnarmöjligheter — det är här fråga om mycket stora delar av vårt land. För det tredje kan reservanterna inte biträda den i propositionen föreslagna höjningen av licensavgifterna. Vi anser nämligen, att om man inte nu omedelbart bygger ut FM-stationerna och inför dubbelprogram så är det inte heller aktuellt att i dagens läge höja avgiften för radiolicensen.

Jag skall be att litet närmare få motivera de ståndpunkter, som jag här har angivit.

Det råder inte delade meningar om önskvärdheten av dubbelprogram. Den frågan diskuterar vi helt enkelt inte, därför att det är uppenbart för alla att det vore önskvärt att kunna få välja program i radion. Frågan gäller i stället, vilka möjligheter vi har att i dagens läge, under knapphetens kalla stjärna, göra investeringar för nya ändamål och ytterligare belasta ett verk som televerket, vilket redan nu har stora svårigheter att fullgöra sin uppgifter inom den av statsmakterna medgivna investeringsramen. Här är det alltså utesluttande fråga om vad vi har råd med, inte vad vi önskar. Kan vi verkligen i da-

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

gens läge göra erforderliga investeringar utan att detta inkräktar på andra, nyttigare verksamhetsområden?

Vi har i minnet från den tidigare behandlingen av kapitalbudgeten, hur läget då tedde sig för de affärsdrivande verken och kanske alldeles särskilt för televerket. Jag behöver inte i dag upprepa vad jag då sade om televerkets ställning, men jag kan nämna att televerkets chef hade varit närvarande vid behandlingen av ärendet i utskottet och därvid belyst frågan. Han förklarade, att televerket behöver ytterligare minst 30 miljoner kronor för att kunna fullfölja de investeringsuppgifter som verket redan har. Med den redan fastställda investeringsramen kan televerket enligt verksamhetschefens förklaring inte utföra ens de uppgifter, som redan föreligger för verket, och givetvis ännu mindre de nya uppgifter som riksdagen nu skulle lägga verket.

Här är det ju för dagen inte fråga om mer än ett anslag på tio miljoner kronor, ett belopp som redan är inrymt i den fastställda investeringsramen och som således inte skulle avsevärt inverka på nästkommande års investeringar. Men det är att märka, att det gäller ett beslut, som avser att televerket skall kunna under en räcka av år framåt fullfölja ett investeringsprogram, som i runt tal uppgår till 120 miljoner kronor. Det skulle enligt det uppgjorda programmet ta en tid av sex å sju år. Det återstår ju att se, om det går att realisera programmet inom den tiden. Det beror givetvis i första hand på om departementschefen kan få fram de medel som erfordras för investeringarna enligt planen.

Sedan är det en sak, som inte har kunnat undgå oss reservanter. De nya kortvågsstationer, som skulle anläggas, skulle i första hand komma att betjäna orter, där lyssnarmöjligheterna redan nu är goda — de större städerna och andra tätorter. För orter med dåliga eller nära nog inga lyssnarmöjligheter kommer FM-stationerna inte att vara till någon fördel. Där är lösningen — i varje fall tills vidare — att dra fram ledningar

för trådradio och på så sätt förbättra lyssnarmöjligheterna.

I propositionen finns en karta över vårt land, där man i färger har återgett, vilka orter som har goda lyssnarmöjligheter, vilka som har mindre goda och vilka som har dåliga lyssnarmöjligheter. Det visar sig att ungefär fyra femtedelar av detta land i dag har ganska dåliga möjligheter att lyssna till de program som rundradion utsänder. Vi har då ansett det vara nödvändigare att se till att licensinnehavare på orter, som har svårt att avlyssna vårt nuvarande enda program, får möjligheter till detta i första hand, innan man går in för att göra investeringar för dubbelprogram på orter som redan nu har goda möjligheter att avlyssna ett program.

Licensavgifterna är desamma för alla licensinnehavare, men det finns många licensinnehavare här i landet, som oaktat att de punktligt betalar sin licensavgift har små och dåliga möjligheter att lyssna. Vi vill först ha en ökad och forcerad utbyggnad av trådradion innan man går in för denna nya form av rundradiosändning, som betecknas som ultrakortvåg eller FM. Vi vill alltså först ha någorlunda hyggliga avlyssningsmöjligheter för landet i sin helhet innan vi vill gå in för att gynna vissa orter med dubbelprogram.

Licensavgiften sammanhänger ju med dubbelprogrammen, och då jag går ut ifrån att vi i varje fall inte under de närmaste två å tre åren, och sannolikt inte ens under de närmaste sex å sju åren, får möjligheter att annat än i ganska begränsad omfattning avlyssna dubbelprogram, anser jag att det inte i dag är aktuellt att höja licensavgiften, då säkerligen många licensinnehavare inte kommer att få någon valuta för detta höjda licenspris under de närmaste åren.

Vad finansieringen av de investeringar beträffar, som även reservanterna tillstyrker, finns ju utgifterna upptagna i propositionen på kapitalbudgeten i vanlig ordning för det närmaste budgetåret. För ett kommande budgetår finns

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

i televerkets fonder medel som täcker ytterligare ett års investeringar. Först sedan kan det vara aktuellt att taga upp frågan om licensavgiftens storlek. Jag vill i förbigående nämna att det på den tiden, när licensavgiften var 10 kronor, uppstod icke så små överskott på licensavgifterna. Dessa överskott ingick direkt i statskassan. Därför kan det vara fullt i sin ordning, om man nu vill göra en utvidgning exempelvis genom att förbättra långvågs- och mellanvågs-sändningarna och utbygga trådradionätet, att göra en liten återbäring av de intäkter som licenserna tidigare lämnat till staten.

Som framgår av vad jag sagt behöver det nu inte bli någon diskussion om önskvärdheten av flera program. Det är inte den saken vi här diskuterar, utan det är frågan: Är vi i det läget att vi måste vara återhållsamma med investeringarna? Är vi i ett sådant läge att vi inte ens kan utföra nyttiga företag, så måste vi fråga oss, om vi kan tillgodose alla önskemål som är önskvärda. Måste vi inte ställa oss frågan: »Vad är det som är nödvändigt?» Jo, vi måste först tillgodose det nödvändiga, och därefter, om vi kan, det önskvärda.

Det är således den vägen som reservanterna har velat förorda, och det är ytterst med tanke på de vanskligheter och svårigheter, som har visat sig inte minst under innevarande års riksdag när det gäller anslag för nyinvesteringar, som jag har ansett att det här finns en liten möjlighet att visa återhållsamhet genom att låta svenska folket vänta något på att få en sak, som i och för sig kan vara önskvärd, men som ändå inte är absolut nödvändig. Ligger det allvar bakom talet om nödvändigheten av återhållsamhet, finns det allvar bakom regeringens försäkringar att vi inte har råd ens med en del nyttiga verksamheter, så måste man fråga sig: Har vi i ett sådant läge verkligen råd att besluta sådana investeringar som här är föreslagna?

Jag skulle också något vilja gå in på dessa investeringars samband med vad som tidigare här har behandlats, nämli-

gen televisionen. Det är många människor, som också önskar television, och visst vore det trevligt. Nu finns det emellertid ett samband mellan ultrakortvåg och television. Det finns nämligen möjlighet att begagna samma stationer för utsändning på ultrakortvåg och av television. Om det nu är så att man vill ha television, undrar jag om det inte vore skäl i att vänta en tid och söka lösa båda dessa saker på en gång, så att vi inte nu beslutar att bygga ett nät av FM-stationer, som kanske inte visar sig fullt användbara när beslut en gång fattas om television. Jag skulle tro att försiktigheten bjuder att man ställer sig avvaktande och väntar på utvecklingen en liten smula, så att vi inte här, som det har skett flera gånger tidigare, gör felinvesteringar, som sedan får ångras.

En annan sak, som inte direkt framgår av propositionen, då den inte gäller utgifter för staten, men som i varje fall kommer att innebära en ökad påfrestning på efterfrågesidan, är det förhållandet, att det för mottagning av program på ultrakortvåg fordras apparater, som lyssnarna nu inte har. De lyssnare, som således skall få tillfälle att ta in dubbelprogram på ultrakortvåg, måste skaffa nya apparater. Det har visserligen sagts att det skulle finnas ett litet bihang som skulle kunna användas som komplement till nuvarande apparater, men andra har bestritt att sådana verkligen finns. Vi har i varje fall inte kunnat få någon bekräftelse på att det här i landet finns någon apparat, som skulle kunna möjliggöra användning av nuvarande radioapparater för mottagning på ultrakortvåg. Här kommer sålunda att bli ett efterfrågetillskott i fråga om radioapparater med åtföljande investeringar på detta område.

Vill vi ytterligare uppmuntra konsumtionen, vill vi ytterligare öka investeringslusten, så skall vi givetvis fatta beslut i enlighet med utskottets förslag. Men vill vi äntligen tillämpa den sparsamhetspolitik, som så ofta annars predikas, och vill vi visa återhållsamhet inom investeringarna, då skall vi i dagens läge icke fatta beslut i enlighet med

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

det program, som Kungl. Maj:t har föreslagit och utskottet tillstyrkt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

I detta anförande instämde herr *Näsström* (s).

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 276, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statligt stöd till trädgårdsnäringens rationalisering jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 277, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens försöksgårdar för budgetåret 1955/56 m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 284, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 45 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades en av herr *Ohlön* under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom m. fl. undertecknad motion, nr 544, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om skiljedom i viss arbetstvist.

Motionen hänvisades till behandling av lagutskott.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 17.13.

In fidem

Per Bergsten

Onsdagen den 18 maj eftermiddagen

Kammaren sammanträdde kl. 19.30.

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m. (Forts.)

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 125 punkten 1.

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! Efter det avbrott i kammarens radioprogram, som föranletts av middagsrasten, skulle jag nu vilja säga några ord med anledning av de synpunkter, vilka anförts från reservanternas sida.

Jag vill då först konstatera att utskottsmajoriteten och reservanterna tycks vara överens på två punkter. Enligt herr Karl Anderssons anförande fann nämligen också han ett genomförande av riksdagens beslut år 1947 om dubbelprogram vara ett angeläget önskemål. Det får förvisso även betraktas som önskvärt, att man nu efter åtta år äntligen kan realisera detta riksdagsbeslut. Vi är också i allt väsentligt överens på en annan punkt, nämligen att trådradionätet skall utbyggas i vårt land. Enligt utskottets förslag kommer för nästa budgetår att tagas i anspråk 6 miljoner kronor för detta ändamål. Reservanterna har räknat med 7 miljoner kronor. Det är alltså en viss gradskillnad, men vi är överens i princip om att ett fortsatt mera aktivt utbyggande av trådradionätet är angeläget och skall komma till stånd.

Men när sedan herr Karl Andersson söker göra gällande, att utskottets förslag skulle vara mera missgynnande för landsbygden och glesbygderna än utskottets förslag, kan jag inte vara med längre. Utskottets förslag innebär ju en fortsatt utbyggnad av trådradionätet. Genom att man redan den 1 januari inför dubbelprogram, kommer dessutom de cirka 200 000 trådradioabonnenterna, som väsentligen bor i glesbygder, att

omedelbart få tillgång till dubbelprogrammet. Detta får de utan någon som helst merkostnad i form av inköp av apparater eller tillsatser, och det måste för dessa 200 000 abonnenter vara en oerhörd fördel, som först så småningom kommer de abonnenter till godo, vilka kommer att få ta emot program på s. k. frekvensmodulerad ultrakortvåg enligt utbyggnadsplanen. Men jag vill inte bestrida, att när det gäller utbyggnaden av det s. k. FM-nätet — men märk väl endast i detta avseende — kommer storstäderna i ett gynnsammare läge än landet i övrigt. Enligt planen skulle det första året Stockholm få en definitiv station och Göteborg, Malmö och Örebro provisoriska stationer. Man skulle därmed kunna sända dubbelprogram över FM till cirka 600 000 radioabonnenter, vilka har möjlighet att ta emot detta program, under förutsättning givetvis att de skaffar sig den apparatutrustning, som är nödvändig. Redan andra året utsträcker nätet till Norrköping, Gävle, Sundsvall och Borlänge. För att ta ytterligare ett exempel kan jag nämna, att under det tredje året FM-nätet kommer att omfatta även Nässjö, Halmstad, Östersund och Skövde.

Jag har med mitt anförande velat visa att detta förslag ingalunda siktar till att endast tillfredsställa storstädernas intressen. Men det är helt naturligt, att när man börjar utbyggnaden av FM-stationer det är angeläget att se till att så många som möjligt kommer i åtnjutande av investeringarna. Man kan då inte komma ifrån att sätta de mera tätbebyggda orterna i första hand. Jag vill i detta sammanhang också påpeka, att när man i utredningen och propositionen talar om glesbygder, så åsyftar man därmed »radiomässiga glesbygder», vilket ingalunda är detsamma som vad vi i vanligt tal menar med glesbygder i motsats mot tätorter. Jag kan ju nämna som exempel att Södertälje, som är en ganska stor stad och ligger bara några

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

mil från Stockholm, i detta sammanhang faktiskt måste räknas som glesbygd då mottagningsförhållandena i denna stad är mycket dåliga. Man kan därav förstå att radiovågorna inte rättar sig efter de olika orternas befolkningstäthet utan följer sina egna lagar.

Herr Karl Andersson återopade en karta på s. 10 i propositionen. Jag vill också återopa denna karta för att visa hur mottagningsförhållandena är i olika delar av landet. Av kartan framgår, inom vilka områden man har goda mottagningsförhållanden för trådlös radio men även inom vilka områden trådradionätet är utbyggt. Man kan där konstatera att trådradionätet täcker väl så stora delar av landet som de delar, inom vilka man kan få god mottagning genom trådlös överföring.

Enligt den föreliggande planen skulle, som sagt, 200 000 trådradioabonnenter kunna vara inkopplade redan vid nästkommande årsskifte. Vid full utbyggnad skulle enligt planen cirka 850 000 radioabonnenter komma i åtnjutande av fördelen att få radioprogrammen störningsfritt överförda via tråd.

Det framgår av reservationen och av herr Karl Anderssons anförande, att dubbelprogrammet enligt reservanternas mening skulle bli en sådan belastning på vår ekonomi, att reservanterna av den anledningen icke kan gå med på propositionens förslag om ordnande av ett dubbelprogram. Hur förhåller det sig egentligen i det avseendet? Om vi räknar med nästa treårsperiod så kommer ett genomförande av utbyggnadsplanen med dubbelprogram att kräva i runt tal 155 miljoner kronor i investeringar. För att genomföra en utbyggnad av trådradionätet och för att genomföra en förstärkning enligt planen av den trådlösa sändningen på lång- och mellanvåg kommer att i investeringar krävas 143 miljoner kronor, därast man nöjer sig med *ett* program och vill skapa goda mottagningsförhållanden för alla radiolyssnare. Dubbelprogrammet kostar alltså i form av investeringar för den närmaste treårsperioden endast 8 miljoner kronor.

I fråga om de samhällsekonomiska konsekvenserna vill jag ha sagt, att om man skall följa reservanternas tankegång, som herr Karl Andersson här utvecklade, genom att dels ta i anspråk de överskottsmedel på radioverksamheten, som redan under tidigare år har inlevererats till statsverket, och dels finansiera utbyggnaden på samma sätt som andra statliga investeringar, d. v. s. genom lånemedel, kommer detta förvisso att få vissa ekonomiska konsekvenser, som kanske inte är önskvärda i vår nuvarande situation. Enligt utskottets förslag skall dessa investeringar emellertid finansieras med licensmedel. Om man drar in köpkraft på ett håll och använder dessa pengar på ett annat håll, kan det inte få ekonomiska konsekvenser av den art som herr Karl Andersson här sökte utmåla för kammaren.

Jag vill sedan, herr talman, säga några ord om nödvändigheten att höja licensavgiften. Om vi räknar med att i fortsättningen ha endast ett program och utgår ifrån att investeringskostnaderna för utbyggnaden skall bekostas med licensmedel från och med nästa budgetår, så kommer investeringsmöjligheterna, om licensavgiften behålles vid 15 kronor, att te sig på följande sätt. För innevarande budgetår finns ett överskott på drygt 10 miljoner kronor, vilket belopp alltså är avsett att omedelbart komma till användning. Men redan nästa budgetår kommer det överskottet att sjunka till 3,7 miljoner kronor, emedan intäkterna av licensmedel icke täcker de erforderliga investeringskostnaderna ens för att ordna den nödvändiga utbyggnaden för *ett* program. Budgetåret 1956/57 uppstår en brist på 7,9 miljoner kronor. Budgetåret 1957/58 ökas denna brist till 20,8 miljoner kronor. Riksdagen måste alltså, även om vi stannar för att i fortsättningen blott ha ett enda program, snarast ta ställning till frågan om den fortsatta utbyggnaden skall finansieras med lånemedel eller med licensmedel. Om man går på reservanternas linje och förutsätter, att man först budgetåret 1956/57 skall ta i anspråk licensmedel och således för nästa budgetår

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

finansiera utbyggnaden med lånemedel, betyder det att förverkligandet av dessa utbyggnadsplaner kommer att fördröjas ytterligare ett år. Vi kan helt enkelt inte komma ifrån att riksdagen snart måste ta ställning till hur den fortsatta utbyggnaden skall finansieras. Då har vi inom utskottet resonerat på det sättet, att om vi redan från den 1 januari höjer licensavgiften med 5 kronor, vilket vi under alla omständigheter blir tvungna att göra om ett eller annat år, får vi ju redan nu möjlighet att ge radiolyssnarna den favören att de kan välja mellan två program. Det kommer då, har vi sagt oss, att bli lättare att för lyssnarna motivera en dylik höjning av licensavgiften. Samtidigt klarar vi finansieringsfrågan för den nu aktuella utbyggnadsplanen.

Herr Karl Andersson var även inne på problemet om televisionen. Han gjorde gällande att det vore angeläget för oss att vänta med utbyggnaden av ultrakortvågsstationerna till dess att vi bestämt oss för hur vi skall ha det med televisionen i framtiden. Det har man emellertid redan gjort när denna plan lades fram. Då har man nämligen haft en framtida television i åtanke. När television införes kan man gemensamt utnyttja stationsbyggnader, anläggningar för kraftförsörjning och även de antennmaster som byggs för ultrakortvågen. Ett bifall till utskottets förslag kommer således att föra oss närmare den dag då vi på allvar kan ta upp frågan om utbyggnad av televisionen.

Till sist vill jag, herr talman, med anledning av den motion, till vilken fröken Andersson yrkade bifall, understryka att jag, som jag redan tidigare deklarerat, ingalunda är främmande för tanken att vid startandet av televisionen i vårt land uthyra programtid. Min uppfattning grundas på att det därigenom kanske kommer att bli lättare att finansiera programproduktionskostnaderna för televisionen, som ju är mycket större än för radioprogrammen. Jag betraktar emellertid inte reklam i vare sig television eller radio som något självändamål, utan kan tänka mig en uthyrning

av programtid endast för att därigenom lättare kunna finansiera televisionen. I fråga om radion anser jag en dylik finansieringsmetod vara onödig. Det är enligt min uppfattning till fördel för de svenska radiolyssnarna, om de för en så relativt liten höjning av licensavgiften som med 5 kronor om året kan slippa reklam i radio. För övrigt måste vi ju i vårt land räkna med en tämligen begränsad reklammarknad. Om både radion och televisionen skall konkurrera om denna begränsade marknad, torde det inte bli så stort utrymme över för televisionen. Därigenom skulle man försvåra möjligheterna att på den vägen finansiera en kommande television.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf):

Herr talman! Reservanterna har i denna fråga velat understryka, att det är viktigare att de delar av landet, som alltså — trots att vi i så många år har haft radio i vårt land — har dåliga lyssnarmöjligheter, får dessa avhjälpas än att man går in för dubbelprogrammet i radio. Det är nog också många lyssnare, som frågar sig, om det inte skulle vara att föredraga att få televisionen före radions dubbelprogram. Utan att för personlig del ta ställning till frågan vill jag liksom herr Karl Andersson i Rixö framhålla, att det kanske ändå vore en klok politik att hålla alla möjligheter öppna för att, när de ekonomiska resurserna konstateras föreligga, kunna välja vad man helst önskar se förverkligat: dubbelprogram eller television. Men framför allt synes det mig vara angeläget att förbättra resurserna för radio- glesbygderna.

Eftersom vi har herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet närvarande i kammaren, tror jag att kammarens ledamöter skulle mycket uppskatta, om herr statsrådet fann detta tillfälle lägligt och lämpligt att ge sin uppfattning till känna beträffande möjligheterna att förse landet med utrust-

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

ning för television. Jag är för min personliga del på det klara med att denna fråga måste ses i ett större sammanhang, i det ekonomiska sammanhang, som vi så mycket debatterar i dessa dagar. Såväl televisionen som dubbelprogrammet är ju umbärliga tjänster, som vårt samhälle knappast kan skaffa sig förrän vissa andra nödvändigare ting har blivit utträttade.

Jag tror att kammarens ledamöter skulle sätta mycket stort värde på om herr statsrådet, i den mån det är möjligt, ville lyfta på förlåten och för kammarens ledamöter tala om vad som kan vara att vänta.

Herr PÅLSSON (bf):

Herr talman! Till grund för det ärendet som nu föreligger till behandling ligger uttalanden och beslut av 1947 års riksdag, då riktlinjerna drogs upp för flerprogrammen. Det har emellertid sagts att den utbyggnad som då förutsattes inte har kunnat verkställas. Anledningen härtill har angivits vara dels ovissheten om de tekniska förutsättningarna och dels den under dessa år rådande knappheten på arbetskraft och materiel.

Jag skall inte ta upp något resonemang om de tekniska förutsättningarna. Jag föreställer mig att det är riktigt som det sägs, att den saken nu är klarlagd. Det är också möjligt att det kan gå att skaffa fram den materiel som tarvas, men jag ställer mig mera tveksam beträffande möjligheten att få arbetskraft. Det har ju tidigare i debatten sagts, att televerket har betydande svårigheter att kunna klara vad som normalt åligger verket i fråga om utbyggnad av telefonnätet och tillgodoseende av den stora skaran av väntande abonnenter. Det är därför litet överraskande, att knappheten på arbetskraft så där helt apropå skulle vara undanröjd. Det har ju eljest varit den saken, som vi i regel på en hel del områden har stupat på, då angelägna ting varit aktuella, under såväl denna riksdag som de närmast föregående.

Jag tror därför inte att man så tvär-

säkert kan utgå från att vi har möjligheter att genomföra dessa projekt i den ordning, som den av herr Hesselbom återgivna tidtabellen anger. Jag är rädd för att vi — även om ett beslut skulle fattas i enlighet med utskottets förslag — säkerligen kommer att få vänta rätt länge och att det blir åtskilliga rubbningar i den tidtabellen. I och för sig finner jag detta inte så särskilt oroande. Vi har ju från andra områden exempel på att riksdagen har fattat beslut i fråga om mycket viktigare ting men att det svenska folket har fått vänta ganska många år, innan vi har haft möjligheter att infria besluten.

Det har sagts, att det här rör sig om 10 miljoner kronor och en höjning av licensavgiften med en femma. Dessa siffror, tagna i sitt särskilda sammanhang och var för sig, förefaller ju rätt måttliga, men man bör kanske hålla i minnet, att det i verkligheten är fråga om mycket större belopp. Totalt räknar man med 60 å 65 miljoner kronor och därtill 22 miljoner kronor för modernisering av nuvarande lång- och mellansvågsstationer samt ytterligare 35 miljoner kronor, den sista siffran gäller de särskilda radiohusen i Stockholm och Göteborg. Det är alltså en ganska stor fråga det här gäller.

Det har också talats om glesbygder och tätbygder. Det skall givetvis inte förstås i den vanliga meningen, utan här åsyftas ju radioglesbygder och radiotätbygder. För mig, som är klart medveten om de stora områden här i landet, såväl norrut som söderut, som i detta avseende utgör glesbygder, förefaller det emellertid vara mest angeläget och motsvara ett rimligt krav på rättvisa, att man i första hand bygger ut trådradionätet och förbättrar möjligheterna för de människor, som i ett trettiotal år snällt har betalat sin licens men knappast haft fullgoda möjligheter att annat än ryckvis höra programmen på sina radioapparater.

Då jag nu kommer in på frågan om antalet program, måste jag också i likhet med herr Larsson ifrågasätta — även om jag inte själv är så djupt och all-

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

varligt engagerad i frågan — om inte licensbetalarna och lyssnarna, kort och gott svenska folket, mera har intresse av möjligheterna till television än av dubbelprogram. Radioprogrammen bjuder, tycker jag, i största allmänhet på mycket gott och värdefullt, men det ges onekligen undantag — detta inte sagt som någon elakhet vare sig mot radion eller de medverkande — som gör att man nog ibland har funderat på om inte *ett* program är i mesta laget; det kan inte hjälpas att man konstaterar det.

Visserligen kan det sägas, att man har möjlighet att välja om radion sänder två program, men å andra sidan tror jag att Medelsvensson och radiolyssnarna i allmänhet inte har tid att höra på så värst mycket mera än det man anser sig ha nytta och glädje av i det nuvarande programmet, hur önskvärt det än kunde vara att människorna hade tid och tillfälle att lyssna ändå mera.

I frågans nuvarande läge synes det mig i första hand angeläget — jag har för övrigt anslutit mig till reservationen — att bygga ut trådradionätet och därmed ge alla lyssnare tillfälle att höra *ett* program.

Vad sedan gäller pengarna, så är det ju klart, att redan de nuvarande licensavgifterna hitintills lämnat över-skottsmedel på mer än 10 miljoner kronor. Det är väl rimligt att man i första hand använder dessa pengar till att förbättra lyssnarmöjligheterna för dem, som hitintills inte kunnat höra någonting alls eller i varje fall mycket litet, innan man på allvar tar upp frågan om höjning av licensavgiften.

Herr Hesselbom sade nyss, att det bör vara värt ganska mycket att lyssnarmöjligheterna förbättras för ett par hundra tusen abonnenter genom att trådradionätet bygges ut. Men är man så alldeles säker på att ordningsföljden i det hela kommer att bli denna? Jag är mycket rädd för att alla de snälla och tåliga licensbetalare, som just ingenting hör i sina radioapparater, i första hand får vara med om att finansiera det s. k. FM-nätet — den frekvensmodulerade ultrakortvågen och dess stationer — men

kanske får vänta ganska länge på den dag då de verkligen kommer att kunna höra något i sina egna radioapparater.

Jag är klart medveten om att även ett dubbelprogram innebär ett framsteg, men hur jag än prövar frågan, kan jag inte finna den saken så angelägen, att jag är beredd att medverka till att skinna den grupp av lyssnare, som jag nyss har nämnt, på en extra slant långt innan de har någon möjlighet att för egen del lyssna på detta nya program.

Jag skall inskränka mig till det sagda, herr talman; ganska mycket är ju redan anfört i frågan. Jag ber för min del att få yrka bifall till den reservation som avgivits av herr Karl Andersson m. fl.

I herr Pålssons yttrande instämde herrar *Bengtson* (bf) och *Fahlander* (s).

Herr HESSELBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Pålsson tycks ha missuppfattat mig, när han i slutet av sitt anförande talar om att trådradionätet skulle utbyggas för 200 000 abonnenter; det kommer nämligen, att redan vid årsskiftet finnas ungefär 200 000 trådradioabonnenter här i landet. Men vad jag sade var, att dessa trådradioabonnenter från och med den 1 januari också får förmånen att utan någon som helst extra apparatkostnad kunna välja program.

Sedan ingår det i den av statsutskottet tillstyrkta utbyggnadsplanen, att inom den angivna tiden ytterligare drygt 600 000 radiolyssnare skall förseas med trådradio utan någon annan extra kostnad än höjning av licensavgiften med fem kronor. Man kan inte komma ifrån att det också här sker en utjämning på så sätt att de, som har förmånen att bo i tätorter, får vara med och bidra till att även de som bor i sämre gynnade trakter av vårt land får så gynnsamma mottagningsförhållanden som möjligt. Detta är en riktig princip, som ju har tillämpats på olika områden. Men jag vill slå fast, herr talman, att både reservanternas och utskottets syftar till en mycket väsentlig utbyggnad av trådradionätet på platser, där mottagningsförhål-

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

landena nu är mindre gynnsamma eller dåliga.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det som har förvånat mig mest i denna diskussion är, att man har försökt få fram en motsättning mellan det man kallar glesbygder och tätorter. Detta beror helt på missförstånd både från reservanternas sida och från andra, som har givit sin opinion till känna. Förslagen innebär ju ett klart gynnande av framför allt landsbygden.

Vi har redan nu, som herr Hesselbom sade, ungefär 200 000 trådradioanslutna abonnenter. Dessa återfinnes mest på landsbygden — det som radiomässigt kallas glesbygd — och har möjligheter att utan särskild kostnad ta emot radioprogrammen på sin telefon.

Kostnaderna för dessa installationer är ganska stora — jag skulle tro att de hittills har varit ungefär 35 å 40 kronor per abonnent. Vi räknar med att det skall finnas ytterligare en 400 000, 500 000 eller kanske 600 000 familjer, som bör ha trådradioanknytning, eftersom mottagningsförhållandena är så dåliga, att den blir det säkraste sättet att kunna lyssna bra på programmet.

Propositionen innebär, att man under en sexårsperiod skall se till att dessa 400 000—600 000 familjer, som bor huvudsakligen på landsbygden, skall få denna trådradioanslutning. Därmed har man löst frågan om goda mottagningsförhållanden för program nr ett — det man löst på lång- och mellanvåg. Men samtidigt som man installerar trådradio, kan man för en mycket billig penning ordna så att det blir möjligt att sända två program på detta trådradionät. Vi kan börja med dubbelprogrammet någon gång omkring den 1 januari. Vilka är det, som får tillfälle att lyssna till båda programmen? Jo, i första hand dessa 200 000 familjer, som bor i Norrlands ödebygder, i Jämtland, på Gotland o. s. v. Här i Stockholm kan man få det, om man är ägare till en radioapparat, som kan ta emot ultrakortvåg. Det är de flesta apparater inte, och därför måste

stockholmarna köpa nya apparater, om de skall kunna ta emot program nummer två. Detta slipper de 200 000 familjerna ute i glesbygderna, vilka gratis får trådradioanslutning. Att man omedelbart, när man startar dubbelprogrammet, i första hand ger dem som bor längst bort från tätbygderna, chansen att välja mellan två program, innebär enligt min mening ett klart gynnande av landsbygden.

Den utbyggnad av trådradionätet, som här är föreslagen, är ganska forcerad. Man kan diskutera, om man skall gå fram lika fort som reservanterna anser skulle vara möjligt, om man utesluter FM-möjligheterna för tätorterna. Den föreslagna utbyggnaden är emellertid, som jag nyss sade, forcerad, och jag är övertygad om att man skall kunna genomföra den. Men det behövs arbetskraft, när det gäller att inleda trådradio i hemmen. Det är där vi behöver anlita den personal som installerar telefoner och som det råder brist på. Konkurrensen om arbetskraften uppkommer här och inte alls när det gäller FM-sändarstationerna.

Skall man nu, när man har denna möjlighet att för en ganska billig penning ha två program, avstå ifrån att ge dem som har trådradio och bor i glesbygderna möjlighet att få dem sedan man diskuterat och stött och blött denna fråga i riksdagen under årtionden? Ja, säger reservanterna, vi skall avstå ifrån dubbelprogrammet, vi klarar oss med ett program. Herr Pålsson skulle t. o. m. kunna tänka sig vara utan dubbelprogrammet, bara han fick television i stället, om jag fattade honom rätt.

Reservanterna säger, att vi skall avstå från dubbelprogrammet, därför att investeringsläget är sådant, att vi inte har möjligheter att införa det. Det finns, som herr Andersson i Rixö nyss sade, mycket nyttigare ting än att ha denna valfrihet mellan två program. Jag skall inte ta upp någon diskussion om vad som är nyttigt eller inte nyttigt. Jag vill bara säga, att det är den finansieringsmetod som är föreslagen för dessa investeringar som kan motivera, att man vågar konkurrera med andra investeringar. Det är ju nämligen klart, att förslaget

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

om att man från och med nästa år skall höja radiolicensavgiften med fem kronor innebär, att man redan från starten skall bekosta dessa investeringar med radiolicensmedel; det skall alltså icke bli någon statlig upplåning, och därför kan det inte heller bli någon konkurrens med andra anslag och annan upplåning, vilket herr Andersson i Rixö påstod.

Jag har full förståelse för dem, som pekar på trängseln på investeringsområdet, men det finns ju ändå, när man finansierar investeringarna på detta sätt, en möjlighet att kunna göra det utan att man kan tala om någon konkurrens. Och lägg märke till, att om det stöt en strid om 6-årsplanen, råder det ingen strid om det belopp, som för nästa budgetår skall anslås! Det är hela tiden fråga om 10 miljoner kronor. Det är bara diskussion om hur medlen skall användas. Men riksdagen får ju nästa år — hur läget på investeringsfronten då är, det vet vi inte — på samma sätt som nu ta ställning till det anslag, som då kan vara aktuellt.

Herr Andersson i Rixö har på annan punkt klart missförstått hela saken, och det gäller frågan om sambandet med televisionsutbyggnaden. Herr Hesselbom har påvisat detta. Dessa FM-stationer, som vi enligt stockholmsplanen — vi är nämligen hela tiden inringade av internationella avtal både när det gäller lång- och mellanvågsstationerna och när det gäller FM-stationerna — har rätt att bygga ut på angivna platser och som är 50 till antalet, sammanfaller med de områden, där vi skall ha televisionssändare. De 20 FM-stationer, som här föreslås, bygges inom områden, där televisionssändare skall finnas. Det blir en gemensam investering; någon felinvestering kan inte uppstå genom att vi följer denna plan.

Man har frågat mig, om jag kan säga någonting om televisionens framtid i Sverige. Det enda jag kan säga är, att det pågår försöksutsändningar, det utbildas personal och att det inom kommunikationsdepartementet förberedes en proposition till nästa år riksdag, där hela frågan kommer upp till behandling. Jag hoppas att det blir tillfälle att framlägga en sådan proposition.

Det skulle vara mycket förvånande om riksdagen, sedan alla utredningar varit eniga, sedan alla remissinstanser varit eniga och då hela den svenska pressen står bakom, skulle säga nej till dubbelprogrammet och säga, att det finns nyttigare ting. Det är inte bara det, att det skulle bli valfrihet för lyssnarna genom att ha två program, utan det är också det att det råder en sådan trängsel av intressen kring radion. Det är så många områden, som inte blir fullt täckta och så många intressen inom folkrörelser och annat som pockar på att få utrymme i radion, att det inte finns tillräcklig plats för alla. Om det finns två program, blir det större möjligheter att tillgodose önskemål om religiösa program, folkrörelsernas intresse att få mera utrymme o. s. v. och naturligtvis det stora intresse, som föreligger för att få större möjligheter till förströelse och omväxlande förströelse. Jag hoppas därför för min del, att de invändningar, som reservanterna här har kommit med, ändå inte skall ha till resultat, att denna kammare skall avstå från möjligheten att nu på ett praktiskt sätt bygga ut rundradioverksamheten, så att vi får ett dubbelprogram i radion.

Herr ANDERSSON, KARL, (s):

Herr talman! Jag skall inte uppehålla mig så länge vid denna fråga, då jag inte har mycket att säga till vad herr Hesselbom här anför. Han konstaterade att vi var eniga i långa stycken, bland annat därom att det i första hand blev storstäderna och de verkliga tätorterna som fick fördelarna av denna utbyggnad av rundradion.

Herr statsrådet hade däremot en annan uppfattning, och den var kanske mera intressant. Herr statsrådet menar tvärtom att det här skulle bli stora fördelar för de lyssnare som hade trådradio, och att man här kunde säga att det var tätorternas och storstädernas folk, som kom att ge dessa lyssnare ett handtag. Jag tror att vi inte behöver diskutera så mycket vem som får ut mest eller minst och vem som sedan får betala mest eller minst. Huvudsaken är att

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

vi får fram möjligheter att höra programmen för i varje fall så många som möjligt av de människor, som betalar licensavgift för att få lyssna. Jag tycker att detta är det väsentliga. Men vi får inte sådana möjligheter, förrän vi får trådradionätet utbyggt i sådan omfattning, att vi kommer över de döda fälten när det gäller de lyssnarmöjligheter, som förefinnes. Om kammarens ledamöter ännu en gång vill se en smula på den karta, som finnes återgiven i propositionen, skall ni finna, att den allra största delen av landet utmärkes av vita fält, och de vita fälten utgöres av de områden, där det är dåliga lyssnarmöjligheter. Det är i större delen av landet som det är så ställt, men också människorna där betalar sin radiolicens. De har då rätt att fordra att få någorlunda lika goda möjligheter att lyssna till programmen som människorna i de trakter, dit de nuvarande rundradiosändningarna når fram.

Jag menar således att först sedan trådradion har utbyggt så fullständigt, att alla medborgare har möjlighet att lyssna på radion, har man anledning att ta upp frågan om vilka program, som bör sändas, hur många program vi bör ha o. s. v. Så länge lyssnarmöjligheterna inte är tillgodosedda, är frågan om flera program och frågan om programmens innehåll ganska oväsentlig för de människor som inte kan ta in sändningarna. Detta är den verkliga kärnan i frågan.

För att sedan återkomma till herr Hesselboms anförande vill jag framhålla, att också han mycket starkt tryckte på frågan om licensavgiftens höjning. Jag märkte redan under utskottsbehandlingen att många lade själva huvudvikten vid att licensavgiften skulle höjas: blir det bara gjort, så löser sig allt det andra, och här finns inga investerings-svårigheter. Statsrådet var inne på ungefär samma tankegång. Han sade att alla frågor skulle lösas utan svårigheter genom den framlagda finansieringsplanen, som skulle vara så utomordentligt sinnrikt uppgjord. Enligt denna får man alltså in pengar i form av licensavgifter. Ja, skulle detta innebära hela lös-

ningen? Hur förhåller det sig på andra områden, t. ex. när det gäller telefon-installationerna? Är det inte så, att folk också får betala för sina telefonapparater och sina telefonsamtal? Jag måste ställa en direkt fråga till statsrådet Andersson. Är det i dagens läge viktigare att få dubbelprogram i radio än att få telefonapparater åt dem som står i kö för sådana? Vad jag vänder mig mot i detta fall är just att vi här skulle ta på oss nya uppgifter inom ett område, där man inte mäktar lösa de uppgifter som ifrågavarande verk redan har sig ålagda. Om jag kunde lita på att statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet kunde få fram tillräckliga medel till investeringar för de trängande behov, som föreligger inom televerket, ja, då skulle jag inte heller ha några betänkligheter mot det föreliggande förslaget. Men jag känner ett ganska stort tvivel på den punkten, och därför ställer jag mig också tveksam till den plan som departementschefen här har förelagt riksdagen. Det utgår sedan länge licensavgifter, och det har till och med varit på det sättet att radiolicenserna lämnat stora överskott, men detta har sannerligen föga hjälpt de människor ute i bygderna som inte har haft möjlighet att lyssna på de program som har sänts. Överskotten har tvärtom under flera år gått till statskassan och tillfört den rätt stora belopp. Enbart det förhållandet att licensavgiften nu höjs garanterar inte att de människor, som betalar avgiften, också får möjligheter att lyssna på radion.

För mig är licensavgiftens storlek inte det väsentliga. En höjning med fem kronor kan naturligtvis inte betyda så ofantligt mycket, även om jag vet att en femma dock är en ganska kännbar utgift för stora grupper av människor här i landet, framför allt för den stora gruppen folkpensionärer. Men detta är nu inte för mig det avgörande. Jag bedömer frågan med utgångspunkt från de svårigheter som föreligger när det gäller att få fram väsentliga och nyttiga ting, som jag betraktar såsom värdefullare än dubbelprogrammen. Och så länge vi ständigt och jämt får höra, att vi inte

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

har råd till det och inte har råd till det — vi kan inte sysselsätta några människor med det eller det arbetet, ty det skulle äventyra statens finanser, vi kan inte göra den eller den insatsen, ty det tillåter inte den samhällsekonomiska balansen o. s. v. — när vi på detta sätt ständigt uppmanas att iaktta sparsamhet och återhållsamhet, så är det inte utan att man så småningom börjar tro på detta tal, och då anser man sig också ha rätt att fordra att statsmakterna handlar i överensstämmelse därmed. Det är därför jag anser att vi nu bör vänta och se tiden an. Jag är övertygad om att denna fråga måste tas upp till behandling, men vi kan vänta åtminstone två år, innan vi behöver ta ställning vare sig till frågan om dubbelprogram eller till frågan om höjning av licensavgiften. Under tiden bör trådradion ha hunnit byggas ut i sådan omfattning att inte bara 200 000 licensinnehavare kan lyssna till radions program utan att denna möjlighet står kanske 400 000 licensinnehavare till buds. Höjer vi radiolicensen i dag, får dessa missgynnade människor betala den extra femman, men de får vänta på möjligheten att lyssna.

Herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Felet med herr Anderssons i Rixö resonemang är att det inte håller i fråga om finansieringen. Herr Andersson i Rixö vill bygga ut trådradion över hela landet — precis vad som föreslås i propositionen. Reservanterna har såvitt jag förstår inte heller gått emot att vi skall bygga radiohusen i Stockholm och Göteborg, som kostar 35 miljoner kronor. Inte heller har reservanterna gått emot förslaget att modernisera de nuvarande lång- och mellanvågsstationerna — Motala, Östersund o. s. v. — vilket ingår i den framlagda planen.

Det är alltså FM-stationerna, som drar endast en mindre kostnad här, som de motsätter sig. Vidare vill de inte vara med om den utgift under de kommande åren, som ytterligare ett program medför. Det är som herr Hesselbom redan

påvisat så, att redan om ett eller ett och halvt år måste vi höja licensavgiften även för att genomföra det begränsade program, som herr Andersson i Rixö här förordar. Vi kan med nuvarande licensmedel inte modernisera våra stationer, bygga nya radiohus, som vi absolut måste göra, och gratis ge glesbygdernas folk trådradio. Frågan om en höjning av radiolicensen blir alltså snart aktuell, även om man följer reservanternas förslag. Därför är det orimligt att ge kammaren den föreställningen, att den skillnaden föreligger mellan utskottsmajoritetens förslag och reservanternas, att man kan få allt detta liksom gratis med nuvarande licensinkomster. Det är fullkomligt omöjligt. Herr Hesselbom påvisade detta med siffror, och jag skall inte trötta kammaren ytterligare med dessa.

Jag vill framhålla en annan sak i fråga om de samhällsekonomiska resonemang som herr Andersson i Rixö för. Om vi ser frågan ur den synpunkten, hur ligger den då till? Jo, då måste det förslag som utskottet går in för vara det bästa, eftersom man där föreslagit att man redan från början skall finansiera investeringarna med licensmedel och inte med av staten upplånade medel. Man minskar därigenom konsumtionen i landet med ett visst antal miljoner kronor och lägger i stället den summan på investeringssidan. Det måste ur samhällsekonomiska synpunkter vara det riktiga, och det är därför jag tror att det skulle finnas möjligheter att få dessa investeringar genomförda, ty de finansieras på ett annat sätt än andra investeringar inom kommunikationsverket. Herr Andersson i Rixö vet ju, att telefoninvesteringarna inte finansieras på detta sätt. De finansieras genom upplåning, och riksdagen har ju nyligen beslutat, hur stora belopp staten skall få låna upp på sin kapitalbudget för att finansiera investeringar till telefonväsendet. Det är en väldig skillnad, och därför behöver jag inte svara på frågan, om jag föredrar dubbelprogram eller att minska den eftersläpning av telefoninstallationer som vi har, eftersom jag med hänsyn till de skilda finansieringsmetoderna inte kan

Ang. införande av dubbelprogram i den svenska rundradion m. m.

acceptera att det finns någon konkurrens med avseende på dessa båda ändamål.

Sedan hoppas jag att kammaren inte får den uppfattningen att den skillnaden föreligger mellan våra olika ståndpunkter att det endast är reservanterna som vill ha trådradio ute i glesbygderna. Det är ju detta propositionen i första hand innebär. Skillnaden skulle möjligen vara den, att man genom att skjuta dubbelprogrammet på framtiden fortare skulle få glesbygderna utrustade med trådradio, men då förutsätter det ändå att man måste höja licensavgiften.

Jag måste också säga till herr Andersson i Rixö, att naturligtvis är det en belastning att öka licensavgiften med 5 kronor, det medger jag. Det är en utgift, som kan vara kännbar för alla och särskilt för dem som har så begränsade inkomster som folkpensionärerna. Men jag skulle tro, att folkpensionärerna kan vara intresserade av möjligheten att hemma få tillfälle att välja program och så småningom hela dagen få möjlighet att få olika program, som tillfredsställer de mest skilda behov. Därför tror jag, att herr Andersson i Rixö tar fel, om han tror sig företräda folkpensionärernas intressen i denna fråga. Jag har personlig erfarenhet härvidlag, ty jag har en ganska livlig korrespondens i radiofrågor. Jag får många brev, och jag vet att det verkligen finns ett intresse i landet av att få två program. Det är detta intresse, som vi nu försöker tillmötesgå genom denna proposition.

Herr HESSELBOM (s):

Herr talman! Inom statsutskottets fjärde avdelning brukar vi alltid försöka komma överens i väsentliga ting, och hittills har vi lyckats. Om vi haft olika meningar, har vi i varje fall kunnat lyssna till skälen för dessa och diskutera sakligt om dem. Det vore mycket beklagligt, herr talman, om vi inte kunde fortsätta med detta även i framtiden.

Sedan jag i mitt första anförande till att börja med konstaterat, att utskottsmajoriteten och reservanterna tycks va-

ra överens på två punkter, nämligen för det första att det i och för sig är önskvärt med dubbelprogram och för det andra att trådradionätet här i landet skall utbyggas i betydligt hastigare takt än som hittills varit fallet, och sedan jag med fakta och sakskal klarlagt, att utskottets förslag i första hand tillgodoser glesbygdernas intressen, så gör herr Karl Andersson gällande, att jag accepterat hans uppfattning, att det föreliggande utskottsförslaget i första hand gynnar storstäderna och deras befolkning.

Det går inte, herr talman, att fortsätta diskussionen på sådana villkor, och därför skall jag avstå från vidare polemik i detta ärende.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt rörande varje moment av utskottets i den nu förevarande punkten gjorda hemställan.

På särskilda propositioner bifölls vad utskottet i mom. I—III hemställt.

Därefter gjordes enligt de i fråga om mom. IV förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda moment hemställt samt vidare på bifall till motionerna I: 493 och II: 610 i nu ifrågavarande del; och förklarades den förra propositionen, som upprepad, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermera gjorde herr talmannen i enlighet med de beträffande mom. V framställda yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Karl Andersson m. fl. vid förevarande punkt avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Andersson, Karl, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt

efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i punkten 1 mom. V i sitt utlåtande nr 125, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Karl Andersson m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Karl*, begärde rösträkning, verkställdes nu voting medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 48.

Därjämte hade 7 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i mom. VI hemställt.

Punkten 2

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. pensionsåldern för statstjänstemän

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 126, i anledning av dels riksdagens år 1954 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket, i vad berättelsen avser tillämpningen av gällande pensionsålderssystem, dels ock väckta motioner om utsträckning av vissa pensioneringsperioder för statstjänstemän.

Under civildepartementet, § 34, hade revisorerna upptagit frågan om tillämpningen av gällande pensionsålderssystem

Ang. pensionsåldern för statstjänstemän med pensioneringsperioder för olika grupper av befattningshavare.

Revisorerna hade därvid förklarat sig anse, att åtgärder borde vidtagas för tillvaratagande av den äldre arbetskraften. Vad som härvid syntes kunna komma i fråga vore att förutsättningslöst ompröva tjänsternas inplacering i de olika perioderna. En i varje fall måttlig höjning av den nedre gränsen för period I, 60 år, syntes även böra övervägas. Därest med hänsyn till arbetsuppgifternas art en sådan höjning icke ansåges böra genomföras för vissa befattningar, borde dessa hänföras till period IV.

I avgiven reservation hade herr Hällgren på anförda skäl förklarat sig anse, att revisorerna saknat tillräcklig anledning att på sätt som skett avlåta skrivelse i förevarande ärende.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling upptagit två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Karl Persson* m. fl. (I: 242) och den andra inom andra kammaren av herr *Rubbestad* m. fl. (II: 425), i vilka hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av sådan ändring i tjänstepensionsreglementet, att pensioneringsperioderna I och III utsträcktes till 65 respektive 67 år.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

I. att den av riksdagens år 1954 församlade revisorer upptagna frågan om tillämpningen av gällande pensionsålderssystem ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

II. att motionerna I: 242 och II: 425 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr HERMANSSON, ALBERT, (s):

Herr talman! Det brukar i den här församlingen anses opassande att opponera mot ett enhälligt statsutskott, men jag känner mig trots detta manad att anmäla ett visst missnöje med utskottets utlåtande i detta ärende. Jag kan nämligen inte värja mig för intrycket att utskottet

Ang. pensionsåldern för statstjänstemän

tagit något för lätt på en för vår samhällsekonomi så viktig angelägenhet som frågan hur vi på bästa sätt skall kunna utnyttja de äldre medborgarnas arbetskraft. Jag skall nu inte inleda någon debatt beträffande de demografiska förhållandena i vårt land, och jag skall redan nu tala om att jag inte heller ämnar ställa något yrkande. Jag vill endast beträffande underlaget för statsrevisorernas yttrande i frågan framhålla att det svenska folkets ständigt stigande medellivslängd åstadkommit ganska revolutionerande ändringar i åldersfördelningen inom alla befolkningsskick. De äldre årsklasserna ökar ständigt i förhållande till de yngre, vilket ovillkorligen medför en allt större försörjningsbörda på de årsklasser som enligt gängse bruk kallas de produktiva. Vi gamla som redan nått upp i folkpensionsåldern har kanske ingen särskild anledning att klaga över detta förhållande, men det blir synd om det yngre befolkningsskiktet som dels har det uppväxande släktet att sörja för, dels får ett ständigt ökat antal åldringar att försörja. Det är därför enligt min mening nödvändigt att låta de äldre åldersgrupperna deltaga i det produktiva arbetet så långt deras förmåga räcker. Men det är också ganska självklart att ett system med alltför låga pensionsåldrar utgör ett av de största hindren för en sådan strävan.

En helt annan sak är att arbetets art och rent individuella förhållanden kan motivera att pensionsåldern inte sättes lika för alla.

Jag har dock aldrig riktigt kunna förstå anledningen till att de statliga pensionsåldrarna skall graderas efter personalens löneställning. Jag har aldrig kunnat få något besked om vilka sociala eller biologiska skäl som kan ligga till grund för bestämmelsen att en tjänsteman i 16 lönegraden skall ha rätt till pension vid fyllda 60 år, medan den som lyckats kräva sig upp i den 17 lönegraden eller högre på löneskalan inte får lämna tjänsten med pension förrän vid fyllda 65. Det förhållande som jag nu har berört kan emellertid lämnas åsido, eftersom det mäktiga statsutskottet an-

ser att riksdagens revisorer varit för tidigt ute när de velat aktualisera frågan om pensionsåldrarna för de statsanställda. Därför måste man ju nämligen också räkna med att riksdagen kommer att för tillfället intaga samma ståndpunkt. Det vore kanske i alla fall inte så tokigt, om statsmakterna skulle ta upp ett viktigt spörsmål i god tid i stället för att, som det så ofta sker, komma för sent. Jag är emellertid fullkomligt övertygad om att en omprövning av pensionsåldrarna för de statsanställda i allmänhet kommer inom en snar framtid att framtingas av den ekonomiska nödvändigheten.

Det som egentligen föranledde mig att begära ordet var emellertid själva sättet för utskottets behandling av ärendet.

Revisionen hade i samma paragraf upptagit två olika spörsmål, nämligen för det första pensioneringsperioderna för civila befattningshavare i statens tjänst och för det andra de fasta pensionsåldrarna för militära och civilmilitära tjänstinnehavare. Utskottet har tydligen funnit frågan om militärernas pensionsålder så betydelselös, att denna fråga inte med ett enda ord omnämnas i utskottets utlåtande. Flertalet militära befattningshavare pensioneras som väl alla vet redan vid 50 år, men så går också nära hälften av statens sammanlagda pensionsutgifter till pensionerade militära och civilmilitära tjänstinnehavare. Jag förstår mycket väl anledningen till de låga pensionsåldrarna som en gång i tiden bestämdes för militärpersonalen. Men jag tror inte att vår försvarskraft skulle rubbas en hårsman, om det upptogs till undersökning, huruvida det kan anses lämpligt att med några år höja pensionsåldern åtminstone för en del av den militära personalen. I varje fall kan frågan knappast anses vara så oviktig, att man såsom statsutskottet gjort bör blunda för att den existerar.

Jag medger, att det finns vissa skäl för anmärkningen, att systemet med rörliga pensionsåldrar inom det *civila* arbetsområdet tillämpats under så kort tidrymd, att det kanske är svårt att dra säkra slutsatser i fråga om verkningar-

na. När det gäller pensionsåldrarna för den *militära* personalen kan ett sådant skäl däremot inte åberopas. Både för kompaniofficerare och för underofficerare gäller alltså den låga och fasta pensionsålder som bestämts för mycket länge sedan. Det är därför som jag tycker, att statsutskottet borde ha kunnat kosta på sig några ord till motivering även för att avfärda revisorernas utlåtande på denna punkt.

Utskottet har vidare anfört, att hela problemkomplexet rörande det statliga pensionsväsendet är under omprövning inom 1951 års pensionsutredning. Jag vill inte bestrida, att denna utredning enligt sina direktiv numera skulle kunna ta upp frågan om pensionsåldrarna. Hitills torde kommittén likväl inte ha kunnat göra det. Jag vill nämligen påpeka, att ända till för en tid sedan fanns en annan utredningskommitté, nämligen 1948 års pensionsålderskommitté, som hade till speciell uppgift att utreda frågan om de olika tjänsternas inplacering i pensionsperioder. Båda utredningarna arbetade således jämsides med varandra under tre års tid. Därav följer att 1951 års pensionsutredning under denna tid måste anses ha varit förhindrad att ta några initiativ beträffande pensionsåldrarna. Denna utredning har för övrigt i ett remissutlåtande starkt kritiserat det nu gällande pensionsålderssystemet utan att dock anse sig kunna komma med något eget förslag i ärendet. Men om nu utskottets utlåtande får tolkas så, att 1951 års pensionsutredning bör till behandling upptaga även frågan om pensionsåldrarna, finner jag för min del en sådan tolkning mycket tillfredsställande. Om utredningen får tillfälle att ta hand om också denna anläggning, vet jag att saken kommer i goda händer, och då vet jag också att de av revisorerna framförda synpunkterna beträffande detta spörsmål kommer att bli beaktade. När riksdagen nu kommer att godkänna det föreliggande utskottsutlåtandet, måste väl detta innebära, att det numera inte bör råda någon tvekan om att frågan om pensionsåldrarna, både för civila och militära statsanställda, hör till 1951 års

Ang. pensionsåldern för statstjänstemän
pensionsutrednings verksamhetsområde. Med detta är jag för min del fullt tillfredsställd, och jag tror också att statsrevisionens majoritet kan vara nöjd med detta besked.

Det var detta, herr talman, jag ville ha sagt, och jag avstår från att ställa något yrkande.

Herr LEANDER (s):

Herr talman! Jag skall först försöka trösta herr Hermansson med att det var vår mening inom avdelningen och utskottet att 1951 års pensionsutredning skulle överväga även frågan om pensionsåldrarna. Huruvida det sedan kan bli pensionsperioder i fortsättningen eller fasta pensionsåldrar, det blir utredningens sak att komma fram till. Man kan naturligtvis tänka sig att bibehålla systemet med olika pensionsåldrar men, som statsrevisorerna påpekar, höja dem, särskilt den nedre gränsen.

Herr Hermansson säger vidare, att vi tagit alltför lätt på denna fråga. Men herr Hermansson vet lika väl som jag att denna fråga har diskuterats i många omgångar, ända sedan 1934, då nuvarande pensionsåldrar godtogs av riksdagen. Under 1940-talet hade vi vid olika tillfällen inom bankoutskottet motioner om höjning av pensionsåldrarna. Nu är emellertid höjningen av pensionsåldrarna även en intressefråga för personalen, alltså en underhandlingsfråga. 1951 års överenskommelse om pensionsperioder grundade sig på förhandlingar och överenskommelse med vederbörande personalorganisationer.

Det har rätt delade meningar om pensionsåldrarna, och det kommer naturligtvis att vara så även i fortsättningen — det gäller, om pensionsåldrarnas gränser kan höjas ett eller annat år. Det är klart att man kan åberopa den av många delade meningen, att det, med den högre vitalitet som åldringarna har nu, och med den högre levnadsålder de uppnår, kan befinnas motiverat att även ta pensionsåldrarna under omprövning. Jag vill också, som statskontoret har gjort i sitt utlåtande — statskontoret avstyrker statsrevisorernas framställning

Ang. pensionsåldern för statstjänstemän

— framhålla, att statsrevisorerna uteslutande, tycks det, har tänkt på personaltjen vid kommunikationsverken.

Man har också anmärkt på att det är i första hand och i stor utsträckning tjänstemännen inom de lägre lönegrupperna och inom pensionsgrupp 1, som minst har begagnat möjligheten att stanna kvar i tjänst utöver pensionsåldern. Detta är kanske inte så märkvärdigt, ty hur det än är, får man i alla fall vara på det klara med att det för många av de lägre tjänstemännen med tungt och kanske många gånger obehagligt kroppsarbete finns betydligt större anledning att försöka komma ifrån tjänsten vid uppnådd pensionsålder än för dem, som sitter i ett ombonat rum på en stol och inte vid arbetet är beroende av vare sig väder eller vind.

Nu skulle vi alltså ha tagit för lätt på denna fråga. Men vi har haft frågan på remiss till en del myndigheter, och både arbetsmarknadsstyrelsen och statskontoret har bestämt avstyrkt och de har båda pekat på att man under alltför kort tid haft tillfälle att pröva systemet med rörliga pensionsåldrar. Detsamma säger samtliga statstjänstemannaorganisationer. Vi hyser även inom utskottet den uppfattningen, att tiden har varit alltför knapp för att man skulle kunna bilda sig en uppfattning om hur det verkar på något längre sikt. Man får i alla fall komma ihåg att det inte är lämpligt att ändra pensionsåldrarna vart och vartannat år, utan man får väl låta tiden verka och se vad resultatet kan bli av de undersökningar som nu görs, och även se vad man kan komma till för överenskommelse med statstjänarna.

Då hela problemet för närvarande är under omprövning, även frågan om pensionsåldrarna, har vi inte funnit anledning att yrka på ytterligare en särskild utredning.

Med detta, herr talman, ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken ANDERSSON (h):

Herr talman! Efter herr Leanders anförande skall jag fatta mig mycket kort.

Jag begärde ordet, när herr Hermansson sökte misstänkliggöra oss för att ha tagit för lätt på frågan och för att ha ansett denna betydelselös. Herr Leander har redan framhållit att vi tvärtom har tagit mycket allvarligt på frågan, och vi kamrater i avdelningen vet precis vilken inställning vi hade där.

Jag kan dessutom nämna, att jag tidigare personligen stått på motioner, som gått ut just på en höjning av pensionsåldrarna. Det är uteslutande av formella skäl, som jag för mitt vidkommande har intagit denna ståndpunkt, då 1951 års pensionsutredning kommer att ta upp denna fråga.

Spörsmålet kommer väl så småningom att bli en förhandlingsfråga, och mot bakgrund av det nuvarande läget på den offentliga arbetsmarknaden är det naturligt, att bestämmandet av pensionsåldrarna kommer att tas upp till förhandling.

Jag föreställer mig att denna fråga ur olika synpunkter så småningom kommer att bli en ganska allvarlig fråga, som blir svår att knäcka, ty tjänstemännen vill naturligtvis i regel — då jag säger »naturligtvis», innebär det bara ett konstaterande — ha så låg pensionsålder som möjligt. Men när åldersfördelningen ställer sig så som nu är fallet, vilket herr Hermansson ju var inne på, kommer vi inte i längden, som jag ser det, att kunna hålla de relativt låga pensionsåldrar som vi nu har, utan jag är övertygad om att en ändring förr eller senare kommer till stånd. För det första måste detta ske ur nationalekonomisk synpunkt. Detta berörde herr Hermansson också, men jag skulle därvid vilja tillägga en synpunkt, som kanske inte är så värst vanlig. Jag tror nämligen, för det andra, att det också ur individernas synpunkt vore lämpligt med en höjning av pensionsåldern. Jag vet fuller väl att jag med detta uttalande kan få en eller annan organisation på mig, men det bryr jag mig inte om. Jag säger vad jag tänker i alla fall. Jag tror inte att det gagnar vare sig samhället eller individerna att ständigt hålla en så låg pensionsålder som möjligt.

Herr talman! Jag lovade att fatta mig

kort. Summan av det hela är att vi bör vänta, tills pensionsutredningen är klar men då på allvar ta upp frågan i hela dess vidd.

Herr HÄLLGREN (s):

Herr talman! Jag skulle inte ha anledning att lägga mig i debatten mellan riksdagens revisorers majoritet och statsutskottet i denna fråga, om det inte vore för att lämna en speciell upplysning till den diskussion som har förts här. Jag var ju reservant bland riksdagens revisorer i ärendet, och ett enhälligt statsutskott har ju gått på samma linje som jag, varför jag inte har någon anledning att klaga i det fallet. Däremot var jag enig med riksdagens revisorer därom, att en översyn borde göras beträffande de militära och civilmilitära anställdas pensioneringsförhållanden.

Emellertid påpekade jag förut, att jag har i dag fått ytterligare bekräftat, att 1948 års pensionsålderskommitté har avgivit ett betänkande, som även berör de militära och militäranställdas pensionsförhållanden, och detta betänkande är sålunda beroende av Kungl. Maj:ts prövning. Det förhåller sig också på det sättet att riksdagen om en liten stund skall behandla ett statsutskottets utlåtande, nämligen nr 127, som gäller SPA-reglementet, en proposition i detta ärende jämte i ämnet väckta motioner. I propositionen 159 säger departementschefen: »Jag vill i detta sammanhang framhålla, att jag har för avsikt att på grundval av pensionsålderskommitténs år 1952 avgivna betänkande angående tillämpning av pensioneringsperiodsystemet även för militära och civilmilitära beställningshavare låta göra ytterligare undersökningar rörande förutsättningarna för tillvaratagande i större utsträckning av den arbetskraft, som representeras av den från aktiv stat avgående personalen.» Här säger sålunda departementschefen, att han kommer att beakta det påpekande, som 1948 års pensionsålderskommitté har gjort i fråga om de militära och civilmilitära befattningshavarnas pensionsförhållanden.

Ang. pensionsåldern för statstjänstemän

Det är för att upplysa om detta, som jag har begärt ordet. Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (bf):

Herr talman! De låga pensionsåldrarna är ju ett resultat av omständigheter, som var rådande i början av 1930-talet. Det är givetvis ett mycket angeläget samhällsönskemål att få pensionsåldrarna anpassade efter de förhållanden som nu råder. Kanske är det ändå överraskande att debatt börjat utspinna sig i kammaren här i dag, då ju statsutskottet i ärendet har redovisat, att 1951 års pensionsutredning även har frågan om en ändring av de nuvarande pensionsåldrarna under övervägande. Då 1951 års pensionsutredning förväntas komma att avlämna sitt betänkande i slutet av året, är ju en debatt i dag knappast av något värde, ehuru problemet i och för sig givetvis är av stort samhälleligt intresse.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr HERMANSSON, ALBERT, (s):

Herr talman! Det gläder mig att jag i fröken Andersson tydligt har en själsfrände beträffande denna fråga, vilket jag kanske borde ha vetat tidigare. Jag har inte heller något särskilt att invända mot *vad som sagts* från utskottets representanter i deras repliker till mig. Vad som fortfarande ger mig anledning att vara en aning förvånad är vad som *inte* har sagts av utskottets ledamöter här i debatten. Jag efterlyste ju nämligen varför utskottet totalt hade tappat bort frågan om de militära och civilmilitära personalgruppernas pensionsåldrar. Det har jag nu inte fått något besked om. Herr Hällgren menade sig lämna ett svar på den frågan i utskottets ställe. Han talade om att 1948 års pensionsålderskommitté hade behandlat även den frågan. Han talade emellertid inte om, vilket han kanske borde ha gjort, att kommittén visserligen kommit

Ang. omreglering av vissa olycksfallsersättningar m. m.

med ett förslag, men att det förslaget ännu icke upptagits till behandling och än mindre lett till något resultat.

Herr Leander menade att detta i första hand är en personalfråga, och det är det givetvis. För mig är det emellertid i första hand en samhällsfråga av allra största betydelse.

Till sist vill jag bara säga, att vinsten av vad som skrivits i statsutskottets utlåtande och av vad som här sagts ändå är, att man nu bör vara på det klara med — vilket man icke varit förut — att 1951 års pensionsutredning har befogenhet att utreda detta spörsmål. Efter de uttalanden som gjorts av statsutskottet och som väl också kommer att bli riksdagens beslut, bör det alltså vara fullkomligt klart att denna befogenhet tillkommer 1951 års pensionsutredning. Med detta resultat har jag redan förut förklarat mig fullkomligt tillfredsställd.

Herr HALLGREN (s):

Herr talman! Jag skulle bara vilja säga, att vi kan inte komma till något annat resultat än att riksdagen möjligen skulle skriva till Kungl. Maj:t i ärendet. Men av propositionen finner vi att departementschefen sagt, att han skall ta upp ärendet till behandling. Därmed har ju redan uppfyllts vad riksdagen önskar med en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgångsåldern för befattningshavare underkastade SPA-reglementet m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

**Ang. omreglering av vissa olycksfalls-
ersättningar m. m.**

Föredrogs ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtande nr 1, i

anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m., dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående omreglering av vissa ersättningar av statsmedel i anledning av olycksfall i arbete m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 18 mars 1955 dagtecknad proposition, nr 156, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m.

Vidare hade Kungl. Maj:t genom en den 18 mars 1955 dagtecknad proposition, nr 158, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning angående omreglering av vissa ersättningar av statsmedel i anledning av olycksfall i arbete m. m.; samt

2) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 juni 1938 (nr 216) om livräntetillägg av statsmedel åt vissa livräntetagare enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete;

dels medgiva, att livräntor, som förhöjts enligt kungörelsen den 10 juni 1921 (nr 410) angående förhöjning av vissa till i statens tjänst skadade arbetare med flera av statsmedel utgående livräntor m. m., finge fr. o. m. den 1 januari 1956 ytterligare höjas på sätt departementschefen föreslagit;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att utgi-
va särskilda ersättningar till av silikos
drabbade arbetstagare enligt de grunder,
som i propositionen förordats;

Ang. omreglering av vissa olycksfallsersättningar m. m.

dels ock för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa

1) till Vissa tillägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. ett förslagsanslag av 2 900 000 kronor; samt

2) till Statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. ett förslagsanslag av 2 800 000 kronor.

I det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m. var 14 § så lydande:

Till bestridande av den kostnad för varje kalenderår, som föranledes av bestämmelserna i denna lag, åligger det annan arbetsgivare än staten att erlägga proportionellt tillägg till de avgifter som jämlikt 38 och 39 §§ lagen om yrkesskadeförsäkring skola för året beräknas för honom.

Angående debitering och uppbörd av tillägg, som avses i första stycket, skall tillämpas vad i sådant hänseende gäller rörande där omförmälda avgifter.

I anledning av propositionerna hade inom riksdagen väckts tre motioner, nämligen dels de likalydande motionerna I: 495 av herr *Gustaf Karlsson* m. fl. samt II: 611 av herr *Johansson* i Öckerö m. fl., dels ock motionen II: 612 av herr *Hansson* i Skegrie m. fl.

I de likalydande motionerna I: 495 och II: 611 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts förslag om förhöjning av äldre ersättningar enligt olycksfallsförsäkringslagen m. m. måtte besluta om en uppräknings av ersättningarna från fiskarförsäkringen på samma sätt som Kungl. Maj:t föreslagit i fråga om övriga äldre ersättningar.

I motionen II: 612 hade hemställts, att riksdagen vid behandling av propositionen nr 156 måtte besluta, att kostnaderna för ifrågavarande omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete

m. m. skulle bestridas av statsmedel, samt för budgetåret 1955/56 härför anvisa ett förslagsanslag av 11 000 000 kronor.

Propositionen nr 156 hade hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet. Propositionen nr 158 hade, såvitt angick förordningsförslagen, hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet; i övrigt hade sistnämnda proposition hänvisats till statsutskottet. De nyssnämnda motionerna hade hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet. Efter överenskommelse mellan statsutskottet och andra lagutskottet hade propositionerna och motionerna hänskjutits till behandling av sammansatt stats- och andra lagutskott, vilket utskott i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen nr 156 framlagda förslaget till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m. — måtte med avslag å motionen II: 612 för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen att i en i 3 § intagen tabell »1952—1954» utbytes mot »1952 eller senare»;

B. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen nr 158 framlagda förslaget till förordning angående omreglering av vissa ersättningar av statsmedel i anledning av olycksfall i arbete m. m. — måtte för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen, att ikraftträdandebestämmelsen till förordningen erhöles viss under punkten närmare angiven lydelse;

C. att riksdagen måtte för sin del antaga det vid propositionen nr 158 fogade förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 3 juni 1938 (nr 216) om livräntetillägg av statsmedel åt vissa livräntetagare enligt lagen den 5 juli 1901 angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete;

Ang. omreglering av vissa olycksfallsärsättningar m. m.

D. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville förelägga 1956 års riksdag förslag till en av statsmedel bekostad förbättring av livräntor, som på grund av olycksfall i arbete utginge enligt kungörelsen den 2 oktober 1908 (nr 100 s. 2) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall eller enligt förordningen den 11 juni 1918 (nr 375) angående en särskild för fiskare avsedd försäkring mot skada till följd av olycksfall;

E. att motionerna I: 495 och II: 611 måtte anses besvarade genom vad utskottet i motiveringen anfört och under D hemställt;

F. att riksdagen måtte

dels medgiva, att livräntor, som förhöjts enligt kungörelsen den 10 juni 1921 (nr 410) angående förhöjning av vissa till i statens tjänst skadade arbetare med flera av statsmedel utgående livräntor m. m., finge fr. o. m. den 1 januari 1956 ytterligare höjas på sätt departementschefen föreslagit;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att utgiva särskilda ersättningar till av silikos drabbade arbetstagare enligt de grunder, som i propositionen förordats;

dels ock för budgetåret 1955/56 under femte huvudtiteln anvisa

1) till Vissa tillägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. ett förslagsanslag av 2 900 000 kronor; samt

2) till Statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. ett förslagsanslag av 2 800 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Rubbestad* och *Alvar Andersson*, vilka ansett,

a) att viss del av utskottets motivering bort utgå, samt att utskottet — med hänvisning till vad i motionen II: 612 anförts — bort med avslag å Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 156 i finansieringsfrågan tillstyrka motionen; samt

b) att utskottet bort under A och F hemställa,

A. att riksdagen — med förklaring att riksdagen funnit det genom propositionen nr 156 framlagda förslaget till lag angående omreglering av vissa ersättningar enligt lagen den 17 juni 1916 (nr 235) om försäkring för olycksfall i arbete m. m. icke kunna i oförändrat skick antagas — måtte för sin del antaga nämnda förslag med dels den ändringen, att i den i 3 § intagna tabellen »1952—1954» utbytes mot »1952 eller senare», dels ock, med bifall till motionen II: 612, den ändringen, att 14 § erhöles följande lydelse: »Kostnad, som föranledes av bestämmelserna i denna lag, bestrides av statsmedel.»

F. att riksdagen — — — (lika med utskottet) — — — anvisa

1) till Vissa tillägg å ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. ett förslagsanslag av 13 900 000 kronor; samt

2) till — — — (lika med utskottet) — — — kronor;

II) av herr *Magnusson*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **ANDERSSON, ALVAR**, (bf):

Herr talman! Det förslag till omreglering av vissa ersättningar i anledning av olycksfall i arbete, som här föreligger, kommer att innebära väsentliga förbättringar för den stora grupp av medborgare som under de gångna åren drabbats av dylika olycksfall.

Dessa ersättningar har tidigare varit knutna till det år, då olycksfallet inträffade, och har utgått med vissa procent av den arbetslön som vederbörande hade vid olyckstillfället. Arbetslönerna har under de gångna åren i de flesta fall varit mycket låga jämfört med dagens nivå. Det har medfört att ersättningarna för olycksfall i arbete varit blygsamma, och det har varit svårt för de av olycksfall drabbade att kunna klara sig på dem. 1940 infördes en del extra ersättningar att utgå av statsmedel. De ursprungliga ersättningarna, som behandlas i proposi-

Ang. omreglering av vissa olycksfallsersättningar m. m.

tion nr 156, har täckts av den obligatoriska olycksfallsförsäkringen. De extra ersättningsbelopp, som därefter utgått och som till att börja med kallades för dyrtidstillägg och sedan för extra ersättningstillägg och vilka utgått under 1940-talet och följande år, har betalats av statsmedel.

I de framlagda propositionerna och utskottets utlåtande föreslås nu, att ersättningarna till de av olycksfall drabbade skall utgå på samma sätt, som om olycksfallet hade inträffat i år, även om olycksfallet i fråga ligger så långt tillbaka i tiden som under år 1918.

I utskottets utlåtande finns på s. 29 och 30 vissa tabeller, som ger en god bild av förhöjningarnas storlek. En person med medelarbetsförtjänst, som år 1918 drabbades av olycksfall i arbete, fick då vid fullständig invaliditet en livränta av 1 067 kronor. Den nuvarande ersättningen, i vilken alltså ingår extra tillägg av statsmedel, utgår med 2 667 kronor per år. Enligt det föreliggande förslaget skall den omreglerade ersättningen utgå med 6 050 kronor. Fullständig enighet har rått om nödvändigheten att genomföra denna höjning, och jag vill här endast uttala min tillfredsställelse med det framlagda förslaget i den delen.

Vid det föreliggande utlåtandet finns fogad en reservation, enligt vilken reservanterna på en punkt ganska väsentligt skiljer sig från utskottsmajoriteten. Det gäller finansieringen av de ökade ersättningarna. I fråga om proposition nr 158 råder ingen meningsskiljaktighet, ty den rör ju sådana ersättningar, som tidigare i sin helhet har utgått av statsmedel. Även i den nu framlagda propositionen föreslås att dessa ersättningar helt skall bestridas av statsmedel. Vad gäller de i proposition nr 156 upptagna ersättningarna anser emellertid reservanterna, att kostnaderna för de höjningar, som här kommer i fråga, bör bestridas av statsmedel och att de således icke, som propositionen och utskottsmajoriteten föreslår, skall täckas av olycksfallsförsäkringen. Kungl. Maj:ts av utskottet tillstyrkta förslag innebär ju i

denna del att kostnaderna för dessa väsentliga förhöjningar av livräntorna skall betalas av de nuvarande arbetsgivarna via olycksfallsförsäkringarna.

Man kan naturligtvis säga att det aldrig blir ett visst års arbetsgivare som får betala just det årets olycksfall, utan att kostnaderna för olycksfallen alltid kommer att spridas ut över ett ganska stort antal år. Reservanterna anser dock, att då det här gäller en så väsentlig förändring av de utgående ersättningsbeloppen och man går så långt tillbaka i tiden för olycksfallets inträffande, är det oriktigt att lägga kostnaderna härför på de nuvarande arbetsgivarna. Man går här närmare 40 år tillbaka i tiden, och för dessa äldre olycksfall blir ju ersättningshöjningarna störst. Arbetsgivarklientelet har under den tid, som gått, så väsentligt förändrats till sin sammansättning, att det enligt reservanternas uppfattning inte är riktigt att lägga kostnaderna för förhöjningen av dessa ersättningar på arbetsgivarna. De bör, anser vi, bestridas av statsmedel. Enligt propositionen beräknas kostnaderna för de föreslagna förhöjningarna komma att uppgå till sammanlagt 22 miljoner kronor per år. För nästa budgetår skulle erfordras endast hälften av detta belopp, eftersom den nya ordningen inte är avsedd att träda i kraft förrän den 1 januari 1956.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som herr Rubbestad och jag har fogat till utskottets utlåtande och som ansluter sig till motion II: 612.

Herr MAGNUSSON (h):

Herr talman! Såsom herr Andersson redan har framhållit, är innebörden av det föreliggande förslaget att yrkesskadeersättningarna för de äldre livräntorna skulle höjas till en nivå, som kommer att motsvara de ersättningar, vilka utgår för nu inträffade olycksfall.

Kostnaderna för dessa höjningar föreslås skola bäras av försäkringstagarna, arbetsgivarna. Gentemot detta förfaringsätt kan naturligtvis anföras vissa betänkligheter, då ju de nuvarande för-

Ang. omreglering av vissa olycksfallsersättningar m. m.

säkringstagarna får svara för olyckor, som har inträffat långt tillbaka i tiden. Jag förvänar mig emellertid något över att man först nu från bondeförbundshåll framför dessa betänkligheter. Det förvänar mig att man inte på ett tidigare stadium, innan propositionen har lagts fram, har upptäckt dem. Med hänsyn till att arbetsgivarna genom denna försäkringsform alltsedan olycksfallsförsäkringslagens införande har burit ett solidariskt ansvar, har jag emellertid inte kunnat finna, att denna påbyggnad av ansvaret, på sätt nu föreslagits, är av så ingripande art, att det för framtiden skulle komma att få några menliga verkningar.

Ännu ett motiv för att jag har kunnat vara med om dessa åtgärder är det i högsta grad behjärtansvärda i att nu få till stånd en höjning av dessa livräntor. Man kan nämligen inte gärna vara tillfreds med ett sådant förhållande, att ersättningar skall utgå med så låga belopp till personer, som skadats långt tillbaka i tiden. Gentemot detta kan man naturligtvis anföra, att om det beror på penningvärdeförsämringen, borde statsmakterna svara för kostnaden. Här är det emellertid ingalunda fråga om uteslutande en ersättning för penningvärdeförsämringen, utan i mycket stor utsträckning fråga om ersättning för en standardförhöjning, en standardförhöjning, som är en följd av den förbättrade och ökade produktiviteten. Om dessa personer icke hade blivit skadade, utan alltjämt hade fått vara kvar i produktionslivet, hade de också i dag haft möjlighet att kunna tillgodogöra sig denna standardhöjning.

Dessutom har jag fäst avseende vid att lagrådet icke har haft någonting att invända på den här punkten.

Dessa motiv, herr talman, har gjort att jag har kunnat vara med om att tillstyrka det förslag, som nu ligger på kammarens bord.

Herr EWERLÖF (h):

Herr talman! Jag ber att för min del få instämma i det anförande, som har

hållits av herr Alvar Andersson, och jag kommer att vid omröstningen stödja den reservation, som är avgiven i ärendet. Jag gör det inte därför att jag skulle motsätta mig den höjning av ifrågavarande livräntor, som nu skall ske — för den saken finns enligt min mening mycket goda skäl — utan det är uteslutande på grund av den väg att finansiera utgiften, som man här har valt. Såvitt jag förstår är det också reservanternas mening.

Det är av rent principiella skäl som jag måste resa invändningar mot att man här inför ett för hela försäkringen främmande system för täckning av dessa utgifter. Både olycksfallsförsäkringslagen och den nu gällande yrkesskadeförsäkringslagen baserar sig på vad vi kallar kapitaltäckningssystemet, d. v. s. att för varje år av arbetsgivarna obligatoriskt betalas i premier vad som behövs för att täcka det årets förvaltningskostnader, löpande utgifter för sjukpenning och sjukhusvård samt erforderligt kapital för att för framtiden bestrida den livränta, som tillerkännes dem som har råkat ut för olycksfall, således tillräckligt för att för framtiden täcka hela utgiften för denna livränta. Varje enskilt försäkringsfall har således blivit slutgiltigt reglerat för varje år som gått. När man sedan kommit i den situationen, att dessa gamla livräntor blivit uppenbart för låga, har man hittills utgått från att det varit en statens uppgift att av sociala skäl hjälpa upp dessa livräntor. Därför har man under 40-talet först givit dyrtidstillägg på livräntorna, som bekostats av statsmedel. Sedermera har man låtit dyrtidstilläggen ersättas av någonting, som kallats ersättningstillägg och som också har bestritts av statsmedel. Men när man nu skrider till en åtgärd, där man mycket mera radikalt höjer livräntorna än man tidigare varit inne på, säger man: Det är sant att staten hittills har bestritt dessa tillägg, som man ansett sig böra ge på grund av penningvärdets fall, men det har varit ett provisorium. Nu avser vi att lösa detta problem mera slutgiltigt genom att räkna upp livräntorna till det värde, som de

Ang. omreglering av vissa olycksfallsersättningar m. m.

nu utgående livräntorna har. Då kommer man till ett belopp av 22 miljoner kronor i ökade årsavgifter, åtminstone i inledningsskedet, och så förklarar man att denna summa skall betalas av den nuvarande generationen arbetsgivare, men inte i den form som eljest gäller för hela försäkringen. Dessa arbetsgivare får nämligen alljämt betala vad som kommer på det löpande året i form av sådana kostnader, som jag nyss talade om, och det kapital som krävs för att i framtiden bestrida de livräntor som nu bestämmas i sammanhang med olycksfall. Men denna generation av arbetsgivare får nu också betala de 22 miljonerna, och det kan inte ske enligt den försäkringsteknik som gäller för hela försäkringen i övrigt, utan beloppet skall slås ut på var och en av arbetsgivarna i proportion till de avgifter som betalas för de löpande försäkringarna. Detta är inte det kapitaltäckningssystem som hela försäkringen vilar på, utan någonting som kallas fördelningssystem, d. v. s. att för varje år fördelas det årets kostnader, inte framtida kostnader. Två alldeles främmande system skall bryta sig mot varandra, och det innebär ett avsteg från den princip som statsmakterna tidigare gått in för, att dessa av sociala skäl tillkomna förhöjningar skulle bestridas av statsmedel.

Det är med hänsyn till dessa principiella synpunkter, som har hävdats av en rad remissinstanser i detta ärende, som jag för min del, herr talman, kommer att biträda yrkandet i reservationen.

Häri instämde herrar *Herlitz* (h) och *Domö* (h).

Herr **NORMAN** (s):

Herr talman! Jag tror att det kan vara skäl i att ytterligare understryka vad herr Alvar Andersson framhöll om det stora värdet för fattiga människor, som råkat i olycka, av att denna omreglering blir beslutad. Herr Magnusson var ju inne på samma tankegång, och jag känner nästan ett personligt behov att särskilt tacka honom för hans yttrande.

Herr Alvar Andersson hänvisade till

tabellen på sid. 29 i utlåtandet, och hans resonemang kring den tabellen bör kanske i någon mån kompletteras. Av den framgår visserligen den nuvarande ersättningen till helinvalider, om olycksfallet inträffat det ena eller det andra året, och den livränta som skall tillfalla vederbörande sedan omregleringen trätt i kraft, men man bör inte utan vidare jämföra dessa siffror med varandra. Om man läser texten ovanför tabellen, får man klart för sig att ersättningsbeloppets slutliga storlek bestämmas även på grund av den faktiska medelarbetsförtjänsten under det år olycksfallet inträffade. Beloppet 6 050 kronor i första raden reduceras därför i många fall, beroende på att den person det gäller haft en arbetsförtjänst under olycksåret, som understiger medelarbetsförtjänsten.

När det gäller frågan hur dessa kostnader skall finansieras, förstår jag mycket väl de synpunkter av principiell natur, som herr Ewerlöf framfört, detta så mycket mer som andra lagutskottet har ett föregående i fråga om ståndpunktstaganden till detta spörsmål. Då dyrtidstillägget och grunderna för den särskilda ersättningen beslutades, fann vi det helt naturligt att staten skulle betala den uppkommande merkostnaden. Nu har frågan kommit att bedömas ur de nämnda två olika synpunkterna, den försäkringstekniska synpunkten och fördelningssynpunkten, och skälen för och emot har vägts mot varandra. Utskottet redovisar på sidorna 48 och 49 motiveringen för sitt ställningstagande, och jag har den bestämda uppfattningen att vi står på säker grund när vi förordar det föreliggande förslaget, nämligen att varje års arbetsgivarkollektiv, om jag så får säga, skall bära den merkostnad som följer på grund härav under det år försäkringsavgifterna skall uttagas. Vi påpekar, hurusom detta kollektiv även kan få vara med om att täcka underskott, som eventuellt uppstått på grund av att försäkringspremierna föregående år varit för låga, och att kollektivet även kan få del av överskott som uppkommer i den mån de samlade medlen inte går

Ang. ändrade bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring m. m.

åt för att täcka det enskilda årets kostnader.

När vi nu talar om att arbetsgivarna skall bära dessa kostnader, bör vi ha klart för oss, att det inte är några individuella kostnader för den ene eller andre arbetsgivaren, utan det blir produktionen som får bära kostnaderna. I realiteten blir det kanske inte så stor skillnad, om kostnaderna slås ut på produktionen i dess helhet genom att medel anslås från statens inkomster i form av skatter, som tas ut från produktionen. Jag tycker nog att vi bör ha i minnet i det här fallet, att kostnaderna för denna välbehövliga reform lägges på produktionen enligt de föreslagna grunderna.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den av herrar Rubbestad och Alvar Andersson vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Alvar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad sammansatta stats- och andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i den av herrar Rubbestad och Alvar Andersson avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen

ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Alvar*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 83;

Nej — 30.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 2 juni 1950 (nr 262) angående omreglering av vissa ersättningar i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. ändrade bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 28, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 4 mars 1955 dagtecknad proposition, nr 114, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels, jämlikt § 87 regeringsformen, antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring,

2) lag om ändring i lagen den 17 december 1954 (nr 774) med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa samt

Ang. ändrade bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring m. m.

3) lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring,

dels ock antaga vid propositionen följande förslag till

4) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering,

5) lag angående ändrad lydelse av 16 § 1 mom. lagen den 26 juli 1947 (nr 530) om särskilda barnbidrag till änkors och invaliders m. fl. barn samt

6) lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till änkor och änklingar med barn.

Det under 2 upptagna lagförslaget innebar, att frivillig försäkring enligt lagen den 17 december 1954 — avseende rätt för förutvarande medlem av erkänd sjukkasse, som icke blivit sjukpenningförsäkrad enligt sjukförsäkringslagen, att under första halvåret 1955 i allmän sjukkasse försäkra sig för sjukpenning till det belopp, för vilket han vid utgången av år 1954 i den erkända sjukkassan varit försäkrad under de första 90 sjukhjälpdagarna, dock högst 3 kronor — skulle med vissa ändringar få giltighet under ytterligare fem år eller till utgången av juni månad 1960. Sjukhjälpstiden skulle såväl för folkpensionärer som för övriga enligt lagen frivilligt försäkrade utgöra högst 90 dagar. Kostnaderna för försäkringen skulle, i den mån de icke täcktes av avgifterna för densamma jämte statsbidrag och andra för försäkringsverksamheten tillgängliga medel, belasta försäkringen för grundsjukpenning i kassan.

Det under 3 upptagna förslaget till lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen om yrkesskadeförsäkring innebar, att skadad arbetstagare, som vore sjukförsäkrad men ej sjukpenningförsäkrad enligt sjukförsäkringslagen (t. ex. arbetstagare under 16 år), vid yrkesskada skulle erhålla sjukpenning under samordningstiden från yrkesskadeförsäkringen med belopp motsvarande vad han skulle ha ägt uppbära från den allmänna sjukkassan, om han varit obligato-

riskt sjukpenningförsäkrad enligt sjukförsäkringslagen. Vidare hade föreslagits, att samordningstiden omedelbart skulle upphöra om utförsäkring enligt sjukförsäkringslagen inträdde. Ändringarna av samordningsreglerna hade föreslagits skola träda i kraft den 1 juli 1955.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat

dels fem i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 442 av herr *Norling* och herr *Persson, Helmer*, nr 443 av herrar *Huss* och *Sunne* och nr 444 av fru *Sjöström-Bengtsson* m. fl. samt inom andra kammaren nr 553 av herr *Nelander* m. fl. och nr 554 av fru *Eriksson* i Ängelholm m. fl.,

dels ock fyra före propositionens avlämnande väckta motioner, nämligen inom första kammaren nr 78 av herr *Andersson, Axel*, m. fl. och nr 366 av herrar *Norling* och *Öhman* samt inom andra kammaren nr 16 av fröken *Elmén* och herr *Gustafson* i Göteborg och nr 98 av fru *Sjöstrand* m. fl.

I motionen I: 442 hade hemställts, att riksdagen måtte antaga i motionen infört förslag till lag om ändring i lagen den 17 december 1954 (nr 774) med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkasse. Det i motionen framlagda lagförslaget innebar, att sjukpenning finge utgivas för högst 730 dagar samt att uppkommande merutgifter för försäkringen skulle täckas av statsmedel.

I de likalydande motionerna I: 443 och II: 553 hade hemställts, utom annat, att den i propositionen föreslagna ändringen av 11 § lagen om yrkesskadeförsäkring måtte förklaras vara gällande från och med den 1 januari 1955.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte — med avslag å motionerna I: 442 samt I: 443 och II: 553 ävensom I: 444 och II: 554 — för sin del antaga de vid propositionen följande förslagen till

Ang. ändrade bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring m. m.

1) lag angående ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring,

2) lag om ändring i lagen den 17 december 1954 (nr 774) med särskilda bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring i allmän sjukkassa,

3) lag angående ändrad lydelse av 11 § lagen den 14 maj 1954 (nr 243) om yrkesskadeförsäkring,

4) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1946 (nr 431) om folkpensionering,

5) lag angående ändrad lydelse av 16 § 1 mom. lagen den 26 juli 1947 (nr 530) om särskilda barnbidrag till ankors och invaliders m. fl. barn samt

6) lag angående ändring i lagen den 26 juli 1947 (nr 531) om bidrag till ankors och änklings med barn;

B. att motionerna I: 78 och II: 98 ävensom I: 366 samt II: 16, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anfört och hemställt, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av, utom annan, herrar *Magnusson* och *Hagård*, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **STRÄNG**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärendet besvara herr Norlings fråga om förebyggande av de försämringar, som samordningen mellan sjukförsäkringen och yrkesskadeförsäkringen medfört för olycksfalls- och yrkesskadade, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr Norling har frågat mig, om jag ämnar »inom nära framtid framlägga förslag till sådana ändringar i sjukförsäkrings- och yrkesskadeförsäkringslagen, att de försämringar som samordningen medförde för olycksfalls- och yrkesskadade kommer att bortfalla».

När statsmakterna vid 1953 och 1954 års riksdagar tog ståndpunkt i frågan om samordning mellan sjukförsäkring-

en och yrkesskadeförsäkringen var man fullt på det klara med att samordningen måste medföra vissa förändringar av förmånerna vid nya yrkesskadefall. Samordning innebar i väsentliga hänseenden betydande fördelar, vilka ansågs väga betydligt tyngre än vissa oundvikliga försämringar.

Jag finner inte anledning att närmare gå in på alla de förändringar i olika riktningar, som den nya med sjukförsäkringen samordnade yrkesskadeförsäkringen innebär, utan hänvisar till vad som härutinnan anfördes vid 1953 och 1954 års riksdagar. Ingenting har därefter inträffat, som rubbat min uppfattning att fördelarna av reformen väger långt tyngre än nackdelarna. Jag vill emellertid tillägga, att löneutvecklingen sedan reformen beslöts medfört att det blir allt färre, som kan drabbas av försämringen genom den nya sjukpenningsskalan, och allt fler, som får fördel av förbättringarna genom samma skala och i fråga om invalid- och efterlevandelivräntorna.

På min föredragning har Kungl. Maj:t genom propositionen nr 114, som i dag behandlas i denna kammare, framlagt förslag till ändring av 11 § yrkesskadeförsäkringslagen. Härigenom undanröjes den olägenheten av de tidigare fastslagna samordningsreglerna att vid yrkesskada den skadade under hela eller del av samordningstiden kunde bli utan sjukpenning, enär han var sjukförsäkrad men inte sjukpenningförsäkrad enligt sjukförsäkringslagen eller han var utförsäkrad enligt sjukförsäkringens regler. I övrigt är jag icke beredd att nu föreslå några ändringar av lagstiftningen i den av herr Norling åsyftade riktningen. Jag anser det lämpligast att tills vidare avvakta reformens verkningar i olika hänseenden, innan nya justeringar upptages till övervägande.

Herr **NORLING** (k):

Herr talman! Jag skall be att få till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet framföra mitt tack för det erhållna svaret på min fråga.

Ang. ändrade bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring m. m.

I svaret omnämner herr statsrådet två förändringar, som är föreslagna beträffande samordningsreglerna. Den ena ändringen är att en yngling under 16 år, som hittills inte har kunnat få sjukhjälp vid olycksfall, enligt förslaget skall kunna erhålla ersättning. Den andra ändringen avser, att om en skadad under samordningstiden blir utförsäkrad, skall han omedelbart överföras till yrkesskadeförsäkringen.

När det gäller förstnämnda ändring vill jag erinra om att jag vid riksdagens början avlämnade en motion, vari jag hemställde om en sådan ändring, och jag får nu till herr statsrådet framföra mitt tack för att en sådan ändring nu verkligen kommer till stånd.

Men det är enligt min mening inte bara dessa två ändringar som behöver göras. Det finns även andra missförhållanden i samband med bestämmelserna om samordningen.

De företagna ändringarna bevisar således, att det föreligger brister i samordningen mellan yrkesskadeförsäkringslagen och lagen om allmän sjukförsäkring. Det finns flera punkter i samordningen, där det föreligger avsevärda försämringar i jämförelse med den gamla olycksfallsförsäkringslagen, och jag tänker bara beröra några av dessa.

Först och främst har betydande försämringar ägt rum genom den förlängda karenstiden när det gäller kort sjukdomstid och då speciellt ögonsjukdomar. Det betyder för dem, som är sjuka en kort tid, att de få betala kostnaderna för skadan själva utan att arbetsgivaren alls behöver ingripa. Då jag i 40 år arbetat som metallarbetare, känner jag mycket väl till hur sådana ögonskador förorsakas och de besvär som man sedan har för att få någon ersättning för att man varit tvungen att vara sjukskriven i flera dagar. Jag skall ta ett exempel. En arbetare börjar sitt arbete på måndagen. Senare på dagen träffas han av en grad smärgel eller ett glödskal i ett öga, varför han måste besöka läkare för att få det avlägsnat. I många fall är skadan av den art, att läkaren inte tillåter den skadade att omedelbart gå i arbete, utan

anser att ögat bör vila ett par dagar. På onsdagen besöker han läkaren på nytt, och nu anser läkaren, att han kan återgå till arbetet följande dag — torsdagen. Enligt samordningen räknas en karenstid av tre dagar. Alltså har den skadade fått gå sjukskriven hela karenstiden men fått börja arbeta dagen efter denna tid. Den skadade har således härigenom gjort en ekonomisk förlust av utebliven arbetsförtjänst under två hela arbetsdagar plus den förlorade arbetstiden den dag skadan hände. Därtill kommer, att den skadade får betala en fjärdedel av läkarens arvode samt eventuella kostnader för medicin o. s. v.

Hade skadan ersatts enligt den förutvarande olycksfallsförsäkringslagen, hade den ekonomiska förlusten inskränkt sig till den förlorade arbetstiden den dag skadan hände. Här föreligger således en avsevärd försämring genom samordningen. Vid sådana kortvariga olycksfall får således den skadade själv bära all den förlust, som uppstår genom bortovaron från arbetet, något som inte kan anses vara riktigt, då skadan skett under pågående arbete för arbetsgivarens räkning. Denne slipper ju helt ifrån skadeersättning.

En annan betydande försämring är den reducerade sjukersättning, som utgår till dem, som har en årsinkomst som ligger mellan 4 200 och 6 800 kronor. Dessa får sin sjukersättning per dag räknat reducerad med 1 å 2 kronor i jämförelse med vad de fick enligt olycksfallsförsäkringslagens ersättningsskala. För dessa låga inkomsttagare utgör detta en kännbar förlust.

En ytterligare brist i samordningen föreligger på en annan punkt, och den kommer att behandlas i samband med nästa ärende på föredragningslistan. I detta ärende har en motion väckts, och jag hoppas att motionären då kommer att förklara, varför han väckt motionen.

Nog finns det alltså skäl att göra en översyn av samordningens ersättningsskalor, så att de skadade bättre skyddas vid inträffade olycksfall än för närvarande. Att samordningen medförde vissa förbättringar i de fall, då tveksamhet fö-

Ang. ändrade bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring m. m.

relåg, om skadan skulle räknas som olycksfall eller inte, samt att högre ersättningar skulle utgå till dem som hade större inkomst, motiverar ju inte att ersättningsskalorna konstrueras så, att avsevärda försämringar i andra avseenden uppstår för dem som drabbas av olycksfall eller yrkesskada. Jag ber, herr talman, att få hemställa till statsrådet, att han ånyo överväger, om inte några förbättringar kan vidtas just i de avseenden som jag här har påtalat.

Jag har varit med och undertecknat ytterligare en motion, som behandlas i det föreliggande utskottsutlåtandet, nämligen motion nr 442, vari föreslagits en ändring av 3 § i lagen om frivillig sjukförsäkring i allmän sjukkasse. I motionen har vi närmast tagit sikte på ålderspensionärer, som kanske under hela sin levnad som vuxna tillhört sjukkasse och till den erlagt sina avgifter för att sedermera vid sjukdom kunna erhålla det stöd som en, låt vara låg, sjukpenning erbjuder. Att deras rätt till sjukpenning begränsais till endast 90 dagar vid en tidpunkt, då ett sådant sjukpenningstöd kanske är allra mest värdefullt, har av förklarliga skäl väckt starkt missnöje i denna grupp av frivilligt försäkrade. Även om en ålderspensionär inte har någon inkomst av arbete att mista, är den daggersättning, som vid inträffad sjukdom erhålles genom den frivilliga försäkringen, en god hjälp till kostnaderna för vården, om sjukdomen inte kräver sjukhusvård, utan vård i hemmet är tillräckligt. Om den sjuke vid sådana tillfällen endast har folkpensionen att lita till, måste han ju göra inskränkningar i sin livsföring. Många har ju tyvärr fortfarande den uppfattningen att det är förnedrande att söka socialhjälp, även om den är nödvändig.

Det är av sådana skäl vi i motionen yrkar på sådan ändring av 3 § lagen om frivillig sjukpenningförsäkring, att ålderspensionärer skulle erhålla rätt till sjukpenning under samma tid som övriga, nämligen 730 dagar, innan de blir utförsäkrade. Utskottet, som avstyrker motionen, anser att den redan beslutade maximitid, varunder en ålderspensionär

kan erhålla sjukpenning, bör bibehållas och att någon ändring inte bör företagas, samtidigt som utskottet hänvisar till en kommande omprövning av försäkringsformen. Trots vad utskottet här anför anser jag för min del fortfarande att här föreligger en orättvisa mot dessa åldringar.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till motionen nr 442 i denna kammare.

Herr HUSS (fp):

Herr talman! Det utlåtande, som här föreligger, avser ju flera i och för sig mycket välbefogade kompletteringar av våra sjukförsäkringslagar. Det finns emellertid enligt min uppfattning en betydande skönhetsfläck just på den ändring, som föreslagits i fråga om yrkesskadeförsäkringen, men innan jag kommer in på den saken, vill jag med ett par ord beröra den här frågan i största allmänhet.

Jag har ju tidigare i flera sammanhang, bl. a. när samordningen beslutades av riksdagen, anför betänkligheter mot att här infördes en social förmån, sjukförsäkringen, på bekostnad av en försämrad förmån när det gällde yrkesskadorna. Det måste vara principiellt oriktigt, menade jag då och det menar jag fortfarande, att förfara på det sättet. Det finns inte heller psykologiskt någon möjlighet att få folk att förstå, varför skador och sjukdomar, som drabbar dem under arbetet, skall medföra kostnader för dem själva. Före detta års ingång fick de ju alla kostnader i samband med olycksfall och yrkessjukdomar ersatta, men numera har de yrkesskadade att betala en hel del själva. Bortsett från det missnöje, som detta helt naturligt har framkallat på arbetsplatserna, har det medfört, att man vid många större företag har lyckats genomdriva ett avtal med företagsledningarna, att dessa svarar för de yrkesskadekostnader som egentligen borde erläggas av de anställda själva. Detta har dock endast gällt de arbetare och anställda som varit direkt engagerade i företaget.

Vid en så stor arbetsplats som t. ex.

Ang. ändrade bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring m. m.

Kockums varv och mekaniska verkstad i Malmö har sålunda de, som är direkt anställda av företaget, denna förmån, medan de tillfälliga arbetare, t. ex. målare och elektriker, som är anställda av andra firmor men utför tillfälliga arbeten på varvet, inte har den förmånen. Varvets egna arbetare får sina yrkesskador omskötta utan kostnad för dem själva, under det att däremot dessa extra arbetare hänvisas till sjukhusen.

Flertalet smärre företag landet runt torde väl knappast ännu vara mogna för att genomföra en sådan förmån som de största företagen redan har genomfört. Det är beklagligt att det ligger så till, och det är desto mer beklagligt som riksdagen ju själv har beslutat att statstjänstemännen — vi beslöt detta i höstas — skall få behålla samtliga förmåner i händelse av s. k. uppenbart olycksfall. Här har alltså redan ett betydande avsteg gjorts från principen att yrkesskadorna delvis skall ersättas av de försäkrade själva. Man har svårt att inse, varför tjänstemän, anställda i offentlig tjänst, skall ha bättre förmåner i detta avseende än kollektivanställd personal. Jag tror därför att det blir nödvändigt att så småningom i någon form komplettera lagen med tidigare förmåner för alla anställda, åtminstone då det gäller uppenbara olycksfall, på samma sätt som redan har skett med tjänstemän i offentlig tjänst.

Jag återkommer så till det föreliggande förslaget till ändring av yrkesskadlagen. Det avser ju att bereda möjlighet för sådana, som skadas utan att vara sjukpenningförsäkrade i allmän sjukkassa, att få sjukpenning under sjukdomstiden vid yrkesskada. Detta är naturligtvis i och för sig mycket välbetänkt, men man har här valt den underliga utvägen att reformen träder i kraft först den 1 juli i år. Det är ju så, att före den 1 januari i år hade man alla de tidigare förmånerna, och efter den 1 juli i år får man sjukpenning, och här gäller det huvudsakligen gruppen minderåriga anställda, under 16 år. Under första halvåret i år uppstår alltså ett vakuum i systemet, under vilken tid ingen som

helst ersättning utgår. Jag har hört talas om ett konkret fall av belysande art. Det gäller en 15-årig pojke, som skadades i augusti i fjol. Han fick då en ersättning av 10 kronor per dag. Så skadades han på nytt i mars i år men har då inte fått någon sjukpenning alls, beroende på att han inte var sjukförsäkrad i allmän sjukkassa. Det är självfallet, att föräldrarna till denne pojke tycker, att det är underligt att den ersättning, som utgick i fjol, inte skall utgå i år. Med hänsyn till att pojken hade en timförtjänst på över tre kronor, blir det rätt stora belopp, som undandras familjen under hans sjukdom, som ju var framkallad av yrkesskada.

Jag vill därför yrka att punkt 3) under A i utskottets hemställan måtte ändras så, att ikraftträdandet sker den 1 januari 1955 i stället för den 1 juli 1955.

Utskottet har mycket knapphändigt redovisat sin motivering för avslag av den motion, som ligger till grund för detta yrkande. Utskottet säger bara, att principiella och administrativa skäl lägger hinder i vägen. Vilka de principiella skälen är, har jag svårt att förstå; de kanske ligger i att man inte bör lagstifta retroaktivt. Men administrativt sett torde det vara mycket obetydliga svårigheter, som kommer att uppstå, om man toge denna ändring. Visserligen har från riks-försäkringsanstaltens ledning gjorts gällande att det skulle bli betydande administrativa svårigheter, men när man talar med tjänstemännen i riks-försäkringsanstalten, säger dessa, att man i vissa fall har ärenden, som är flera år gamla utan att detta i någon högre grad påverkar möjligheterna att avverka dem. På det hållet har man ansett, att en sådan ändring i själva verket skulle komma att spela mycket liten roll ur administrativ synpunkt.

Herr talman, jag har redan framställt mitt yrkande.

Herr **MAGNUSSON** (h):

Herr talman! Vid detta utskottsutlåtande har herr Hagård och jag avgivit en blank reservation. Jag skall med några ord be att få motivera denna.

Ang. ändrade bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring m. m.

Den obligatoriska sjukförsäkringens genomförande kom ju att för folkpensionärernas del medföra vissa nackdelar därigenom att de icke fick sjukpenningförsäkra sig. I fråga om sådana personer, som under ett långt liv erlagt avgifter till den frivilliga sjukkassan, ansågs detta mycket orättvist. Under innevarande års första halvår har därför en tillfällig lagstiftning varit gällande, som avsett att rätta till dessa missförhållanden. Nu har socialministern föreslagit, att denna lag med vissa små ändringar skall givas fortsatt giltighet, vilket innebär att dessa pensionärer skulle ha rätt att sjukpenningförsäkra sig under ytterligare 5 år framåt. Vi har emellertid inte kunnat finna någon anledning till att denna lag skall ha en begränsad giltighetstid, då det skulle kunna anses obilligt att vid denna tidpunkt frånta ifrågavarande personer denna rättighet. Det kan inte gärna finnas någon anledning att oroa gamla människor med att de löper risk att förlora den säkerhet, som det ju innebär att kunna komma i åtnjutande av sjukpenning. Någon tidsbegränsning borde således enligt vårt förmenande här icke ha förekommit.

Jag har, herr talman, inget yrkande att framställa på denna punkt. Jag har bara velat motivera, varför denna blanka reservation här föreligger.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Det var ett par yttranden i debatten här som föranledde mig att begära ordet för att göra en kort kommentar. Man får ju inte presentera de saker som här har påtalats såsom försämringar på yrkesskadesidan så onyanserat som skett. Om man jämför den nya yrkesskadelagen med den gamla olycksfallsförsäkringslagen torde väl ingen kunna bestrida, att även på yrkesskadesidan innebär slutresultatet en påtaglig förbättring gentemot den gamla olycksfallsförsäkringslagen. Man kunde enligt denna inte komma upp till en högre dagersättning med barntillägg eller familjetillägg än 15 kronor och 15:50 i bästa fall. Den nya sjukpenningsskalan

i yrkesskadelagen ger möjligheter för en barnfamilj att komma upp i mellan 22 och 23 kronor i sjukpenning. Med den utveckling vi har på löne marknaden försvinner ofullständigheterna i de lägre inkomstgrupperna mer och mer, helt enkelt därför att folk får högre inkomster och på det sättet rent automatiskt kommer i åtnjutande av de i jämförelse med den gamla olycksfallsförsäkringen högre sjukpenningarna.

Jag har redan tidigare hållit långa föreläsningar här i kammaren om den nya yrkesskadelagens inverkan med uppräknings av livräntorna och efterlevandelivräntorna, de generösare bestämmelserna om olycksfall i arbete och färde-olycksfall, de 300 000 av landets medborgare, som tidigare varit undantagna från olycksfallsförsäkringslagen och nu kommer in under den nya yrkesskadelagen o. s. v. Allt detta är förbättringar, som överväger de punktförsämringar som man här har talat om. Det är ju klart att man kunde säga att det vore önskvärt att slippa även dessa, men ville man vinna samordningens fördelar så fanns det ingen möjlighet att komma undan dessa punktförsämringar. Vi diskuterade igenom detta både 1953 och 1954 och var överens därom.

Samordningen har dessutom inneburit en möjlighet till rationalisering i den förvaltningsapparat, som sysslar med dessa frågor. Det är 160 tjänstemän på riksförsäkringsanstalten som genom samordningen inte längre behöver syssla med dessa problem utan kan föras över till annan verksamhet i statens tjänst eller i näringslivet och där göra en insats. Det är ju en ganska väsentlig fördel i allas vår gemensamma strävan att få ned den svällande statsförvaltningens tjänstemannastab.

Jag vill också i detta sammanhang erinra om att premierna enligt den nya yrkesskadelagen är praktiskt taget lika stora som enligt den gamla olycksfallsförsäkringslagen, trots att sjukförsäkringen har tagit över en väsentlig del av ersättningarna vid olycksfall i arbetet. Detta är ett uttryck för att yrkesskadelagen på andra områden har blivit så

Ang. ändrade bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring m. m.

mycket effektivare och ger så mycket bättre förmåner än den gamla olycksfallsförsäkringslagen.

Man kan naturligtvis säga, och jag är den förste att understryka det, att det inte finns några skäl till att vi fortfarande skall ha en viss skillnad mellan å ena sidan stats- och kommunalanställda och å andra sidan kollektivanställda. Jag kan utvidga detta begrepp och säga, att samma förmåner som gäller för de stats- och kommunalanställda med avseende på ersättning vid yrkesskada från första dagen nu även tillkommer de privatanställda tjänstemännen och stora grupper av handelsanställda, som kanske inte precis har ren tjänstemannakaraktär. Man har där gått fram efter en linje, som innebär att man när det inte råder någon diskussion om att olycksfall föreligger, gör detta till en avtalsmässig fråga, en arbetsmarknadsfråga. Jag skulle med ytterst stor tillfredsställelse se, om denna utveckling ville slå igenom även på den allmänna arbetsmarknaden, där kollektivavtalen gäller. Jag finner, att ingenting hindrar att man från arbetsmarknadsorganisationernas sida börjar intressera sig för denna fråga. Ty märk väl, att när riksdagen fattade beslut om lagstiftningen, gjordes det ingen uppdelning mellan stats- och kommunalanställda och andra anställda eller mellan tjänstemän och kroppsarbetare, utan det blev lika för alla. Den uppdelning som vi har i dag är ett resultat av att vissa grupper kollektivavtalsvägen har klarat upp denna fråga. Jag utgår från att andra grupper skall kunna följa efter.

Den lilla detalj som här dragits upp om att man har en lucka i försäkringskyddet för de yrkesskadade, som väl är sjukförsäkrade men icke sjukpenningförsäkrade, när det gäller första halvåret 1955 kan ju synas såsom en inadvartens, och det har också berättats för mig om ett och annat fall, där denna ofullständighet har förelegat. Och det är just dessa fall, som har föranlett departementet och regeringen att ta upp frågan och gå till riksdagen för att få luckan tilltäppt. Men jag känner stor tveksam-

het i fråga om möjligheterna att i efterhand rekonstruera de fall, som har hänt under första halvåret 1955, och med en lagstiftning i botten få ett avgörande på dessa punkter. Det är utmärkt i och för sig och karakteristiskt för vårt samhälle, att man visar all möjlig noggrannhet och inte skyr några medel, kostnader eller undersökningar för att få fram vad som är rätt och riktigt, även om det rör sig om ytterst små belopp, kanske några kronor. Att rekonstruera alla sådana fall, som har kunnat inträffa under första halvåret 1955, är emellertid en apparat som jag i varje fall har tänkt på med en viss förskräckelse. Därför har jag sagt mig, att vi väl får sätta oss över denna inadvartens med avseende på första halvåret 1955 och nöja oss med att luckan täpps till från den 1 juli 1955.

Med anledning av den blanka reservation, som har avgivits av herrar Magnusson och Hagård, vill jag påpeka, att folkpensionärernas egna organisationer vid remissbehandlingen accepterat provisoriet för de gamla folkpensionärerna, när de fick veta skälet till provisoriet. Det är nämligen så, att vi ännu inte är på det klara med om vi skall utsträcka sjukhjälpstiden för pensionärerna från 90 dagar till två år. Socialförsäkringsutredningen gör för närvarande vissa undersökningar om långliggarfrekvensen bland pensionärer, som tas in på lasarett och sjukhus. Vi har sagt oss, att när detta begrepp blir analyserat, kan man ta upp till övervägande, om man helt skall jämställa dessa pensionärer med övriga sjukkasmedlemmar. Eftersom vi sålunda måste komma tillbaka till frågan, finns det faktiskt vissa skäl för att göra ett provisorium. Vi sträckte oss emellertid så långt fram i tiden som till år 1960.

Jag vill sluta med att säga, herr talman, att provisoriet inte i något avseende innebär en förklaring från regeringens sida, att det år 1960 är slut med folkpensionärernas rätt att tillhöra sjukpenningförsäkringen.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att med anledning

Ang. ändrade bestämmelser om frivillig sjukpenningförsäkring m. m.

av de därunder förekomna yrkandena propositioner komme att framställas först särskilt angående utskottets i det nu föredragna utlåtandet gjorda hemställan, såvitt anginge det under A 2 upptagna lagförslaget, vidare särskilt rörande samma hemställan, i vad den avsåge det under A 3 upptagna lagförslaget, och slutligen särskilt beträffande utskottets hemställan i övrigt.

Sedermera gjordes till en början propositioner, först på bifall till utskottets hemställan, såvitt anginge det under A 2 upptagna lagförslaget, samt vidare på bifall till utskottets hemställan i angivna del med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen I: 442; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

I fråga om utskottets hemställan, i vad den avsåge det under A 3 upptagna lagförslaget, yttrade nu vidare herr talmannen, hade yrkats dels att densamma skulle bifallas, dels ock, av herr *Huss*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att tidpunkten för lagförslagets ikraftträdande, i överensstämmelse med vad som föreslagits i motionerna I: 443 och II: 553, ändrades från den 1 juli 1955 till den 1 januari 1955.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 31, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i olycksfallsförsäkringslagstiftningen, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo sammansatta stats- och andra lagutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående

de ändring i lagen den 3 januari 1947 (nr 1) om allmän sjukförsäkring, m. m.; och

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1955/56 till Bidrag till sjukkassor m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 19 och 20 kap. föräldrabalken, m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14 § vattenlagen;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med särskilda bestämmelser angående vissa laga skiften i Kiruna stad; och

nr 25, i anledning av väckta motioner om viss ändring i 9 kap. 2 § jorddelningslagen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att på föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde konstitutionsutskottets utlåtande nr 20 skulle uppföras näst efter bevillningsutskottets betänkande nr 46 samt andra lagutskottets utlåtande nr 32 näst efter statsutskottets utlåtande nr 131 ävensom att jordbruksutskottets utlåtanden nr 25—27 skulle på samma lista uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 22.17.

In fidem

Per Bergsten